ACCADEMIA DI MEDICINA * DI TORINO

ANDREAE PIQUERII ARCHIATRI PRAXIS MEDICA.

Ad uſum Scholae Valentinae.

PARS POSTERIOR.

AMSTELODAMI;
Sumptibus SOCIETATIS.

M. DCCLXXV.

Cujus rei non eſt certa notitia, ejus opinio certum reperire remedium non poteſt: verumque eſt ad ipſam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam (a).... Intereſt enim, fatigatio morbum, an ſitis; an frigus, an calor; an vigilia, an fames fecerit; an cibi vinique abundantia, an intemperantia libidinis (b).

(a) Celſ. *de Medic. lib.* 1. *Praefat. pag.* 13.
(b) Celſ. *Ibidem, pag.* 14.

Cautè cum remediis, veluti videntur innoxiis mercari expedit, cum inconcuſſum maneat quamplures eſſe aegritudines ſolis naturae viribus judicandas.... Ratum enim manet apud viros primi ſubſellii, naturam eſſe optimam morborum medicatricem & frequentiores affectus ipſi commiſſos ſponte ſanari...... Hinc patet quantum à ſcopo deflectant, qui ſimpliciora deſpicientes, atque nauſeoſis Arabum opinionibus inhaerentes intempeſtivo remediorum apparatu ſalubriora evertunt naturae conamina, & tralatitia ſaepius remedia ad artis faſtuoſae normam revocant: vae miſellis aegris! ni natura victrix morbum & praepoſtera adminicula ſuperet (c).

(c) Lieutaud. *Synop. univerſ. prax. med. Prooem. pag.* 10.

INDEX CAPITUM.

LIBER TERTIUS.

De Morbis infimi ventris.

CAP. I. De Cardialgia. pag. 1
II. De Appetentia vitiata. 16
III. De Cruditate ventriculi. 30
IV. De Phlegmone ventriculi. 45
V. De Reliquis ventriculi affectionibus. 59
VI. De Cholera. 80
VII. De Lienteria. 92
VIII. De Dyſenteria. 105
IX. De Diarrhoea. 122
X. De Dolore colico-iliaco. 136
XI. De Jecoris inflammatione. 159
XII. De Morbo regio. 173
XIII. De Morbis lienis: ſignanter de Scorbuto. 187
XIV. De Lumbricis. 206
XV. De Cachexia & Hydrope. 216
XVI. De Morbis renum, & veſicae. 240
XVII. De Morbis uteri. 272
XVIII. De Affectionibus arthritico-rheumaticis. 299

LIBER TERTIUS.

DE MORBIS INFIMI VENTRIS.

CAPUT PRIMUM.

De Cardialgia.

C*ARDIAS* apud Graecos cor, itemque os ſuperius ventriculi ſignificat, ſeu quod magnus ſit hujus cum corde conſenſus, vel quod eo affecto damnum facilè cordi communicetur. Igitur dolor ſuperius orificii ventriculi *Cardialgia*: ejuſdem partis morſus aut eroſio *cardiogmos*: calor autem vehemens ſtomachi *cauſon* à quibuſdam nominatur; ſed harum vocum diſtinctio nimium ſubtilis confuſionem potius quam perſpicuitatem parit, praeſertim cum invaluerit uſus eas omnes affectiones ſub uno *Cardialgiae* nomine ſignificandi (a). Eſt ergo *Cardialgia: triſtis & moleſtus oris ſuperioris ventriculi ſenſus, nunc dolore, nunc morſu, perpetuò autem anxietate, viriumque impotentia conjunctus.* Diſcimus hinc, non omnem ventriculi dolorem cardial-

(a) Vide Foeſium Oeconom. Hipp. verb. καρδιαλγια, pag. 305. Sennert. Pract. lib. 3. *part. 1. ſec. 2. cap. 15. & 16. pag. 408. ſeq.*

giam eſſe, ſed eum dumtaxat, qui angoribus, morſibus, moerore, aliiſque hujuſmodi malis comitatur. Cardialgia ſymptoma eſt in actione depravata ſenſus tactus, etenim morſus, angor, anxietas, aliaque id genus incommoda ſpecies doloris ſunt (b). Morbus hujus ſymptomatis generator rarò eſt ſoluta unitas, ſaepe intemperies, nam dolorem omnem ab unionis partium ſolutione pendere certum non eſt; ut in Pathologia vidimus (c). Ergo intemperies in qualitatibus, & in ipſa partium vitiata ſubſtantia conſiſtens cardialgiae parens eſſe ſolet. Calor cum ſiccitate frequenter, frigiditas aliaeque qualitates rarenter admodum cardialgiam inducere conſuevere. Sed longè frequentiſſima eſt hujus ſymptomatis cauſa intemperies ex vitiata ſubſtantia ventriculi, ea enim certo modo corrupta aut laceſſita dolorem anxietatemque inducit. Pars affecta eſt orificium ſuperius ventriculi, quod neceſſario in hoc morbo affectum eſſe oportet, etſi ei vitium ex aliis partibus tum vicinis, ut hepate, liene, inteſtinis: tum diſtantibus, ut pulmonibus, cerebro, nervis, communicari poſſit. Cardialgia, praeter communes omnium morborum differentias, id peculiare habet, ut interdum benigna, ſaepe maligna eſſe ſoleat; unde fit, ut modò facilè ſolubilis, frequentiſſimè autem difficillimam, ac non rarò exitialem habeat terminationem. Habet etiam hic locum diviſio cardialgiae in eam, qua os ventriculi primariò afficitur, aut ob vitium hepatis; fieri enim ſolet, ut jecore bile repleto & ſupra modum calefacto, os ventriculi ſibi propinquitate conſentiens afficiat, & dolere, aut angi cogat, quod velim notent tirones, quoniam acutis morbis cardialgia ſuccedens plerumque ex hepatis phlogoſi, biliſque redundantia procedit. In-

(b) *Vide Patholog. noſtr. tract. 3. prop. 13. nu. 62.*

(c) *Vide Patholog. noſtr. loco proximè citato.*

Inter cauſas occaſionales cardialgiae plethora non infimum locum obtinet, cùm vaſorum repletio in ventriculo, praeſertim circa ejus os ſuperius, hoc malum accerſere ſoleat. Hinc fœminae inſtantibus menſtruis, aut iiſdem quavis de cauſa deficientibus: viri narium haemorrhagia, aut ſanguinis excretione per haemorrhoides ex diverſis intervallis tentati: itemque omnes quibus viſcera infimi ventris debilia ſunt atque ſanguinis copia ſupra vires gravantur, huic malo admodum proclives ſunt. Obſtructio non rarò cardialgiam accerſit; ita fit, ut foeminae *chloroſi* laborantes: quicumque cruditatibus, calore, & acrimonia conjunctis infarcti ſunt, itemque flatibus & vaporibus vexantur, aut pituitam intra ſeptum tranſverſum & ventrem colligunt (d), cardialgia nullo negotio affligi ſoleant. Sed omnium maximè ad hanc affectionem producendam facit diatheſis, qua humor ventriculi vitiatus, certa corruptionis & acrimoniae forma ſuſcepta, naturam laceſſendo infeſtat. Qui hepatis & lienis morbis: ſcorbuto, atra bile, ſero acri vexantur: inflammatione ſeu phlogoſi ſtomachi correpti: arthriticis, podagricis, eryſipelatoſis, exanthematicis humoribus foedantur, materia intus converſa, facillimè in cardialgiam incidunt. Inter cauſas efficientes aer praecipuum locum obtinet, interdum manifeſtis qualitatibus, ſaepe occulta vi hunc morbum producens. Igitur frigore repentè ſuſcepto poſt corporis aeſtum, aut calore ſummo per aeſtatem, cardialgiam naſci, in proclivi eſt. At per certas temporum conſtitutiones homines huic morbo proniores eſſe, ex Hippocrate diſcimus, propriaque experientia compertum habemus (e). Diaeta, ſi quid aliud, huic malo producendo confert. Cibi acres,

(d) Vide Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 54.

(e) Vide Hippocr. *lib.* 5. *Epid. text.* 86.

ut capſicum, caepa, allia: cibi itidem corrupti in acidam aut putridam indolem degeneres: vinum, omniumque potuum ſpirituoſorum ingurgitatio: venena, aliaque id genus ingeſta mirum quantum huic morbo movendo conferant. Animi pathemata, iram praeſertim & moerorem diuturnum, cardialgiam, aliaſque ſtomachi affectiones poſt ſe trahere, communi certaque experientia innotuit; ita enim comparati ſumus, ut animi affectiones, inter alia corporis damna, ea potiſſimùm inferant quae ſtomachum parteſque vicinas laedunt, quod jampridem monuit Galenus, & poſtmodum propria obſervatione Baglivius & Hoffmannus confirmarunt (f).

Cardialgia pueros juveneſque magis quam ſenes, foeminas magis quam viros, aeſtate potius quam hyeme invadere ſolet. Interdum ex ſe incipit, ſaepe aliorum morborum conſectanea eſt. Quocumque autem modo ingruat, haec aeger patitur. Dolet ſuperius orificium ventriculi, modò in regione anteriori, quam ſcrobiculum cordis appellant, modò in poſteriori juxta ultimas dorſi vertebras. Nec rarum eſt in utraque parte dolorem ſentiri. Quandoque dolor acutus & vehemens, interdum lentus & obtuſus, non raró moleſtia adeſt potius quam dolor. Perpetuò hoc malum comitatur anxietas, inquietudo, jactatio, animi angor, reſpirationis anguſtia circa diaphragma: pulſus parvi ſunt, obſcuri, inordinati: febris aliquando expers videtur aeger; ſed reipſa febricitat, ſeu quod univerſum corpus afficiatur, ſeu ſola pars dolens febrilem calorem contineat. Ardor praeterea, aeſtus, morſus, irritatio moleſtant, itemque inanis vomendi conatus, ructus, inflatio. Creſcente morbo omnia haec augen-

(f) Galen. *de Cauſ. ſympt. lib.* 2. *cap.* 5. Baglivius *Praxi Med. lib.*1. *cap.*14. §.3. *pag.*92. Hoffm. *Medic. Ration ſyſtem. de haemorrhag. & dolorib. ſect.* 2. *cap.* 2. §. 13. *pag.* 259.

augentur, interimque aeger vigilat: febris, ſi forte prius occulta eſſet, manifeſta fit: ſitis ſupervenit: lingua ſicca, anxietas, morſuſque intolerabilis: pulſus nimium debiles: inquietudo maxima: mentis vacillatio: extremorum frigus: ſudor inanis: animi deſperatio. Quod ſi malum eò uſque increſcat, ut aegrum ad interitum ducat, ſudores fiunt frigidi: vires labaſcunt: omnium actionum inertia: pulſus parviſſimi, debiliſſimi: interdum convulſio: plerumque ſyncope: mors. Dum verò aegritudine in ſtatu conſtituta ſudor accedit blandus per univerſum corpus, pulſus vividiores, ſomnus, reſpiratio libera, quies, aliorumque ſymptomatum imminutio, ſalus ſpectanda eſt. Cardialgia morbus eſt celer, acutus, periculoſus. Etſi interdum aegri citò ex hoc malo ſublevati ſint, non tamen fidendum experti novimus, & ex benigno atque miti malignum fieri, ſaepe vidimus. Nec novum eſt aegrum ſanatum, facilè leviſſimis de cauſis iterùm affici ob indolem morbi facilè revertentis.

Curatio ita inſtituenda eſt, ut citò auxilia praeſtemus, niſi enim malum ſub initiis leniatur, celeriter necat. Venae ſectio in cardialgia ex vi morbi locum non habet, etenim os ſuperius ventriculi hoc remedii genere laeditur. Ex accidenti, ut ajunt, congruere poteſt, quoties ſuppreſſa aliqua evacuatio initium aut fomitem morbo dederit. Purgatio hic noxia eſt, quemadmodum in omnibus doloribus partium interiorum, ubi ardor & aeſtus ipſos comitantur. Cavendum quam maximè ab emeticis, incipiente morbo, convulſiones namque poſt ſe trahere ſolent. At cum vi naturae, & Medici ope malum remiſſum fuerit, membraque laxata, opportunum eſt vomitorium ritè praeſcriptum. Ergo oleum amygdalarum dulcium recentiſſimè extractum: aqua ſimplex frigida ſaepius propinata, aut modico aceto, vel

ſpiritu dulci nitri acidula facta, longè praeſtantiſſima remedia ſunt. Mixtura ex aquis bugloſſae, borraginis, graminis, endiviae cum ſyrupo viperinae, acetoſae, aut intybi, additis pulveribus nitri, matris perlarum, cornu cervi ex arte praeparatis, identidem praeſcripta, ex uſu eſſe conſuevit. Proſunt per externa ſemicupium, lintea aqua & aceto (poſcam vocant) madefacta & ventriculi regioni applicata, itemque vivorum animalium omenta, aliaque id genus medicamina ſatis nota. Clyſteres ex aqua, oleo, & ſaccharo utiles ſunt, & iterari pro re nata poſſunt. Nec ſpernendum Alexandri Tralliani remedium: « Panis ſcilicet ex aqua frigida... nihil enim » adeo ipſis confert, ut ſi non tardè cibum capiant, » ſed circiter tertiam horam, aut quartam panem ex » tepida aut frigida aqua ſumant (g). Quibuſdam conſului cum fructu, ut panem dulciarium (vulgò vizcochos) aqua frigida imbibitum ſumerent. « Ex» perientia etiam crebriori didicimus (verba ſunt » Hoffmanni) in hoc atroci affectu, ſi à bile nimis » calida obortus fuerit, ſolam aquam puram & fri» gidam per vices uſque ad menſuram dimidiam vel » ultra hauſtam, tecto bene corpore, & impoſito » ſtomachali regioni calido fomento inſigniter pro» fuiſſe, ac ſubſequuto ſudore per univerſum corpus » dolorem ſummo cum levamine diſcuſſum.... Sub » hoc ſtatu magnopere cavendum eſt nè Medicus ca» lidas eſſentias ſtomachales vel carminativas porri» gat, neque crebriori calidorum infuſorum uſu ae» grum maceret, quippe haec omnia dolorem ma» gis augent quam minuunt (h). » Mihi ergo non probantur medicamenta calida & ſpirituoſa, quae Neo-

(g) Alexand. Trallian. *lib.* 7. *cap.* 12. *pag.* 277.

(h) Hoffm. *Medic. Ration. ſyſtem. de haemorr. & doloрib. ſect.* 2. *cap.* 2. §. 3. & 5.

Neoterici aliqui, ſed praeſertim Antonius de Haen, pro cardialgia chronica nimium laudant (i), familiare enim eſt huic auctori, alias commendando, ſuas curationes & formulas remediorum intemperanter extollere. Frictiones crurum, brachiorum, imo & ſpinae, modicae tamen nec vehementes ſed ſaepius iteratae, ſolatium in hoc malo inferre conſueverunt. Laudant aliqui roborantia ex cinnamomo, abſinthio, camomilla, meliſſa, conflata, & ſub forma tincturae, eſſentiae, elixiris praeſcribunt, quibus ad nauſeam uſque repleta ſunt noſtrorum temporum pharmacopolia. Nec deſunt qui grana piperis integra, imo & ſinapi interius aſſumenda praeſcribant (k). Sed ſi unquam alias hic locum habet Plinii obſervatio, ex Arabia ſcilicet & India, magna pompa, multa medicaminum genera adſportari, cùm remedia vera quotidie pauperrimus quiſque cenet (l). Interim tamen iis, qui cardialgiae proclives ſunt, ſuadendum eſt, ut aerem frigidum & ventilatione depuratum hauriant, fugiant ſolem, levique veſte ac molli & uſu priore detrita contegantur, motus nimios vitent, ciboſque capiant ex infirmiſſima materia, ut nutriant, non onerent. Certè haec omnia ritè & religioſè obſervare in hoc morbo plus valet quam multiplex decantata pharmacorum farrago.

APHORISMI.

I.

In febribus circa ventrem aeſtus vehemens & oris ventriculi dolor, malum (m).

 Duplex

(i) Anton. de Haen *tom.* 3. *part.* 6. *cap.* 1. *pag.* 6. *& ſeq.*

(k) *Vide Medic. Uratiſlav. Hiſtor. morb. anni* 1702. *pag.* 360.

(l) Plin. *Hiſt. Natur. lib.* 24. *cap.* 1.

(m) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent* 65.

Duplex genus febrium cardialgiam accerſere ſolet, ſcilicèt ardens, & tertiana. Si febris ardentis fomes os ventriculi ſuperius occupet, ibique aeſtum & dolorem inducat, diſpoſitionem eryſipelatoſam, aut phlegmonoſam adeſſe cenſendum, quod malum eſſe, ſaepeque lethale, novimus. Hunc aegrorum ſtatum graphicè depinxit Hippocrates in prognoſticis, noſque ex ejus mente anxietates, jactationes, implaciditatem, quibus cardialgici vexari ſolent, longè explicuimus (n). Sub hoc ſtatu nitrum multa aqua dilutum, ſpiritus nitri dulcis guttulae aliquot in juſculo pulli gallinacei ex herbis refrigerantibus portulaca, acetoſa, borragine, aliiſque hujuſmodi, prodeſſe conſueverunt. In tertianis ſub acceſſionum initiis cardialgia ingruit, quae cortice peruviano certò profligatur. Dandus tamen hic cortex eſt citò, neque aliis ſpectatis acceſſionibus; qui enim corpus evacuando moras traxerunt, malum poſtea viderunt in lethalem ſyncopem converti. Legendus Mortonus, qui de cardialgia febrium intermittentium cortice kinae fugata egregiè tractavit.

II.

Stomachi dolor & pulſus hypochondriorum febre extincta, malum denuntiant, idque cum alias, tum in ſudatiuncula (o).

In inflammationibus partium vicinarum diaphragmati, & ori ventriculi ſuperiori, febris in *lypiriam* verti ſolet, non quod ipſa deficiat, ſed quod refrigeretur aeger per exteriora, cardialgia cum dolore & aeſtu interiora occupante. Ergo, ſi imminuta febre inflammatoria, ſtomachi dolor & pulſus hypochondriorum maneat, ſummum eſt aegri diſcrimen, multoque magis ſi ſudatiuncula haec omnia comitetur.

(n) Hippocr. *lib. Progn. ſect.* 1. *ſent.* 15. *Vide Illuſt. noſtr. ad hunc locum pag.* 41. *& ſeq.*

(o) Hippocr. *in Coac.* Duret. *lib.* 2. *cap.* 11. *ſent.* 13.

tur. Quid tum agendum, quidve de extremarum partium frigiditate ſentiendum, longè diſcuſſimus in tractatu de febribus lingua vernacula (p).

III.

Dolorificum cardias, id eſt, oris ventriculi malum, *aetate jam grandi, crebrò revertens, repentinam mortem oſtendit* (q).

In ſenibus cardialgiam crebro revertentem, tum demum corde in conſenſum tracto, ſubita & lethali ſyncope vitam extinguere non una tantum vice obſervavimus.

IV.

In lumborum dolore praegrandi quæ inde veniunt cardialgiae ſigna ſunt haemorroica, aut etiam antegreſſa (r).

Dum ſanguinis excretio imminet ſeu per haemorrhoides in viris, ſeu per uterum in mulieribus, ſolemne eſt antecedere cardialgiam cum lumborum dolore. Sub hoc caſu nihil tentandum, quod ſanguinem fluxurum avertere poſſit, quin potius frictionibus & lavationibus partium inferiorum natura, quò ipſa vergere vult, eſt ducenda.

V.

Lumborum dolor cardialgico cum excreatione violenta nonnihil præ ſe fert convulſificum (s).

Sputatio copioſa in cardialgia ſaepeſaepius atram bilem in hypochondriis ſubeſſe teſtatur, quam etſi interdum convulſiones ſequantur, ut plurimum tamen, niſi error comitatur, non ſuccedere cernimus, ſed potius irritos vomendi conatus, ut optimè notat Duretus (t). Oportet ergo neque ſputationem prohibere, nec vomitum violenter excitare, quicumque enim

(p) *Tract. de Febrib. cap.* 4. §. 6. *pag.* 49.

(q) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 11. *ſent.* 16.

(r) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 12. *ſent.* 8.

(s) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 12. *ſent.* 15.

(t) Duret. *loco ſupra citat. pag.* 185.

enim conatus, etſi leviſſimi, nocent. Ergo quae bilem atram corrigunt, & ab ea inductas agitationes leniunt, & ſedant, hic proſunt. Videnda quae attulimus agentes de melancholia.

VI.

A cardialgia cum torminibus ventris ferae prorumpunt (u).

Perpetuum non eſt cardialgiam cum torminibus à lumbricis naſci, ſed interdum animalcula haec tale malum induxiſſe fidis obſervationibus conſtat (x). Igitur caetera inſpicienda, quae lumbricorum praeſentiam monſtrare ſolent, quibus ſi cardialgia jungatur, non modò aegritudinis indicium, ſed & curationis norma demonſtratur.

VII.

Non febricitanti appetitus dejectus, oris ventriculi morſus, & tenebricoſa vertigo, & os amareſcens surſum purgante opus eſſe indicat (y).

Hanc ſententiam de vertigine loquentem libro primo hujus operis explicavimus. Nunc quatenus agit de morſu oris ventriculi expendenda eſt. Igitur concurrentibus omnibus phoenomenis in textu propoſitis, ſi aeger ad vomitum proclivis ſit, nullum praeſtantius remedium emetico medicamento eſt, ut in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica monſtravimus (z). At ſi bilis atra viſcera occupet, aut occulta febris, vel inflammatio, aut phlogoſis adſit, vomitorium periculoſiſſimum eſt. « Maximè omnium, » inquit Junckerus, evitandus eſt error ille graviſſi» mus, ubi in cardialgia ſymptomatica, nempè paſ» ſionibus

(u) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 11. *ſent.* 15.

(x) Vide Bonet. *Sepulchret. volum.* 3. *pag.* 527. Sauvag. *Noſolog. Method. claſ.* 7. *nu.* 20. *tom.* 3. *part.* 1. *pag.* 129.

(y) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 17.

(z) *Vide Illuſtr. noſtr. ad* Hippocr. *Progn. ſect.* 1. *ſent.* 15. *pag.* 41.

» ſionibus hypochondriacis & hyſtericis vomitoria » praeſcribuntur: hac enim ratione delirium, imò » maniam induci obſervatum eſt (a). »

VIII.

Stomachus propter phlebotomiam eſt debilis (b).

Cauti ſint tirones, dum os ventriculi aegrotat, in ſanguine extrahendo; mirum enim quantum haec pars à venae ſectione debilitatur. Egregia hac de re conſilia dedit Galenus. « Si quis febricitet, inquit, & adſit plethorica diſpoſitio, verùm ex re» centibus cruditatibus ſit, ac morſum ſentiat afflic» tumque os ventriculi, vel ſi etiam humorem ali» quem malum evomuerit, & in hujus tranſitu non » parùm fuerit offenſus, adeo ut graviter ſe habeat » atque anxiè: numquid hic ad febrem reſpicientes » ſolam multitudinem evacuare tentabimus (quod » alioquin ſine moleſtia faceremus), an prius ori » ventriculi providebimus, ac deinde poſtquam cir» ca hoc benè ſe habuerit, quam contigerit totius » corporis evacuationem faciemus? Mihi quidem ita » faciendum videtur. Multos itaque ſaepius vidi qui » ita affecti erant quoſdam interiiſſe, nonnullos ad » extremum periculi fuiſſe perductos, cùm Medici » eos evacuare tentaſſent, antequam os ventriculi » corroboraſſent (c). » Quod ſi ſanguinis aliqua ſuppreſſio fomitem morbo dederit, vena ſecari poteſt, ita tamen ut parcè admodum cruor educatur, & ventriculi habeatur cura maxima. Videndus utique Heredia noſter, qui hanc ſpartam optimè attigit. (d).

IX.

(a) Junck. *Conſpect. Medic. Pract. tab.* 105. *pag.* 828.

(b) Avicen. *lib.* 1. *Fen.* 4. *cap.* 20. *pag.* 78.

(c) Galen. *de Arte Curat. ad Glaucon. lib.* 1. *cap.* 14.

(d) Hered. *de Morb. acut. ſect.* 6. *diſp. unica*, *cap.* 3. *pag.* 153. *ſeq.*

IX.

Frequentiſſimum eſt ejus (ſtomachi) *malum quo reſolvitur : neque ulla re magis aut afficitur, aut corpus afficit* (e).

In libro primo hujus operis agentes de paralyſi diximus, nervorum reſolutionem non modo membra motui deſtinata, ſed & viſcera interdum occupare, quorum functiones ejus morbi vi aut prorſus abolentur, aut à ſuo robore deficiunt. Stomachi reſolutionem hic adducimus, quoniam ex cardialgia, praeſertim improvidè tractata, in eam fieri ſolet tranſitus, dum ſcilicèt ſtomachi ſenſus ſtupet ob nervorum reſolutionem. Hujus affectionis meminit Avicenna (f), eam Sennertus perſpicuè deſcribit (g), ac demùm Sauvages cardialgiam paralyticam appellat (h). Sed Celſus omnium optimè hoc mali genus his verbis explicuit : « Vulgatiſſimum verò peſſimumque ſtomachi vitium eſt reſolutio, id eſt, cum cibi » non tenax eſt, ſoletque deſinere ali corpus, ac ſic » tabe conſumi (i). » Memini me vidiſſe aegros qui, nulla data occaſione, ſine ullo tumoris aut alterius morbi ſigno cibum omnem revomentes tabidi interiere, quod malum ex ventriculi reſolutione naſci, conſentaneum eſt. Difficillima, fateor, eſt hujus morbi curatio ; ſed quod Celſus conſulit proponere non gravabor. « Huic generi, inquit, inutiliſſimum bal» neum eſt. Lectiones, exercitationeſque ſuperioris » partis neceſſariae, item unctiones fricationeſque ; » hinc perfundi frigida atque in eadem natare, ca» nalibus ejuſdem ſubjicere etiam ſtomachum ipſum, » & magis etiam à ſcapulis id quod contra ſtoma» chum

(e) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 5. *pag.* 205.

(f) Avicen *lib.* 3. *Fen.* 13. *tract.* 1. *cap* 16. *pag.* 286.

(g) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 15. *pag.* 408.

(h) De Sauvag. *Gener. morb. claſ.* 7. *num. XX. pag.* 127.

(i) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 5. *pag.* 207.

» chum eſt... Cibi quoque aſſumendi ſunt frigidi,
» qui potius difficulter coquuntur quam facilè vitiantur... Potui quidem aptiſſimum eſt vinum frigidum... Si cibus non continetur, danda aqua, & eliciendus plenior vomitus eſt, iterumque dandus cibus, & tum admovendae duobus infra ſtomachum digitis cucurbitulae, ibique duabus, aut tribus horis continendae ſunt (k). »

X.

Regionem ventriculi nonnumquam & paulò inferiorem dolor haud mitior quam in paſſione colica iliacave primùm obſidet, quem vomitiones ſequuntur enormes nunc viridis materiae, nunc verò flavae. His accedit (quod ſaepe obſervavi) major animi dejectio deſperatioque quam in alio morbo quocumque (l).

Experientiſſimus Sydenhamius fideli obſervatione adnotavit, in foeminis hyſtericis & viris hypochondriacis fieri dolorem acerbiſſimum in regione ventriculi juxta cordis ſcrobiculum, ſaepè humoris viridis per vomitum rejectione comitatum, qui tamen nec per venae ſectionem, nec emetica, aut purgantia, neque aliud quodvis evacuationis genus tolli patitur, ſed per anodina & ex opio parata medicamenta. Ataxia nimia ſpirituum cum acrimonia conjuncta hunc morbum creans agitationes ullas minimè tolerat, quin potius ipſe per methodum Sydenhamii malum hoc non ſemel extinctum conſpexi.

XI.

Propterea ſanè in hoc loco anxietatem ex calida obortam frigida ſedat..... Propterea ſanè & in animi deliquiis frigidam extremis partibus affundere prodeſt (m).

De frigidae perfuſione in tollenda extremarum partium frigiditate, dum interiora aeſtuant in febribus,

(k) Celſ. *loco citato.*

(l) Sydenh. *Obſerv. Medic. ſect.* 4. *cap.* 7. *pag.* 42.

(m) Hippocr. *de Humid. uſu, verſu* 45.

bus, loquuti ſumus in tractatu de febribus lingua vernacula conſcripto (n). At remedium, quod hic praeſcribit Hippocrates ad anxietatem ex oris ventriculi affectione natam, magnum eſſe pro cardialgicis praeſidium novimus, dum experti ſumus, pedes manuſque, itemque faciem frigida aqua perfundere in his morbis profuiſſe. « Cujus exempli » occaſione, inquit Martianus, non praetereundum » eſt, hoc remedium frigidae aſperſionis extremo» rum prae aliis omnibus praeſentaneum eſſe pro » anxietate tollenda, quod à Raſi capite de car» dialgia ego ipſe edoctus ſaepius feliciſſimè ex» pertus ſum, potiſſimum verò ſi ab oris ventri» culi affectione dependet, cui etiam frigida in potu » prodeſſe poterit (o).

XII.

Anxietatem, oſcitationem, horrorem, vinum par pari aqua potum ſolvit morbum (p).

Sunt qui, aeſtatis praeſertim tempore, anxietate facillimè corripiuntur ob bilis circa os ventriculi excandeſcentiam, quam aqua vino permixta mirificè ſedat. Neque perpetuò aquam aequa portione cum vino miſcere expedit, confert enim interdum ſub pauca vini quantitate multum aquae perfundere, quod iis maximè convenit quibus hepar calidius & bile repletum cardialgiam & anxietatem producit. Hieronymus Pardo Pincianus integrum librum elegantem ſatis nec ineruditum de hoc Hippocratis aphoriſmo conſcripſit, quem ſi tirones legant, laboris non poenitebit.

XIII.

(n) *Vide Tract. de Febr. cap. 4. §. 6 pag. 49.*

(o) Martian. *Comment. in lib. Hipp. de Humid. uſu, verſ. 42. pag. 128.*

(p) Hippocr. *lib. 7. Aphor. ſent. 56.*

XIII.

Quibus inter ventriculum & ſeptum tranſverſum pituita includitur & dolorem affert, non habens viam ad alterutrum ventrem : iis per venas in veſicam pituita verſa ſolvitur morbus (q).

Hypochondriacis, languentibus, & ſtomacho debilibus ſolemne eſt pituitam ſenſim coacervari circa os ventriculi, in omento, parte cava hepatis, liene, aliiſque particulis propè ſtomachum & ſeptum tranſverſum ſubjacentibus, ſeu ex ciborum reliquiis incoctis, ſeu ex deſtillatione à capite ibi cumuletur. Quocumque autem modo id fiat, per tempus ſolet quieſcere ſine notabili noxa; cùm verò excalefacta, agitata, aut acris reddita nimium commovetur, dolorem in dictis partibus producere ſolet non raró cardialgiam aemulantem. Igitur per oleoſa blanda tentanda eſt purgatio ſeu per vomitum ſeu per alvi fluxum, quibus pituita expurgetur. Quod ſi eos motus natura renuat, ad urinae vias materiam eſſe ducendam, optimo conſilio monet Hippocrates. Sunt qui nimis anxiè inquirentes vias per quas humor ducendus ſit, hunc aphoriſmum parvi aeſtimant, ſed natura invenit ſibi vias Medicis quantumvis ſolertiſſimis ignotas, atque turpe eſt, quod veris conſtat obſervationibus in dubium vertere, quòd modum, quo natura operatur, ignoremus. Optimè Gorterus : « Diutiſſimè, inquit, » hic haerere poſſe pituitam ſine ullo dolore, & » ſine mutatione coloris in facie, aliquoties obſervavi, tandem verò ſenſim acriore facta pituita » dolor generabatur.... Talem nunc collectionem » pituitae obſervavit auctor curatam fuiſſe per urinam » multam, quod verum eſſe nos quoque experti » ſumus, etiamſi multi negant viam (r) : »

(q) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 54.

(r) Gorter. *Medic. Hipp. lib.* 7. *Aphor.* 54. *pag.* 490.

CAPUT

CAPUT II.

DE APPETENTIA VITIATA.

Cum animalia perpetuò diſſipentur & continua reparatione indigeant, natura eis appetitum ciborum indidit, quo verſus alimenta feruntur ad ſui conſervationem neceſſaria, ut in Phyſiologia longè monſtravimus (a). Cum verò morborum vi appetitus à ſtatu naturali deflectit, vitiata oritur appetentia, quae eſt: *Inordinatus & inverſus appetitionis modus, quo natura in cibis appetendis à ſtatu propriae conſervationis recedit.* Igitur appetentia vitiata ſymptoma eſt facultatis animalis ſenſitivae (b). Morbus hujus ſymptomatis generator multiplex & varius eſſe ſolet, nam etſi intemperies id producat, modò quae in qualitatibus, ſaepè quae in vitiata partium ſubſtantia conſiſtit (c), tamen multiplici & ineffabili vitio laedi ſolet temperies, atque adeo multae diverſaeque ſunt leſae appetitionis formae (d). Pars primario affecta eſt orificium ſuperius ventriculi: quae autem malum huic orificio communicare poſſunt, plurimae ſunt. In primis hepar, lien, inteſtina, ceterae in abdomine contentae partes ob vicinitatem: deinde cerebrum ob nervorum neceſſarium uſum ad ſenſum & appetitum eliciendum: pulmones, cor, ſeptum tranſverſum ob ſummum quem habent cum ore ſuperiore ventriculi conſenſum: ipſe corporis habitus, omneſque demum ejus partes male affectae appetitionem ciborum vitiare poſſunt; ita enim comparati ſumus, ut ventriculus officium

(a) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 6. prop. 45. num. 178. & ſeq.*

(b) *Vide Phyſiolog. noſtr. loco proximè citato.*

(c) *Vide Pathol. noſtr. tract. 1. prop. 2. nu. 9. ſeq.*

(d) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 6. prop. 46. nu. 179.*

officium praeſtet toti corpori, atque adeo univerſum corpus naturae lege cum ventriculo mirificè conſentiat. Vitiata appetentia tripartitò dividitur, alia enim ex toto aboletur, alia minuitur, alia demùm depravatur. Quid ſit appetentia abolita, & diminuta, omnes norunt. Depravata autem fit cum vel nimium appetit homo, vel in res alienas atque naturae contrarias ejus appetitus fertur. Conſiderari etiam debet vitiata appetentia, in qua ſolus appetitus vitiosè afficitur, aut etiam ſenſus cum eo conjunctus, vehementius namque malum hoc quam illud monſtrare ſolet (e). Igitur dum deficere incipit appetitio ciborum graecè novo vocabulo *dyſorexia*, latinè *appetitus deficiens*, *imminutus*: ſublata prorſus appetentia à veteribus Graecis *anorexia*, à Latinis *inappetentia*: quod ſi aeger non modò cibos non appetat, quin potius horreat & averſetur, graecè *apoſitia*, latinè *cibi faſtidium* vocari ſolet. Appetentia depravata, qua aeger cibos nimium appetit, graecè *bulimus*, latinè *vehemens fames*: cum nimiae appetitioni accedit ingeſtorum vomitus à quibuſdam Graecis *phagedena* (f), aliis *orexis chynodes*, à Latinis *appetentia canina*: quod ſi appetitus in res extraneas & incongruentes feratur graecè *malacia*, à Latinis generali depravatae appetitionis nomine ſignificatur. Haec omnia, etſi importuna fortaſſe videri poſſint, tamen placuit perſpicuè proponere, ut tirones in librorum lectione diverſos appetitionis modos per diſtincta vocabula ſingulis impoſita diſtinguere valeant.

Inter cauſas occaſionales plethora varios inappetentiae gradus inducere poteſt: tollit enim naturae indigentiam, ſupplet alimentorum defectum, natu-

(e) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 6. prop. 46. nu. 179.*

(f) Vide Coeli. Aurel. *Morb. chron. lib. 3. cap. 3. pag. 446.*

ramque gravando ejus vires minuit, nec rarò obruit. Ipſe attentè obſervavi, defectum appetentiae ciborum in plethoricis plus valere ad agnoſcendum diſcrimen, quod ex nimia plenitudine imminet, quam pulſûs aliorumque ſignorum explorationem. Hinc qui ſanguinem fundere ſolent, ſi ſolita evacuatio ſupprimatur: heluones, potatores, aliique id genus homines, dum ſani ſunt, parùm cibos appetunt; cùm aegrotant, in cibi faſtidium facile delabuntur. Obſtructio appetitum extinguit, primùm quia natura in humoribus crudis coquendis & digerendis vires ſuas exerens cibos plerumque averſatur. Deinde quia per humores obſtruentes occluſis viis liber extremarum partium cum ventriculo conſenſus intercluditur. Non aequè cauſae iſtae occaſionales ad augendum appetitum concurrunt, niſi accedat diatheſis, quae praecipua eſt omnium laeſarum appetitionum occaſionalis cauſa. Fatendum itaque, ineffabilem eſſe modum quo natura diverſis & praeternaturalibus appetitionum formis laedi ſolet, quod ſoli diatheſi determinatè laedenti, at incomprehenſibili, tribuendum. Quis porrò explicet mirabiles appetitiones mulierum utero gerentium, dum carbones, gipſum, imo & putidiſſima quaeque interdum appetunt? Cur febricitantes ferè omnes appetitu ſtatim priventur? Cur etiam aegrotantium aliqui rara & obſoleta appetant, quae ipſis oblata ſaepè ſalutem attulerunt? Cur denique ita quandoque erigitur appetitus, ut continuò cibos aſſumere oporteat, eoſque vomendo iterum ciborum ſumptionem repetere quidam cogantur? Haec & plura alia phoenomena circa appetitum in praxi obſervare omnibus conceditur, ea perſpicuè intelligere nemini datum eſt. Id unicè ſcimus, nativum humorem ventriculi tam variis modis immutari, ut varias atque diverſas acquirat diatheſes, quibus diſtinctae reſpondent variarum appetitionum formae.

Inter

Inter cauſas efficientes aër maximum locum habet ad appetitum laedendum. Ex vero notavit Hippocrates, certa anni conſtitutione aegros à cibis non abhorruiſſe, quin potius ad alimenta ſumenda fuiſſe promptos (g). Alia autem conſtitutione monet, omnium ſignorum peſſimum fuiſſe ciborum faſtidium, paucisſimi enim evaſerunt ex iis qui cibos averſabantur (h). Quinimo determinatis anni temporibus juxta aëris indolem variat appetitus, ut hyeme melius quam aeſtate cibos appetamus, atque ſereno coelo melius quam humido. Diaetam juxta rerum varietatem modo appetentiam tollere, modò augere nemo non intelligit. Nimia ciborum vinique repletio: pinguia alimenta diutius uſitata: immodicae exercitationes tum corporis, cum maximè mentis: otium: appetitionem tollere conſueverunt. At nimius acidorum uſus: olera, praeſertim frigida, ut intubus, lactuca: acetum: aqua frigida, aliaque id genus multa appetitum excitare apta nataque ſunt. Pathematum animi vis in appetitione ciborum immutanda adeo vehemens eſt, ut plurimi viſi ſint probè appetentes, quibus ex ſubita animi paſſione appetentia prorſus extincta ſit.

Appetentia diminuta, abolita, aut nimium aucta ex ſe ipſis facilè innoteſcunt, neque aliis indigent ſignis, ut promptè agnoſcantur; effectus tamen harum affectionum conſectarios Medici intelligere debent. Igitur inappetentiam incipientem, ſi tamen ulteriores vires habitura eſt, comitantur implaciditas, animi dejectio, interdum ſitis & ardor: quandoque ſine ſiti: lingua vitiata: febricula ſaepe occulta: gravitas ſtomachi totiuſque corporis: interdum nauſea & vomitus. Si ad ſummum inappetentia acceſſerit, praeter haec omnia corpus conſumitur

(g) Hippocr. *lib.* 1. *Epid. ſect.* 1. *verſ.* 49.

(h) Hippocr. *lib.* 1, *Epid. ſect.* 2. *text.* 9.

mitur: vires languent, ut difficilis ſit reparationi locus: hinc hydropes, tabes, cachexiae, nullumque leve malum timeri in longa appetentiae amiſſione poteſt. Quod ſi poſt ciborum faſtidia appetitus denuò excitari incipiat, ut aegri ad ea, quae offeruntur, benè ſe habeant, aut ex imbecillitate robur ſuſcipiant, in ſanitatem tendere tenendum eſt. Jàm verò cum inappetentia magnum malum ſit, nimia tamen ciborum appetitio pejor eſt, ipſa namque diu vigente non modo corpus non alitur, ſed ferè contabeſcit; neque rarum eſt, poſt nimias atque morboſas appetitiones aegros animo linqui, & tum demum in ſyncopem incidere. Itaque ſic ferè incidit, ut in bulimo primum aegri inſtanter cibos expetant, poſt appetentia deſtituantur, deinde deficiant animo. Ad haec decolores ſunt, torquentur ſtomacho, refrigerantur corde & extremis partibus, pulſuſque admodum obſcuros habent. Facies eiſdem intumeſcit, quandoque albicat, ſaepe fuſco & lurido colore tingitur. Modò ſitiunt, aeſtuant, extenuantur: raiò ſine ſiti. Quocumque autem modo id fiat, omnibus nimium eſurientibus commune eſt ſuctionem vehementiſſimam in ventriculo ſentire, quam maxima ſequitur appetentia. Cum animus deficit ſimulque concidit ſpiritus, & extrema refrigeſcunt, mors in propinquo eſt, quod infortunium quibuſdam in locis deſertis, aut in balneò, auxilii facultate deſtitutis miſerè advenire conſuevit. In fame canina haec omnia contingunt, quibus accedit vomitus, ita tamen ut vehemens edendi cupiditas à cibis ad vomitum, & à vomitu ad cibos aegros, more canum, ſubinde reddere cogat: ſed non potens ventriculus famem ſuſtinere, homo prius multa copioſè vorare, nec potens devorata ſuſtinere, celeriter vomere cogitur, quod mali genus altum ſoporem, inteſtinorum levitatem, hydropem, atrophiam, ipſamque demum necem inferre ſolet. Inappetentia familiaris

eſt

eſt ſenibus, à morbo convaleſcentibus, otio vinoque deditis, ſicut appetitio nimia congruit pueris, juvenibus, & quovis modo exercitatis. Idque non omittendum, foeminas utero gerentes depravata appetentia, quam *malaciam* vocant, prae caeteris tentari, maximè circa quadrageſimum à conceptu diem quae, ſaepe ad quartum uſque menſem durat.

Inappetentia, ſi recens ſit neque nimium ſtabilis, non magnam procuratione opem poſtulat, viribus enim naturae optima diaeta tractata corrigi ſolet, ut Medicos non nimis officioſos eſſe oporteat in medicamentis exhibendis pro inappetentia tollenda. Generaliter autem qui ſimili affectione laborant, aëre frigido exercitationibus ſub dio inſtitutis ſuſcepto, corporis ablutione, & frequenti induſiorum mutatione juvari ſolent, praeſertim ſi quies animi & moderatus ſomnus accedant. Cibi refrigerantes ex aceto, ut lactuca, cichoreum, portulaca, borrago: fructus horaei, ut fragae, mora, & pira: potus ex poſca, aut aqua frigida: vinum abundè dilutum, mirum, quantum appetitum ferè extinctum revocent. Purgantia medicamenta raro hic proſunt; ſed amara temperata, ut cichoreum, taraxacum, abſinthium, agrimonia, itemque aperientia vegetabilia (ſaponacea nunc vocant), ut buglosſum, intubus, gramen, viperina, pimpinella in decocto, aut alia convenienti forma, praeſcripta multùm valent. In immodico autem appetitu ea praeſcribenda ſunt quae morſum ventriculi & humoris nativi acrimoniam obtundunt. Alimenta pinguia, oleoſa, ut jura carnis vervecinae & ſuillae, pultes cum melle, mulſo, aut butyro, aut adipe: in ſumma quaecumque appetentiam avertunt & ſatietatem inducunt, ea hic tamquam conferentia à Medicis adducuntur. Hinc aegris exhibent cibos ſtabiles & non facilè corruptibiles, coctu enim difficilia facilius ferunt, quandoquidem humor ipſis acris mordaxque eſt. Sed

fateri oportet, haec omnia, etſi à probatiſſimis auctoribus praeſcribantur, ſaepe malum non extinxiſſe, quin potius vires, eundo, acquirendo aegrotantes letho commiſiſſe. Ergo Medicus in his affectionibus curandis animum intendere debet in morbos horum ſymptomatum generatores, atque attentè inſpicere expedit, num in appetentiae vitiis lateat acrimonia ſcorbutica, aut atrae bilis, vel verminoſa, ſeu alio quovis modo corpori inimica, iis namque corrigendis dedita opera incumbendum.

APHORISMI.

I.

Ut plurimum omnes qui malè habent, circa principia quidem benè comedentes & nihil proficientes, ad finem rurſus cibum non appetunt. Qui verò circa initia quidem cibum omninò non appetunt, poſtea autem benè appetunt, melius liberantur (i).

Seu in morborum initiis, ſeu in convaleſcentibus à morbis obſerventur quae ab Hippocrate hic traduntur, vera quivis eſſe deprehendet. Ex hac ſententia diſcimus, appetentiam ciborum non perpetuò bonum eſſe ſignum, ut Baglivius contendit aſſerens *in omnibus morbis, ſi viget appetitus, bonum eſſe*, quamquam auctor hic, pro more ſuo, mutata ſententia illicò ſtatuat, appetitum ingentem repentè excitatum in acutis, & aliquando in chronicis poſt magnam inappetentiam, nulla praecedente bona criſi, aut alio bono ſigno, mortem poſtridie venturam indicare (k). Melius ratiocinatur Alpinus: « Cognoſcenda enim, » inquit, optima appetentia, cum ſaepius in ipſa ju- » dicanda plures decipiantur, vitiatam ac exitialem » bonam

(i) Hippocrat. *lib.2. Aphor. ſent.* 32.

(k) Bagliv. *Praxeos Med. lib.* 1. *cap.* 9. *de Inappet.* §. 1. *pag.* 46.

» bonam putantes. Bona autem eſt quae naturalis eſt, » quaeque fit à cauſa naturali, quippe à penuriae ſenſu: quandoque aegroti videntur benè appetere, » ipſorumque creditur appetentia optima, propterea » quod cibum avidè appetant & aſſumant, quae tamen in multis moribundis ſaepius obſervatur... » Hinc plures priuſquam moriantur, cibum avidè » poſtulant ac aſſumunt (l). » In febribus longis erraticis, & hydropicis famem circa mortem excitatam me obſervaſſe memini.

II.

In omni morbo mente valere, & bene ſe habere ad ea, quae offeruntur, bonum eſt: contrarium verò malum (m).

Ægrum ad ſumenda alimenta, & alia quae offeruntur, paratum eſſe, in omni morbo bonum eſt, ſed non illicò fauſto omine procedunt omnia, cùm in cibis accipiendis mira ſoleat eſſe varietas. Igitur omni ope incumbendum, quocumque morbo afficiatur aeger, ut eam conſervemus diſpoſitionem, qua bene ſe habeat ad ea, quae offeruntur, ſuſcipienda, quod fiet ventriculum minimè gravando aut nimiis cibis, aut multis potationibus, vel quod pejus multo eſt, multa atque improvida medicamentorum copia, iis enim languet ventriculus, & ulterius ad ea quae offeruntur malè ſe habet.

III.

In morbo diuturno appetitus proſtratus & meracae dejectiones malum (n).

Appetitus proſtratus in diuturnis morbis, aut malè affectum os ventriculi vitio quidem radicato & forte inemendabili, aut virium exſolutionem ſignificat:

(l) Proſp. Alpin. *de Praeſag. vita & morte aegrotant. lib.* 4. *cap.* 14. *pag.* 268.

(m) Hippocr. *lib.*2. *Aphor. ſent.* 33.

(n) Hippocr. *lib.*7. *Aphor. ſent.* 6.

ficat: utrumque autem malum eſſe quivis intelligit. Ergo in morbis diuturnis appetitus proſtratus non eodem modo corrigendus, nam ſi ex ſtomachi labe proveniat, ei occurrendum per medicamenta appropriata parcè admodum praeſcripta. Quod ſi ex virium imbecillitate inappetentia naſcatur, ſolis reſtaurantibus & reficientibus auxiliis amoveri poteſt.

IV.

Paulò deterior potus & cibus, jucundior autem, eligendus potius, quam meliores quidem, ſed ingratiores (o).

Jucundos, etſi non ita bonos, praeferendos eſſe cibos ingratis, ex ipſa natura didicimus, quae rebus jucundis delectatur, & delectatione vividior fit. Sed curandum, ut alimenta ſuavia quidem & guſtu grata non multo pejora ſint injucundis, tunc enim ea aegrotis appetitus & delectationis gratia permittere non Medici, ſed peſſimi adulatoris officium eſt. Optimè Valleſius noſter: « Gratificandum, inquit, » aegrotanti quoad fieri poſſit cibis & potibus... Et » ſuavitati aliquid condonare, etſi alioqui videatur » non valdè expediens. Certè his praeceptis non ad » dicta, ſed ad lucrum, caveant autem hortor nè » plus ſatis utantur, & plurimum ſuis commodis ſtu- » dentes, eorum, qui ſe illis crediderunt, ſalutem » ſpernant... Nam quod inſigniter poſſit laedere, » aut quod inferre noxam, quae non facilè emen- » detur, nulli debent concedere (p). » Videndus utique Galenus, qui ex mente Hippocratis omnium optimè quomodo aegris gratificandum ſit, non ſolùm in cibo & potu, ſed in multis aliis quae ab ipſis appetuntur, exponit (q).

V.

(o) Hippocr. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 38.

(p) Valleſ. *Comm. in lib.* 6. *Epidem. Hipp. ſect.* 4. *text.* 7. *pag.* 324.

(q) Gal. *Comm. in lib.* 6. *Epidem. Hipp. ſect.* 4. *text.* 8.

V.

Quoſcumque cibos, aut obſonia, aut potus aegroti concupiſcunt, exhibeto, ſi non corpori damnum inde acceſſurum eſt (r).

Optimum quidem, & ad recuperandam ſanitatem commodiſſimum praeceptum in hac ſententia proponit Hippocrates, ſi modò ad debitam normam reducatur. Igitur attentè inſpiciendum, an ciborum appetitus, dum Medico incongruens videtur, ex ipſa naturae vi, an ex morbo eam irritante proveniat; in primo enim aegro gratificandum, in alio minimè. Quaecumque autem natura appetit pro ſui conſervatione, etſi inſolita & incongruentia videantur, auxilio ei eſſe ſolent; quae autem appetuntur vi morbi in deſtructionem potius quam conſervationem naturam ferunt. Hoc monitum ejuſque intelligendi rationem ſatis in Phyſiologia explicavimus (s).

VI.

Ex cibis ac potibus qui commodiſſimi ſunt corpori, ac maximè ſufficientes & ad alimentum & ad ſanitatem, ex his ipſis etiam, ubi quis ipſis non in tempore utatur, aut pluribus quam tempeſtivum eſt, & morbi, & ex morbis mortes fiunt (t).

Miſera canina fame laborantium conditio, qui copioſiora quam par eſt alimenta ſumentes tum demum fame pereunt. Igitur copioſum & ex ſe utile alimentum, ob vitium corporis in pravam naturam converſum, & morbos & mortem infert. Ex vero Hippocrates: « Fames, inquit, magnam vim habet » in naturam hominis & ſanandi & debilitandi & » occi-

(r) Hippocr. *de Affect. ſect.* 2. *verſ.* 147.

(s) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract.* 1. *prop.* 4. *nu.* 18. Vide etiam Feijoò, *Theat. Crit. tom.* 8. *diſc.* 10. *nu.* 115. *ſeq.*

(t) Hippocrat. *de Affect. ſect.* 2. *verſ.* 200.

» occidendi (u)... Fames enim naturae modum » excedens nocet (x)... Corpora namque ſiccat (y).» Hinc famelici dum alimenta vorare coguntur, malum inde recipiunt, tum quod natura vi morbi ad plures aſſumendos cibos excitatur, cùm etiam quia non potens eos ſubigere noxam inferunt.

VII.

Ubi fames laborandum non eſt (z).

Inediam non diu toleratam magnis morbis quandoque eſſe remedium, dilucidè monſtravit Hoffmannus in diſſertatione hac de re edita. Attamen non ubique praeſcribendam inediam experientia rerum magiſtra docemur. Hippocrates, quibus inedia conferat, in aphoriſmis expoſuit: quibus verò damna inferat, longè explicat in libro de veteri medicina, ubi inter alia haec loquitur: » Mox ubi tempus » (prandendi) praeterierit, ſtatim impotentia vehe» mens, tremor, animi deliquium, poſtea oculi » pallidi, urina craſſa & calida, os amarum, & » viſcera pendere ipſis videntur, vertigo, iracun» dia, triſtitia, &c. (a). » Sunt qui, non modò plurium dierum ſed menſium, abſtinentiam ciborum omnimodam ſuſtinuere, quorum exempla ex multis auctoribus cumulavit Sennertus (b). Sed multa fabuloſa his de rebus narrari, multa etiam non benè obſervata, aliqua etiam doloſè conficta, tenendum. Extat inter diſputationes pathologicas curis Halleri editas diſcuſſio quorundam figmentorum circa longas abſtinentias lectu non injucunda (c). Interea certum eſt, laborem omnem tum corporis, cùm

(u) Hippocr. *de Veteri Medicina, verſ.* 124.

(x) Hippocr. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 4.

(y) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 59.

(z) Hippocr. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 16.

(a) Hippocr. *de Veteri Medic. verſ.* 157.

(b) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 2. *pag.* 383.

(c) Haller. *Diſput. Pathol. tom.* 3. *diſ.* 1.

cùm praecipuè mentis, fame vigente, fugiendum, primùm quia fames corpora exſiccat & calefacit; deinde quia labor eoſdem effectus producendo hominem ad ſyncopem diſponit. Falluntur qui credunt, famem ab acidis perpetuò excitari, ut in Phyſiologia monſtravimus (d); ſed multo magis falluntur qui famem omnem à frigiditate deducunt, cum atra bilis, humor calidiſſimus, famem indomabilem excitare ſoleat. Videndus utique ex Graecis Trallianus, & ex noſtris Lupejus, Medicus Turiaſonenſis, qui hoc argumentum perſpicuè tractarunt (e).

VIII.

Famem vini potio ſolvit (f).

Vino nimium dediti, dum valetudine fruuntur, parùm famelici eſſe ſolent, imò & ſaepeſaepius cibos averſantur. Sed ubi fames morboſa viget, vini potione extinguitur. Non propterea conſulendum eſt, ut aegri multùm potent, nam praeterquam quod rationi conſonum non eſt, mille trahit mala inſanabilia. Igitur qui jejuni meracum vinum potant, aut aquam ardentem, cum ipſa fame vitam extinguunt. In canina appetentia laudat Tozzius vinum, cui ſalvia, meliſſa, abrotanum, aut chamemaelum incocta ſint: deinceps oleum aniſi ad quatuor aut quinque guttas cum ſaccharo exhibitum omnem famem mirabiliter ſedare affirmat (g). Sed ulterioribus obſervationibus veritas aſſertionis firmanda.

IX.

(d) Vide *Phyſiolog. noſtr. tract. 6. prop. 46. nu.* 179.

(e) Vide Alex. Tral. *lib.* 7. *cap.* 5. Lupej. *Adnotat. in opera Gal. pag.* 79. & 87. Vide etiam Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 4. *quaeſt.* 1. *pag.* 391.

(f) Hippocr. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 21.

(g) Tozz. *Comm. in lib.* 2. *Aphor. Hipp. ſent.* 21. *pag.* 101.

IX.

Ac revera hujusmodi febres, quantum obſervare licuit, fuere magis famelicæ quam ſiticuloſaæ (h).

Quantam vim habeat aër ad famem, ſitim, aliaque omnia mala inducenda, ex antea dictis intelligimus, ſed ex praeſenti ſententia egregiè confirmatur. » Fuit & aliquando (inquit Foreſtus) » morbus epidemicus Saraguſæ, quem & famem » appellabant, cum omnes ex eo correpti ſaturari » non poterant (i). »

X.

Innotuit igitur non bulimum, ſed beſtiam fuiſſe quæ ad cibum ſumendum compelleret, omniaque conſumeret (k).

Loquitur Trallianus de fœmina, quæ cum multa ſumeret alimenta omniaque concoqueret, numquam ſaturari poterat. Facta igitur evacuatione ex hiera vermem projecit, qui longitudine pluſquam duodecim cubitos ſuperabat. Infinitæ propemodum ſunt apud auctores obſervationes de fame ſumma à vermibus inducta (l), iiſque rejectis ſanata. In hoc caſu omnia quæ adverſus vermes probantur remedia, fami tollendæ ex uſu eſſe poſſunt. Ego autem quibuſcumque aliis praeponerem uſum corticis peruviani, quem in febre epidemica fame & vermibus comitata laudat Ramazzinus, atque in lumbricis puerorum enecandis feliciter ceſſiſſe commemorat (m). Igitur decoctum amarum pharmacopeae

(h) Ramazzinus *Conſtit. Epidem. anno* 1690. *num.* 10. *pag.* 116.

(i) Foreſt. *lib.* 21. *obſerv.* 28. *pag.* 351. Vide Sauvag. *claſ. VIII.* §. 8. *nu.* 6. *pag.* 328.

(k) Alex. Tral. *lib.* 7. *cap.* 6. *pag.* 262.

(l) Vide Galen. *de Theriaca ad Piſonem, cap.* 15. Foreſt. *loco proxim. cit.* Sauvag. *Gen. & ſpec. morb. claſ.* 8. *nu. VIII. pag.* 326. Rodriguez de *Affect. lib.* 3. *cap.* 4. *pag.* 347.

(m) Ramazz. *Conſt. Epidem. anno* 1690. *nu.* 11. *pag.* 116. *& ſeq.*

peæ Bateanæ ſine purgantibus (purgantia enim omnia in fame noxia ſunt) cortice kinæ ad unciam immixto omnia ſuperare remedia veriſimile eſt.

X I.

Proſtratio appetitus ex læſione nervorum ſextæ conjugationis à cerebro venientis difficulter curatur (n).

Qui ſextæ conjugationis nervi à veteribus habebantur, ad octavum par referunt Neoterici (o). Ergo ſeu reſolvantur, ſeu convulſione afficiantur, appetitum ciborum, ſenſum oris ventriculi obtundendo, extinguunt. In deſtillationibus à capite, itemque in nervorum affectibus talis conſpicitur inappetentia fermè immedicabilis, parcè pauciſque remediis tractanda.

X I I.

Appetunt (mulieres gravidæ) *ſub hoc affectu* (malacia) *acida maximè acerbaque: aliquando verò acria, ſicut nonnumquam vel terram cimoliam, vel teſtas, vel extinctos carbones, taleque aliquod alienum edulium. Porrò ſic afficiuntur earum pleræque uſque ad ſecundum & tertium menſem* (p).

Mirabilis naturae vis, ſi unquam alias, in appetitu ciborum conſpicitur. Sunt qui benè valentes à certis cibis uſque adeo abhorrent, ut vel odore interdum, nè dicam guſtatu, in enormes vomitus adigantur. Cujus rei exemplum aliquod nemo eſt qui in promptu non habeat, attamen Sennertus plurimas harum averſionum cumulavit obſervationes non injucundas (q). Ex adverſo, vi morbi quandoque fertur appetitus in res vitioſiſſimas, ut in aphoriſmo proponitur, de cujus varietate videndus Sau-

(n) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 1. *pag.* 382.

(o) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract.* 2. *prop.* 6. *nu.* 29.

(p) Gal. *de Sympt. cauſ. cap.* 7.

(q) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 3. *pag.* 389.

Sauvages (r). Minimè autem haec confundenda appetitio cum vehementi conatu, quo interdum aegri in fructus horaeos, olera, legumina, & id genus alia feruntur, nam ſolent hi eſſe naturæ ſibi convenientia appetentis conamina, ſæpe in bonum tendentia. Adde, fructus horæos, & olera, etſi à ganeonibus vulgò pro alimentis habeantur inſalubribus, reipſa eſſe ſaluberrima, magnoque errore & Medicos & ægrotantes, imo & ipſos ſanos falli ſummo omnium detrimento. Videndus Vanſwietenius, qui communem hunc errorem validè & verè refutat (s).

CAPUT III.

DE CRUDITATE VENTRICULI.

NEceſſitas humorum & alimentorum in animalibus ad nutritionem & conſervationem ſat longè in Phyſiologia demonſtrata eſt, eumque in finem inſtitutam eſſe à natura ciborum in ventriculo coctionem ibidem ſatis oſtendimus docentes, ingeſta in ventriculo alterari & immutari, ut adquirant rudimenta naturæ animalis, cui ſuſtinendæ deſtinantur (a). Dum verò morborum vi natura corrumpitur, nec poteſt juxta ſanitatis leges mutare ingeſta, cruditas inde oritur multorum malorum ſeges. Igitur ſublata prorſus cibos coquendi actio *apepſia*: longior quam par eſt mora in coquendo, aut imperfecta ciborum alteratio, ut alimentum ſemicrudum maneat *bradipepſia*: cum cibus corrumpitur & aliam quam pro naturæ inſtituto indolem ſuſcipit *diſ-*

(r) Sauvag. *claſ. VIII.* §. 7. *pag.* 315.

(s) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. Boerhaav.* §. 614. & 109. *pag.* 479.

(a) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract.* 3. *prop.* 14. & 15.

diſpepſia graecè dicitur. Latini uno *cruditatis* vocabulo haec omnia vitia comprehendere ſolent. Eſt ergo cruditas: *Præternaturalis alimentorum in ventriculo alteratio, qua vel non immutantur prout oportet, aut in diverſam quam pro naturæ inſtituto indolem convertuntur.* Cruditas ſymptoma eſt actionis laeſæ facultatis concoctricis, modò enim ad abolitam aut diminutam, modò ad depravatam coctionem pertinet. Morbus hujus ſymptomatis generator eſt interdum organi vitium, ſæpe intemperies, rarò ſoluta unitas. Vulnera, ulcera, aphthas coctionem alimentorum invertere, notiſſimum eſt. Tumores, ſcirrhum, phlegmonem, vitiatam conformationem, debitam ventriculi actionem circa alimenta turbare, indubitatum prorſus eſt; fieri enim non poteſt, ut, læſa conformatione & unitate partium, earum functiones non lædantur. Sed frequentiſſima horum ſymptomatum cauſa eſt intemperies, atque adeo in iis, qui ita laborant, ſedulò inquirat Medicus an organi vitium, ſoluta unitas, aut intemperies hæc mala foveat; neque ignorare oportet, non modo intemperiem, quæ in qualitatibus conſiſtit, vitiare actionem, ſed eam præcipuè id efficere quæ in ipſa ſubſtantia partium conſtituitur: nam cum certum omninò ſit, ut in Phyſiologia vidimus (b), nativum ventriculi humorem, quem *gaſtricum* vocant, plurimùm ad concoquendos cibos facere, ſi fortè ejus vis deficiat, langueſcat, aut à propria natura recedat, neceſſe eſt, ejus operationes indebitè exerceri debere. Pars primariò affecta, etſi ventriculus eſſe debeat, tamen damnum ei communicari poteſt ex aliis partibus mutuam operam in concoquendis cibis conferentibus. Sic non rarò fit, ut ob vitium hepatis, lienis, diaphragmatis, nervorum, aliarumque partium ſtomacho vicinarum cruditas oriatur, quod

(b) *Vide Phyſiolog. noſtr. loco ſupra cit.*

quod benè notent tirones, ut vitium hoc juxta partis affectae indolem emendare poſſint. Sanè cruditas omnes ſuſcipit differentias cæteris morbis communes, ipſi tamen proprium eſt diverſis modis laedere, nam alia eſt ſuperficiaria, ea ſcilicet quæ ſubitò nulla praecedente noxa advenit ob aëris vim, dietae errores, aut animi pathemata, ſubvertitur namque his cauſis interdum ſtomachus, ac repente in cruditatem incidit nec multùm durabilem nec difficulter ſolvendam. Alia eſt cruditas radicata ſeu in habitum verſa, cum ſcilicet vitiato, aut corrupto humore nativo ventriculi, ingeſta tardè concoquuntur, quod *imbecillitatis* nomine à quibuſdam indigitatur; aut in pravam indolem commutantur, ita tamen ut malum pertinax ſit ferèque perpetuò quibuſcumque ſuſceptis cibis moleſtare ſoleat. Familiaris eſt haec cruditas hypochondriacis, melancholicis, ſcorbuticis, hyſtericis, cachecticis, iiſque demùm qui longis morbis conſumpti vires ventriculi concoquentes aut amiſerunt, aut prorſus labefactarunt. Dividi etiam ſolet cruditas, ea ſcilicèt qua alimenta in alienam indolem convertuntur, in acidam, & nidoroſam. Prima eſt qua ingeſta omnia, cujuſcumque demum indolis ea fuerint, in acidum convertuntur, propriaque eſt eorum qui atra bile aut phlogoſi partium coctioni dicatarum vexantur. Altera eſt qua alimenta in nidoroſam indolem tranſmutantur. Huc referuntur variae ciborum in ventriculo putrilagines, cùm in fumoſam, viroſam, olentem, aquoſam, mucilaginoſam, aliaſque id genus mutationes tranſeunt, quae vario modo corrupti humoris ventriculi ſoboles ſunt.

Ex cauſis occaſionalibus plethora ad cruditatem diſponit, ea praeſertim quae ſanguinis copiam juxta ventriculum, hypochondria, inteſtina, aliaſque partes vicinas cumulat. Ita fit ut gravidae mulieres, & quibus menſtrua ſunt ſuppreſſa, viri itidem quibus

bus fluxus conſuetus ſanguinis per nares, aut haemorrhoides cohibetur, magnas cruditates patiantur. Obſtructio ad cruditates generandas plurimùm confert, tum quia vias occludendo alimenti diſtributionem impedit, cujus mora in ventriculo ad corruptionem facit, cùm praecipuè quoniam alimenta humorum obſtruentium vitiatam indolem facilè ſuſcipiunt, ut ex vero dixerit Hippocrates: « Impura » corpora quo quis magis nutriverit, eò magis laedet (c). » Hinc foeminae chloroſi laborantes, itemque cachectici, hydropici, icterici, febribus intermittentibus, meſentericis, aliiſque hujuſmodi malis correpti in cruditates incidunt moleſtiſſimas. Optime Hippocrates: « Si quis, inquit, febricitanti » cibum det, ſicut ſano robur, aegrotanti morbus » fit (d). ». Diatheſis vitiata humorum ventriculi, caeterarumque partium coctioni inſervientium cruditates tenaciſſimas fovere ſolet. Scorbutici, melancholici, atra bile vexati, febribus quibuſcumque ſed praeſertim mali moris correpti ex prava diatheſi cruditatibus fermè continuis moleſtantur. Propterea dum ciborum cruditas nimis viget, diatheſim partium interiorum accuratè contemplari oportet, attenteque inquirere expedit, num humor nativus partiùm coctioni dicatarum in acidam, alcalinam, putrem, aqueam, aut nidoroſam vergat naturam, omneſque diatheſeos formulas ſedulo inveſtigando, quaenam demum ea ſit quae ſuperet & cruditates foveat, quivis inveniet. Helmontius primùm, deinde Sylvius de Leboe hypotheſes finxerunt circa cauſas cruditatis ciborum in ventriculo, ſed vanas & ſua ſponte corruentes, ut in Phyſiologia longè monſtravimus, docentes quid ſentiendum de acidi gene-

(c) Hippocr. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 10.

(d) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 65.

generatione & de reliquis cruditatum ſpeciebus (e). Inter cauſas efficientes aër mirificè cruditates generat, videmus enim ſummas in ventriculo mutationes tum in appetendis, tum in coquendis cibis juxta varias anni tempeſtates temporumque conſtitutiones. Qui per loca nivoſa ambulant, aut locis humidis ſomnum capiunt, itemque frigus inſolitum ſuſcipientes, maximè excalefacto corpore, vel qui in magnis aeſtibus aeſtivo tempore nimium incaleſcunt, appetitui vitiato primùm, deinde ciborum cruditatibus & corruptionibus ſubeſſe, frequenti rerum eventu experimur. Diaeta ex cibis pravi ſucci, aut fortioribus quam pro naturae vi, exercitationibus tum corporis, tum mentis nimium auctis, ex immodica venere, aliiſque erroribus malè gubernata, cruditates ſummè noxias inducere conſuevit. Animi pathemata functiones omnes ſtomachi turbare, ſuperius agentes de appetitu vitiato vidimus, ſed ad cruditates generandas maxime conferre, quotidiana experientia noſcimus, etenim ſanis benè comedentibus atque optimè cibos ſubigentibus, accepto rei triſtis animumque conſternantis nuntio, ſubitò concidit appetitus, langueſcit ſtomachus, atque cruditates peſſimae inde eveniunt.

Cruditas pueros & ſenes magis quam juvenes, foeminas magis quam viros, debiles potius quam robuſtos, otio viventes quam exercitatos, aeſtate quam hyeme, adoritur. Scire autem expedit, cruditatem ſuperficialem & extemporaneam ex ipſa aegrotantis relatione ſatis cognoſci poſſe, atque bona diaeta, abſtinentia, & prudenti conſilio pauciſſimis remediis duorum aut trium dierum intervallo ſanari; at cum ſecus fiat in cruditate longa & habituali, proinde ejus phoenomena recenſere eſt neceſſe. Igitur cum ſtomachi facultas ad coquendos cibos

(e) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 3. prop. 16. nu. 82. pag. 143.*

cibos deficit, aut quovis modo depravatur, non ſtatim ceſſat appetitus, ſed modò permanet, modò augetur, interdum per intervalla mutationes ſuſcipit, ſed ſubſtante cruditate alacritas deficit, animique abjectio adeſt, ſalivam effundunt aegri, & nauſea atque vomitibus fatigantur. Dum ventriculus vacuus eſt, dolet: cibo autem ſumpto, inflatio, anxietas, torpor membrorum & impotentia, capitis gravitas, flatus, ructus, rugitus, oris inſuavitas, interdum cum amaritudine ſitis. Creſcente malo triſtitia advenit, carnis incrementum minimè cibis aſſumptis reſpondet, nec floridus corporis color adeſt, ſed pallidus, praeſertim in facie. Omnia tum gravatim ferunt, jactantur, impatientes, iracundi, vertiginoſi, animo inconſtante redduntur. Interea non perpetuò febricitant, ſed calor in volis manuum & plantis pedum, imo & aeſtuationes in facie inter coquendos cibos moleſtant. Eo ipſo tempore ructus adeſſe conſuevere acidi acres cum aſperitate, aut nidoroſi, graveolentes, fumoſi, amarulenti, multiſque aliis formis ingratiſſimi. Malo autem ad ſummum apicem evecto, praeter jam dicta, viſus hebetatur, caput gravatur, aures ſonant, membra torpent, crura & brachia leviter reſolvuntur: palpitatio in praecordiis: dolor in dorſo juxta ſcapulas: pituitae, aquae, aut bilis vomitus: vigilia: ſomni turbati: macies: facilè iraſcentes: nonnumquam melancholici. Affectio haec ſi haereditario fomite à principiis generationis oriatur, aut altas nimium radices egerit, vitiataque vel corrupta ſint viſcera, ferè commoritur, atque per longum tempus durans alios in tabem, alios in hydropem, ileum, choleram, alioſque hujuſmodi morbos, alios denique in febres mali moris ſaepeque lethales adducit. Quod ſi animi alacritas, delectatio, conveniens carnis incrementum, floridus corporis color ſenſim ſuperveniant, neque aeger eſcas odit & abominatur,

ſed cibos memoria repetendo vehementer appetat, ſalus tunc ſperanda eſt. Ea tamen eſt hujus mali conditio, ut leviſſimis erroribus facilè redeat.

Cruditas repentè nullo praecedente morbo oborta poſtulat quietem, abſtinentiam cibi & laboris, & tempori atque naturae potius quam medicamentis committenda; qui enim pharmacis purgantibus, ſtomachicis, roborantibus uſi ſunt, tam longè abeſt ut cruditatem ſuſtulerint, quin potius naturam irritando eam auxerint, aliaque mala produxerint, etenim febres, anxietates, angores, aliaque id genus incommoda ex horum medicamentorum uſu ſupervenire, experti novimus. Hinc tirones conſiderent velim, quae ſpecioſo ſtomachicorum titulo ornantur medicamina nihil minus efficere quam ſtomacho aegrotanti ſuccurrere, calefaciunt enim ſupra modum ea omnia, neque nimius calor ſtomacho favet, imò ipſum magis languidum reddit. Si quid ergo in cruditatibus extemporaneis praeſcribendum, debet id eſſe temperatae virtutis, moderatiſſima adſtrictione praeditum. Syrupus roſarum viridium, miva, ut vocant, cidoniorum, tartari cremor, infuſum herbae the, aliaque ſimilia ex uſu eſſe poſſunt. Clyſteres ad materiam coctam inferius ducendam prodeſſe ſolent. Neque omittendum, exterius appoſita remedia magno fuiſſe praeſidio. Sic emplaſtrum ex maſtiche ori ventriculi appoſitum: unctionem ex oleis abſinthii, cidoniorum, menthae: animalia exenterata & ſtomacho impoſita, ut columbae, catuli, aliaque hujuſmodi interdum profuiſſe, obſervationibus fidis conſtat. Jam verò in cruditate habituali, ante omnia, accurata diligentia inquirenda viſcerum conſtitutio, temperies, ſtatus: num acrimonia lateat atrae bilis, ſcorbutica, eryſipelatoſa, ut per appropriata remedia cuivis damno medela paretur, quam inferius in ſingulis morborum harum partium tractationibus exponemus. Interea in omni cruditate ventriculo proſpiciendum,

ciendum, quod fiet ipſum cibis & potibus non nimium onerando, alimentis etiam ejus viribus proportionatis, exercitatione, ſi fieri poteſt, modica, hauſtibus aquae frigidae inter edendum, ea enim omnia ſtomacho languenti prodeſſe notum eſt. « Prodeſt » (inquit Celſus) adverſus tardam concoctionem cla» rè legere, deinde ambulare, tum vel ungi, vel la» vari, aſſiduè vinum frigidum bibere, & poſt ci» bum magnam potionem, ſed ut ſupra dixi per ſy» phonem: deinde omnes potiones aqua frigida in» cludere (f).... Ubi expletus eſt aliquis, facilius » concoquit, ſi quidquid aſſumpſit, potione aquae » frigidae includit, tum pauliſper invigilat, deinde » benè dormit. Si quis interdiu ſe implevit, poſt ci» bum neque frigori, neque aeſtui, neque labori ſe » debet committere: neque enim tam facilè haec » inani corpore quam repleto nocent (g). »

APHORISMI.

I.

Concocta purgare & movere oportet non cruda, neque in principiis niſi turgeant. Plurima verò non turgent (h).

Mirum! quantum haec Hippocratis doctrina Medicorum ingenia torſerit, cùm in ſcholis variis ſenſibus exagitata, in varias ſententias eaſque diverſiſſimas adduxerit artis Profeſſores. Sed cum non tam laboraverint Scholaſtici in veritate per accuratas obſervationes inquirenda, quam in mente Galeni elucidanda, aliorumque veterum qui Hippocratis ſenſum intellexiſſe creduntur, proinde eorum disputationes,

(f) Celſ. *de Medic. lib.* 1. *cap.* 8. *pag.* 38.

(g) Celſ. *de Medic. lib.* 1. *cap.* 2. *pag.* 24.

(h) Hippocr. *lib.* 1. *Aphor. ſent.* 22.

tiones, rixas, contentiones omittentes, quod experientiae conſonum eſt unicè ſequimur. Igitur veriſſima eſt Hippocratis ſententia non modò in morbis acutis, ſed in chronicis. De cruditate in morbis acutis & de legibus obſervandis in eorum curatione egimus in Pathologia (i). At de cruditate ventriculi humoribuſque crudis in prima regione, ut ajunt, hic loquutum eſſe Hippocratem, teſtis eſt Galenus, qui ita loquitur: « Dejectio in talibus (id eſt, ubi » crudi humores in primis viis ſint) tormina & ro- » ſiones creat, animique deliquia, cum eo quod nec » notatu quippiam dignum educit, quando crudi » omnes ſucci, pigri atque ad motum inepti propter » craſſitudinem, frigiditatemque ſunt. Quo fit, ut » etiam omnes anguſtas vias obſtruant, per quas id, » quod medicamentum dejicit, ferri ad alvum de- » beat: itaque nec ipſi educantur, & alii ſint impe- » dimento. Id quod ſanè Hippocrates illo oraculo » praecavit, quo breviſſimè praecipit: *concocta medi-* » *camento tentanda eſſe, non cruda* (k). » Generalis fuit vetuſtiſſimorum Medicinae Principum, qui artem ſolidis obſervationibus ſtabilitam reliquere, conſenſus, crudos humores non eſſe purgandos, neque cruditates medicamentis purgantibus ſanari, quod benè notent, velim, qui aegros ventriculo debiles nec cibos benè coquentes iteratis purgationibus conficiunt, quibus cruditates adeò non auferunt, ut augeant.

II.

Cùm ſit autem minimè crudo ſanguis mittendus, tamen nè id quidem perpetuum eſt, neque enim ſemper concoctionem res ſpectat (l).

Vidi-

(i) *Vide Patholog. noſtr. tract.* 1. *prop.* 4. *num.* 24. *pag.* 425. *ſeq.*

(k) Galen. *lib.* 4. *de Sanit. tuenda, cap.* 5.

(l) Celſ. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 10. *pag.* 79.

Vidimus, agentes de cardialgia, quid agendum circa venae ſectionem praeſente cruditate ventriculi. Sed Celſus in hac ſententia duo tradit praecepta practica: alterum, crudo, hoc eſt, cruditate laboranti ſanguinem non eſſe extrahendum: alterum, praeſente cruditate quandoque neceſſariam eſſe venae ſectionem. « Si etiam dolor (inquit Hol-» lerius) conjunctus eſt (loquitur de ventriculo im-» becillo nec ritè cibos concoquente) in primis phle-» botomia ex interna brachii convenit. Perſeverante » malo ex utraque baſilica, & hoc magis ſi gravis » dolor eſt, ſi repentinus, ſi difficilis ructus, ſpiri-» tus, ſi febris eſt, ſi dolor in dorſum & ſcapulas » extenditur, ſanguis detrahendus (m). » Quod ſi conſueta ſanguinis evacuatio ſuppreſſa his omnibus accedat, ſanguis cum fructu mitti poteſt. De caetero, non video quomodo in cruditate ſanguis extrahi poſſit ſine magno aegrotantis incommodo. « Nulli » talium, hoc eſt, maxima ſuccorum crudorum co-» pia laborantium, ſanguis mitti, inquit Galenus, » ſine maximo diſpendio ſolet, cum tamen vacua-» tionem deſiderent: verùm nec ſanguinis miſſionem, » nec purgationem ſuſtinent, utpotè quos ſine his » ſyncope ſubitò adoritur (n). »

III.

Quaenam igitur eſt ratio talibus, hoc eſt, cruditatibus ventriculi vexatis, *medendi, qui cum vacuari poſtulent, vacuantia praeſidia non ferunt? Sanè nullam aliam his idoneam vacuationem inveni praeter eam, quae ex frictione paratur* (o).

Frictiones partium extremarum, imò & totius ſpinae à vertice capitis uſque ad coxigem, ſaepius iteratas

(m) Holler. *de Morb. intern. lib.* 1. *cap.* 32. *pag.* 308.

(n) Galen. *Meth. medendi, lib.* 12. *cap.* 3.

(o) Galen. *loco citato.*

ratas ſummè utiles eſſe in cruditate habituali ventriculi expertus affirmo. « Certum eſt etiam (inquit Ar- » buthnotus) prout continua me docuit experientia, » extremitates doloribus corripi, quibus infirmi plu- » rimùm ſublevantur ex ingenti ventorum copia, » quae ex ſtomacho ob harum partium frictionem » erumpit (p). » Frictionum uſum minimè contemnendum in variis morbis, qua latè patet, longè expoſuit Galenus in libris de ſanitate tuenda.

IV.

Ventris torpor omnium confuſio (q).

Vis ventriculi effoeta, aut corrupta, quam Hippocrates torporem appellat, duobus modis turbat univerſum corpus. Primùm, quia ob debilitatem alimentum incoctum ſeu ſemicrudum tum ipſum ventriculum, tum partes ei vicinas crudis impuriſque ſuccis replet, earumque functiones impedit: tum quia ceterae corporis particulae alimento crudo infarctae in cachexiam demùm incidunt, unde fit: « Ut » qui ſtomachum infirmum habent, eos pallor, ma- » cies, praecordiorum dolor, nauſea, & nolentium » vomitus, in jejuno dolor capitis perpetuò ferè co- » mitetur (r). » Deinde, quia humore nativo ventriculi corrupto aut quavis acrimonia vitiato, propriam indolem cibis inter coquendum communicat, unde acrimoniae variae ſpecies in univerſo corpore atque etiam in ſanguine generantur. « Quapropter » (inquit Galenus) in venae ſectionibus numquam » videbis in hujuſmodi hominibus rubrum ſanguinem » profluere, ſed alio colore, pout eum appellare quis » velit, infectum. Sed illicò etiam malè olet, & ſi » homo jam pridem evacuatus non ſit, ater etiam » ſan-

(p) Arbuthn. *Specim. effect. aër. cap.* 2. §. 16. *pag.* 72.

(q) Hippocr. *lib.* 6. *Epid. ſec.* 3. *verſ.* 1.

(r) Celſ. *de Medic. lib.* 1. *cap.* 8. *pag.* 38.

» ſanguis ſecta vena profundetur, habebitque aliam » alias in craſſitudine ac tenuitare conſiſtentiam, ut » modò ſeroſus & tenuior, modò craſſior, ut etiam » interdum adeo craſſus ac niger, ut liquidam imi» tari picem videatur (s). »

V.

Utilis verò (vomitus) *plenis & bilioſis omnibus, ſi vel nimium ſe replerunt, vel parùm concoxerunt, nam ſive plus eſt quam quod concoqui poſſit, periclitari nè corrumpatur non oportet: ſive jàm corruptum eſt, nihil commodius eſt quam id, qua via primùm expelli poteſt, ejicere. Itaque ubi amari ructus cum dolore & gravitate praecordiorum ſunt, ad hunc protinus confugiendum eſt* (t).

Monuit Hippocrates, morbos ea parte qua proximi ſunt educendos eſſe, &, qua parte ſingulis exitus quam proximus eſt, extrahendos (u). In Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica (x) monſtravimus, in affectionibus oris ventriculi cum pravorum ſuccorum copia nullum praeſtantius eſſe remedium quam vomitorium, ipſaque natura duce, id non ſemel in praxi vidimus. Praeferunt aliqui purgantia in ventriculi cruditatibus ad humores ſuperfluos extrahendos, ſed fideliter obſervavi, plus damni quam utilitatis ex eiſdem comparari. Neque emetica, nec cathartica radicem mali auferunt in habituali & antiqua cruditate, quoniam vitiatum nativum humorem ventriculi, in quo radix morbi conſiſtit, non educunt; ſed etſi producta tantùm morboſa, ſeu cibos incoctos & gravantes expellere animus tantùm ſit, id citò atque tutiſſimè efficit vomitorium: cum magno diſcrimine catharticum. Hippocrates

(s) Gal. *Comm.* 4. *in lib.* 6. *Epidem. Hipp. ſent.* 25.

(t) Celſ. *de Medic. lib.* 1. *cap.* 3. *pag.* 29.

(u) Hippocr. *de Locis in hom. verſ.* 285.

(x) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Prognoſt. ſect.* 1. *text.* 15. *pag.* 41.

pocrates obſervatione ductus enumerans morbos, in quibus medicamenta cathartica noxia ſunt, ſigillatim ventris cruditatem deſignat (y). Videndus Martianus, qui ſui temporis Medicos ad cathartica exhibenda nimium proclives meritò reprehendit, & Hippocratis doctrinam veris obſervationibus practicis ſuffultam eſſe nervosè contendit (z).

VI.

Qui calido ventriculo ſunt, ii frigidam carnem habent, gracileſque ſunt, iidem venoſi, iracundioreſque ſunt (a).

Cum ventriculus debilis cibos tardè concoquit, aut inter coquendum corrumpit, multum refert diſquirere num calor nimius viſcera occupet, necne, nam etſi malum hoc numquam à vera frigiditate oriatur, ut in Phyſiologia vidimus (b), tamen an major vel minor calor vigeat, probè attendendum. Cruditatem nidoroſam cum calore conjungi norunt omnes; at acidam ſaepe ex eodem vitio naſci, alibi monſtravimus (c). Diſcimus hinc, numquam ventriculi imbecillitatem calidis medicamentis rectè tractari, iis enim in febres hecticas, ileum, hydropem, imo interdum in ſaeviſſimas convulſiones incidere obſervavimus. Neque nimium refrigerantia praeſcribenda, nullum enim exceſſum ventriculus debilis ferre poteſt, quamquam frigida ritè praeſcripta multò magis ventriculo debili accommodata ſint quàm calida. Quod in praeſenti ſententia inquit Hippocrates, id verum eſſe deprehendi, cum ii qui ventriculo ſunt calido, extrema corporis facilè frigeſcentia habeant, & in iram ſint maximè proclives, ut non à vero aberrare

(y) Hippocr. *de Victus ratione in acut. ſect. 4. verſ. 396.*

(z) Martian. *Comm. ad locum prox. cit. Hipp. pag. 413.*

(a) Hippocrat. *lib. 6. Epid. ſect. 4. text. 25.*

(b) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 3. prop. 21. num. 96.*

(c) *Vide Phyſiol. loc. cit.*

rare credamus eos: « Qui arbitrantur in ventriculis
» calidioribus nativum calorem in profundum refu-
» gere, & extimas partes deſerere, ac proinde homi-
» num carnes frigidas reddi: at hujuſmodi caloris
» motiones pro ratione temporum regionumque fiunt,
» itemque pro aëris ſtatu, praeterea verò pro vigi-
» liis ac ſomnis, atque etiam animi perturbationibus,
» ut moeroribus, timoribus, & corporis, atque ani-
» mi voluptatibus variantur (d). »

VII.

Qui crudum ſine praecordiorum dolore ructat, is ex intervallo aquam frigidam bibere (debet) (e).

Rarò cruditas habitualis ſine vitiato intus humore moleſtat, qui aut atrae bilis naturam participat, aut ad eam proximè accedit, etenim in ventriculo calido congeſti humores incocti, ſeu bilioſi ſeu pituitoſi, nullo negotio in atram bilem tranſeunt (f). Igitur aquam frigidam ex intervallis bibere talibus prodeſſe, experimentis cognovi. Fateor, non ante prandium eſſe bibendum iis qui ob ventriculi imbecillis calorem ſiti & oris amaritudine, forte etiam cibi faſtidio, vexantur, etenim ſitim tolerare oportet, neque bibere niſi poſt aſſumptum cibum; qui enim aliter ſe gerunt, praeterquam quod eas moleſtias non vitant, ventriculum longe languidiorem reddunt. Optimum eſt Valleſii noſtri conſilium: « Si dari de-
» beat aegroto (inquit) ad voluptatem frigida, nè
» tamen ita detur, ut parere poſſit noxam magnam
» atque fortaſſe inemendabilem, ut, hoc delitioſiſſimo
» tempore, quale numquam viderat Hiſpania, ſci-
» mus, multis nivis uſu contigiſſe... Faciat Deus
» ut ab his expediti ad virtutem priſtinam, qua aliis
» omni-

(d) Vide Gal. *Comm.* 4. *in lib.* 6. *Epid. Hipp. text.* 25.

(e) Celſ. *de Medic. lib.* 1. *cap.* 2. *pag.* 22.

(f) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 3. *prop.* 21. *nu.* 94.

» omnibus gentibus quondam fuerunt admirationi, » convertantur (g). »

VIII.

A multo tempore conſueta, etiam ſi fuerint deteriora, inſuetis minus turbare ſolent. Oportet igitur etiam ad inſolita mutare (h).

Etſi hic loquatur Hippocrates de omnium rerum uſu, quas Medici nonnaturales appellant, & ad diaetam propriè ſpectare videntur, praecipue tamen hoc praeceptum ad cibos potuſque pertinere tenendum eſt, multò enim melius concoquuntur naturaeque adaptantur ea ciborum genera, quibus homo aſſuetus eſt, quàm inſueta. Ergo quivis in hoc negotio vires ſuas experiatur, verſetque diu, quae alimenta recipere aut ferre recuſet propria natura; id enim omnium praeceptorum maximum eſt, ut quilibet iis utatur cibis, cujuſcumque demum indolis ii fuerint, quos ſuum ſtomachum aptè recipere, beneque concoquere noverit. Eſt etiam pro concoctione juvanda magnum auxilium ad inſueta alimenta interdum, providè tamen, tranſire; juvat enim varietas naturam in cibis, non minus quam rerum diverſitas animum oblectat, atque faſtidium creare ſolet eorundem alimentorum non interrupta continuatio. Fortè id attendens Aretaeus inquit: « In aliis morbis poſt » curationem diaeta ad robur & vires corporis, bona » concoctio eſt: ſtomachi affectibus laborantibus ſo» lis haec vitioſa eſt... Multò verò magis proficit » aegrotantibus, ſi gratificetur & puriter omnia fa» ciat, ac cupiditatibus eorum indulgeat Medicus in » rebus, quae non magnopere laedunt (i).

(g) Valleſ. *Comm. in lib. 6. Epidem. Hipp. ſect. 4. text. 7. pag.* 324.

(h) Hippocr. *lib. 2. Aphor. ſent.* 50.

(i) Aret. *de Curat. morb. diuturn. lib. 2. cap. 6. pag.* 131.

CAPUT

CAPUT IV.

DE PHLEGMONE VENTRICULI.

PHlegmon ventriculi, cum morbus frequens ſit, parùm à Medicis pertractatur, ut bene advertit Hoffmannus in diſſertatione, hac de re edita; quamquam fateri oportet, Rodriguezium noſtrum de hac affectione ſatis accuratè tractaſſe. Igitur phlegmon ventriculi eſt: *Inflammatio tunicarum ventriculi celeris & acuta febre graviſſimiſque ſymptomatibus ſtipata.* Morbus eſt, ſub triplici genere intemperiei, organi vitiati, & unitatis ſolutae, comprehenſus, ut omnium fermè inflammationum indoles eſt, ita tamen ut perpetuò intemperies, non ea modò quae in qualitatibus, ſed quae in ipſa partium ſubſtantia corrupta conſiſtit, vitiata ſit: organi autem & unitatis laeſio interdum tantùm cum inflammatione conjungatur. Ergo ſi inflammatio fuerit merè phlogiſtica, intemperies tantùm vitiari ſolet; quod ſi tumor ſimul adſit, & organum & unitas neceſſariò laeduntur, ut in Pathologia monſtravimus (a). Pars affecta eſt ventriculus, ſed in ejus examine curandum, nè error incidat, fieri enim ſolet, ut abdomen, qua parte ventriculo reſpondet, phlegmone correptum ſtomachi inflammationem mentiatur, ut ex vero notat Fernelius (b), ſed ex hiſtoria morbi inferius tradenda harum affectionum diſcrimen innoteſcet. Inter differentias hujus morbi notabiles ea eſt quae deſumitur à vehementia affectionis, nam cum haec fuerit gravis atque vehemens febrem eam procreat quam Graeci *lypiriam* vocant, cujus vi interna uruntur, ex-

(a) *Vide Pathol. noſtr. tract.* 1. *prop.* 2. *nu.* 10.

(b) Vide Fernel. *de Part. morb. lib.* 6. *cap.* 2. *pag.* 277.

externa algent, & aegri ſiti confecti pereunt (c). Hujus febris abſentia, itemque ſymptomata mitiora morbum non ita gravem comitantur, quamquam nulla ſit inflammatio ventriculi levis & periculo vacans. Alia eſt hujus morbi differentia quae deſumitur ex inflammationis indole, modò enim eriſypelatoſa, modò phlegmonoſa, non raró merè phlogiſtica eſſe conſuevit.

Si unquam alias, hic in conſpectum veniunt omnium morborum occaſionales cauſae plethora, obſtructio, & diatheſis, nimia enim ſanguinis repletio in ventriculo, hepate, liene, diaphragmate inflammationem facillimè creat in his, qui haemorrhoidas patiuntur, aut quovis modo nimiam ſanguinis copiam in his partibus haerentem colligunt. Obſtructio anſam inflammationi praebet, quatenus ſanguis detentus in viſceribus nec exitum facilem inveniens nullo negotio putreſcit, & calorem phlogiſticum concipit. Sed diatheſis, quemadmodum omnium inflammationum comes eſt indivulſa, ſic ſpeciali modo in ſingulis laedit, ut verum omnino ſit, nullam eſſe inflammationem quae determinata diatheſi non ſit comitata, uſque adeo ut plethora & obſtructio ex ſe ipſis ſine diatheſi nullam fortè inflammationem in humano corpore efficiant (d). Ex hac diatheſi fit, ut in ventriculi inflammationes facilè incidant ii, quibus nativus ſtomachi humor acris eſt, atra bile, labe ſcorbutica, bilioſa, in putredinem vergente, aut in nimiam *alkalinam* indolem prona, infectus. In eundem morbum incidunt etiam ii, quibus hepar, lien, inteſtina, aliaeque partes vicinae longa phlogoſi affectae tùm demùm eam ventriculo communicant.

(c) Vide Hippocr. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 48. & *lib.* 7. *ſent.* 72. Vide etiam Celſ. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 4. *pag.* 51. & *cap.* 6. *pag.* 55.

(d) *Vide Patholog. noſtr. tract.* 2. *prop.* 8. *nu.* 36.

cant. Nec ſolùm ex partium vicinarum affectionibus, ſed ex cerebri, imò & totius corporis vitio ventriculum quandoque inflammari, undique ad ipſum confluentibus humoribus, ſeu ex diſgregationibus, ſeu ex mala criſi, extra naturae ordinem commotis, fidis obſervationibus conſtat. Inter cauſas efficientes aër plurimum facit ad ventriculi inflammationem inducendam tum manifeſtis qualitatibus, cùm praecipuè occulta vi internum hujus partis humorem corrumpens. Æſtate potius quam hyeme hunc morbum fieri, expertum eſt. Certis autem temporum conſtitutionibus ventriculum offendi nulloque negotio inflammari, palam eſt omnibus, qui in conſtitutionibus epidemicis obſervandis operam collocant. Sed diaeta huic morbo producendo potius quàm aliis maximè conducit, etenim cibi & potus nimium calidi, acres, veneno ſimiles, imò & ipſa venena, cùm proximè ventriculum attingant, facilè ipſum inflammare poſſunt. Nimius etiam atque improvidus potuum frigidorum uſus ſeu conſtringendo, ſeu condenſando & obſtruendo, ſeu ſanguinem in ea parte violenter detinendo, more rerum omnium frigidarum, ex accidenti, ut ajunt, inflammationem ventriculi ſaepe induxiſſe, notum eſt. Sed animi pathemata, iram praeſertim ſubitumque terrorem, hoc malum producere, ſaepe obſervatum: neque ignotum eſſe debet iis, qui, animi pathemata praecipuas vires in partibus ſtomacho vicinis exerere, norunt.

Quamquam inflammatio ventriculi quamcumque aetatem, ſexum, anni tempus conſequitur, potius tamen aeſtate & autumno quàm vere & hyeme, ſenes & pueros minus quam juvenes, viros magis quam foeminas invadere ſolet. Sub initiis rigor, febris acuta tepore quodam exterius fallens; pulſus parvi, celeres, denſi: lingua albeſcens, aut cum virore pallida: dolor in regione ſtomachi interdum

tactu,

tactu, ſaepe ex aegrotantis ſenſu & relatione perceptibilis. Interea ſitis adeſt, jactatio, capitis nutatio, ſomnus parvus & in ſuſcitatione facilis, hallucinatio, hebetudo: ventris inflatio, vomitus. Creſcente morbo extrema cum torpore frigent: pulſus parvi, inanes, obſcuri, deficientes: oculorum hebetudo: vigiliae: animi abjectio, ut Celius Aurelianus ait, cum deſponſione (e): ſudor: nonnumquam faucium inflammatio. Remittunt ad tempus haec mala, mox verò cum impetu repetunt, ſuumque reſumunt impetum. Morbo ad ſummum ſtatum evecto, ſupradicta omnia cum vehementia conſiſtunt. Deinde ſudor craſſus, glutinoſus, malè olens per totum corpus, ſed praeſertim circa caput & frontem: extrema frigida cum interno aeſtu: rara loquutio ac tremula: reſpiratio parva cum anhelitu: facies pallida: oculi concavi: lingua arida, nigra, ſitis inexhauſta: virium imbecillitas: pulſus languidi. Quibuſdam ſenſibus integris: plurimis verò cum deliramentis mors, quae multò certius ſupervenit, ſi aeger involuntariè illacrymat: ſi cibi aut potus ſonitum in ventriculo excitent: ſi alimenta omnia prorſus recuſet, aut in accipiendis cibis vel potibus cochlearia, vel poculorum labra mordeat: ſi venter liquidis nimium fluat excrementis. Affectio haec acutiſſima eſt, & ſeptem diebus, ut plurimum, curſum ſuum abſolvit, ſaepiſſimè in mortem, raro in ſalutem tendit. Quandoque tamen, etſi non admodum frequenter, aegros ex hoc morbo evaſiſſe conſtat, quod cùm fit, pulſus reſurgit, corporis frigus frangitur, difficultas reſpirationis minuitur, animus quadam ſecuritate erigitur, ſomnus altior veluti poſt laborem dormientium, virium poſt ſumptionem cibi reparatio, quae omnia ſimul concurrentia ſalutem promittunt.

Inflammatio ventriculi diverſam poſtulat à caeteris inflammationibus curationem, neque enim multas,

(e) Cel. Aurel. *Acut. morb. lib. 2. cap. 32. pag. 148.*

tas, nec copioſas tolerat ſanguinis evacuationes. Certè ſi haemorrhoides, aut quaevis alia ſanguinis evacuatio ſuppreſſa, ira, aut partium vicinarum repletio fomitem morbo dederint, ſanguis ex brachio tutò extrahi poteſt, quin tamen multus educatur, quoniam ventriculus venae ſectionibus ſaepe laeditur. Nuſquam ſeveriori judicio obſervanda ſunt quae de cibandis aegris acuto morbo laborantibus tradit Hippocrates libro primo Aphoriſmorum, quia victum tenuiſſimum vix ferre ſtomachus inflammatus poteſt. Ergo ex intervallis juxta virium ſtatum dare oportet juſculum ex carne vitulina cum pullo gallinaceo, additis borragine, bugloſſo, intybo, &c. Potus etiam nimius ventriculum gravando noxius eſt, qui tamen ſub pauca quantitate nec calidus nec frigidus exhibendus, quaelibet enim notabilis alteratio inflammato ventriculo adverſa eſt. Nitrum, quod aliis inflammationibus praeſidio eſſe ſolet, hic nullius uſus eſt, quippe injucundum, & vellicatione importunum eſſe deprehenditur. Diluentia, temperantia, abſorbentia, modicè praeſcripta, utilia eſſe conſuevere. Aqua lactis deſtillata, florum papaveris rubri, graminis, vel horum vegetabilium decocta, additis cornu cervi, aut eboris raſuris, & id genus alia, cum fructu uſurpantur. Fugienda omninò ſunt vomitoria, purgantia, & quaevis alia medicamina naturam nimium commoventia. Exterius apponere juvat remedia temperantia & reſolventia. « Ego quidem (inquit Hoffmannus) magno cum fructu multoties tepidè tantùm applicare juſſi veſicam lacte, cum floribus emollientibus, & croco decocto plenam (f). » Linimenta ex oleo amygdalarum dulcium, aceto roſaceo, pauxillo camphorae adjecto, optima ſunt; ſed omentum vervecinum recens extractum, calidè admotum, eximii eſt in hoc morbo uſus.

(f) Hoffm. *de Febrib. ſect. 2. cap. 3. §. 4. pag.* 121.

APHORISMI.

I.

Quibus inflammatum eſt ſeptum tranſverſum, hi convulſionibus ſunt opportuni: quibus pulmo, ſuffocationibus: quibus os ventriculi, ſyncopae: quibus jecur, atrophiae: quibus ventriculus, cruditati: quibus renes, urinae ſuppreſſioni (g).

Quibus ſtomachus inflammatur, ſi debiles ſunt corde, in ſyncopam facillimè incidunt: ſi autem capite imbecilli fuerint, convulſionibus, aliiſque cerebri morbis tentantur, ut alias ſatis monſtrávimus (h).

II.

Una ſalus tum pleuriticis, tum peripneumonicis, adde etiam ſynanchicis, id eſt qui angina laborant, eſt ipſum virium robur. Non ſecus verò & quibus vel jecur, vel ventriculum phlegmon obſidet, nam quod ad phlegmonem, quae in his eſt partibus, ſpectat, minimè planè eſt cibandum; quod ad virium infirmitatem, utique ſaepe: ita neceſſariò aut vires reſolventur, aut phlegmon augebitur (i).

In hoc morbo ea adeſt malorum implicatio, quae Medicum ab agendo deterret, vix enim quidquam ex una parte juvat quod ex alia non noceat. Igitur cum inflammatio evacuationem atque inanitionem poſtulet, ut fermè inediam praeſcribere neceſſarium ſit, vires autem in hac affectione perpetuò debiles ſui reparationem per alimenta expoſtulent, ita ſe Medicum gerere oportet, ut urgentiori, ſcilicet viribus ſuſtinendis occurrat, phlegmone interim, quantum fieri poſſit, non neglecto.

III.

(g) Gal. *de Pulſibus ad tiron. cap.* 11.

(h) *Vide quae diximus de Epilepſ. & ſyncope.*

(i) Gal. *Meth. medend. lib.* 10. *cap.* 5.

III.

Ira gravis ſaepe funeſtae inflammationis mater, quando mox poſt eam cibus, praeſertim minus ſalubris & difficilioris digeſtionis ingeritur, aut frigidus potus ingurgitatur (k).

Certè inter prandendum animi quaevis commotio mala eſſe conſuevit, ſed praeſertim ira, quae ſpiritus nimium exagitat; atque, ut jam vidimus, animi pathemata omnia maxime in ventriculo tragoediam exerunt. Potus nimium frigidus poſt iram inflammationem in ventriculo creare poteſt, ſed multò citius ac vehementius id efficit vinum, quod poſt iram inſtar veneni eſt. Plures hic adducit Hoffmannus obſervationes de his qui ex vini potu in ventriculi inflammationes inciderunt (l). Qui ergo ventriculi affectionibus obnoxii ſunt, caveant omni cura nimium vini uſum, facilè enim iis inflammatur ventriculus, atque celeriter ex eo morbo intereunt.

IV.

Medici morbum (inflammationem ventriculi) *colicam eſſe autumantes carminativa cum anodinis dederunt. Perſeverarunt autem anxietates praecordiorum cum maxima inquietudine per totum morbi decurſum, intervenerunt ſubinde convulſivi quidam motus cum manuum tremore, &c.* (m).

Quae à Medicis carminativa & digeſtiva vocantur, improvidè, ut ſaepè fit, aſſumpta, peſſima mala excitare apta nataque ſunt, ſtomachum namque irritant & calefaciendo inflammant. « Facilè patet (inquit Vanſwietenius) quanta malorum exacerbatio » debeat fieri dum ſtomachicis vulgò dictis remediis » (quae ſolent ferè laudari ſpirituoſa, amara, aro- » matica

(k) Hoffm. *de Febrib. ſect.* 2. *cap.* 3. *pag.* 122.

(l) Hoffm. *loco prox. citat. & diſſert. de inflam. vent. &c. tom.* 6. *pag.* 122.

(m) Hoffm. *de Febrib. ſect.* 2. *cap.* 3. *obſerv.* 5. *pag.* 124.

» matica acria, & in frigidis ventriculi morbis pul-
» chrum uſum habent) imperiti hunc morbum ag-
» grediuntur. Longè adhuc pejus cum miſeris aegris
» agitur, ſi Medici fallaci illa & periculoſa regula
» utantur: *vomitus vomitu curatur, &c.* (n). Nec ſolùm inflammato ventriculo, ſed in ejus dolore, anxietate, cruditate habituali noxia ſunt quae vulgò ſtomachica, digeſtiva, carminantia vocantur. Neque magni uſus eſſe ſaponem venetum in his affectionibus, vel ipſi medicaminis laudatores experti agnovere.

V.

A minimo acri irritatur inflammatus ventriculus, & augentur omnia mala; ideo haec remedia (potus diluentes addito nitro, melle, rob ſambuci &c.) *licèt meritò laudentur optima in curatione inflammationis, vix audemus dare, vel tantùm adeo diluta, ut oculus non laederetur ab iis inſtillatis* (o).

Ventriculus inflammatus pauciſſima medicamina ſuſtinet, eaque molliſſima, & exigua doſi ex intervallis propinata. Nec ſolùm in acuta inflammatione id tenendum, ſed in quovis alio caſu, ubi aeſtus, irritatio, & excandeſcentia quovis modo vigent. « Salia neutra eaque amaricantia... ad deducendos
» efficaciter & ſine moleſtia per alvum vitioſos hu-
» mores egregia, tali in caſu, ubi primae viae ſpaſ-
» ticis ſtricturis tenentur, neutiquam ſunt proficua,
» ut potius noxam poſſint inferre & graviſſimam &
» praeſentiſſimam (p). »

VI.

Atque videtur quidem in ipſo (ventriculo) *inflammatio eſſe: ſanguis autem in parte inflammata contentus & craſſior & magis melancholicus, &c.* (q).

Duplex

(n) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. Boerhaav.* §. 954. *pag.* 148.

(o) Vanſwiet. *loco citato.*

(p) Hoffm. *de Febrib. ſect.* 2. *cap* 3. *obſerv.* 6. *pag.* 125.

(q) Galen. *de Locis affect. lib.* 3. *cap.* 7.

Duplex inflammationis genus quamvis corporis partem, ſed praecipuè ventriculum infeſtare ſolet, acuta ſcilicet, qualem hactenus deſcripſimus, & lenta atque longa, de qua hic loquitur Galenus. Morbus, quem ex Medicis plures *hypochondriacum* vocant, reipſa nihil aliud eſt, quam phlogoſis ſeu inflammatio lenta ventriculi à principiis generationis, aut à cauſis aliundè advenientibus concepta. Scio, Neotericos ſcriptores multa eaque nova tradere de affectione hypochondriaca, ſed ex hypotheſi potius quam veris obſervationibus eorum dogmata derivari, cuique ea accuratè perpendenti notum eſt. Veteres Medici pauca ſigillatim de hoc morbo tradidere, fortè quia ipſum non tamquam aliis diverſum contemplati ſunt. Ac reipſa, ſi ſymptomatum ab hac affectione naſcentium congeriem ſpectemus, nihil aliud profectò quàm functionum ventriculi primùm, deinde, per vicinitatem, inteſtinorum, caeterarumque proximarum partium laeſionem ex lenta inflammatione ortam, comperiemus. Sed quoniam vetuſtiſſimus Medicus juxtaque experientiſſimus Diocles, Hippocrati fermè coaevus, hoc malum accuratiſſime deſcripſit, placet hic in tironum gratiam ejus verba adducere: « Porrò alius oritur à ventriculo morbus, qui ſupra propoſitis non diſſimilis eſt, nominaturque ab aliis melancholicus, ab aliis flatuoſus: quem ſumpto cibo, maximè coctu difficili & cauſtico, ſputum humidum, idemque multum comitatur: item ructus acidus, flatus, aeſtus in hypochondriis, fluctuatio non illicò, ſed quum retinuerint, interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui nonnullis ad dorſum uſque procedunt: concoctis deinde cibis quieſcunt, mox aliis ingeſtis eadem rurſus revertuntur accidentia, quae interdum jejunos, interdum etiam à coena moleſtant, atque evomunt crudos cibos, & phlegmata ſubamara, & calida, & acida: adeo ut den-

 » tes

» tes torpedine afficiantur. Atque horum plurima » ab ineunte ſtatim aetate eveniunt. Utcumque ta- » men acciderint, omnibus in tempus producuntur. » Caeterùm flatuoſas vocatas ſuſpicandum eſt, plus » caloris quam decet habere in his venis, quae ali- » mentum à ventriculo excipiunt, ſanguinemque in » ipſis craſſiorem factum. Quippe conſtat, has ve- » nas eſſe obſtructas vel hoc argumento, quod ali- » mentum corpori non diſtribuitur, ſed in ventri- » culo manet incoctum quum ipſum meatus prius » ſuſciperent, magnamque ipſius partem in imum » ventrem excernant, tum quod poſtero die vo- » mitu rejiciatur, utpote non digeſtis per corpus » cibis. Sed quod calor id, quod ſecundum natu- » ram eſt, excedat, facillimè intelliges tum ab aeſtu, » qui ipſis accidit, tum ab his, quae ingeruntur: » ſiquidem juvari videntur à refrigerantibus cibis, » qui videlicèt calorem refrigerare extinguereque ſo- » lent. Ajunt autem nonnulli, os ventriculi, quod » inteſtinis continuatur, in hujuſmodi paſſionibus in- » flammari, ac ob inflammationem ipſam & obſtrui » & prohibere, nè alimenta ſtatuto tempore ad in- » teſtinum deſcendant. Quamobrem diutiùs quàm » decet in ventriculo manentia & tumores, & aeſ- » tus, atque reliqua, quae praedicta ſunt, effi- » ciunt (r).» Ego autem attenta obſervatione, quae hic à Diocle traduntur, vera eſſe deprehendi, indeque agnovi, in malo hypochondriaco penitus fugienda eſſe purgantia quantumvis levia, itemque ſtomachica, & digeſtiva, atque medicamina quaecumque nimium calorem excitantia, haec enim omnia non modo morbum non tollunt, ut etiam augeant. « Contra faciunt (ex vero inquit Ballonius) » quidam Medici purgatores, qui non ceſſant pur- » gare donec totum corpus exhauriatur & macreſ- » cat.

(r) Diocles *apud Galen. de Locis affect. lib. 3. cap. 7.*

» cat. At iſte humor non tam eſt irritandus quàm » fovendus, alendus, manſuefaciendus. Et malo » fundamento utuntur tales Medici, cùm melancholici morbi non tam conſiſtant in humore, quàm » in partium ſolidarum (in quibus natura conſiſtit) » vitio & diatheſi (s). » Igitur infrigidantia, humectantia, lenientia in hoc malo utilia ſunt, non quòd improvidè refrigerandum ſit, omne enim nimium naturae eſt inimicum (t), ſed quod inflammatio ventriculum occupans frigidis lenitur, calidis exaſperatur.

VII.

Interim monendi ſunt mihi amici, qui me curantem viderunt, frequentibus balneis, victuque humido boni ſucci, nullo alio adhibito praeſidio, hujuſmodi me morbum curaſſe, &c. (u).

Magni uſus eſſe in inflammatione ventriculi lenta, ſeu malo hypochondriaco balneationes, frictiones partium extremarum, & corporis exercitationes, omninò certum eſt; at pauca eſſe adhibenda remedia eaque leniſſima & humidiſſima uſque adeo verum eſt, ut nullo alio modo aegri juvari poſſint. Veriſſimè Hoffmannus inquit: « Ægri varie- » tate Medicorum pariter ac medicaminum delectantur, ut opus haud rarò ſit eos commonere de Montani effato quo dicit: « *Fuge Medicos & Medica-* » *menta, facilèque convaleſces.* Deinceps Medicorum » quoque pauci ſunt, qui hujus delicatioris morbi » genium probè compertum habeant, & ideo quid- » quid continent pharmacopolia congerunt, ac aegro » propinant damno vix reparabili. Profectò ex fonte » pharmaceutico pauciſſima ſunt quae levamen noſtro » morbo

(s) Ballon. *Conſil. Medic. lib.* 3. *conſ.* 4. *tom.* 3. *pag.* 256.

(t) Hippocr. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 51.

(u) Gal. *de Locis affect. lib.* 3. *cap.* 7.

» morbo afferunt: & fortiora, generoſa, atque quae » dicunt heroica, planè veneni inſtar ſe gerunt (x). » Interea venae ſectionem parcè, atque ex longis intervallis repetitam prodeſſe novimus. Sed eam ex brachiis inſtitui non debere, ut vult Hoffmannus, tamquam rem ulterioribus obſervationibus examinandam relinquimus. Videndus hac de re Ballonius practicus praeſtantiſſimus nocturna diurnaque manu verſandus (y).

VIII.

In medio autem umbilici & oſſis pectoris circa hanc regionem apposita manu talis erat palpitatio, qualis neque à curſu, neque à pavore circa cor generari poſſet (z).

Phlogoſi lenta ſeu affectione hypochondriaca ventriculi laborantibus ſolemne eſt pulſatus arteriarum intra os ventriculi & umbilicum percipere. Imperiti Chirurgi aneuriſma ibi fingunt; at Valleſius rectè monet ex bile uſta, addimus nos, & atra, naſci per diſpoſitionem cancro ſimilem (a), perrarum enim eſt in his qui ita laborant ſeu ſub morbi initiis, aut eo jam inveterato atram bilem non cumulari. Cùm verò jam praeſens eſt, his ſignis ſeſe prodit: neque hypochondrium tumet, neque perpetuò diſtenditur opprimiturve, nec unquam, niſi fortè obſcurè, dolet, verùm praecordia aeſtuant, praecipuè vino aut calidioribus epulis aſſumptis. Interdum dolet etiam dorſum, quod lecti calore, ſupino decubitu, aut poſt magnas exercitationes fieri ſolet. Interea cibi non facilè concoquuntur, fitque plurimus tum ructus, tum flatus, atque ſalivatio vehemens & copioſa haec omnia comitari per intervalla

(x) Hoffm. *de Morb. ſpaſ. ſect.* 1. *cap.* 6. *pag.* 72.

(y) Ballon. *Conſ. Medic. lib.* 3. *conſ.* 4. *tom.* 3. *pag.* 239.

(z) Hippocr. *lib.* 7. *Epidem. text.* 4. *edit. Valleſ.*

(a) Valleſ. *Comm. in locum cit. Hipp. pag.* 380.

tervalla conſuevit. Arteriae in praecordiis ſupraque umbilicum vehementer moventur, pulſatuſque edunt & ipſo aegro & Medico percipiendos, quod praecipuè accidit, dum homo quavis de cauſa ſcandeſcit. Haec omnia ſubinde excipit animi dejectio cum facili pulſus mutatione, anxietate, & cardialgia. Quod ſi his aliena mens, vana triſtitia, ac metu agitata accedat, melancholiae & maniae aditus paratur. Sed id non omittendum, quod cùm haec affectio longa ſit, ſaepe victus errore revertit.

IX.

Quamvis ſatis pateat originarium hujus morbi fomitem in humoribus nullatenus ſtabulari, fatendum eſt tamen quod res eſt, ſpirituum ataxiam illam, cui morbus debetur, humores putridos in corpore coacervandos gignere (b).

Quid ſit ataxia, & quantum in malo hypochondriaco vigeat, in Inſtitutionibus monſtravimus (c), ubi etiam vidimus, per morboſas partium affectiones humores & excrementa cumulari, quae non ad eorum cauſas, ſed effectus potius & producta, ut ajunt, morboſa reducenda ſunt. Sed id quod omnibus morbis commune eſt, in malo hypochondriaco praeſertim elucet, in quo ob cruditates, pravamque ſtomachi intemperiem, ejuſque humoris nativi diatheſim plura congeruntur excrementa. Hinc fit, ut qui purgantibus & digerentibus hunc morbum aggrediuntur, ipſum exaſperent, nam producta quidem morboſa educunt, vim autem ea producendi augent; unde in dies major fit excrementorum proventus, donec aeger, aut macie confectus, aut aliis morbis ſupervenientibus oppreſſus, intereat.

X.

(b) Sydenham. *Diſſert. epiſt. de Affect. hiſter. pag.* 144.

(c) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract.* 2. *prop.* 11. *nu.* 65. *pag.* 101. *& tract.* 4. *prop.* 26. *nu.* 115. *pag.* 225.

X.

Neque ſine cibo eſſe, neque cibum acceptum tolerare poteſt. Verùm ubi quidem ſine cibo manet, viſcera ſugunt, & os ventriculi dolet, & alias alia vomit, & bilem, & ſalivam, & pituitam, & acria, & poſtquam vomuit, aliquantiſper melius habere ſibi videtur. At ubi cibum accepit, ructus adſunt, & cum rubore exardeſcit, & ſemper multùm ſe cacaturum eſſe putat. Ubi verò ea gratia deſederit, flatus prodit, & dolor caput habet, & totum corpus velut aciculis pungi videtur, alias alia parte, & crura gravia ſunt ac debilia, & conſumitur ac debilis fit... Morbus hic diuturnus eſt, & conſeneſcentes, ſi ita futurum eſt, relinquit. Sin minus commoritur (d).

Affectionem in hac ſententia deſcriptam vocat Hippocrates *morbum ſiccatorium*, ejuſque phoenomena cum phlogoſi ſeu inflammatione ventriculi lenta, aut cum malo hypochondriaco convenire facile patet. Veriſſimè hic ſtatuitur, morbum hunc interdum, etſi non perpetuo, ſeneſcentes deſerere, quod ſi ita non fiat, uſque in mortem comitari, quod obſervationibus practicis congruere quivis expertus intelligit. Monet etiam Hippocrates, cibis frigidis ac alvum ſubducentibus utendum in hac affectione: aeſtate & vere, frigida corpus lavandum: lac aut ſerum aſininum quandoque bibendum: exercitationes & deambulationes peragendas: & quod caput eſt, excrementa, quae ob coctionis defectum generantur, vomitionibus ſpontaneis, alvi ſubductionibus per alimenta laxantia, difflationibus corporis per exercitamenta, eſſe expellenda. Ex his deducimus, quod in praxi verum eſſe adnotavimus, in hoc malo perpetuò vigere ſiccitatem ventriculi partiumque vicinarum cum calore conjunctam, atque adeo diaeta modicè refrigerante plurimumque humectante adverſus id continuò eſſe pugnandum: « Non enim ad di-

» verſi-

(d) Hippocr. *lib. 2. de morb. ſect. 3. verſ. 251.*

» verſitatem temperaturae viſcerum confugiendum » eſt, quod in ore recentiorum ſemper habetur: » ventriculi frigidam intemperiem, hepatis calidam, » cerebrique humidam, quae opinio noſtris tempo- » ribus adeo vulgaris effecta eſt, ut non modò nul- » lius conſultatio à Medicis habeatur, in qua haec » palinodia non decantetur, ſed etiam nullus homo » reperitur, qui praedicta viſcera taliter affecta ha- » bere ſibi non perſuadeat (e). »

CAPUT V.

DE RELIQUIS VENTRICULI AFFECTIONIBUS.

CUm ventriculus plurimis laedatur modis atque adeo plurima patiatur ſymptomata, longum nimis foret ſigillatim ea omnia recenſere, cùm aliqua etiam ſint, quae ex jam dictis facilè intelligi poſſint. Veteres Medici ventriculo laborantes ſtomachicos vocabant; qui tamen iſti fuerint his verbis explicat Galenus: » Plerique equidem vulgò ho- » mines eos qui appetentiam perdiderunt ita vocant, » & quibus poſt acceptum cibum ventris os grava- » tur atque opprimitur, & quandam aegrè tolera- » bilem anxietatem habet. Appellant eodem modo » etiam illos, quibus nauſea contingit, & maximè » ſi ad vomitum impellat, & adhuc magis ſi ſi- » mul cibi corrumpantur, quandoque acidi, quan- » doque nidoroſi facti, quandoque etiam aliam vi- » tiatam qualitatem adepti. Et prae his omnibus » adhuc magis illos ſtomachicos nominant, quibus » ructus hujuſmodi cum moleſtia quadam & anxie- » tate

(e) Martian. *Comment. in Hippocr. lib. 2. de Morbis ſect. 3. verſ. 248. pag. 185.*

« tate ac ſubverſione contingunt ſaepe, cum nondum cibum acceperunt. Quin etiam ſi per plurimum tempus cibi in ore ventris morentur gravantes & vix deſcendentes, hos itidem ſtomachicos appellant. Alios item appetitum, caninum appellatum, habentes, ut & plurima edant, & maximè gravati paulo poſt revomant, ſimiliter vocant. Alios rurſus, qui fortiter exolvuntur, ubi diutius inediam pertulerint, & ſi non citius cibum accipiant, in ore ventris morſus percipiunt, eodem modo ſtomachicos vocant (a). » Ergo cum ex his aliquae affectiones explicatae ſint, omnes tamen percurrere minimè neceſſarium judicemus, ſupereſt, ut vomitum, ſingultum, flatulentiam, eructationes proponamus, nam eſti haec omnia ad ſymptomata pertineant, non rarò attentam Medicorum curam atque diligentiam ad ſe vocant. Vomitus eſt: *Praeternaturalis ventriculi, orificii praeſertim ſuperioris, motus, quo natura quae in eo continentur per os expellere nititur.* Differt nauſea à vomitu, quoniam in hoc reipſa fit contentorum in ventriculo expulſio: in illa conatus tantùm inanes ad expellendum per os excitantur. Vomitus eſt ſymptoma, actio ſcilicèt depravata facultatis naturalis expellentis, ſimilis quidem convulſioni, quae tamen neque convulſio neque motus convulſivus eſt, ſed ea motione partium ſolidarum exercetur, qua iſtae per calidum earum innatum motu proprio ad trahendum ſibi convenientia & expellendum noxia moventur, ut in Phyſiologia monſtravimus (b). Singultus eſt: *Motus praeternaturalis oris ſuperioris ventriculi ſonitu certo atque determinato conjunctus, quo natura quae partes has infeſtant, irrito tamen conatu, ejicere nititur.* Symptoma eſt in actione

(a) Gal. *de Compoſ. medicam. ſecundum locos, lib.* 8. *cap.* 2.

(b) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract.* 2. *prop.* 13.

ne depravata ejuſdem facultatis expultricis ventriculi, non tamen convulſio, ut perperam multi credunt, etſi convulſionem aemulari videatur. Flatulentia eſt: *Flatuum in ventriculo proventus ex ſpeciali hujus partis vitio natus.* Flatus ſunt vaporoſa ſubſtantia aëri immixta ex humore glutinoſo ad fermentationem & rareſcentiam prono, ſpiritu igneo ſubtiliſſimo ſummèque agitabili repleto elevata. Cum omnes corporis cavitates aut ichore repleantur aut flatu, ut ex Hippocrate in Phyſiologia adnotavimus (c); non modò ventriculus, ſed inteſtina & omnia corporis cava flatus continere poſſunt. Quidquid tamen de ipſis in ventriculo genitis dicimus, de reliquis per corpus diſperſis intelligendum monemus. Eructatio eſt: *Motus ventriculi, praecipuè orificii ſuperioris, quo natura vaporoſam noxiamque materiam cum ſonitu ſpeciali per os expellere intentat.* Mirandum ſanè naturae artificium, quo tam varias tamque ſtupendas operationes pro rerum noxiarum expulſione exercet. Omnia recenſita ſymptomata in ventriculo, ſed maxime in ejus ore ſuperiori tamquam parte affecta ſubſiſtunt: omnia etiam motu partium ſolidarum proprio fiunt, aliquid tamen ſpeciale tum in actione movendi, tum in modo quo natura noxium expellere nititur, in ſingulis elucet, quo unum ab alio perſpicuè ſeparari poteſt. Arcana ſunt haec naturae opera pro ſua conſervatione operantis, quae obſervare quidem datur, intelligere non conceditur (d). Verum quidem eſt, vomitus & eructationes interdum cum utilitate fieri, ipſis enim natura juvatur, quod occaſionem dedit dubitandi, an actiones iſtae praeternaturales ſemper ſint & perpetuò ad ſymptomata revocandae? Sed conſiderare expedit, in

(c) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract.* 2. *prop.* 11. *nu.* 65. *pag.* 100.

(d) *Vide Patholog. noſtr. tract.* 3. *prop.* 14. *nu.* 67. *pag.* 536.

in iis operationibus attendenda eſſe modum quo natura operatur, & excrementa, quae his motibus è corpore pelluntur. Igitur conveniens naturae eſſe ſolet talia excrementa quandoque expellere, qua ratione eructationes & vomitus utiles eſſe poſſunt; at cùm natura numquam eos exerceat motus in ſtatu integrae valetudinis, ſed eos tantùm efficiat irritata & à materia noxia commota, propterea actiones iſtae perpetuò praeternaturales cenſendae ſunt (e). Fateor tam levem aliquando eſſe flatulentiam & vomitionem, ut fermè intra latitudinem ſanitatis contineri videantur (f). Morbi horum ſymptomatum generatores eſſe poſſunt ſoluta ventriculi unitas, ut vulnera, contuſiones, aliaque hujuſmodi mala: organica ſtructura vitiata, ut in mala ventriculi conformatione & compoſitione interdum accidiſſe conſtat: & intemperies, quae frequentiſſima eſt harum actionum laeſionis cauſa. Ergo ſi ventriculus, ſed praecipuè ejus os ſuperius, nimio calore, frigiditate, aut aliis hujuſmodi qualitatibus affectum ſit, vel phlogoſi ſeu inflammatione, humorum ſtagnatione, congeſtione, fluxione, flatibus infeſtetur, quae omnia temperiem in quantitate vitiant, haec ſymptomata per morbum intemperiei produci neceſſe eſt. Sed longè maxima eſt hujus partis laeſio quae fit per intemperiem occulta vi corruptam, qua fit, ut febres malignae, peſtilentes, exanthematicae, urentes: affectiones hiſtericae, hypochondriacae, ſcorbuticae: venena intus genita, vel exterius admota: temporum conſtitutiones, & alia id genus incommoda, vomitiones, eructationes, & ſingultus creare ſoleant.

Inter cauſas occaſionales plethora non raro haec mala

(e) *Vide Patholog. noſtr. tract. 3. prop. 14. nu. 67. pag. 539.*

(f) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 1. prop. 4. n. 18. pag. 25. & Patholog. tract. 1. prop. 1. num. 3. pag. 391.*

mala accerſit. Teſtes ſunt foeminae utero gerentes, & quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt, itemque viri, quibus conſuetum eſt per nares aut haemorrhoides ſanguinem fundere, hi enim omnes ad vomitiones, ſingultus, flatuum generationes, & eructationes maximè propenſi ſunt. Obſtructio tum humores ſuperfluos colligendo, tum alimentorum diſtributionem integram impediendo, congeriem noxiorum humorum cumulat, atque haec ſymptomata excitat. Hac cauſa mulieres chloroſi affectae, cachexia, cruditatibus laborantes his accidentibus frequenter vexantur. Sed diatheſis maximam vim habet ad has affectiones inducendas, ſi enim nativus ventriculi humor quavis de cauſa vitietur aut corrumpatur, facilè humores noxios, imò & alimenta boni ſucci per vomitum rejicit. Atque notare oportet pro diverſa corruptionis forma, diverſa etiam induci ſymptomata. Ita fit ut quandoque cibi corrumpantur, in acidam, nidoroſam, aut putridam indolem tranſeuntes: interdum ob ſpecialem ventriculi diatheſim in vaporoſam fermè ſubſtantiam convertantur: perpetuò eas ipſas adquirant corruptionum formas quae diatheſi dominanti congruunt. Quod ſi haec ita contingant ut ſaepe fit, atque os ventriculi praecipuè afficiatur, vomitiones, eructationes, aut ſingultus inde ſequi neceſſe eſt. Hypochondriaci, ſcorbutici, phrenitici: hiſtericis, exanthematicis, colicis affectionibus obnoxii, praedictis ſymptomatibus raró non moleſtantur. Inter efficientes cauſas aër maximam vim habet ad vomitum, ſingultum, eructationes, aliaque hujuſmodi mala producenda, notum enim eſt, quibuſdam temporum conſtitutionibus ob ſpeciale aëris vitium febres vigere ſingultuoſas, uti Ramazzinus & Morgagnus obſervarunt (g): aliis enormes

(g) Ramazz. *Conſt. Epid. anno* 1692. *& ſeq.* §. 22. *pag.* 158. Morg. *de Sedib. & cauſ. morb. &c. epiſt.* 29. *num.* 3. *tom.*

mes vomitus, ut in tertianis autumnalibus frequentiſſimum eſt. Diaeta ad haec ſymptomata producenda plurimùm confert, alimenta enim ſeu quantitate, ſeu qualitate, aut utendi modo, ſi ſtomachi vires ſuperent, aut quovis modo ſubvertant, ventriculum ad vomitum, ſingultum, & eructationes provocant. Idem efficiunt potulenta iiſdem vitiis praedita, quibus ſi accedat labor nimius corporis aut mentis, improvida veneris exercitatio, aliaque id genus incommoda, multò certius praedicta mala generant. At animi pathemata tum cruditates inducendo, tum ſpiritus ultra modum agitando tam facilè haec ventriculi mala accerſunt, ut nihil in praxi frequentius obſervandum occurrat.

Jam verò cùm horum ſymptomatum cognitio tam clara ſit, ut vel rudioribus & mulierculis innoteſcat vomitus, ſingultus, & eructatio, ab eorum dignotione & hiſtoria tradenda ſuperſedentes, ad curationem accedimus, nam etſi ſymptomata ſint nullo alio modo melius tollenda quàm per excluſionem morborum ea producentium, tamen non rarò vires ſuas ita increſcendo exerunt, ut rationem morbi habeant, & ad ſe Medici intentionem in curando advocent. Igitur vomitus, qui idemtidem repetendo ſanos homines ex intervallis ingruere ſolet, ſinendus eſt, quando tolerantia virium comitatur; ſaepe enim natura certis periodis ab humoribus noxiis vomendo ſeſe liberat. Pari ratione, ubi humor crudus in ipſo ventriculi ſinu contentus, aut multa & corrupta alimenta gravant naturam & onerant, eaque per vomitum expellere nititur, minimè hic cohibendus, quin potius juvandus eſt, donec materia corrupta penitus ejiciatur. Sit dogma perpetuò in praxi obſervandum, vomitum numquam

tom. 2. pag. 13. & epiſt. 7. nu. 16. tom. 1. pag. 53. Vide | Medicos Uratiſl. *Hiſt. morb. anno 1700. pag. 196.*

quam eſſe continendum, dum talia vomuntur qualia vomi expedit, & aegri facilè tolerant. Uſque adeo igitur à Medico vomitus aut ſinendus, aut juvandus, donec humor noxius, qui naturam contriſtat, ſine magna virium jactura expellatur. Hinc ſi ex univerſo corpore aut quibuſdam ejus partibus in ventriculum confluunt humores, aut in ipſo ventriculo propter intemperiem naſcuntur, tunc vomitus potius juvandus quam retinendus, quod etiam agendum quoties venter humorum copia turgeat, ut in colicis & nephriticis doloribus contingere ſolet. Quod ſi vomitus ad debilitatem perducat aegrum, ut ob ejus impetum nec alimenta contineantur nec vires inſtaurentur, quin potius languere incipiant, cohibendus eſt. Ad hunc finem proſunt clyſteres, fomenta ex pane toſto, vino rubro, cum pulvere cinnamomi aut maſtiches, exterius in regione ventriculi applicata. Confert etiam extremas partes confricare, pedes arctè vincire, & manus in aquam frigidam immittere. Interius conveniunt acida roborantibus mixta. Sic ſuccus limonum, agreſtae, acetoſae, cum ſalis abſinthii aliquot granis, aqua frigida diluti, vomitus enormes interdum ſedaſſe viſum eſt. Sed longiſſimè omnia medicamina ſuperat in vomitu ſedando ſpiritus vitrioli ex aqua frigida ad gratam aciditatem, additis guttulis aliquot aquae lacticinoſae cinnamomi. Sunt qui aloem, & rhabarbarum ad vomitum curandum commendant. Ego autem ſic exiſtimo. Ubi nulla adeſt viſcerum intemperies calida, atque ex cruditatibus naſcitur vomitus, non quidem nimius neque vires debilitans, ſed lento gradu procedens, tunc tutò & cum fructu ea medicamina ſub forma pulveris aut pillularum praeſcribi poſſunt. Id non omittendum, vomitum à plethora ortum, ut in gravidis fieri ſolet, venae ſectione ſanari, ita tamen ut ſanguinis miſſio parca manu celebretur, etenim ventriculus malè affectus

neque multas, neque magnas tolerat venarum ſectiones.

In ſingultu curando accuratè videndum, num febris adſit, & an ea ſit levis, vel maligna? Igitur ſingultum ſine febre vinum aqua frigida mixtum tollit, ſin minus hiera ſimplex Galeni ad ſcrupulos duos praeſcripta felici ſucceſſu ſaepe propinata eſt. Si febris fuerit levis, purgandus primùm aeger hiera ſimplici, aut aloe, deinde malum cortice peruviano fugandum. Si verò febris fuerit maligna, raro ſingultus tollitur, quin potius uſque ad mortem comitatur. Julapium moſchatum Fulleri optatum produxiſſe effectum in aegro ex febre mali moris ſingultiente, me obſervaſſe memini. Quod ſi cruditates cum ſingultu adſint, vomitus imperandus, qui aqua tepida admixto oleo amygdalarum dulcium ſine igne extracto, aut oximelle ſcillitico excitandus eſt. Iis verò, qui levi de cauſa ſingultiunt, vociferationes vehementes proſunt, item deambulatio longa, & concitata equitatio. In omni ſingultu cucurbitulae cum maxima flamma ſtomacho & dorſo affixae utiles eſſe conſueverunt, atque in ſingultu fortiſſimo vireſque diſſipante theriaca utilis eſt. Dari etiam poteſt ſyrupus de papavere cum aqua lactucae, parum croci addendo. Quod ſi praedicta remedia incaſſum tentata ſint, opiata praeſcribi poſſunt, inter quae laudanum liquidum Sydenhamii caeteris quibuſcumque praeparationibus praeferendum, ea tamen doſi praeſcribi debet, quae morbi vehementiae & aegri viribus congruat, id perpetuò prae oculis habentes, in opiatorum uſu numquam audacter, ſemper moderatè eſſe procedendum, praeſtat enim ſub pauca quantitate remedium tutum praeſcribere, quam improvida doſi aegrum in vitae diſcrimen trahere. Multa & varia medicamenta pro ſingultu à ſcriptoribus Medicis traduntur, ſed inutilis, imò & noxia eſt remediorum farrago: atque

adſtrin-

adſtringentia, roborantia calida, purgantia fortia, aut quovis modo agitationem nimiam inducentia medicamina non modò non juvant, ut potius ſingultum augeant, aliaque peſſima mala advocent. Pro eructationibus tollendis pauca aut ferè nulla remedia ex uſu eſſe debent; ſi quid tamen agendum ſit, in ſubſequentibus aphoriſmis, & inferius agentes de cholera, monſtrabimus.

APHORISMI.

I.

Vomitus autem utiliſſimus eſt quammaximè pituita ac bile commixtus: non admodum craſſus nec multus. Sinceriores namque deteriores ſunt (h).

II.

Si tamen fuerit id, quod vomitur, porraceum, vel lividum, vel nigrum, quicumque ex his coloribus fuerit, malum eſſe exiſtimare oportet (i).

III.

Si tamen omnes colores idem homo vomuerit, valdè lethale jam eſt (k).

IV.

Celerrimam autem mortem oſtendit lividus vomitus, ſi foetidum oleat (l).

V.

Omnes verò ſubputridi ac foetidi humores mali ſunt in omnibus, quae vomuntur (m).

Cum in vomitu contemplanda ſit materia quae rejicitur, & vomendi modus, in iis ſententiis, quae

(h) Hippocr. *lib. Prog. ſect.* 2. *ſent.* 38.

(i) Hippocr. *loco citato*, *ſent.* 39.

(k) Hippocr. *loco citato*, *ſent.* 40.

(l) Hippocr. *loco citato*, *ſent.* 41.

(m) Hippocr. *loco citato*, *ſent.* 42.

in praxi veriſſimae ſunt, comprehenditur ſignificatio omnium excrementorum, quae vomitu rejiciuntur. Eas ergo in mente habeant tirones, faciles enim intellectu ſunt, noſque in Illuſtrationibus ad Hippocratis prognoſtica pro uſu practico aliquantum elucidavimus.

VI.

Ex vomitu ſingultus & oculorum rubor, malum (n).

Vomitum ad educendos crudos corruptoſque humores ex ventriculo prodeſſe, ſatis notum eſt, ipſum tamen ex irritatione & inani ſtimulo excitatum noxium eſſe, fidis obſervationibus conſtat. Vetuſtiſſimi Medici vomitiones in aegris & ſanis excitare frequentes in uſu habuerunt, ut mirum non ſit ab Hippocrate ſaepiſſimè hanc excretionem commendari. Recentiores in varias abeunt ſententias. Gorterus parùm boni ex vomitoriis expectat (o). Pitcarnius in nullo ferè morbo vomitionibus non utitur. Mediam tenent viam Sydenhamius, Hoffmannus, Vanſwietenius. Videri poſſunt quae ex accuratis obſervationibus, & probatiſſimis auctoribus de recto vomitus uſu adnotavimus in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica (p). Vomentibus ferè omnibus facies turget, & illacrymantur oculi cum rubore; ſed cum vomitus utilis eſt, haec citò diſſipantur, cùm tamen diutius permanent, à vomitu timendum. Diſcimus hinc phreniticis, aut caput quovis modo inflammatum habentibus, vomitionem non eſſe imperandam. Singultus raro vomentibus adeſt: ſupervenire interdum ſolet aut vitio hepatis phlogoſi affecti, aut cum humor ventriculum occupans non in cavitate, ſed in tunicis haeret, neque ſatis diſpoſitus

(n) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 3.

(o) Gorter. *Med. c. Hipp. lib.* 7. *ſent.* 3. *pag.* 442.

(p) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Prognoſt. ſect.* 1. *ſent.* 15. *pag.* 40. *& ſect.* 2. *ſent.* 38. *pag.* 157. *ſeq.*

tus eſt, ut per os ejiciatur. Docemur hinc, hepate phlegmone correpto, aut humore tunicis ventriculi imbibito, non eſſe praeſcribendas vomitiones, periculum enim eſt, nè inde vomitus cruentus, convulſio, aut delirium ſuperveniat.

VII.

Ad helleboros, quî non facilè ſurſùm purgantur, iis ante potionem corpora praehumectanda copioſiore alimento, & quiete (q).

« Ubi longi valenteſque morbi ſine febre ſunt » (inquit Celſus), ut comitialis aut inſania, vera» tro quoque albo utendum eſt. Id neque hyeme, » neque aeſtate rectè datur; optimè vere: tolerabi» liter autumno. Quiſquis daturus erit, id agere an» te debet, ut accepturi corpus humidius ſit (r). » Ergo aeger vomitorium ſuſcepturus, per diem integrum ante ejus praeſcriptionem, decocto pulli gallinacei, aut juſculo permixto oleo amygdalarum dulcium humectandus, ut facilè vomat. Nunç helleboro non utimur ad vomendum, quia nimis acre vehemenſque medicamentum eſt; at radix diſenterica, & tartarus emeticus, etſi lenia cenſeantur, ſine ſufficienti humectatione propinanda non ſunt.

VIII.

Si ſuperni loci turgent qui ſunt circa caput, ulcerum purgatio, vomitus, hydrops (s).

In capitis morbis à repletione naſcentibus, ſi repletio ex plethora fiat, venarum brachii ſectio, aut hirudinum pone aures applicatio, aut narium haemorrhagia juvat: ſi repletio ab obſtructione oriatur, inter alia maximè prodeſt vomitus, quod praeceptum non modò ad curationem, ſed ad praeſervationem valere exiſtimo. Ergo in capitis dolore cum gra-

(q) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 13.

(r) Celſ. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 13. *pag.* 22.

(s) Hippocr. *lib.* 2. *Epid. ſect.* 6. *verſ.* 36.

gravitate aliiſque hujus partis affectionibus, tutò vomitus conſulitur. Sunt qui vomitiones caput gravare autumant, ſed jure meritò Martianus eos refellit his verbis: « Vomitum ſecundo loco proponit pro capitis repletione tollenda, quo caput feliciter » & citò expurgatur... Valeant ergo illi qui vomi» tum in capitis affectibus adeo formidant, caput in» de repleri exiſtimantes, quia etiam ſi caput in actu » vomitionis aliquo modo repleri videatur, nihilo» minus, quia talis repletio eſt vaporum, qui, ceſ» ſante vomitu, ſtatim evaneſcunt, à vomitu caput » repleri dicere non poſſunt (t). »

IX.

Vomitus ſolutio aquam calidam potu dare, & vomat (u).

X.

Si quis homini vomenti aquam multam bibendam dare velit, eluentur ea, propter quae vomit unà cum vomitu, & ſic quidem per vomitum vomitus ſedatur (x).

In febribus malignis, cholera morbo, tertianis intermittentibus pernicioſis, aliiſque hujuſmodi morbis, vomitus enormes quandoque obſervantur, quos, vomitu excitato per medicamenta emetica, curare velle, temerarium eſt. Loquitur ergo Hippocrates de cruditatibus ventriculum infeſtantibus, in quibus per vomitum expellendis natura juvanda eſt aqua tepida, & ſi opus fuerit oleo amygdalarum dulcium, aut aliis medicamentis vomitum leviter concitantibus, ex materia medica deſumendis. Videndi utique Valleſius & Lazarus de Soto, qui hanc doctrinam optimis conſiliis exornant (y).

XI

(t) Martian. *Comment. ad lib. 2. Epid. Hipp. ſect. 6. verſ. 36. pag. 318.*

(u) Hippocr. *lib. 2. Epid. ſect. 5. ſent. 29.*

(x) Hippocr. *de Locis in hom. text* 138.

(y) Valleſ. *Comm. in lib. 2. Epidem. Hipp. ſect. 5. verſ. 29. pag.* 102. Lazarus de Soto *Comment. in lib. Hipp. de Locis in hom. text.* 138. *pag.* 85.

XI.

Subpurgare ventres oportet in morbis cùm concocti fuerint, alios quidem deorſum, cùm conſediſſe videris... alios autem ſurſum in paroxyſmis, tunc enim ſua ſponte ſublevantur, cùm anxii & capite gravati fuerint, & ſe jactarint (z).

Anxietas, jactatio cum capitis gravitate, febris fomitem circa os venrriculi exiſtere demonſtrant. Cùm ergo haec ſymptomata in febribus ſub acceſſionum initiis apparent, accuratè inquirat Medicus, num phlegmon eas occupet partes, tunc enim à vomitoriis eſt abſtinendum. Si verò humorum concurſus, & agitatio ſine phlegmone eam partem occupet, praecipiendum, ut aeger vomat, quia: « In paroxyſmis intermittentium febrium ſolent vomitus eſſe utiliſſimi, adeo ut ſolis his ſoleant tertianae curari, & quartanae febres miteſcere (a). » Optimè Celſus: « Omnibus (inquit) qui ante febres horrore & tremore vexantur: omnibus qui cholera laborant: omnibus etiam cum quadam hilaritate inſanientibus: & comitiali quoque morbo oppreſſis (vomitus) neceſſarius eſt (b). »

XII.

Hymenae ſoror ſpirituoſa & intentis hypochondriis apparebat per tempus... Cataphora minor, & febris, & aliquando melius ſpirans, quod ſupra vomuerat vomitum pravum, &c. (c).

Loquitur Hippocrates de foemina ex utero laborante, quam vomitus inſigniter levaverat. « Certè (inquit Valleſius) quae uterinis morbis tenetur, aut ex ſuppreſſione menſtruorum ortis, magnopere » ſolet

(z) Hippocr. *lib.* 5. *Epidem. text.* 58.

(a) Valleſ. *Comm. in lib.* 5. *Epidem. Hipp. text.* 58. *pag.* 258.

(b) Celſ. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 13. *pag.* 87.

(c) Hippocr. *lib.* 4. *Epidem. text.* 75.

» ſolet juvari vomitibus, quia cum utero magnope-
» re conſentit ventriculus, & ejus paſſiones graviſ-
» ſima ſymptomata afferre ſolent, anxietates enim,
» & deliquia animi, & capitis gravitatem, & verti-
» ginem, & motus convulſivos, & praefocationem
» (d). » Nec ſolùm hyſtericas foeminas vomitibus juvari vidimus, ſed & viros hypochondriacos ob ſtomachum malè affectum: iis enim ſolemne eſt multam ſalivam effundere, multamque pituitam vomere, interdum jejuno ſtomacho, frequenter poſt aſſumptos cibos, ſed ferè ſemper cum levamine. Qui ergo horum hominum ad vomendum propenſiones medicamentis curare intendunt, aegros in melancholicam, vel maniacam affectionem, aut in tabem, aliaque ſaeviſſima mala praecipitant (e). Idem dicendum de ſenibus, ob ventriculi inertiam & collectas in eo cruditates, vomiturientibus, quamquam magno apparatu medicamentorum curationem inſtituat de Sauvages (f).

XIII.

Graciles & facilè vomentes ſursùm purgandi vitantes hyemem (g).

XIV.

Difficulter autem vomentes, & mediocriter carnoſi, deorsùm vitantes aeſtatem (h).

Difficilè vomentes ſolent tremere manibus & labiis, & balbutire, & ruborem, tumoremque in facie contrahere, & oculos tumidos, exertos, & humidos habere. Qui ergo ita afficiuntur ex vomitu, numquam ad vomendum cogendi, periculum enim eſt, nè ſanguinem fundant aut convulſione corripiantur.

(d) Valleſ. *Comm. in lib.* 4. *Epid. Hipp. text.* 75. *pag.* 189.

(e) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 3. *prop.* 21. *nu.* 94.

(f) *Noſolog. Method. claſ.* 9. §. 13. *nu.* 26. *pag.* 115.

(g) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 6.

(h) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 7.

piantur. Eadem ratione vomitus imperandus non eſt tabidis, aut quibus pectus anguſtum eſt cum facili ad ſanguinem fundendum diſpoſitione (i).

XV.

Morbis quibuſlibet incipientibus, ſi bilis atra ſurſum vel deorsùm prodierit, lethale (k).

Nigra ſub morborum initiis revomere ſignum eſt, ventriculum, hepar, parteſque vicinas atrae bilis copia infeſtari, atque adeo extrema acrimonia & corruptione extingui. Solet interdum endemium eſſe hoc malum. Lectu digna eſt hiſtoria, quam de vomitu nigro, Carthagine nova in America, Europaeis ſuperveniente, tradit Antonius de Ulloa; ibi enim hujus mali ortus, progreſſus, atque ſymptomata accuratè deſcribuntur (l). Pauca remedia ſaeviſſimo huic malo prodeſſe obſervamus; ſi quid autem interdum utile viſum, ſunt acida limonum, agreſtae, & ſimilia, quibus omnibus ſpiritus nitri dulcis uſum aqua frigida mixti ultrò praeferrem.

XVI.

Qui ſanguinem vomunt, ſiquidem ſine febre, ſalutare; ſi verò cum febre, malum. Curandum autem refrigerantibus & adſtringentibus (m).

In more fuit Hippocrati per vomitum ſanguinis intelligere non modò excretionem, quae ex ventriculo fit per gulam, ſed eam etiam quae fit per aſperam arteriam ex pulmone (n). Quae ergo de ſanguinis ſputo diximus, hic transferri poſſunt. Id tamen addendum, vomitum ſanguinis ſine febre ſalutarem eſſe poſſe, ſi excretio nimia non fuerit, nec

(i) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 8.

(k) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 22.

(l) D. Antonio de Ulloa, *Relacion hiſtor. del Viage á la America Meridion. lib.* 1. *cap.* 5. *tom.* 1. *pag.* 59.

(m) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 37.

(n) Vide Martian. *Comm. in lib.* 7. *Aphor. Hipp. ſent.* 37. *pag.* 475.

nec ex rupto vaſe magno ſanguis profluat, ita enim ſub generali dogmate comprehenditur, quod ſtatuitur: » Sanguinem ſurſùm quidem, qualiſcumque » ſit, malum eſſe (o). » At ſi ſanguis ex ventriculo per vomitum ſine febre ejiciatur paucus quidem, ex intervallis, neque aegrum multùm debilitans, tunc ſalutaris eſſe ſolet in foeminis quibus ſuppreſſa ſunt menſtrua, & viris haemorrhoidum fluxui obnoxiis. Curatio refrigerantibus & adſtringentibus non ubique locum habet, ſed tantum in fine ad impediendum nè malum redeat. Sub initiis verò placet Gorteri curatio ſic inſtituta: » Si ab » acribus aſſumptis generetur ſanguinis vomitus, nè » aliquando de eo acri reſtaret in ventriculo, danda » eſt potio diluens, quae vomitu rejecta id acre ſi» mul aufert; ſed ſi fiat à cauſa interna, vomendi » conatus compeſcendus parva quantitate vini rhe» nani diluti cum citri ſucco & laudano liquido, » cavendum ab omni adſtringente & coagulante... » Quare praecipua curationis pars eſt facere & ſer» vare ventriculum quantum fieri poteſt vacuum » per aliquot dies, ingerendo alimenta liquida tam » parva copia & partitis vicibus, ut vita ſervari » poſſit, evitando omnia duriora, acria, & copio» ſiora. Quibus continuatis ſpontè ceſſabit ſangui» nis vomitus, quod adſtringentibus facilè fieri » non potuit (p). »

XVII.

Ab hepatis inflammatione ſingultus, malum (q).

Non ab hepate inflammato ſolùm, ſed & ob ſepti tranſverſi, & inteſtinorum tenuium phlogoſim fit ſingultus, communicato ſcilicèt malo orificio ſuperiori ventriculi. Poſtulat ergo hujus ſymptomatis prae-

(o) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 25.

(p) Gort. *Medic. Hipp. lib.* 7. *Aphor.* 37. §. 3. *pag.* 477.

(q) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 17.

praeſentia accuratum Medici examen, nè purgantia, aut emetica in inflammatione praeſcribens, malum augeat. Hac ratione Hippocrates ab ileo, & vomitu ſingultum malum eſſe, ex vero pronuntiavit (r). Huc pertinet obſervatio Vanſwietenii notatu digniſſima: » Omnium frequentiſſimus & moleſtiſſimus ſingultus oritur, dum aphthis obſidetur » oeſophagus, & ſaepe antequam in faucibus appa» reant, vel oris interni partibus, ex ſingultu nato » illas jam adeſſe noverunt Medici... ad quem cu» randum nihil ferè melius invenitur, quàm ſi omni » hora pauculum olei amygdalini recens preſſi deglu» tiatur, quod blanda ſua vi excoriatum oeſophagum » pulcherrimè demulcet (s).

XVIII.

Convulſio fit aut à repletione, aut evacuatione. Sic quidem etiam ſingultus (t).

Repletio, & inanitio ſunt cauſae occaſionales ſingultus, & convulſionum, quarum prima pertinet ad plethoram, aut obſtructionem: altera ad diatheſim. Sed cùm non omnis repletio atque inanitio haec mala generet, proinde monemus, non humorum copiam, quae in manifeſtis cavitatibus eſt, unde via facilis expulſioni paratur, producere convulſionem aut ſingultum, ſed eam tantùm quae intimam partium ſubſtantiam penetrat, atque earum humidum nativum certa diatheſi corrumpit, quod etiam de inanitione eſt intelligendum, ut alibi monſtravimus (u). Igitur venena & quaevis acria ingeſta convulſionem atque ſingultum procreant ut cauſae efficientes, quod notare voluimus, ut variis hac

(r) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 3. *& eodem lib. ſent.* 10.

(s) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. Boerh.* §. 659. *tom.* 2. *pag.* 243.

(t) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 39.

(u) *Vide Tract. noſtr. de Febrib. ling. vernacula, cap.* 6. §. 3. *pag.* 177. *ſeq.*

hac de re celeberrimorum ſcriptorum diſſenſionibus tirones non confundantur.

XIX.

A ſingultu detento ſternutationes ſupervenientes ſolvunt ſingultum (x).

» Ingenuè fateor (ſolito candore ait Sydenhami» us) me mihimetipſi de ſingultus cauſa diſqui» renti ſatiſfacere non poſſe, nihilominus obſerva» vi, ſaepe illum ex turbis ac tumultu ab aſpe» rioribus medicamentis in ventriculo, lociſque vi» cinis excitato ortum ducere (y). » Sternutamenta quoſdam morbos ſolvere, alios exaſperare, alibi monſtravimus (z); at obſervationibus fidis conſtat ſingultum eum tollere qui à materia ſubtili & acri ventriculum infeſtante procedit, ita enim comparati ſumus, ut mira ſit omnium partium conſenſio, unaque affectio aliam tollere ſoleat (a). Appoſitè inquit Duretus: » Enimvero ſi ea materia » tantùm ſtabulatur in tunicis alvi ſine affluxus pe» rennitate, ſternutamento excutitur, vel hiera pi» cra excluditur radicitùs extirpata, atque ſternu» tamenti auxiliares vires in Ariſtophane legimus, » qui cum ſingultiendo rumperetur, neque ſpiritum » cohibendo, neque bibendo levaretur, tandem » ex praeſcripto Eriſymachi Medici, citata ſter» nutatione, ſingultiendi finem fecit (b). »

XX.

Singultus multi poſt favonium fiebant uſque ad æquinoctium autumnale (c).

Valle-

(x) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 13.

(y) Sydenham. *Obſerv. Medic. ſect.* 1. *cap.* 4. *pag.* 9.

(z) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Progn. ſect.* 2. §. 49. *pag.* 177.

(a) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract.* 2. *prop.* 12. *pag.* 108.

(b) Duret. *Comm. in Coac. Hipp. lib.* 1. *ſent.* 47. *pag.* 25.

(c) Hippocrat. *lib.* 5. *Epid. text.* 91. *edit. Valleſ.*

Valleſius noſter, ut erat graecis litteris eruditus, optimè notat in quibuſdam codicibus non *ſingultus*, ſed *ſiccitates* legi, quam lectionem ipſe approbat, quoniam confirmatur ex libro ſeptimo epidemiorum, ubi haec ſententia legitur non de ſingultu, ſed de ſiccitatibus. Ipſe autem cum variorum codicum lectiones conſuluerim, atque veteres viderim de ſingultu loqui, eam lectionem retinendam cenſui, cum praeſertim experientia edoctus intellexerim, quaſdam temporum conſtitutiones ſingultui producendo eſſe aptiſſimas. Ergo, ut, quae ad ſingultum pertinent, brevius concludamus, adnotare expedit, triplici modo ſaeviſſimum hoc ſymptoma produci. Primùm, cum craſſi crudique humores non modò ventriculi cavitatem, ſed tunicas earumque poros implent. » Fingite (inquit Heredia noſter) linteum humore totum imbutum, quin ex linteo formata ſit » aliqua cavitas: ſi illud vehementer dilates & quatias, » expelles non dubiè liquorem incluſum... Sicut in » linteo propoſito continentur humores in ventriculo quando ſingultum excitant, &c. (d). » Singultus hic vomitionibus blandiſſimè excitatis: purgationibus ex hiera, clyſteribus: cibi & potus abſtinentia tollitur. Deinde naſcitur ſingultus ex inflammatione hepatis, inteſtinorum, ventriculi, diaphragmatis, qui venae ſectione, nitro, aliiſque id genus remediis tractari debet. Huc pertinent ſingultus epidemici aphthoſi, cum poſt auſtrales, & aquilonares alternè vigentes conſtitutiones, aphthoſa inducitur in ore ventriculi, oeſophago, partibuſque vicinis diſpoſitio hoc ſymptoma producens. De hac re videndus Sydenhamius, & Vanſwietenius (e). Pauca remedia eaque blandiſſima poſtulat haec ſingultus ſpe-

(d) Hered. *tract. de Febre ſingult. cap.* 1. *pag.* 367.

(e) Sydenh. *de Novae febris ingreſ. pag.* 179. Vanſwiet. *Comm. in Aphor. Boerh.* §. 659. *tom.* 2. *pag.* 243.

ſpecies, multumque tempori, & naturae concedendum. Interim ſyrupo violarum, de althaea Fernelii, de mucilaginibus, aut oleo amygdalarum dulcium oeſophagum delinire inutile non eſt. Denique ſingultus etiam fit à materia ſubtiliſſima, acri, & maligna, ex aëre, ingeſtis, aut alio quovis modo ventriculo haerente, eumque ac partes vicinas irritante. Omenta arietina recens extracta, cataplaſma ad ſingultum ex Pharmacopoea Matritenſi, fotus ex vino butyro permixto, aegris ita ſingultientibus prodeſſe conſuevere. Id in omni ſingultu tenendum, calida, roborantia, ſpirituoſa remedia interius praeſcripta ſaepè noxam immedicabilem induxiſſe.

XXI.

Flatum ſine ſonitu ac crepitu exire optimum eſt. Melius autem eſt cum ſonitu exire quàm revolvi, quamvis ſic procedens ſignificet, hominem aliqua parte dolere, aut delirare, niſi volens ſic flatum emiſerit (f).

Hanc ſententiam alibi declaravimus, itemque quid ſint flatus, & quomodo tractandi longè diſcuſſimus (g). Franciſcus Combaluſier tractatum de flatulentis humani corporis affectibus ante aliquot annos edidit. Opuſculum quidem eſt non contemnendum, ſed melioris frugis abſdubio eſſet, ſi in ſyſtematicis ratiociniis omnem fermè operam non collocaſſet.

XXII.

Ubi eructatio confert, & quaecumque alia hujuſmodi vias aperire oportet, &c. (h).

Sequuti hic ſumus veterum quorundam lectionem, etſi probè ſciamus, hanc ſententiam non ita integram à pluribus legi (i). Duo praecepta practica hic

(f) Hippocrat. *lib. Progn. ſect.* 2. *text.* 24.

(g) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Progn. ſect.* 2. *text.* 24. *pag.* 115.

(h) Hippocr. *lib.* 6. *Epid. ſect.* 2. *text.* 26. *edit. Valleſ.*

(i) Vide Gal. *Comment.* 2. *in lib.* 6. *Epid. text.* 31.

hic continentur. Alterum eſt, eructationes interdum conferre utileſque eſſe. Deinde vias eſſe aperiendas, ut flatus facilè exeant. « Jam verò (inquit » Galenus) ventriculi etiam os infirmum ructibus, » ut propria exercitatione, roborari dicunt, monent» que, ructus non ſolùm medicamentis excitari de» bere, ſed etiam ut homo ipſe aſſiduè ructare ſtu» deat, ſi perexiguum ſpiritum quemvis in ſtoma» cho ſentiat. Sabinus autem jubet, ut ex vaſculo, » cujus anguſtum os ſit, bibamus, atque ita ructus » excitemus (k). » Sed ſigillatim enumerat Valleſius eos, quibus eructationes proſunt, his verbis: « Pro» derit ergo iis, quibus multùm flatus in hypochon» driis colligitur, aut toto ventre, carens tamen fa» cili per ſedem exitu. Quare iis, qui cruditate aci» da laborant, & lienoſis, & hypochondriacis, & » mulieribus quae ſtrangulantur ex utero, & colicis, » & volvuloſis, quibus nondum malum deorſum repit, » & multis nephriticorum (prodeſt) (l). » Quod attinet remedia pro viis aperiendis, flatibuſque pellendis è corpore, minimè probamus communem practicorum methodum, qui calidis & roborantibus auxiliis id efficere tentant, noxia enim haec medicamina ſunt, & anxietates, interdum etiam cardialgias poſt ſe trahunt, cum in omni flatuum proventu materia craſſa ſpiritu igneo acri ſubtiliſſimo repleta reperiatur, ut fuſius in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica monſtravimus. Igitur corporis exercitationes, quibus tenuiſſima flatuum materia diſflatur, craſſaque concoquitur: dieta humectans & blandè laxans: potus neque nimium frigidus, nec calidus, copioſus tamen pro virium ratione, aliaque id genus auxilia, ad vias aperiendas flatuſque expellendos plurimùm proſunt. Id generaliter tenendum, crudi-

(k) Gal. *loco citato.* | *Epidem. Hipp. ſect. 2. text. 26.*
(l) Valleſ. *Comm. in lib. 6.* | *pag. 294.*

cruditatem omnem, externumque frigus perpetuò eſſe vitanda, flatus enim niſi coquantur, numquam rectè pelluntur; eorum autem coctio poſtulat, ut cruditas, externumque frigus procul abſint. Non propterea nimius excitandus calor, hic enim ſeu interius, ſeu exterius applicetur, ſi vehemens ſit, flatus non ſolùm promovet, ſed & alia ſymptomata cum ipſis provocat.

CAPUT VI.

DE CHOLERA.

CHole Graecis, Latinis *bilis*, nomen dediſſe creditur morbo quem Graeci aequè ac Latini *choleram* vocant (a). Non deſunt tamen qui choleram derivant à *cholados*, quod inteſtina ſignificat (b). Utut ſit, omnes conveniunt, quod cholera eſt: *Immodica & praeternaturalis ventris perturbatio, qua humores & alimenta corrupta tam ſupernè per os, quàm infernè per alvum ejiciuntur.* Symptoma eſt in excretis, quod neceſſariò aliud genus ſymptomatis ſequitur, actionem nempè depravatam facultatis expellentis, numquam enim violenta cholerae excretio fit ſine irritatione. Morbus horum ſymptomatum generator eſt intemperies, non ea modò quae in qualitatibus, ſed quae in vitiata partium ſubſtantia conſiſtit, ſaepe enim fit, ut ipſum humidum nativum ventriculi & inteſtinorum aut nimio aeſtu ſcandeſcens, aut ſpeciali corruptione vitiatum choleram producat. Pars affecta ſunt ventriculus & inteſtina, ut propter ventriculum malè affectum vomitus, ob inteſtina alvi fluxus ſequatur. Morbus hic

(a) Vide Foeſium *Oeconomia Hipp. verb.* χολέρα, *pag.* 681. & Gorraeum *pag.* 705.

(b) Vid. Alex. Trall. *lib.* 7. *cap.* 16. *pag.* 299.

hic praeter communes aliorum differentias id peculiare habet, ut ſaepe cholera ſit humida, interdum ſicca. Humida eſt, cum aut humores ſinceri, aut cum corruptis alimentis mixti per os & anum ſimul ejiciuntur. Sicca eſt cùm non humor, ſed flatus tum ſupernè per eructationes, tum infernè per crepitum, magna ventris perturbatione, eodem tempore erumpere conantur.

Plethora occaſionalis cauſa cholerae eſſe poteſt, dum ob ſuppreſſas haemorrhoides, aut quovis modo conſuetam ſanguinis excretionem per nares, os, uterum, replentur nimis vaſa hepatis, ventriculi, meſenterii, inteſtinorum. Sic foeminis hiſtericis, & viris atra bile vexatis cholera familiaris eſſe ſolet. Obſtructio earundem partium, naturam gravando, aut alimentorum digeſtionem impediendo, occaſio non infrequens cholerae eſſe conſuevit. Sed omnium maximè diatheſis huic morbo producendo confert, etenim ſanguis & humores, acrimonia, corruptione ſpeciali, vitiati, naturam ſtimulis & irritamentis excitant, atque qua data porta ruentes è corpore pelluntur. Videre ergo oportet in his, qui cholera afficiuntur, quodnam acrimoniae & corruptionis genus in viſceribus lateat, nam atrae bili, ſcorbuto, exanthematicis, & arthriticis affectionibus, aliiſque hujuſmodi malis obnoxii, choleram facillimè experiuntur. Inter cauſas externas aër primum ſibi vindicat locum, non ſolùm manifeſtis qualitatibus, ſed occulta etiam vi infectus. Æſtatis tempore choleras fieri monuit Hippocrates (c), atque ex vero ait fidiſſimus ejus ſectator Sydenhamius, morbum hunc circa finem aeſtatis eadem prorſus fide ſingulis annis vigere, qua hirundines initium veris amare conſuevere (d). Certis autem anno-

(c) Hippocr. *lib. 7. Epidem. ſect. 2. verſ.* 270.

(d) Sydenham. *Obſerv. Medic. ſect. 4. cap. 2. pag.* 32.

rum conſtitutionibus tum ob manifeſtas, tum ob occultas aëris vires, id mali genus graſſari fidis obſervationibus conſtat (e). Sed ingeſta maximam habere vim ad choleram inducendam norunt ii, qui ventri obedire pro religione habent; alimenta enim, etſi boni ſucci, cùm nimia quantitate ingeſta fuerint, ſeu gravando, ſeu naturae vires opprimendo hunc morbum excitare ſolent. Praeterea ſunt cibi, qui propriis facultatibus huic morbo producendo apti cenſentur, eoſque recenſet Hippocrates his verbis: « Cholericae bilis ſursùm, ac deorſum eruptiones ex carnis eſu, maximè ſuillae crudioris, & ex ſiſere, & ebrietate vini odorati veteris, & inſolatione, & ex ſepiis, & locuſtis, & gammaris, & ex olerum eſu, maximè porri, & ceparum. Inſuper & à lactucis coctis, & braſſica, & rumicibus crudioribus, & à placentis, ac dulciariis, & mellitis libis, & à fructibus pomorum & cucumere, pepone, & vino lactei teporis, & ervo, & polenta recenti (f). » Fatendum tamen, haec omnia choleram gignere aeſtatis tempore, non perpetuò, ſed tunc tantùm, cùm immoderatus eſt eorum uſus, neque ſtomachi viribus & conſuetudini congruens. Animi pathemata cholericas producere affectiones in corporibus diſpoſitis tum agitando, cum maximè humores atque alimenta in ventriculo corrumpendo, omnibus notiſſimum eſt (g).

Etſi cholera nullo non tempore invadat, nullique parcat aetati, tamen aeſtate magis quàm aliis anni temporibus, pueros juveneſque potius quam ſenes adoriri ſolet. Interdum ſubitò nullis antecedentibus ſignis ingruit, ſaepe autem praecedunt cru-

(e) Vide Sydenh. *Obſerv. Medic. ſect.* 2. *cap.* 2. *pag.* 3. *&* *ſect.* 4. *cap.* 1. *pag.* 31. *& epiſt. reſp.* 1. *pag.* 61.

(f) Hippocr. *lib.* 7. *Epidem. ſect.* 2. *verſ.* 265. *ſeq.*

(g) Vide Bianchi *Hiſt. hepat. part.* 3. de *Silioſ. affection. can.* 7. *tom.* 1. *pag.* 220.

cruditates acidae, nidoroſae, aut ex his mixtae. Incipiente morbo vomitus adeſt alimentorum crudorum, itemque humorum bilioſorum, ſeroſis atque pituitoſis immixtis. Simul cum vomitu adeſt alvi fluxus, quo eadem ejiciuntur. Interea ſumma adeſt totius ventris perturbatio: anxietas: cardialgia: ſitis: implaciditas: jactatio. Creſcente morbo vomitus & alvi fluxus fermè continui, magis bilioſi, minus crudi: anxietas maxima: inquietudo: vigilia: ſudor: ſitis implacabilis: pulſus parvi, denſi, obſcuri, debiles: capitis nutatio: viſus hebetudo: extremorum frigus. Cholera ad ſtatum evecta, ſupradicta omnia: alimenta, potus, & quaecumque aſſumpta citò vomitu, dejectione pelluntur: vires languent: pulſus debiles: ſudatiuncula: frigiditas. Quod ſi aegrum ad interitum ducat, his accedit totius corporis frigus, quaſi marmoreum: ſudor frigidus glutinoſus: pulſus obſcuriſſimi, parviſſimi, formicantes: oculi cavi: naſus acutus, tempora collapſa, aures ſubverſae & frigidae, uno verbo facies cadaveri ſimilis, quam vulgò Hippocraticam vocant, quoniam ab Hippocrate deſcribitur in Prognoſticis. His ita conſtitutis, aeger inter vomitus & ventris dejectiones ſyncope perfecta correptus interit. Dum verò morbo in ſtatu conſtituto vomitus & alvi dejectiones ex longioribus fiunt intervallis, ut alimenta & potus detineantur uſque quo natura reficiatur, ſi interim pulſus vividiores ſint, facies minimè collapſa, frigus abſit, atque ſudor calidus univerſum occupet corpus, ſalus ſpectanda eſt, quae multò certius ſupervenit, ſi his omnibus ſomnus accedat placidus neque levi de cauſa interruptus. Morbus hic acutiſſimus eſt, ut nicthemeri ſpatio fermè curſum peragat, ad ſummum autem extenſus quartum diem attingat, idque advertendum, perpetuò exitialem eſſe, ſi quod evomitur malè olet, aut ſtercoraceum eſt. Magnum item periculum portendunt

tendunt dejectiones ab initiis ſincerae, ſingultus, ſurarum brachiorumque diſtenſio, Lotii ob veſicae convulſionem retentio. Rarò enim ea omnia mors non ſequitur doloribus plena, & per convulſionem, ſtrangulatum, & inanem vomitum miſeranda. Ferèque ſic incidit, ut pueri minus quàm ceterae aetates periclitentur: ſenes rarò hoc corripiantur morbo; ſed rariſſimè evadant.

In curatione cholerae duo maximè prae oculis habenda. Primùm, nè materia corrupta intùs coerceatur. Alterum, ut vires languentes foveantur. Prima intentio poſtulat, ut viae laxentur; cùm enim quis corpora purgare voluerit, oportet ea fluida reddere (h). Deinde humorum corruptio coercenda, eorumque acrimonia temperanda. Secunda intentio expoſcit, ut cibo & potu, ac, ſi fieri poteſt, ſomno vires ſuſtineantur & reficiantur, quae duae intentiones etſi in enumerando diſpares ſint, in opere tamen practico ſimul eodemque tempore exerceri debent. Igitur in ipſis cholerae initiis, nullaque ſpectata mora coquendus eſt pullus gallinaceus in libris decem aquae communis. Simul parandum eſt juſculum ex arietina carne, gallina, aut perdice ex more confectum. Ex decocto pulli injiciendi ſunt clyſteres pro re nata repetendi; ſed per os alternè ſumendum decoctum pulli, & juſculum praedictum, ut ſingulis duabus horis ſumat aeger pulli decoctum, aliis duabus horis tranſactis juſculum, quod ita faciendum, donec materia corrupta ſit penitus evacuata. Caeterùm, quae per os aſſumuntur, pauca quantitate ſunt exhibenda, atque interdum expedit, ut inanes vomendi conatus moderentur, oleum amygdalarum dulcium recentiſſimè extractum decocto pulli immiſcere. Quod ſi materia majori ex parte evacuata, aeger vomitu & alvi fluxu, magniſque ſymptomatibus

(a) Hippocr. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 9.

ptomatibus vexetur, cùm id non à copia ſed ab irritatione fiat, aut naturae impotentia, expedit decoctum pulli ita efformare, ut pullus roſis ſiccis impleatur, pulvere trochiſcorum Ramich inſperſis (i), ita enim per clyſteres atque os aſſumptum humorum acrimoniam lenit, naturamque labantem reſtituit. Si autem haec non ſufficiant, parùm ſucci agreſtae juſculo miſcere convenit, atque aquam frigidam guttulis aliquot vini temperatam ex intervallis propinare. Jam verò cum haec omnia benè ritèque praeſcripta malum non coercent, potionem praeſcribere oportet ex confectione hyacintorum, aqua theriacali, pulvere cryſtalli montanae praeparatae, additis ad ſummum guttulis quatuor laudani liquidi ex deſcriptione Sydenhamii, aut granis octo electuarii diaſcordii Fracaſtorii. Simul totam ſpinam ex poſca, aut ſucco agreſtae linteis accepto madefacere, utile eſt: imò & cucurbitam inter ſcapulas affigere non eſt incongruum. At ſi his nihil proficientibus: «Omnia aeger (inquit Aretaeus) vomitu rejiciat, ſudor perennis effluat, frigeat laborans, & lividus fiat, pulſus etiam propè extincti ſint, & vires cadant: cùm ita, inquam, ſe habuerint, inde honeſtam fugam capeſſere bonum eſt (k).» Ego autem conſulo, ut Medici aegros, quamquam de eorum ſalute deſperent, numquam deſerant, quandiu ſpiritus membra regit, nam cùm ſalutem exoptatam reſtituere non poſſunt, tamen vitam pro virili tueri tenentur. Sed id in fine non omittendum, purgationes & vomitiones ex arte factas in hoc morbo ſummè eſſe noxias, atque venae ſectionem cane pejus & angue fugiendam eſſe, his enim omnibus aeger in ſyncopam immedicabilem labitur.

 APHO-

(i) *Vide Pharmac. Matrit. ſecundae edit. part. 4. pag. 301.*

(k) Aret. *de Curat. morb. acut. lib. 2. cap. 4. pag. 105.*

APHORISMI.

I.

Lipyriae febres non niſi ſuperveniente cholera exolvuntur (l).

Lipyriae febres dicuntur illae, in quibus interna uruntur dum externa algent, ſuntque periculoſiſſimae, ut pauci admodum ſint qui effugiunt. Sed duplex eſt lipyriae febris genus: alterum ex eryſipelate viſcerum natum, quod prorſus eſt immedicabile, atque ſumma externarum partium frigiditate, ſummo etiam internarum ardore & inexhauſta ſiti aegros ad interitum ducit. Altera lipyria febris ea eſt, quae ex collectione bilis flavae, aut atrae in viſceribus naſcitur, hancque natura per choleram ſolvit. Tertianas autumnales urentiſſimas, frigore tamen extremorum comitatas, cholera ſuperveniente tolli, natura monſtravit, ut hinc Medici eam imitantes didicerint, nullo modo eas febres tutius curari quàm praeſcripto medicamento emetico, quod ſimul vomitum & alvi fluxum promoveat, quod remedii genus in tertianis hyemalibus, ubi craſſi humores nimium redundant, non aequè commodum eſt. Obſervatione notum eſt, quibus hypochondria aeſtuant ſine febre, ut in affectionibus hypochondriacis contingere ſolet, dum pedes aliaeque partes extremae ob ventriculi aeſtum frigent, commodè per choleram periodicè ſupervenientem ſanari, morbus enim hic quibuſdam accidit certis intervallis, omnemque corporis redundantiam, una cum vitioſis humoribus ventriculum parteſque vicinas occupantibus, commodè educit (m).

II.

(l) Hippocr. *Coacae praenot. Duret. lib.* 1. *ſent.* 126. *pag.* 61.

(m) Vide Duret. *loc. cit.* & Gorraeum *verb.* χολέρα, *pag.* 702.

II.

Porrò in morbis natura non rarò totum animal per eaſdem venas purgat, non tamen eſt ea evacuatio ſanguinea, ſed pro ratione infeſtantis ſucci: ita nimirùm & in choleris per venas, quae ad inteſtinum & ventrem pertinent, totum vacuatur corpus (n).

Quemadmodum ingeſta ex ventriculo & inteſtinis in totum corpus diffunduntur, ita ex univerſo corpore humores in ventriculum & inteſtina confluunt, ex quo occaſio plurium morborum fit. Ergo in cholera intento animo diſquirat Medicus an ex capite, hypochondriis, aut habitu corporis vitioſi humores in ventriculum & inteſtina ruant, ut remedia mittentibus partibus adaptentur. Id perpetuò tenendum, calida medicamenta & roborantia rarò in hoc morbo prodeſſe, ſaepe nocere, quia ſi humores ex aliis partibus in ventriculum fluant, eo roborato, minus ſuſcipit & expellit, undè partes mittentes laeduntur. Si humores choleram efficientes in prima tantum regione ſint, per roborantia acriores redditi & intus coerciti graviſſima mala inducunt (o).

III.

Cholerici facti dyſurioſi judicantur omnes (p).

Monuit Hippocrates in febre epidemica optimum fuiſſe ſignum urinae ſtillicidium ſuperveniens, omnes enim ſuperſtites manſiſſe, neque ullum ex iis mortuum aſſerit, quibus morbus in urinae vias ſe converterat: « Alvi enim etiamſi humectae eſſent maligno modo, mox ſiſtebantur, ciboſque omnes libenter ſumebant. (q). » Colicos atque iliacos dolores materia in urinae vias converſa ſolvi, inferius vide-

(n) Galen. *de Natural. facult. lib.* 3. *cap.* 13.

(o) *Vide Medic. Uratiſlav. anno* 1702. *pag.* 337.

(p) Klein. *Interpres Clinicus, de Cholera, pag.* 50.

(q) Hippocr. *lib.* 1. *Epidem. ſect.* 2. *verſ.* 76. *ſeq.*

videbimus. Spiritus nitri dulcis tum temperando, tum ad urinae vias ducendo materiam morboſam, in cholericis prodeſſe expertus novi. Praeſcribi poteſt in juſculo, aut aqua frigida ad guttas quatuor pro ſingulis doſibus, identidem repetendis.

IV.

Cholera periodum ferè obſervat tertianariam, ita nempe ut de tertio in tertium moveatur diem, ſeu plus minus exaſperetur (r).

Obſervavit Mortonus, intermittentes febres interdum manifeſtas, ſaepè occultas (hoc eſt per pulſum aliaque febris communia indicia non agnoſcendas) periodis tamen certis repetentes, cholera ſaevìſſima ſub acceſſionum initiis ſtipari, omnibuſque fruſtra tentatis remediis, ſoli cortici peruviano ritè praeſcripto cedere (s). Quod benè notent tirones, id enim me ſaepius obſervaſſe memini.

V.

Famula Oneſidemi in Lariſſa ulcerata eſt ventrem & inteſtinum à bile ſpontè commota, & prodibat ſurſum ac deorſum bilis & ſanguis, & febris tenebat... tertia autem mortua eſt veſperi, cum febris ipſam corripuiſſet valdè fortis (t).

« Fuit itaque (inquit Valleſius) hic cholera morbus, verùm cum febre eaque tertiana continua... » Eſtque hoc magnum quoddam exemplum venenorum, quae in noſtris corporibus ſpontè gigni » ſolent (u). » Humores corporis, per corruptionem, veram venenorum naturam acquirere poſſe, communi celebriorum auctorum calculo comprobatur. Videre ſufficiat Garciam Profeſſorem Valentinum, & Nicolaum de Andrade, Urſaonenſem, qui ex profeſſo, ut ajunt,

(r) Klein. *loco citato.*

(s) Morton *de Febrib. exercit.* 1. *cap.* 9. *pag.* 72. *ſeq.*

(t) Hippocr. *lib.* 5. *Epidem. text.* 19. *ex edit. Valleſ.*

(u) Valleſ. *loco citato, pag.* 236.

ajunt, de hac re tractarunt (x). Sed, quae exterius admoventur, choleram ſaepiſſimè inducere, atque ita enecare, compertum eſt. Diſcimus hinc fugere ea medicamenta, quae ad venenorum naturam accedunt, qualia ſunt vitrum antimonii, mercurius vitae, aliaque id genus, Chimicorum furnis in hominum perniciem elaborata. Diſcimus etiam ea vitare alimenta & potus, quae humorum acrimoniam augere & in venenoſam indolem eos convertere apta nataque ſunt.

VI.

Athenis virum cholera corripuit, vomebatque, & deorſum dejiciebat & dolebat, & neque vomitus neque dejectio ſiſti poterat, & vox deficiebat, & moveri è lecto non poterat, & oculi caliginoſi & cavi erant, & convulſiones tenebant, ab alvo & inteſtino ſingultus, dejectio autem multò major erat quàm vomitus... frigidus verò factus eſt, & lavatus eſt infernè valdè multa uſque ad pudenda, uſque dum ſuperna incaluerunt, & vivebat. Poſtera autem die polentam tenuem bibit ex aqua (y).

Cùm Valleſii commentaria in Hippocratis Epidemica, teſte Martiano, ab ipſomet Hippocrate manaſſe videantur, optandum ſanè eſſet, ut ea tirones nocturna diurnaque manu verſarent (z). « Cholera (inquit hic ſapientiſſimus ſcriptor) morbus eſt acutiſſimus pariter ac periculoſiſſimus. Plerumque primo quaternario finitur, rariſſimè ſuperat ſeptimanam, ac fortaſſe numquam, ſi legitimus morbus is ſit.... In morbis hujuſmodi, quibus evacuationes praeter naturam conjunctae ſunt, fruſtra neque ſine majori periculo tentatur adſtrictio, » ante-

(x) Math. Garcia de *Venen. diſp.* 1. *cap.* 11. *pag.* 37. *ſeq.* Nicol. Gutierrez de Andrade *Celebres Medicae Diſq.*

(y) Hippocr *lib.* 5. *Epidem. text.* 10. *ex edit. Valleſ.*

(z) Vide Mart. *Praefat. ad Hipp. lib. Epid. pag.* 300.

» antequam copia excrementi vacuata ſit... Frigi-» dus verò factus eſt debilitato ob effuſos ſpiritus » calore naturali... Uſus proinde eſt aqua calida in-» fernè valde multa... Fieri etiam poteſt haec ca-» loris revocatio linteolis calidis admotis brachiis & » cruribus. Deinde cibatus eſt polenta tenui ex aqua, » cibo ſanè tenui, ut à debili etiam facultate com-» mutari poſſet... In hunc uſum nos utimur amylo » ex jure pulli, aut gallinae. Conſidera hic anti-» quorum prudentiam circa victum debilitatorum, » qui recens expurgatis, ut alioqui ſponte exhauſtis, » tenuis cibi exiguum exhibebant... Contra ac vul-» gares Medici faciunt, tribuentes multos benè craſ-» ſos cibos cum vino, quaſi quod multis diebus ex-» hauſtum ſit, unà ſint repoſituri (a). »

VII.

In cholera ſicca venter inflatus eſt, & ſtrepitus inſunt, & dolor laterum ac lumborum: ſecedit autem nihil deorſum, ſed alvus adſtricta eſt (b).

In cholera ſicca aeger haec patitur. Venter cum rugitu & perturbatione agitatur: vertigo adeſt cum oculorum caligine, & crurum impotentia: nihil humidi per os & alvum excernitur, ſed flatus per ructus & crepitus ejiciuntur, ita tamen ut initio acceſſionis eructationes, flatuumque per ſuperiora emiſſiones multae & continuae ſint, crepitus autem pauci, ſtridentes cum partium infra umbilicum ſtrictura. Durat paroxyſmus per aliquot horas, qui tamen certis temporum intervallis redit, & circa finem imminutis ructibus crepitus frequentiores & faciliores emittuntur. Malum hoc longum eſt, neque multum alit periculi, ſi benè tractetur, eoſque ingruere ſolet, quibus atra bilis in viſceribus deliteſcit.

(a) Valleſ. *loco cit. pag.* 228. *ſeq.*

(b) Hippocr. *de Vict. rat. in acut. ſect.* 4. *verſ.* 363.

cit. Si autem malè tractetur, in hydropem ſiccum, ileum, aut convulſivos morbos facilè tranſit, & parùm aut ferè nihil differt ab ea affectione, quam Hippocrates ſub nomine morbi ructuoſi deſcribit (c). Calida medicamenta adverſus flatus, quae vulgò carminantia dicuntur, in hoc mali genere noxia ſunt. Purgantia quantumvis levia prorſus fugienda. Committenda magis curatio naturae & tempori, quàm medicamentis. In acceſſione, ſi fieri poſſit, aeger levi motu deambulando ſe exerceat, ut flatus commoti facilius exeant, neque properandum nimis, ſuum enim terminum habet paroxyſmus, atque inutile, imò & noxium eſt, ipſum ante definitum tempus extinguere velle. Sinendus ergo aeger, ut eructationibus continuis & crepitu flatum commotum expellat. Quod ſi ſtrangulatu aut doloribus multùm urgeat, oleum amygdalarum dulcium, aut ſeminis lini recens extractum ex aqua egelida propinatum prodeſt, ſicut etiam lotiones crurum ex aqua calida, & frictiones. Extra acceſſiones diaeta ex humectantibus, modicè refrigerantibus, & boni ſucci alimentis, exercitatione item, & aetatis mutatione malum hoc leniri, & interdum tolli conſuevit. Quod ſi aegrotans à vino citra infirmitatem abſtineri poſſit, melius ſibi conſulet, quàm ipſum bibendo. Choleram ſiccam accuratiſſimè deſcripſit & explicavit Petrus Salius (d), mentionem de ea fecit Sydenhamius (e) atque tum demum obſervatione ſpeciali illuſtravit Bianchius (f).

VIII.

Eutychides ex cholera morbo in cruribus nervorum diſtenſionem ſenſit cum inferna alvi dejectione. Bilem abundè

(c) Hippocr. *lib.2. de Morb. ſect. 3. verſ. 294.*

(d) Petrus Salius *de Affectib. partic. cap. 13. pag. 271. ſeq.*

(e) Sydenh. *Obſerv. Medic. ſect. 4. cap. 2. pag. 33.*

(f) Bianchi *Hiſt. hepat. pag. 3. de Cholera morbo, hiſt. 7. tom. 1. pag. 619.*

abundè ſaturatam multam, & vehementer rubram ad tres dies nocteſque vomitione rejecit cum corporis imbecillitate, & incontinenti jactatione. Nihil verò continere poterat neque cibi, neque potionis quicquam. Urinae quoque multa ſuppreſſio, ejuſque tranſitus qui ad inferiora tendit. Vomitione fex mollis prodiit & deorſum quoque projecta eſt (g).

Hanc choleram ex Hippocrate adduco, ut tirones intelligant, quàm variè aegros hoc malum torquere ſoleat. Hac data occaſione notare oportet, hanc hiſtoriam meritò laudari à Franciſco de Sauvages: immeritò autem ab eo vituperari quam de viro Athenis cholera correpto paulò ante adduximus. Forte ſi Valleſii commentationes auctor hic, certè commendandus, ſeriò inſpexiſſet, aliter ſentiret. Neque praetermittendum hic eſt quod idem Sauvages de *cholerae indicae* curatione affert, cujus: « Primum &
» praecipuum remedium eſt combuſtio pedis admoto
» veru ferreo è latere ad tali partem magis calloſam,
» uſquequo aeger dolorem ſenſiſſe ſignificet, quo
» facto ſtatim veru tollitur, & paucis ictibus pars
» ambuſta impetitur calceo molli, eo fine ut phlyctenae praecaveantur (h). »

CAPUT VII.

DE LIENTERIA.

Lienteria Graecis, Latinis laevitas inteſtinorum eſt: *Celer ciborum & potuum per infernam alvum exitus, externa eorum facie parùm aut nihil immutata, ex defectu coctionis & digeſtionis.* Ventriculus & inteſtina duplicem exercent actionem in alimenta ingeſta,

(g) Hippocr. *lib. 5. Epidem. text. 78. pag. 1159. ex edit. Foeſii.*

(h) Sauvag. *Noſolog. Method. claſ. 9. §. 15. nu. 7. pag.* 131.

geſta, ſcilicèt coctionem, & digeſtionem. Per coctionem mutantur, ut accipiant primordia naturae humanae, cui per nutritionem adaptari debent: per digeſtionem, ſeu evaporatione, ſeu reſorptione, per univerſum corpus diſtribuuntur (a). Cum verò actiones iſtae deficiunt, neque alimenta immutantur per coctionem, nec per digeſtionem diſtribuuntur, calore partium internarum corrupta, à natura tamquam corpora extranea pelluntur. Fit tamen aliquando, ut aliquam concoctionem ſuſcipientia, albeſcente colore tincta ejiciantur, quam affectionem aliqui *paſſionem caeliacam* appellare ſolent, quae reipſa à vera lienteria non differt niſi gradu tantùm, quo parùm aut nihil aſſumpta per os concoquuntur, priuſquam per infernam alvum exeant. Lienteria eſt ſymptoma in excretis: ſed cùm hoc ſymptomatis genus nuſquam fiat ſine actionibus laeſis (b), proinde ſcire expedit, in hoc morbo laeſam eſſe vim concoquendi, retinendi, & attrahendi, uſque adeo ut interdum abolitae, ſaepe plurimùm imminutae ſint harum facultatum functiones. Morbus hujus ſymptomatis generator eſt intemperies, quandoque organi vitium, & unitas ſoluta. Ex intemperie frigida & humida ventriculi & inteſtinorum coctionem & retentionem alimentorum impediente fit in ſenibus, puerulis, & delicatis hic morbus. Calida etiam & humida intemperies laxando & corrumpendo cibos potuſque, aeſtatis praeſertim tempore, hanc affectionem creat. Sed ea demùm intemperies, quae in vitiata partium ſubſtantia conſiſtit, potiſſima eſt horum ſymptomatum cauſa, ſi enim humor nativus ventriculi & inteſtinorum determinata corruptionis ſpecie alteretur, ſicut una corruptionis forma choleram,

(a) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract.* 3. *prop.* 15. & 16.

(b) *Vide Patholog. noſtr. tract.* 3. *num.* 51.

leram, vomitum, cruditates creat, ita determinata ſed incomprehenſibili ſpecie infectus omnes fermè vires amittit. Ex organi vitio fit lienteria cùm ſcirrhus, prava conformatio, abſceſſus, aut id genus alia ventriculum occupant & inteſtina. Ex unitate ſoluta procedit hic morbus, cùm ulcuſcula, quae Graeci *aphthas* vocant, eas obſident partes. Pars in lienteria affecta ſunt ventriculus & inteſtina, quoniam hae alimentorum coctioni & diſtributioni à natura deſtinantur. Praeter differentias communes, proprias etiam ſuſcipit lienteria: alia enim eſt vera, alia non vera. Haec fit cùm alimenta incocta citò per alvum ejiciuntur biliosis ac putridis humoribus immixta, quae acutorum morborum ſoboles eſſe ſolet: illa eſt, qua alimenta pura & impermixta, eadem forma, qua ſumpta ſunt, celeriter evacuantur. Haec lienteria etſi diutius trahat, chronica enim eſſe conſuevit, tamen aequè pernicioſa eſt ac praecedens. Eſt & alia lienteriae differentia, cùm ſcilicèt fit per affectionem ventriculo & inteſtinis propriam, aut ipſis aliundè communicatam. Inter alia mala, quibus ventriculus affici ſolet, non parvi momenti eſt (idem intellige de inteſtinis) intemperies hectica ſeu in habitum verſa, ex qua graviſſimi morbi, ſed praeſertim lienteria, dyſenteria, diarrhaea, aliaque id genus incommoda ſaepe naſcuntur. Qui phlegmone ventriculi lento, aut quovis modo vitiata temperie per longum tempus laborant, tum demum in hecticam hujus partis intemperiem incidunt, quae lienteriam, aliaque memorata mala curſu temporis inducere ſolet. Medici de hac hectica intemperie parùm ſolliciti, mille fingunt hypotheſes ad horum malorum cauſas inveſtigandas, ſed à vero naturae ordine longiſſimè aberrant, ut benè adnotavit Avenzoar inter Arabes maximè commendandus, qui hecticam ventriculi intemperiem, multorum malorum ſege-

ſegetem, ex vero deſcripſit & explicavit (c). Inter lientericas affectiones aliundè naſcentes, ut ex hepate, liene, imò & toto corpore, ea praecipuè conſideranda eſt, quae ob reſolutos nervos octavae conjugationis in ventriculum ingredientes incidit, his enim reſolutis, & coquendi & retinendi actio deficit, quod mali genus uſuvenire conſuevit iis, quibus caput fluxionibus obnoxium nervos octavi paris replet, & juxta varias propagines afficit, atque lienteria hinc inducitur, cùm reſolutio ad ventriculum ſpectat.

Inter occaſionales cauſas plethora non nimis frequenter, aliquando tamen lienteriam inducit, ſi enim haemorrhoides ſupprimantur in viris, aut menſtruus fluxus in mulieribus, variis modis ventriculum & inteſtina vitiari, in comperto eſt, indeque etiam varias affectiones morboſas naſci, obſervatione conſtat. Obſtructionem ſaepe lienteriam induxiſſe, communi auctorum obſervatione ſtatuitur; ſi enim ob aſſiduas cruditates, aut nimiam ingeſtorum copiam, ventriculi & inteſtinorum tunicae pituita repleantur & obducantur, neque coqui nec retineri alimenta poſſunt, undè lienteria oritur. Diatheſis omnium maximè neceſſaria eſt ad lienteriam inducendam, etenim ventriculus & inteſtina ſanguine repleta, aut obſtructa, pluribus morbis ſuſcipiendis diſpoſita ſunt, ſed tum demùm lienteria praecellit, cùm harum partium humidum nativum certa & ineffabili diatheſi corruptum, ad concoquenda & retinenda alimenta impotens redditur, undè lienterica affectio ſuccedit. Inter cauſas efficientes aërem maximè conducere ad lienteriam, alioſque ventriculi, & inteſtinorum morbos producendos, ex Hippocrate diſcimus (d): atque communi obſervatione noſcimus, ſin-

(c) Avenz. Theizir, *lib.* 1. *tract.* 15. *cap.* 1. *pag.* 162.

(d) Hippocr. *lib.* 1. *Epid. ſect.* 2. *text.* 4. *Vide Illuſtr. noſtr.* ad

ſingulis annis, per aeſtatem, in pueris & debilibus lientericas fieri affectiones aut per ſe incipientes, aut ex longis dyſenteriis natas. Cibos autem & potus, aliaque ad diaetam pertinentia lienteriae generandae accommodata eſſe, nemo non intelligit. Sic à cibis acribus, ut caepis, alliis, pipere, capſico: à purgantibus metallicis & fermè venenatis, ut ex mercurio paratis: & vegetabilibus fortioribus, ut colocynthide, jalappa, ſcammonio, guttagamba, & id genus aliis, dyſenterias primùm, deinde lienterias ſubſequi, fideli obſervatione notum eſt. Praeterea multa ſaltatio à cibo, & medicamenta calefacientia poſt cibos aſſumpta, in iis praeſertim qui hectica ventriculi intemperie laborant, lienteriam facillimè generant. Sed ex frequenti equitatione poſt coenam lienteriam eſſe ſequutam, aliquando viſum eſt. Animi pathemata fortiora quaſvis ventriculi affectiones morboſas inducere, ex ipſa pathematum animi natura monſtravimus; at lienteriam tum potiſſimum creare notum eſt, cum animi angor, timor, ira, aut aliae vehementes hujuſmodi affectiones diu multumque inter epulas animum, & cum ipſo corpus exagitant.

Etſi lienteria omnem aetatem, ſexum, & tempus conſequi ſoleat, tamen pueros & ſenes magis quàm juvenes, foeminas magis quàm viros, aeſtate potius quam hyeme adoritur. Solemne eſt, non tamen perpetuum, praecedere cruditates, ſtomachi ſubverſiones, debilitates. Sub ipſo morbi ingreſſu devorata alimenta & potus ſubitò, & veluti praecipiti caſu cum inteſtinorum murmure & languore per infernam alvum, parùm aut nihil immutata, ejiciuntur, quod mali genus lienteriam per omnia ſtadia indeſinenter comitatur. Interea aegri fructum alimenti non ſentiunt, indeque in malum corporis habitum incidunt: ardor

ad hunc loc. pag. 48. Vide etiam Lommium *Medicinal. Obſervat. lib.* 2. *pag.* 157.

ardor hypochondriis ineſt, & in devorandis cibis labor, iis praeſertim quibus aphthae gulam & ventriculum obſident: adeſt praeterea ingens cibi faſtidium, ſitis, urina pauca, languor, ſomnus difficilis, jactatio. Si verò, morbo aegrum extenuante, ita frequens dejectio eſt, ut venter omnibus horis noctu & interdiu fluens ſomni & quietis tempora corrumpat: ſi cruda prorſus eſt dejectio, poſtmodum fiat nigra, vel inſtar bubuli ſtercoris levis & foetida: ſi cibi omnis adimitur cupiditas, creſcit autem bibendi deſiderium: ſi aegri os exulceratur, rubetque facies, & quaſi maculis quibuſdam colorum omnium diſtinguitur: ſi venter emollitus, ſordidus, vacuus, & rugoſus redditur: ſub his ſignis certa, ſed placida mors expectanda eſt. Quod ſi morbo diutius trahente ructus acidi prius non exiſtentes ſuperveniant: urinae poculis reſpondeant: corpus ſine febre & ſine pravis coloribus nutriri incipiat, ſanitatis ſpectandae indicia ſumuntur, quae multò certius advenit, ſi nullum amplius fiat in inteſtinis murmur, aut dejectiones flatus ſequantur. Solent etiam inveteratas lienterias alii morbi ſubſequi. Quicumque enim diu hoc vitio exercitus animalcula quaedam alvo reddit multis torſionibus atque doloribus, finitis his intumeſcit. Ex eodem morbo ſi lateris oritur dolor & ſpirandi difficultas, metus eſt ſequuturam tabem eſſe. Nec ſolùm alios ipſe adducit, ſed & ſaepe conſectatur morbos, etenim pulmonis vomicam, abdominis abſceſſum, pectoris aut renum ſuppurationem, dyſenteriam, certo aegrotantium exitio, interdum lienteria ſequi conſuevit. Etſi periculoſiſſima & fermè lethalis haec affectio ſit, tamen facilius à teneris depellitur aetatibus, praeſertim ſi moveri abundantius urina, & ali cibo corpus incipit. Difficillimus hominibus provectioribus eſt, maximè ſi longis torminibus inteſtinorum ſucceſſit.

Curatio lienteriae non uno modo inſtituenda, va-

ria enim eſſe debet pro morbi diverſitate. Ergo cùm lienteria eſt morbi acuti ſuccedanea, ſi febris nimium acuta, viſcerum phlegmon, plethora, aut ſanguinis excretio ſuppreſſa venae ſectionem poſtulent, vireſque conſiſtant, ſanguis ex brachio extrahendus, ita tamen ut non multùm neque ſubitò evacuetur aeger, habenda enim eſt ratio languentis ſtomachi, ſanguinis effuſiones aegrè ferentis. Decoctum album Sydenhamii in hoc caſu confert. Conferunt etiam clyſteres ex kinae uncia, aqua communi diſſoluta, tepidè adminiſtrati, quibus, ſi fluxus urgeat, theriacae parum addendum, atque identidem repetendi. Potiones ex confectione hyacinthorum, ſpiritu nitri dulcis, pulvere corallorum cum ſyrupo Boyleano, aut de ſymphito confectae, & pro re nata, iis, aut ſimilibus medicamentis compoſitae, ex uſu eſſe poſſunt. Sed electuarium peruvianum adſtringens Fulleri hic interdum prodeſſe, obſervatione noſcimus. Quod ſi lienteria pura fuerit & impermixta, cavendum omninò à venae ſectione, etenim: « Si ſanguinis detractio cuipiam confert, alvus conſtringenda eſt, poſtea ſanguis mittendus (e), quia ſi detracto ſanguine alvus fluxerit, vires diſſolvet (f). » Si unquam alias locum habent hic verba Galeni: « Sed neque (inquit) ſi fuerit febris cum profluvio ventris, alia eſt opus evacuatione, verùm haec ſola ſufficit, quamvis non ſit pro multitudinis ratione: quicumque enim his plus adimere fore neceſſarium putantes, aut ſanguinem mittere, aut ventrem movere tentaverunt, in graviora pericula duxerunt (g). At dubitationes omnes, circa venae ſectionem, praeſente alvi fluxu, proponit & acutè diſſolvit Heredia noſter in tractatu *de Febre*

(e) Hippocr. *de Vict. rat. in acut. comm.* 4. *text.* 116.

(f) Galen. *Com. in Hipp. de Vict. rat. in acut. text.* 116.

(g) Galen. *de Arte curat. ad Glauc. lib.* 1. *cap.* 14.

bre putrida cum fluxu alvi implicita. Neque purgatio in lienteria locum habet, etſi rhabarbarum, aut mirobalanos torrefactos quidam ex Arabum mente conſulant, parum enim aut nihil utilitatis, quin potius noxam inde ſequutam novimus. Non negamus tamen, rhabarbarum ſine ulla torrefactione interdum prodeſſe, cùm ſcilicèt putridi humores, aut obſtructiones multae purgationem inſtituendam manifeſtè ſuadent. Igitur incipiente lienteria decoctum amarum Batei, demptis purgantibus, prodeſt, quod medicamentum proſtat in Pharmacopea Matritenſi. Juſculum, pro uſu communi aegri, radice chinae debet alterari. Parum aquae in hoc morbo bibendum: ea tamen, quae ſumenda eſt, radice tormentillae ſub forma decocti alteranda. Pillulae ex cortice peruviano & electuario diaſcordii Fracaſtorii utiles eſſe conſueverunt. Sunt qui aluminis uſum internum in hoc morbo commendant, nec omninò improbandum cenſemus. Sed tirones monemus, ut inter hujus medicamenti praeparationes, prout nobis obſervatione conſtat, praeferant quam Batimellus ſub nomine ſacchari aluminis tradit (h); vel ſi alumen aliis medicamentis miſcere opportunum judicent, ſchedulas Geofroi, politas quidem ſatiſque ſimplices, eligant (i). Sed longè praeſtantius quibuſvis aliis remediis eſt juſculum pulli gallinacei valentinum, prout deſcribitur in Pharmacopea Matritenſi. Hoc medicamentum primus in uſum adduxit Thomas Micò, Doctor Medicus Academiae Valentinae. Quaſi jure haereditario ipſum ſuſcepit ejus filius Chriſtophorus Micò, qui id, dum viveret, in ſecretis habuit, aque ſtupendas curationes omnium admiratione in lientericis perfecit. Inde factum, ut curioſitate allecti Medici, hinc in-

(h) *Hujus remedii deſcriptio proſtat apud Mynſicht. in Mantiſſa.*

(i) Geofroi *Mater. Medica*, tom. 1. part. 1. cap. 4. pag. 140.

de divinando, ſuam quiſque traderet ſchedulam, pro vera Miconiana venditando. Neque ab hoc ſcrutinio, fortè nimis curioſo, ſe abſtinuit Marianus Seguèr, publicus in eadem Academia Medicinae Profeſſor, doctrina, eruditione non vulgari, candore ubique conſpicuus. Hic in *ſchedula monitoria*, quam de eo juſculo edidit, pullum gallinaceum roſis ſiccis impletum, addito pulvere trochiſcorum Ramich, remedium Miconianum eſſe, ſibi perſuaſum habuit. Inde factum, ut hujus viri auctoritate, variis per Europam Medicis ſub eo nomine id remedium venditetur, ac demum inter Diſputationes Pathologicas curis Halleri editas non infimum meruerit locum (k). Sed Seguerii medicamentum à vero juſculo Miconiano plurimùm diſtare, ſera dies aperuit, etenim moriente Micone filio, haerede medicamenti, ipſum publicum fecit pro utilitate humani generis; & pro uſu in lienterica paſſione in ſecunda Pharmacopeae Matritenſis editione Senatus Medicorum ſub titulo *juſculi pulli gallinacei valentini* promulgandum juſſit. Per externa juvant in hoc morbo emplaſtrum de mica panis, cataplaſmata ex vino roſis ſiccis alterato, addito pulvere reſtrictivo Magiſtrali, idque genus alia, paſſim apud omnes libros proſtantia, quamquam candidè fatendum, morbum hunc adeò ſaevum & inſuperabilem eſſe, ut caetera quaecumque remedia ſpernens, una aut altera vice, juſculo valentino unicè ceſſerit. At, curationem lienteriae ex reſolutione nervorum ortae adduximus in Illuſtrationibus ad Hippocratis Epidemica (l).

APHO-

(k) Haller *Diſp. Pathol. diſp.* 262. *tom.* 7. *pag.* 677.

(l) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Epid. ſect.* 2. *text.* 4. *pag.* 49. *ſeq.*

APHORISMI.

I.

In diuturnis inteſtinorum laevitatibus ructus acidus ſuperveniens qui antea non erat, ſignum bonum (m).

Qui acidis ructibus nimium frequenter moleſtantur, ob cruditatum cumulum & ventriculi languorem in lienteriam non rarò incidunt; at ſi prius ructus acidus non adſit, ſed longis lienteriis ſuperveniat, bonum eſſe ſignum obſervatione conſtat. Gorterus, qui, in explicandis Hippocratis aphoriſmis, hypotheſibus nimium addictus eſt, pro cauſa generali lienteriae ponit putredinem chronicam ex deficiente actione vitali natam, quam ex ructu acido corrigi aut tolli conjicit (n) ex eo, quod generatio acidi in corpore cum putredine conjungi non poſſit; ſed melius rem tetigit Vanſwietenius: « Quia in lienteria » (ſunt ejus verba) aſſumpta omnia ſtatim demittuntur, nec tamdiu moram patiuntur, ut acida » poſſint fieri; ideo ructus acidi deſignant, inteſtina » & ventriculum eo uſque roborata eſſe, ut ingeſta » poſſint retineri diutius donec aceſcant (o). »

II.

Quibus alvi ſunt lientericæ, eos hyeme surſum purgare malum eſt (p).

Monuit Hippocrates hyeme vitandum eſſe vomitorium adhuc in gracilibus & facilè vomentibus. Hic autem addit, id præceptum maximè eſſe obſervandum in lientericis. Sunt homines alioquin benè valentes, qui facillimè in affectiones lientericas incidunt, etſi veram

(m) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 1.

(n) Gorter *Medic. Hipp. lib.* 6. *ſent.* 1. *pag.* 385.

(o) Vanſwiet. *Comm. in Aphor. Boerhaav.* §. 89. *tom.* 1. *pag.* 116.

(p) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 6.

veram lienteriam rarò patiantur, niſi inveterato ventris fluxu ad eam deveniant. Hos vomitorium nocet; juvat tamen martialia medicamenta identidem ſumere, exceptis ſenibus, quibus ferrum noxium eſſe ex vero pronuntiavit Fullerus (q). Inter martis præparationes ſal ſeu vitriolum martis ad hunc uſum eſſe præferendum, obſervatione cognovi. Præſcribi autem poteſt vel in aqua coctum, prout in noſtra materia medica adducitur, aut in forma pillularum ſub doſi duorum granorum, admixta conſerva roſarum aut alio ſimili medicamento pro Medici intentione.

III.

A dyſenteria lienteria ſupervenit (r).

Ex dyſenteria tranſitum fieri periculoſiſſimum in lienteriam, quotidiana experientia confirmatum habemus. Ex nimio refrigerantium & diluentium medicamentorum uſu id accidiſſe, debilitata fortè ventriculi & inteſtinorum vi, non ſemel adnotavi.

IV.

Quos longa exercet lienteria cum feris, torminibus, & doloribus, cùm hæc quieverint, intumeſcunt, &c. (s).

Familiare eſt lientericis non ventrem modò, ſed & articulos intumeſcere, quod peſſimum eſſe ſignum quivis agnoſcit conſiderans, ex partium debilitate, flatuum proventu, & defectu nutritionis ea mala procedere. Ex nimio & præpoſtero adſtringentium in hoc morbo uſu ſæpe hæc ſymptomata ſupervenire obſervavi, his enim fit, ut fluxu per aliquod tempus cohibito, denuò cum ventris inflatione revertatur. Optimè Celſus: « Cibos (inquit) potioneſque aſſu» mat, quæ alvum adſtringunt, & frigidis utatur per» fuſioni-

(q) Fuller. *Pharmac. Extemp. pulvis chalib. pag.* 312.

(r) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 76.

(s) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 21. *ſent.* 2. *pag.* 336.

» fuſionibus. Oportet tamen proſpicere, nè, ſimul » his omnibus admotis, vitium contrarium per immo- » dicas inflationes oriatur. Paulatim ergo firmari inteſ- » tina debebunt aliquibus quotidie adjectis (t).

V.

Ceterùm quod dignum indicatione hic viſum eſt nobis: acrium rerum comeſtiones frequentiores eis aptae exiſtunt (u).

Non quoſvis cibos acres commendat hic Aetius, ſed eos tantùm, qui vires ſtomachi & inteſtinorum excitare, & pituitam corrigere apta nataque ſunt. Sic naſturtium aquaticum, raphanus, eruca, cochlearia cibis aut potibus immixta, lientericis prodeſſe tenendum.

VI.

Rubefacientia (veſicas excitantia) *ex malagmatis & ſynapi eis commodè exiſtunt* (x).

Ad manus, crura, thoracemque, & ventrem applicata urentia medicamenta hic prodeſſe monemur. « Ergo & ſuper pectus (inquit Celſus) ponatur ſynapi, » exulcerataque cute malagma quod humorem evocet » (y). » Uſum curandi plures morbos, ſed præſertim » eos, qui ventriculum ex frigiditate infeſtant, per inuſ- » tiones exterius factas, apud Ægyptios magno cum fructu vigere, teſtis eſt oculatiſſimus ſcriptor Proſper Alpinus (z).

VII.

Potiones quotquot ex zingibere & pipere & fructu ſilveſtris petroſelini conficiuntur: quod ex viperis feris conſtat maximam vim concretionis habet (a).

 Poſt-

(t) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 16. *pag.* 226.

(u) Aetius *Tetrabiblon.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 51. *pag.* 558.

(x) Aetius *loco citato.*

(y) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 16. *pag.* 226.

(z) Alpin. *de Medic. Ægypt. lib.* 3. *cap.* 12. *pag.* 212.

(a) Aretaeus *de Curat. morb. diutur. lib.* 2. *cap.* 7. *pag.* 133.

Poſtquam Aretæus plantaginem, cidonia, omphacium, aliaque adſtringentia commendat, medicamentum ex viperis ad fluxum cæliacum ſedandum proponit. Fortè theriacam intellexit, quæ nomen ex viperis ſumpſit. Non ſemel vidi ægros utriuſque ſexus, ſed præſertim ſenes, cæliaco fluxu cum febricula laborare. Expertus novi, verum eſſe quod Mercatus noſter aſſeveranter affirmat, fluxum ſcilicèt cæliacum interdum longè periculoſiorem eſſe ipſa vera lienteria (b), contra quam vulgus Medicorum ſentit, qui ſpecie fictæ coctionis fallitur, dum minus periculi credit alere fluxum cæliacum, quàm lientericum. Ergo humore ſatis evacuato, purgatiſque viſceribus, pillulas ex cortice peruviano & theriaca ſub hoc caſu prodeſſe vidimus. Juvat hic colophonem imponere verbis Celſi, non modò ad lienteriam, ſed ad omnes ſimiles affectiones, congruentibus: « Alterum quoque (inquit) » quod æquè ad omnes ſimiles affectus pertinet, in » hoc maximè ſervandum eſt, ut cum pleraque utilia » inſuavia ſint, qualis eſt plantago, & rubi, & quid» quid malicorio mixtum eſt, ea potiſſimùm ex his » dentur quæ maximè æger volet. Deindè ſi omnia » iſta faſtidiet, ad excitandam cibi cupiditatem inter» ponatur aliquid minus utile ſed magis gratum. Exer» citationes & fricationes huic quoque morbo neceſſa» riæ ſunt, & cum his ſol, ignis, balneum, vomitus, » ut Hippocrati viſum eſt, etiam albo veratro, *ſi* » *cætera parùm proficiant*, evocatus (c). »

(b) Ludov. Mercat. *lib. Conſultat. conſult.* 12. *pag.* 66. *Vide Medic. Uratiſl. anno* 1702. *pag.* 341.

(c) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 16. *pag.* 227.

CAPUT

CAPUT VIII.

DE DYSENTERIA.

DYſenteria ex vi vocis eſt inteſtinorum difficultas, contrarius ſanè affectus lienteriæ; ſicut enim in hac inteſtina ſine retentione & conſtrictione facilè alimenta & humores dimittunt & elabi ſinunt, ex adverſo in illa corruptos atque vitiatos humores nonniſi difficulter atque cum doloribus, torminibus, & quadam veluti contorſione ejiciunt. Sub vetuſtiſſimis Medicis dyſenteria alvi fluxus cum doloribus & torminibus, quicumque demùm ii eſſent, ſignificabat, ut Hippocratem attentè legentibus planum eſt (a). Placuit tamen Galeno, dyſenteriæ nomen cruentæ tantùm dejectioni ex inteſtinorum ulcere naſcenti eſſe tribuendum. « Mordax humor (inquit) cauſa eſt affectus in dyſenteria, utpotè qui ab initio & abſterget » & abradit, dein temporis tractu ulcerat inteſtinum: » quod ſi antea quam ulcus induxerit effluere deſinat, » affectus ipſe nondum dyſenteria dicetur (b). » Alexander Trallianus, Græcorum poſt Galenum Princeps, ex profeſſo, ut ajunt, agit de dyſenteria rheumatica, qua humores acres cum alimento expelluntur, primùm ſine inteſtinorum exulceratione, aliquando, diutius affectu perſeverante, cum eorum ulcere: ac licèt poſt ulcerata inteſtina propriè dyſenteriam appellari dicat, tamen dyſenteriam ante exulcerationem eum morbum ſimpliciter appellat (c). Circa noſtra tempora Sydenhamius: « Quandoque » (inquit)

(a) Vide Foes. *Oecon. verb.* δυσεντερια, *pag.*172. *& ejuſd. comm. in lib.* 2. *Epidem. Hipp. ſect.* 3. *pag.* 1034. *& ſect.* 6. *pag.* 1057. *&* Valleſ. *noſtr. Comm. in lib.* 2. *Epid. Hipp. ſect.* 6. *text.* 31. *pag.* 144.

(b) Gal. de Locis *affect. lib.* 1. *cap.* 2.

(c) Trallian. *lib.* 8. *cap.* 6.

» (inquit) nè minimum quidem ſanguinis per omnem » morbi decurſum iiſdem (mucoſis dejectionibus) » admiſcetur : quo non obſtante modo frequentes ſint » dejectiones cum ventris torminibus & colluvie mu- » coſa, morbus haud minus rectè dyſenteria voca- » bitur, quam ſi unà manaret ſanguis (d). » Eſt ergo dyſenteria : *Vitioſorum humorum & corruptorum per infernam alvum, ſæpè cum ſanguine, nonnumquam ſine ſanguine, excretio difficilis, doloribus, torminibus, & inteſtinorum torſione comitata.* Symptoma eſt in excretis, cum actione depravata facultatis expellentis, inteſtina enim in dyſenteria, ex irritatione, quæ noxia ſunt, expellere nituntur. Morbus horum ſymptomatum generator eſt intemperies, modò ex manifeſtis qualitatibus, ut nimio calore urente & phlogiſtico, ſæpe ex vitiata partium ſubſtantia, cùm, certo modo corruptis atque vitiatis humoribus humidum nativum inteſtinorum conſtituentibus, natura, vi morbi excitata, ad expellenda noxia depravatè movetur. Sic æſtatis tempore & autumni frequentes ſunt dyſenteriæ (e), ſicut in iis etiam qui nimium calidis, & ſpirituoſis cibis ac potibus utuntur. Ex venenis aſſumptis, & ſpeciali humorum corruptione, in caſtris præcipuè, communes eſſe dyſenterias ob vitiatam in propria ſubſtantia inteſtinorum temperiem, communi obſervatione conſtat. Intemperiem corruptam in dyſenteria, interdum ab ipſis initiis, ſæpe ſub morbi progreſſu, ſequitur alius morbus in unitate ſoluta, ſcilicèt abraſio inteſtinorum eorumque exulceratio, quas cruentæ dejectiones neceſſariò comitantur. Pars primò affecta ſunt inteſtina : per conſenſum patitur etiam ventriculus ſic, ut ciborum coctio eorumque digeſtio vitietur, unde fit, ut corruptis alimentis, ſimul cum pravis humoribus ejiciantur, atque adeò mirum non eſt, ſi dyſenterici perpetuò

(d) Sydenham. *Obſerv. Medic. ſect.* 4. *cap.* 3. *pag.* 33.

(e) Hippocr. *lib.* 3. *Aphor. ſent.* 11. *& ſent.* 22.

petuò afficiantur languore & contabeſcentia. Differentiæ communes morborum in benignos & malignos, acutos & chronicos, contagioſos, epidemicos, ſporadicos, quas in Pathologia longè diſcuſſimus, omnes dyſenteriae conveniunt (f); ſed differentia inter alias notatu dignior ea eſt, qua dividitur in rubram & albam. Rubra eſt dum ſanguis corruptis humoribus mixtus fluit. Alba cùm alvi fluxus incruentus eſt, torminibus autem & doloribus inteſtinorum conjunctus. Occaſionem huic diviſioni dedit Hippocrates, qui dyſenteriam rubram ſupervenire ait, quibus tumores in ulceribus repentè diſſipantur (g). Præter ea, quæ prius hac de re adduximus, videre ſufficiat Williſium & Franciſcum de Sauvages, qui hujus differentiæ mentionem faciunt (h).

Inter cauſas occaſionales plethora ad dyſenteriam producendam plurimum facit. Qui ſanguinis copiam in hypochondriis, inteſtinis, meſenterio congerunt, facilè in dyſenteriam labuntur, ut videre eſt in viris hæmorrhoidum ſuppreſſionem, & in fœminis menſium retentionem patientibus, ſicut etiam in iis, qui plures cibos ſumentes, benèque concoquentes, imi ventris vaſa ſanguine replent. Obſtructio occaſionem maximam praebet dyſenteriæ. Quibus alvus crudis humoribus, atra bile, congeſtionibus, tumoribus, abſceſſibus, aliiſque id genus incommodis laborat, huic morbo proclives eſſe conſuevere. Sed potiſſima occaſionalis cauſa dyſenteriæ eſt diatheſis, ſpecialis ſcilicèt humorum inteſtinalium corruptio, quam ſatis propriè acrimoniam dyſentericam appellare licet. Qui alimentis acribus & venenoſis veſcuntur, ſcorbutici, ſtrumoſi, atra bile vexati, venerea labe infecti, arthritici;

(f) *Vide Patholog. noſtr. tract.* 1. *prop.* 3.

(g) Hippocr. *lib.* 2. *Epid. ſect.* 3. *verſ.* 140.

(h) Willis. *de Febrib. cap.* 17. *pag.* 198. Franciſcus de Sauvag. *claſ.* 9. *§.* 10. *nu.* 10. *pag.* 89.

tici: qui ob ſpecialem acrimoniam & humorum diatheſim ſpecialibus determinatiſque morbis vexantur, in dyſenteriam nullo negotio incidunt, cùm facile ſit, ut una acrimoniæ & diatheſis ſpecies, ob partis affectae indolem novaſque additas cauſas, in aliam facilè mutetur, ſeu, quod frequentius accidit, utraque ſimul juncta moleſtet. Plethora & obſtructio in inteſtinis partibuſque proximis non modò ad dyſenteriam, ſed ad choleram, colicos dolores, pluresque alios infimi ventris morbos occaſionem præbent, ſed cùm his accedit diatheſis dyſenterica ob ſpeciale vitium humoribus inteſtinorum inductum, fit dyſenteria. Cùm verò in omni inflammatione tria hæc concurrant, plethora, obſtructio, diatheſis (i), indè fit, ut inflammatis quavis de cauſa inteſtinis frequenter dyſenteria ſequatur. Cauſa efficiens præcipua dyſenteriae eſt aër tum manifeſtis, cùm maximè occultis viribus inteſtina afficiens. Si hyems fuerit placida, clemens, pluvioſa, ver autem ſiccum & aquilonium, fieri dyſenterias, ex vero monet Hippocrates (k). Sed hunc morbum eſſe epidemicum, & aliquando endemicum, communi auctorum celebrium calculo comprobatur, inter quos præter Hippocratem conſulere Sydenhamium Williſium & Uratiſlavienſes Medicos ſufficiat (l). Peſtilens interdum ita eſt dyſenteria, ut ſæviſſimus, acutiſſimus, & prorſus indomabilis morbus reddatur, quod quibuſdam annorum conſtitutionibus ubique, ſed præſertim in caſtris, obſervatur. Diæta ſaepe dyſenterias excitat, nam cibi potuſque acres, calidi, ſpirituoſi; exercitia immodica; aeſtus magni, inſolationes: purgantia, vomitoria fortia, idque genus alia

(i) *Vide Pathol. noſtr. tract.* 2. *prop.* 8. *nu.* 36. *pag.* 463.

(k) Hippocr. *lib.* 3. *Aphor. ſent.* 12. *Vide etiam ejuſd. lib. ſent.* 11. 16. *&* 22.

(l) Hippocr. *lib.* 1. *Epidem. ſect.* 2. *text.* 4. Sydenh. *Obſerv. Medic. ſect.* 4. *cap.* 3. Willis. *de Febrib. cap.* 10. *§.* 14. *pag.* 121. *Hiſtor. morb. Uratiſl. anno* 1696. *pag.* 66. *ſeq.*

alia non rarò dyſenteriam accerſunt. At animi pathemata, iram, ſcandeſcentiam, mœrorem diuturnum, deſperationem, aliaque hujuſmodi, ſicut caeteros morbos, ita dyſenteriam producere, communi obſervatione notum eſt.

Etſi dyſenteriam nullo non tempore invadat, tamen aeſtate & ſub autumni initia frequentius occurrit. Omnem aetatem & ſexum moleſtat, ſed pueros magis quam ſenes, mares potius quam foeminas adoritur. Nonnumquam repentè nullis antecedentibus notis incipit, ſaepe eam praeveniunt membrorum laſſitudo, cibi faſtidium, nauſea, implaciditas, cruditates, potus appetentia. Sub ipſis initiis rigor aut horror, quem aeſtus ſubindè ſequitur, deinde inteſtinorum tormina, torſiones, dolor: poſt haec proximè ſequitur alvi fluxus, quo humores pingues, craſſi, acres, modò cum ſanguine, modò ſine ſanguine excernuntur. Interea deſidendi cupiditas adeſt, excretoque humore fugax levamen ſibi aeger ſentire videtur, reddit enim citò deſidendi neceſſitas, praecedente ventris cruciatu & dolore, atque ipſam excretionem comitante inteſtinorum depreſſione, crebris dejectionibus, & moleſtiſſimo viſcerum omnium quaſi deſcenſu. Sitis adeſt, potus tamen nec placidè nec ſuaviter accipitur. Febre carere interdum dyſentericos, interdum affici, quantum ſenſibus judicare licet, videas: ſed reipſa perpetuò febricitare, ex iis quae morbum comitantur conjicere oportet, omnes enim aeſtu circa viſcera cruciantur, atque febriculas occultas, fallaces, non emicantes, in viſceribus demerſas, ad corporis ſuperficiem parùm aut nihil accedentes habere, mihi ſemper viſum eſt. Pulſus parvi ſunt, obſcuri, ſubmerſi, languidi: lingua albeſcens mucilagine obſita, appetitus dejectus: vigiliae: praecordiorum anxietas cum exacerbatione circa veſperam: horrida quaedam refrigeratio ſedes praecedens, aeſtu ſubſequente: vomitus, aut inanes vomendi conatus. Creſcente morbo dejectiones frequen-

quentes, ut vix miſeri ſellam foricariam deſerere poſſint, interdum tamen fallaces induciae ad aliquot horas conceduntur. Febris manifeſta adeſt, levis tamen & ad tactum parva, ſed reipſa aeſtuans. Exterior corporis habitus facilè refrigeratur vel minima aura accedente, ſubinde tamen aeſtus intercurrit. Urina modò impenſè rubet, modò turbida eſt, modò cruda, ſub hac tamen inconſtantia difficilè & cum labore excernitur. Dejectiones mucoſae ſunt, craſſae, bilioſae, alimento incocto & putrefacto immixtae, ſaepe ſanguine interſperſae, non raro etiam ſtercore. Ventris tormina, torſiones, dolores nimium moleſtant, ut aliquando animi deliquium ſequatur, non aequè tamen unum ſemper locum occupant, ſed modò ſupra, modò infra umbilicum ſentiuntur, prout mali fomes ſuperiora & tenuia inteſtina, aut inferiora & craſſa occupat. Interea aeger deficiente coctione & digeſtione alimentorum conſumitur: membra reſolvuntur & languent: lingua exſiccatur, atque oris interiora phlogoſi & excoriatione affliguntur. Faciei color mutatur, & ex vivido triſtis evadit: vigilia tenax: cibi faſtidium ſummum cum maximo bibendi deſiderio. Morbo ad ſummum apicem evecto, pulſus debiles, obſcuriſſimi: virium conſumptio maxima: lingua ſicca: febris interiora urens cum externo algore: dolores: tormina vehementiſſima: interdum ſingultus, & convulſiones, & crebra animi deliquia: pectoris oppreſſio: dejectiones ſanioſae, cruentae, craſſae, mucoſae, caruncuiis & ramentis interſperſae: ſummus languor: impotentia ſurgendi è lecto: ad ea, quae offeruntur, ſuſcipienda, prava diſpoſitio. Dyſenteria in mortem, ſalutem, aut alios morbos terminatur. Si praedictis malis in ſtatu morbi accedat ſanguinis ſinceri, multa copia excreti, cum labore profuſio, aut dejectiones nigrae ſint, foetidae, ramentoſae, ut inteſtinorum ulcus malè moratum monſtrent, interimque labia livent, oculi cavi ſint, omniumque fermè

actio-

actionum impotentia, haec omnia mors inevitabilis ſequitur. Quod ſi morbo in ſtatu conſtituto dejectiones ſenſim ad meliora mutentur cum conferentia aegri & virium tolerantia, itemque ſitis non urgeat, nec tormina nimium moleſtent, atque aegrotans ad ea, quae offeruntur, benè paratus ſit, in ſalutem terminare ſpes eſt. Tranſit dyſenteria in gangrenam inevitabili fato, quoties dolores & tormina, vi mali permanente, ſub pravis dejectionibus, viriumque exolutione deficiunt. At tranſitus in lienteriam, quod etiam infoelici effectu fit, contingit, cùm dejectiones, morbo minimè imminuto neque aegro levato, aqueae ſunt, parùm aut nihil dolentes, crudae, & incruentae, ſatis tamen copioſae, & frequentia moleſtae. In teneſmum bonis aegri rebus terminatur dyſenteria, quoties malum ſeu ſerpendo, ſeu metaſtaſi ex inteſtinis ſuperioribus in finem recti decumbit. Remanet tunc deſidendi cupiditas, ſed dolor in ano eſt. Excernitur quidem mucoſum pituita plenum, & modicè cruentum, ſub hujuſmodi dejectionibus, interponitur excrementum, quod ex cibo probè coactum figuratumque eſt. Febris mitior, aut certè nulla, reditque ſenſim appetitus. Hoc mali genus, etiam ſine dyſenteria praecedente, his ſymptomatibus ingruere ſolet, ſed neque per ſe occidit, nec difficillimè tollitur, niſi negligatur: nam ſi vetus nimium fiat, ulcus relinquere ſolet ſordidum ac purulentum, idque in fiſtulam vertitur, quae aegerrimè remediis tollitur. Omnis dyſenteria periculoſa eſt, at interdum acuta, ſaepe chronica eſſe conſuevit. Si firmus homo eſt, rectèque curatur, reddi priſtinae valetudini poteſt; ſi verò invalidus aliquis eſt ac vehementer morbo extenuatur, ipſumque inteſtinum profundo vetereque ulcere labefactatur, ſcire licet, medicinam omnem inanem eſſe. Neque ignorare oportet, foeminas pueroſque lactentes facilius ex hoc morbo, quam viros & ſenes evadere.

In curatione dyſenteriae apud optimos quoſque auctores multa eſt varietas, quidam enim ex hypotheſi methodum fingunt, alii obſervatione ducti rem dirigunt, ut pro ſua quiſque obſervandi ratione curationis modum diſponat. Nos verò ex omnibus, quos videre licuit, eligentes quod optimum viſum eſt, quodque obſervatione utile eſſe comperimus, dyſenteriae curationem ſic inſtituendam cenſemus. Igitur Medici intentio in dyſenteria tractanda ita dirigi debet, ut, minimè cohibendo materiae corruptae excretionem, vires ſuſtineat, ut morbo ferendo pares ſint: itemque humores corrigat, ut inteſtinorum ulcerationem impediat. Ergo juſculum parari debet ex pullo gallinaceo & carne vitulina, addita borragine, pro communi aegroti cibo. Potus ſit aqua ſimplex, liquore ex nitro & marte, ſeu tinctura, ut vocant, elaſtica, alterata, duae enim drachmae hujus liquoris pro octo libris aquae fontanae ſufficiunt. Gelatina cornu cervi pro ſiti & calore temperandis identidem propinari poteſt. Sub ipſis initiis dyſenteriae vena brachii aperienda, multum tamen ſanguinis non extrahendum, nam praeterquam quod ventriculus & inteſtina multum ſanguinem ſine damno extrahi non patiuntur, hic morbus de eorum genere eſt, qui vires nimium debilitant. Purgatio in dyſenteria noxia eſt, ducit enim humores per partem affectam, eamque afflictam ulterius affligit. Accedit, quod purgantia omnia, quantumvis levia, ventriculo & inteſtinis infeſta ſunt. Rhabarbarum torrefactum, quod ex conſuetudine potius quàm utilitatis ratione communiter praeſcribitur, humores incendit parteſque irritat, etenim uſtione, ut benè advertit Duretus (m), acre redditur. Idem intellige de mirobalanis torrefactis, nullum

(m) Duret. *in Holler. de Morb. intern. lib.* 1. *cap.* 43. *pag.* 462.

lum enim commodum ex iis medicamentis, quamquam communi uſu receptis, in hoc morbo obſervavi. Emeticum, incipiente dyſenteria, poſt venae ſectionem, etſi non perpetuò praeſcribi debeat, ſaepe tamen proficere, experientia compertum, virides namque, bilioſos humores, pituitamque corruptam ad inteſtina fluentes cum fructu revellit, & evacuat. Igitur ipecacuanam ad drachmam ſemiſſem cum pauco juſculo praeſcriptam bonos interdum in dyſenteria produxiſſe effectus, obſervatum eſt, ut inde radix dyſenterica per excellentiam appellata ſit. Fatemur tamen ingenuè, vires emeticas hujus radicis notiſſimas eſſe, ſed non aequè notam eſſe vim directè dyſenterias oppugnandi. Inter medicamenta interius praeſcribenda, caeteris praeferendum cenſeo lac caprinum decocto herbarum vulnerariarum mixtum, cùm temperandi, & ulcera corrigendi aut impediendi, facultates habeat. Quod ſi ſtomachus lac recuſet, decoctum album ex pulvere cornu cervi & mica panis albiſſimi, more Sydenhamii, aut ex praeſcriptione Pharmacopeae Matritenſis, tutò propinari poteſt. Herbae vulnerariae plures ſunt, hic tamen prae caeteris conferunt vincapervinca, hypericum, ſanicula, ſcordium, aliaeque hujuſmodi, quas omnes longè recenſet & explicat Lemerius (n). Clyſteres ſub initiis & augmento dyſenteriae applicare, & identidem repetere expedit. Qui fiunt ex decocto oſſium capitis vervecis, additis herbis vulnerariis, optimi ſunt. Congruunt etiam ex lacte, vitellis ovorum, & rodoſaccharo ſeu ſyrupo roſarum viridium. Sed morbo jam ad ſtatum accedente, ex kinakinae aqua communi diſſolutâ, pauculo diaſcordii immixto, componendi ſunt, etenim gangrenae, febri, & ulceri-

(n) Lemeri *Trait. univerſ. des drogues ſimples, verb. faltrank, pag.* 339.

rationibus opponuntur. Pro hoc morbo plura laudantur ſpecifica, ut pulvis unicornu, ſanguinis draconis: priapus cervi, hepar ſerpentis, cortex caſcarillae, caput mortuum vitrioli, album graecum ſeu ſtercus canis, erinaceorum teſtae uſtae, pulvis è turture, ſtercoris aſinini ſuccus, aliaque id genus plurima, in libris Medicorum paſſim obvia, quae nec fidem merentur ſolidis obſervationibus fundatam, nec effectus edunt laudibus & promiſſis reſpondentes, ea enim ſpes hominum primùm inflant, deinde deſtituunt (o). Opiata nullibi liberaliùs quàm in hoc morbo praeſcribit Sydenhamius, nec inficias imus ſub moderata doſi interdum prodeſſe, ſed cautè cum iis agendum docet experientia, quippe fluxum ad tempus cohibent, qui poſtmodum majori impetu revertitur. Adſtringentia in hoc mali genere noxia ſunt, inteſtina enim vi morbi conſtricta magis comprimunt, materiamque intus occludendo, multa damna inducunt. Ergo ſub finem morbi levia tantùm ſubadſtringentia ad partes firmandas conſulimus, atque inter caetera *electuarium peruvianum adſtringens* Fulleri commendamus.

APHORISMI.

I.

Dyſenteria, ſi ab atra bile inceperit, lethalis (p).

Non modò cùm incipit, sed quae morbi progreſſu accedit atra bilis dyſenteriam laethalem reddit: « Quin etiam tormina (inquit Celſus) ab atra » bile orſa, mortifera ſunt: aut ſi ſub his, exte» nuato jam corpore, ſubitò nigra alvus proflu» xit (q). Sed audiendus Galenus, qui ſic loqui» tur:

(o) *Vide Medic. Uratiſl. hiſt. morb. anno* 1699. *pag.* 88.

(p) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 24.

(q) Celſ. *de Med. lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 74.

» tur : Ab illa, quae à quibuſdam pallida, ab aliis » bilis flava nominatur, maxima ex parte incipit » inteſtinorum difficultas, abraſis prius in ſumma » parte propter humorum acrimoniam inteſtinis, » poſtea verò exeſis adeò, ut exulcerentur. Hanc » igitur inteſtinorum difficultatem ſaepè ſanavimus : » quae verò ab atra bile fit, inſanabilis eſt prorſus, cùm nihil differat à cancro ulcerato (r). »

II.

Dyſenteria laboranti, ſi veluti carunculae exeant, laethale eſt (s).

« In difficultatibus inteſtinorum (inquit Galenus), » cum adhuc conſtituuntur, quaedam corpora pinguia excernuntur : poſt haec autem, niſi prius deſierint, quaedam ramenta inteſtinorum, ablata ipſorum ſuperficie interiore, quae membranoſa exiſtit & denſa, illi, quae cutem exterius contegit, » cuticulae appellatae, proportionalis. Poſt haec autem aliquid ex ipſa abraditur ſubſtantia inteſtinorum, in quo tempore non adhuc fieri difficultatem inteſtinorum, ſed jam factam atque completam » dicimus eſſe. Quando igitur partes adeò magnae » inteſtinorum excernuntur in difficultate inteſtinorum, ut poſſimus eas carnes nominare, laethalem » ait eſſe morbum, cùm neque caro concreſcere, neque cicatrix obduci in tali poſſit exulceratione (t). »

III.

Ubi ſanguis & ſtrigmenta per alvum rejecta fuerint, ſeptimo die deſinunt, aut decimoquarto, aut vigeſimo, aut quadrageſimo, aut intra hoc tempus : hujuſmodi dejectiones etiam eos, qui ante fuerunt in corporibus, mor-

(r) Gal. *com.* 4. *in Aphor. Hipp. ſent.* 24.

(s) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 26.

(t) Gal. *com.* 4. *Aphor. Hipp. ſent.* 26.

morbos tollunt, inveteratos quidem ſpatio temporis majore, recentes verò etiam paucis diebus levare poſſunt (u).

Cùm Hippocrates, paulo ante, peſſima dyſenteriae ſymptomata enarraſſet, iiſque tantùm ſpem eſſe recuperandae ſalutis affirmaſſet, quibus graviſſimorum ſymptomatum pauciſſima abeſſent, tunc demùm, inquit, tormina, quae benignè, ſuaviter, & ſine magnis ſymptomatibus ſeptimo die deſinunt, aut decimoquarto, aut quovis modo intra quadrageſimum, corpus ab aliis morbis liberare, quod utique experientia confirmatum habemus: lienoſis enim prodeſſe dyſenteriam, & inſanientibus, ipſe Hippocrates ex vero notavit (x).

IV.

In longis dyſenteriis appetitus proſtratus, malum, & cum febre, pejus (y).

In omni dyſenteria ſeu acuta, ſeu chronica, dum incipit, deficit appetitus, ſed in longis minùs, fortè quia malum inferiora & craſſa inteſtina occupans, ſuperiores partes non multùm offendit; at ſi appetitus, procedente morbo, nimium langueat, indicium eſt, ventriculum labefactari; nihil enim vetat, ut quemadmodum bono omine dyſenteria in inteſtinis tenuibus incipiens, poſtmodum ad craſſa ſerpendo deſcendens, in teneſmum abeat & terminetur, ex adverſo, quae in craſſis inteſtinis incipit, ad ſuperiora tendat, & ventriculum atque praecordia inficiat, quod magis confirmatur, cùm cibi faſtidio febris acceſſerit, ea enim ex viſcerum phlogoſi aut corruptione naſcitur. Diſcimus hinc, Medici ſtudium in dyſenteriis longis in id incumbere debere, ut

(u) Hippocr. *Praedict. lib.* 2. *text.* 121.

(x) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 48. *&* *ſent.* 43. *&* *Coac. apud Duret. lib.* 2. *cap.* 20. *ſent.* 5. *pag.* 332.

(y) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 3.

ut malum à ſuperioribus partibus avertat, quod fiet adſtringentia omnia vitando, etiam per clyſteres, & opiata: & calida medicamenta, & nimiam remediorum farraginem. Proſunt crurum frictiones & lavationes, & ea omnia, quae ad infernas partes vim morbi adducunt.

V.

Dyſenteria, quae intempeſtivè ſiſtitur, abſceſſum facit, vel in lateribus atque viſceribus, vel in articulis. An bilioſa quidem in articulis? Cruenta autem in lateribus atque viſceribus? (z)

Mirabilis partium ventris cum articulis conſenſus, pluribus naturae in morbis operationibus confirmatus, in hac ſententia evidenter monſtratur, ut inde ſciamus, numquam improvidè adſtringentibus fortioribus dyſenteriam ſupprimendam. Monuit alibi Hippocrates, tumores ulcerum in antica corporis parte repentè diſparentes, ſi rubri fuerint, dyſenteriam generare (a). Videmus hic, dyſenteriam, ſupervenientem tumorum occultatione, non eſſe ſupprimendam, ſed ſinendam, ut humor noxius fluat, quod benè advertant illi, qui dum novum aliquod ſymptoma apparet, nihil non intentant, neque ullum eſt medicamenti genus, quod ad id tollendum, officioſè nimis, in uſum non adducant. Confirmandus ergo aeger accommodato victu, ut natura mutationem, fortè utilem, ſuſtinere poſſit.

VI.

Dyſenteria ſedata abſceſſum, aut tumorem aliquem faciet, ſi non ad febres, aut ſudores, & urinas craſſas & albas ac valdè perſpicuas, aut ad tertianas, aut ad varicem, aut ad teſtem, aut ad crura, aut ad coxam dolor decubuerit (b).

 Ergo

(z) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 20. *ſent.* 1. *pag.* 327.

(a) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 65.

(b) Hippocr. *de Vict. rat. in acut. ſect.* 4. *verſ.* 276.

Ergo ſi, ſedata intempeſtivè dyſenteria, quilibet ex morbis in aphoriſmo propoſitis appareat, ſignum eſt, humorem dyſentericum, naturae vi, ſub alia forma expelli, ut indè agnoſcamus, non ſtatim adverſus quemlibet morbum eſſe medicamentorum copia pugnandum, ſed placidè naturam juvandam, ut ſub ea forma, quae ſibi congruens eſt, malum expellat. Febres acutas interdum per dyſenteriam ſupervenientem commodè fugari, ex Hippocrate monuit Sydenhamius (c). Piaculum ergo eſſet, criticam dyſenteriam medicamentorum apparatu ſiſtere, naturamque à ſalubri opere deturbare.

VII.

Dyſentericis vomitio bilioſa initio, grave malum (d).

Nulla fermè eſt dyſenteria, in qua inteſtina phlogoſi non afficiantur. Sub eo ſtatu in initiis vomere malum eſt, quia magnam naturae irritationem ſignificat. Ex accidenti, ut ajunt, aliquando vomitus dyſenteria incipiente congruere poteſt, cùm ſcilicèt bilioſi humores in prima regione magna copia turgent, atque naturae vi per os expelluntur, quod benè notent tirones, ut etſi cauti ſint in excitandis vomitibus, ut par eſt, interdum ſub magna primae regionis cacochymia vomitorio utantur. Ipecacuanam multi laudant, alii vituperant. Geofrojus, magni nominis vir, hiſtoriam hujus radicis longè proponit, eamque miris extollit laudibus. Ex adverſo alii, notante Junckero, quod votis non ſemper reſpondeat ipecacuanae uſus, conqueruntur (e), in quam ſententiam pedibus ivit Lieutaudus (f), non longè abſuit

(c) Sydenh. *Obſerv. Medic. ſect.* 5. *cap.* 1. *pag.* 43. *& cap.* 2. *pag.* 44. *Vide etiam Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Epidem. conſt.* 3. *nu.* 4. *pag.* 106.

(d) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 20. *ſent.* 2. *pag.* 330.

(e) Juncker. *Conſpect. Medic. Pract. tab.* 77. *n.* 28. *pag.* 642.

(f) Lieut. *Synop. univerſ. Prax. medicae, part.* 1. *ſect.* 4. *pag.* 222.

abfuit de Juſſieu (g). Hujus antidyſentericae radicis loco ſucceſſit, ſub hujus ſaeculi initia, cortex ſimaroubae, cui Antonius de Juſſieu, Botanices in Horto Regio Pariſienſi Profeſſor & Demonſtrator, famam obſervationibus conciliavit, atque ejus vires poſtmodum Academiae Scientiarum expoſuit (h). At non nimium his rebus adhuc fidendum, ſed ulterioribus obſervationibus confirmari debere decantatas ſimaroubae in dyſenteria vires, prudenter conſulimus (i), ut enim optimè notat ſagaciſſimus Academiae Pariſienſis Hiſtoriographus Fontenellius: « Remedium ſpecificum temporis progreſſu interdùm » injuſtè negligitur, quoniam praeproperè nimis laudibus, tamquam infallibile, ſine ulla diſtinctione » fuit praedicatum... Quot accidentium (proſequitur vir ſummus) & exterarum rerum varietates » concurrere debent ad integrum rei utilis, vel minimae, auctoramentum! (k). Idem dicendum de Junckeri obſervatione, dum inquit: « Dyſenteria » hoc peculiare habet, ut moderatus potus generoſi » vini non ſolùm non noceat, ſed plerumque etiam, » licèt febris conſpiret, bonum effectum praeſtare » obſervetur (l). »

VIII.

Numquam ab omni febre immunis eſt benignior haec dyſenteria: quo vehementius autem febris concurſat, eò deterior materia peccans, & ferocius eſt malum. Ludit autem interdum ſchema modò quotidianae, modò tertianae intermittentis (m).

(g) *Memoir. de l'Academ. Royale des Scienc. anno.* 1729. *pag.* 32.

(h) *Vide Acad. Reg. Scient. Pariſ. anno* 1729. *pag.* 32.

(i) Vide Teſſari *Materia Medic. Regnum vegetab. num.* 535. *pag.* 352.

(k) *Hiſtoir. de l'Academ. Royale des Scienc. anno* 1729.

(l) Juncker. *Conſp. Medic. Pract. tab.* 77. §. 8. *nu.* 6. *pag.* 640.

(m) Juncker. *Conſp. Medic. Pract. tab.* 77. § 111. *num.* 9. *pag.* 635.

Febrem intermittentem cum fluxu dyſenterico, ſubinde per periodos repetentem, adducit Tortus (n). Hanc febrem verè perniciosam cortice peruviano cum electuario diaſcordii in pillulas redacto, & ad ſufficientem doſim repetito, extingui vidimus.

IX.

Tum qui diuturnis, tum qui acutis tentabantur morbis ex ventris vitio omnes ferè periere, omnes namque venter pariter ſuſtulit (o).

Dyſenteriam poſt febres fieri, & cum ipſis incipere, jàm vidimus. At epidemicè ita graſſari ſolet, ut in caſtris, atque alibi paſſim, certis annorum conſtitutionibus familiariſſimum ſit malum. Hinc Medici officium eſt, vigente epidemica conſtitutione, ſeriò animadvertere, qua via, quibuſve modis natura morbum depellit; modò enim ſudoribus, modò urinarum copia, interdum tranſlatione materiae ad articulos, quandoque morbo converſo in teneſmum ſolvi ſolet, ſic enim natura juxta varium operandi ordinem diverſis planè modis juvanda eſt. Endemica etiam eſſe ſolet dyſenteria, ut Lutetiae Pariſiorum contingit, ibi enim advenae ob climatis rationem ſaepe benigna dyſenteria tentantur (p).

X.

Teneſmus fit ex iiſdem à quibus & dyſenteria, verùm debilior, & brevis, & non laethalis (q).

Mali labes in teneſmo reſidet in inteſtino recto, quod inflammatur interdum ab humoribus acribus, à

(n) Franciſ. Torti *Therapeuticae ſpecial. de Febrib. lib.* 3. *cap.* 1. *pag.* 275.

(o) Hippocr. *lib.* 3. *Epid. ſect.* 2. *text.* 16.

(p) Vide Hoffm. *Special. morb. Pathol. pars* 3. *ſect.* 2. *cap.* 7. §. 4. *pag.* 152. De Sauvag. *claſ.* 9. §. 10. *num.* 111. *pag.* 86.

(q) Hippocr. *de Affect. text.* 27.

à cerebro & ſpinali medulla, aut à toto corpore fluentibus (r): aliquando à repletione haemorrhoidum: non raró ab ſtercore ibi indurato. Inteſtinum lenire clyſteribus ex lacte cum vitellis ovorum, aut ſuffumigiis ex decocto malvarum & florum ſambuci per podicem in ſella foricaria receptis: aut partium inferiorum frictionibus & lavationibus materiam aliò divertere & reſolvere, metam curationis abſolvit; neque enim in hoc malo avertendo nimiùm properandum, quoniam ipſius naturae vi, temporis progreſſu, ſaepè cum fructu ſolvitur. Id neceſſariò notandum, dyſenteriam & teneſmum morbos eſſe contagioſos, atque ipſis, pluſquàm omnia remedia, prodeſſe, locum & aërem mutare, etenim aër hominum concurſu vitiatus, aut aegrorum commercio & conſuetudine, ut in xenodochiis, hos morbos, ſicut & omnes alios alvi fluxus ita exaſperat, ut pauciſſimi ex iis evadant. Id omittendum non eſt, aliquando teneſmum, ubi negligitur, in dyſenteriam mutari, aliquando in dolorem colico-iliacum. Quare iis quae proximè diximus, bona diaeta, non modò ex cibo & potu, ſed ex ſomno, quiete, aliiſque rebus, non naturalibus dictis, adjungenda eſt, nè ex levi malo periculum ſuboriatur. Febris in teneſmo, ſi diaria ſit, nihil mali portendit, at magis vehemens inteſtinum nimium inflammatum ſupponit, atque ſub eo caſu venae ſectio utilis eſſe poteſt. Oleum amygdalarum dulcium ad emollienda excrementa utile eſſe conſuevit. De rhabarbaro torrefacto hic idem, quod in dyſenteria diximus, ſentiendum. Sed meminiſſe oportet, ſtercore detento & febriculam & teneſmum oriri poſſe, ut veriſſimum ſit Celſi effatum: « Ubi » pluribus diebus non deſcendit alvus, docet, aut » ſubitam dejectionem, aut febriculam inſtare (s).

(r) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Epidem. ſect. 2. text. 4. pag. 53.*

(s) *Celſ. de Medic. lib. 2. cap. 7. pag. 59.*

CAPUT

CAPUT IX.

DE DIARRHOEA.

OMnis alvi fluxus commodè ad dyſenteriam & diarrhoeam reducitur. Quid ſit dyſenteria, jàm vidimus. Ergo diarrhoea Graecis, latinè ventris fluxus eſt: *Humorum quorumvis per infernam alvum excretio ſine torminibus, cruciatibus, aut ulcere inteſtinorum.* Symptoma eſt in excretis. Actio laeſa, hujus ſymptomatis comes, eſt interdum functio imminuta facultatis retentricis ex debilitate, ſaepe actio depravata expultricis ex irritatione. Morbus hujus ſymptomatis generator frequentiſſimus eſt intemperies, aliquando etiam ſoluta unitas. Intemperies, non ea modò, quae in qualitatibus, ſed ea pariter quae in vitiata partium ſubſtantia conſiſtit, diarrhoeam producit. Sic inteſtina immodicè calefacta, frigefacta, laxata, humectata, exſiccata, tenſa, indurata, aut alio quovis qualitatum genere affecta, in diarrhoeam facilè incidunt, cum his aut retinendi facultas debilitatur, aut irritatur vis expellendi. Sed longè frequentius diarrhoea supervenit corruptae aut vitiatae inteſtinorum ſubſtantiae: undè fit, ut omnis morbus, inteſtinorum intimam compagem nimium alterans, diarrhoeam paratus ſit inducere. Quod ſi quovis modo rumpantur, aut aperiantur vaſcula humores inteſtinorum continentia, tunc ex unitate ſoluta ſponte fluunt, & diarrhoeam efficiunt. Pars affecta ſunt inteſtina, etſi ex quavis corporis particula, ſeu principe, ſeu non principe, humores ad ipſa fluere poſſint, ut per alvum excernantur. Differentiae hujus morbi plures ſunt, & ſatis notabiles. Sic diarrhoea alia eſt ſincera, cùm ſcilicèt humores puri & impermixti ejiciuntur: alia non ſincera, cùm plura humorum genera ſimul mixta fluunt. Eſt etiam diarrhoea critica, aut ſymptomatica. Critica eſt, quae, morbo ſimul cum humoribus cocto,

coćto, bonis aegri rebus, in criſi accedit; ſymptomatica eſt, quae, morbis incipientibus, aut ipſis jàm progreſſis nec tamen ad maturitatem devenientibus, ſupervenit. Sed praecipua diarrhoeae differentia ad uſum praxeos ea eſt, quae deſumitur ex partibus corporis unde manat humor, quae ſpecies rheumatis eſt, ſeu fluxus aliunde ad inteſtina venientis. Sic phthiſici, ex pulmone: catarrhoſi, ex cerebro: leucophlegmatici, ex habitu corporis: hepatici, ex jecore: lienoſi, ex liene (ita omnes corporis partes percurrito) malè affećtis, vitioſoſque humores ad inteſtina mittentibus, diarrhoea afficiuntur: unde veteres diarrhoeam non malè aliam cerebralem, aliam pulmonalem, & ſic de reliquis, appellare ſolebant. Nec omittenda eſt diarrhoeae diviſio in humoralem & ſanguineam. Humoralis eſt, in qua humores: ſanguinea, in qua ſanguis aut ſolus, aut caeteris humoribus mixtus excernitur: ſolemne namque eſt, ſanguinem ſine torminibus, cruciatibus, ulcere, aut phlegmone inteſtinorum per infernam alvum excerni, quod non ad dyſenteriam ſed propriè ad diarrhoeam pertinere videtur. Propoſitas differentias alvi fluxus Hippocrates accuratè & utiliter perſequitur in prognoſticis, eaſque omnes, & fortè alias communes, ex his, quae nos in ejus Illuſtrationibus, & in Pathologia tradimus, quivis intelligere poteſt (a).

Inter cauſas occaſionales, plethoram tum partium ventris, tum totius corporis, diarrhoeam ſanguineam inducere poſſe, nemo non intelligit; at alia diarrhoeae genera interdum inducere in iis, qui conſuetas ſanguinis evacuationes ſuppreſſas habent, aut quibus ſub pleno corpore inteſtina debilia ſunt, obſervatione agnoſcimus. Obſtrućtio frequens eſt diarrhoeae occaſio, ipſa namque praeſente alimenta nec probè concoquun-

(a) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Progn. ſect. 2. text. 13. ad 23. pag. 94. ſeq. & Pathol. noſtr. tract. 1. prop. 3.*

coquuntur, nec digeruntur, ſimulque humores inteſtinorum proprii facilè in corruptionem abeunt, unde diarrhoea ſequitur. Hinc qui ſcirrho, duritie, aut nimia partium ventris repletione laborant, frequenter diarrhoea inemendabili pereunt. Propter eandem cauſam pueri, & homines ingluviei, & crapulae dediti, huic malo facillimè ſubjiciuntur. Sed omnium maximè ad diarrhoeam generandam diſponit diatheſis, certò enim modo vitiata inteſtinorum compage, aut ob debilitatem, ut in ſenibus, foeminis à morbo convaleſcentibus, ataxia ſpirituum laborantibus, aut ob irritationem, ut in ſcorbuticis, hepaticis, quovis modo febrientibus, vel longo morbo confectis, aliiſque id genus affectionibus, ex prava inteſtinorum diatheſi, diarrhoea ſupervenire conſuevit. Attamen fateri oportet, obſtructionem & diatheſim ſaepe ad diarrhoeam inducendam conjungi, etenim cacochymia primae regionis, humorum diſgregatio, ſimulque determinata eorum corruptio atque vitioſa diatheſis, potiſſimae ſunt cauſae occaſionales diarrhoeae, ut in Pathologia fusè monſtravimus (b). Inter cauſas efficientes diarrhoeae primum fermè locum obtinet aër, calore enim nimio, frigiditate, humiditate, tum diſgregando humores fluxioneſque excitando, tum eos his qualitatibus afficiendo, diarrhoeam excitat. Sed interdum id occulta vi efficere teſtantur febres puncticulares, colliquantes, epidemicae, malignae, ab aëre excitatae, & diarrhoeam ſymptomaticam comitem habentes. Diaeta maximè etiam confert ad generandam diarrhoeam, ciborum enim & potuum copia & qualitas: labor & exercitationes vehementes tum corporis tum animi: venèris abuſus, & id genus alia non raro diarrhoeam producere ſolent. Animi pathemata, timor, deſperatio, ira, aliaque hujuſmodi, diarrhoeas periculoſas ſubitò & inſperatò produxiſſe, notiſſimum eſt.

Diar-

(b) *Patholog. tract. 2. prop. 11. nu. 48. pag. 490.*

Diarrhoea ex ſe ad curationem nihil aliud poſtulare videtur, niſi ut cohibeatur, hoc enim facto non amplius erit diarrhoea. Sed cum fluxum cohibere graviſſima inducat mala, ſedato enim ſymptomate, morbo ejus generatore permanente, neceſſe eſt, ut alia graviora ſymptomata ejus loco ſuccedant, proinde cautiores Medici experientia ducti conſulunt, ut diarrhoeae curatio dirigatur ad humores vitioſos corrigendos, & morbum diarrhoeae generatorem avertendum. Pro his finibus aſſequendis oportet ante omnia humorem fluentem cognoſcere, an bilis flava ſit, an pituita, bilis atra, &c. an hi humores puri, an ſecum permixti: an denique aegri tolerantia & conferentia, an ſecus excernantur. Deinde inquirere expedit, quaenam pars corporis praecipuè affecta ſit, an inteſtina in ſe ipſis, an ex aliis partibus malum recipiant. Quibus omnibus attentè penſitatis, in promptu erunt indicationes morbum humoreſque vitioſos corrigendi, & integre eliminandi. Humorum quorumvis in diarrhoea prodeuntium ſigna in Pathologia tradidimus: partium autem affectarum indicia, ex his, quae de partium ſtructura & uſu in Phyſiologia docuimus, eruere non erit difficile (c). Id generaliter circa quamcumque diarrhoeam notare convenit, adſtringentia ſub initiis numquam, niſi in caſu ſummae urgentiae, cùm ſcilicèt vires extremè labuntur, adhibenda eſſe: Morbo autem diutius trahente, moderatiſſimè praeſcribenda ad emendandum languorem, eaque perpetuò eligenda, quae citra caliditatem aut frigiditatem roborant potius, quàm adſtringunt. Hinc quae de ſananda lienteria tradidimus, huc transferri poſſunt, optime enim notat Hippocrates, dyſenteriam, lienteriam, & diarrhoeam

(c) *Vide Pathol. noſtr. tract. 2. | Phyſiolog. tract. 2. prop. 6. & prop. 11. nu. 49. pag. 493. & | tract. 6. prop. 50.*

rhoeam conſimiles eſſe morbos (d). Inter medicamenta roborantia, leviter adſtringentia, & magni uſus in longa diarrhoea, numeratur vinum, in quo per aliquod tempus infuſum ſit ferrum ſub forma pulveris, in polline ſubtiliſſime triti. Imò & ſi calor viſcera occupet, loco vini acetum commodè ſubſtitui poteſt. Hoc medicamentum cochleatim per vices exhibitum commendamus ex Boerhaavio (e), ejuſque utilitatem propria obſervatione confirmavimus. Pillulas ex vitriolo martis cum diaſcordio confictas, parva doſi ante cibum exhibitas, & pro re nata repetitas, utiles aliquando animadverti.

APHORISMI.

I.

In perturbationibus ventris & vomitibus ſpontè evenientibus, ſi quidem qualia oportet purgari purgentur, confert, & facilè ferunt: ſin minus, contra. Sic & vaſorum evacuatio ſi quidem qualem fieri decet fiat, confert, & facilè ferunt: ſin minus, contra. Reſpicere igitur oportet & regionem, & tempeſtatem, & aetatem, & morbos, in quibus convenit aut non (f).

II.

Si qualia purgari oportet purgentur, confert, & facilè ferunt; ſi verò contraria, difficulter (g).

III.

(d) Hippocr. *de Affection. ſect.* 1. *verſ.* 280.

(e) Vide Boerhaav. *Elementa Chemiae, tom.* 2. *part.* 3. *proceſ.* 167. & 168. *pag.* 388. *ſeq.*

(f) Hippocr. *lib.* 1. *Aphorſent.* 3.

(g) Hippocr. *lib.* 1. *Aphorſent.* 25.

III.

Quae prodeunt, non copia ſunt aeſtimanda, ſed ſi prodeant qualia oportet, & aeger facilè ferat, &c. (h).

Quae in iis ſententiis tradit Hippocrates tam perſpicua, tam certa ſunt, ut nulla egeant explicatione, ſi tirones accuratè, ſummaque diligentia, ut decet, ſingula earum verba perpendant. Id unicè notandum, inter caetera ſigna deſumpta ex evacuationum quantitate, qualitate, ſubſtantia, exeundi modo, tempore anni, & morbi, conditione humoris aegritudini congrua, uti hic annotantur, praeferendum eſſe indicium, quod ex conferentia & tolerantia aegrotantis deſumitur, haec enim certiſſima eſt regula bonarum evacuationum. Curandum tamen, nè in his examinandis fallamur, neque praeproperè judicium ferentes, de bona conferentia & tolerantia ſtatim pronuntiemus, levamina enim falſa apparere ſolent, quae imperitis fucum faciunt (i), quod ut vitemus, memoria recolenda ſunt, quae his de rebus in Pathologia tradidimus (k).

IV.

Valdè tamen aquoſum (alvi excrementum), *vel album, vel chlorum, hoc eſt, ex pallido viride, vel vehementer rubrum, vel ſpumoſum dejicere: omnia haec mala ſunt* (l).

V.

Mala autem dejectio eſt, ſi fuerit parva, & glutinoſa, & alba, & ſubchlora, ac levis (m).

VI.

(h) Hippocr. *lib.* 1. *Aphor. ſent.* 23.

(i) Vide Hipp. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 27.

(k) *Vide Path. noſtr. tract.* 1. *prop.* 4. *pag.* 435. & *tract.* 3. *prop.* 15. *pag.* 541.

(l) Hippocr. *lib. Progn. ſect.* 2. *text.* 20.

(m) Hippocrat. *lib. Progn. ſect.* 2. *text.* 21.

VI.

His autem magis lethales erunt dejectiones nigrae, vel pingues, vel lividae, vel eruginoſae, vel foetidae (n).

VII.

Variegatae tamen dejectiones his deteriores ſunt, ſed nihilominus lethales: ſunt autem tales ramentoſae, & bilioſae, & cruentae, & porraceae, & nigrae, nonnumquam quidem ſimul, nonnumquam verò viciſſim procedentes (o).

Perſpicuae etiam ſatis ſunt iſtae ſententiae. Si quid tamen in eiſdem confirmandis ulterius adjiciendum, id in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica invenient tirones, praeter ea, quae in tractatu de febribus lingua vernacula, de alvi fluxu febrium acutarum ſcripta reliqui.

VIII.

A diuturno alvi profluvio detento, ſpontè ſuperveniens vomitus alvi profluvium ſolvit (p).

Si alvi fluxus diuturnus ex habituali inteſtinorum, aliarumque partium ventris vitio, phlogoſi, duritie, debilitate procedat, vomitu ſuperveniente, non modo non ſolvitur, ſed & pejoris conditionis redditur. Idem intellige de alvi fluxu diuturno ex pulmonum tabe, aliarumque partium principum inemendabili malo naſcente. Ergo tunc tantùm conducit vomitus ad diarrhoeam tollendam, cùm haec ex humorum affluxu à capite, aut forte à toto corpore inteſtina oritur, tunc enim, revulſione humoris facta in ventriculum, alvi profluvium ſolvitur. Hinc diſcimus, non facilè nos titulo imitandi naturam vomitoria in alvi fluxu diuturno debere praeſcribere: « Nam non aequè benè nec undequaque poteſt ars » naturam

(n) Hippocr. *loco citato text.* 22.

(o) Hippocr. *loco citato text.* 23.

(p) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 15.

» naturam imitari, ut in humoris excernendi quan» titate, conditione, tempore, & modo pariformiter ſe habeat, valeatque id ſolum, quod vitioſum eſt & morbum facit, ſalutariter educere (q). »

IX.

Quibus bilioſae ſunt egeſtiones, ſurditate ſuperveniente ceſſant. Et quibus ſurditas, bilioſis ſupervenientibus ceſſat (r).

X.

Quibus in febre aures obſurduerint, his ſanguis è naribus effluens, aut alvus exturbata morbum ſolvit (ſ).

XI.

Ophthalmia laborantem alvi profluvio corripi, bonum (t).

Nec perpetuò ſurditas, nec ophthalmia alvi fluxu ſuperveniente tolluntur, ſi enim haec mala ex cerebri phlegmone, intemperie, aut alio valido morbo proveniant, ut in phreniticis, maniacis, delirantibus, convulſis contingit, alvi fluxu non tolluntur, atque temerarium eſſet, Medicum per medicamenta cathartica, ſub praetextu naturam imitandi, in his caſibus ventrem movere. Sed ſi ſurditas, ophthalmia, aliaque id genus, capitis incommoda ex fluxione à cerebro in ſubjectas partes procedant, humore in inteſtina converſo, ſponte naturae tolluntur.

XII.

Quibus ſpumoſae egeſtiones in alvi profluviis, his de capite pituita defluit (u).

Perpetuum non eſt, ſpumoſa excrementa per alvum ejecta ex capite pituitam fundente naſci, nam, ut benè notat Galenus, ſpuma ex inteſtinis, aliiſque parti-

(q) Tozzi *Comm. in lib. 6. Aphor. Hipp. text.* 15. *pag.* 138.

(r) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 28.

(ſ) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 60.

(t) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 17.

(u) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 30.

partibus malè affectis, praeter cerebrum, oriri poteſt (x). Spuma ergo in excrementis alvi probat pituitoſum humorem ſpiritu flatuoſo repletum, atque igneo viſcerum calore agitatum; idcirco egeſtiones ſpumoſas damnat Hippocrates in Prognoſticis, noſque in ejus Illuſtrationibus, quid ſimiles evacuationes indicent, explanavimus (y).

XIII.

Stercoracea alvi egeſtio cum tenſione alvum malè affectam denuntiat (z).

In ſenibus, quibus diarrhoea ex imbecillitate familiaris eſſe ſolet, ſtercoraceum alvi fluxum aliquando vidimus, qui diuturnitate temporis eos confecit. Id ipſum obſervavimus in ſcorbuticis, hyſtericis, iiſque, qui ataxia ſpirituum laborantes, nec benè alimenta concoquunt, nec probè digerunt: unde plurima excrementa in alvo colligunt, ut ex aſſumptis alimentis, ex ea tantum portione, quae in vapores verti poteſt, ali videantur, reliquum in excrementa convertantur. In his ergo, dum alvus ſtercoracea per multum tempus dimittit, nec roborantia, nec adſtringentia locum ullum habent, ſed diaeta tenuis ita comparata, ut plurimum vaporis alimentitii, parum excrementi tribuat, ipſos adjuvat.

XIV.

Eſt verò ſanguineum multum grumoſum fundere, lethale (a).

XV.

(x) Gal. *comm.* 7. *Aphor. ſent.* 30.

(y) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Progn. ſect.* 2. *text.* 20. *pag.* 110.

(z) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 3. *tract.* 4. *ſent.* 35. *pag.* 540.

(a) Hippocr. *loc. cit. ſent.* 23. *pag.* 535.

XV.

Dejectio nigra velut ſanguis cum febre, & ſine febre, mala (b).

Excretiones ſanguinis per infernam alvum ad tria capita reduci poſſunt, quae triplex diarrhoeae ſanguineae genus conſtituunt. Ejicitur aliquando ſanguis ex haemorrhoidalibus venis modò cum fructu, modò cum periculo; ſi enim certis temporum intervallis fluat per aliquot dies moderatè, ſine virium languore, & ſine ſymptomatibus, non ſolùm ea evacuatio utilis eſt, ſed & à magnis morbis, inſania, phrenitide, peripneumonia, hypochondriorum phlegmone, aliiſque hujuſmodi liberat. Si haec ſanguinis evacuatio nimia ſit, per plurimos dies duret, atque grumoſus ſanguis confertim exeat, periculum eſt, nè aeger in convulſionem, hydropem, aut ſyncopem incidat. Familiare eſt omnibus, qui ex haemorrhoidibus ſanguinem fundunt, colorem foedatum habere, affectionibus partium ventris laborare, vitamque valetudinariam tranſigere. Inſuper: « Valdè palleſ» cunt, torpent, ignavi ſunt, cibum faſtidiunt, cru» ditate laborant: & quum excretus eſt ſanguis, lan» guidi fiunt, membra reſolvuntur, caput verò le» vius & agilius redditur: at ſi per circuitum nihil » ſanguinis effluxerit, capitis dolore vexantur, ocu» lorum acies hebet, tenebrae eis obverſantur, ver» tiginem patiuntur. Inde alii infiniti in comitialem » morbum incidunt, tumidi, veluti caligine perfu» ſi, aquam intercutem patientibus ſimiles: alii mor» bo atrae bilis, aut nervorum reſolutione tentantur, » nam ex conſueti profluvii ſanguinis retentione hu» juſmodi mala proveniunt (c). » Neque omittendum, haemorrhoidas, poſt ejectum ſanguinem, humorem

(b) Hippocr. *loc. cit. ſent.* 25. *pag.* 536.

(c) Aretaeus de *Cauſ. & ſig. morb. diutur. lib.* 2. *cap.* 3. *pag.* 54.

morem pituitoſum, calidum, acrem, & atra bile commixtum ſub teneſmi forma fundere, quae omnia planè prudentem Medicum poſtulant, patientemque aegrum, ſi enim ſanguinis, aut humoris praedicti evacuatio nimium permaneat, debilitatur aeger, ſi verò medicamentis adſtringentibus ſiſtatur, intus incluſa materia morbum gravem ſaepeque lethalem inducit. Ergo iis, quibus haemorrhoides fluunt, medicamenta purgantia (quamquam alvi ſtipticitate fermè perpetuò affliguntur) numquam dare oportet, nec medicamina calida, nec quovis modo corpus urentia, quin potius natura juſculis temperantibus, identidem repetitis, fovenda, eique ac tempori reliquum negotii committendum. Nocet etiam, corpus nimium refrigerare; ſed praeſertim frigida medicamenta ipſis haemorrhoidibus applicare, & lumbis, noxium eſt. Alterum evacuationis cruentae genus fit, cùm ex hepate affecto & imbecillo fluit per alvum ſerum ſanguineum ſimile loturae carnium recenter mactatarum. Alio denique modo fluit ſanguis per infernam alvum, cùm apertis aut ruptis meſenterii, inteſtinorum, aut aliarum partium ventris vaſis ſanguineis, cruor modò ſincerus, modò humoribus mixtus, interdum grumoſus magna ſatis copia effunditur. Id evacuationis genus aliquando integra valetudine, aut parva ſaltem laeſione, accidere conſuevit his, quibus aliquod corporis membrum abſciſſum, aut conſueta ſanguinis evacuatio quovis modo ſuppreſſa eſt. At cùm vi morbi id contingit, magno aegrorum diſcrimine fieri, obſervatione didicimus. Has omnes ſanguinis excretiones accuratè perſequutus eſt Galenus (d); ſed quoniam haec doctrina ad praxim, ſi quae alia, utiliſſima eſt, placet, quae noviſſimus ſcriptor & ſatis accuratus Lieutaudus de his rebus fideliter tradit, tranſcribere: « In-
» ter

(d) Galen. *de Locis affect. lib. 5. cap. 7.*

» ter rariores morbos recenſeri debet *fluxus hepaticus*: ni, uti mos eſt, hoc titulo inſigniantur affinia » profluvia. Genuinus ſe prodit dejectionibus ſubcru- » entis, vel loturae carnium ſimilibus: ac febre len- » ta ſtipatur; non ſecus ac cibi faſtidio & oris ama- » ritie: praeterea erumpunt flatus; minguntur urinae » bilioſae; tumet cum dolore & renitentia hypo- » chondrium dextrum; facies colorem ſubluteum in- » duit; ingruuntur tuſſis & ſpirandi difficultas; ſan- » guis demum è naribus vel ore proſilit. Nonnulli » inter recentiores hunc affectum pro quodam fluxu » haemorrhoidali interno perperam habuerunt: ſed » obſervationes è cadaveribus depromptae arguere » videntur, hepar haud immeritò à Veteribus incu- » ſari... *Alius* occurrit *alvi fluxus cruentus*, ſub quo » ſanguis majori ſaepius proventu egeritur, à dyſen- » terico, hepatico, & haemorrhoidali ſummè diſ- » crepans, quem, ob ſuam duplicem proſapiam, » *gaſtro-meſentericum* vocitare lubet. A diſruptis vaſis » gaſtricis, vel meſentericis oriri hancce haemorrha- » giae ſpeciem, docet autopſia cadaverum: hinc in- » telligitur, cur vomitum cruentum plerumque ex- » cipiat. Sanguis per podicem excretus à diverſa in » primis viis mora, & à varia morbi ſede, nunc ſci- » licèt in ſtomacho, nunc in gracilioribus inteſtinis, » vel in craſſioribus, ſub multiplici conſpectu ſe » profert. Ideo vel ſincerus & floridus deprehendi- » tur, vel foecibus alvinis probè mixtus & foecu- » lentus obſervatur: alias inodorus & graveolens » occurrit, ob minorem ſcilicèt vel longiorem, quem » percurrit, tractum, priuſquam per podicem foràs » amandetur. Etenim ratione morae in tubo inteſti- » nali diverſum colorem induit, variumque foedita- » tis gradum contrahit; atque ex hocce putrido la- » tice infenſiſſimum quoddam haud raro emergit de- » leterium, quod non ſolùm lypothymias accerſit, » ſed etiam necem infert. É dejectionum atro colore

» *morbum nigrum* ab Hippocrate dictum fuiſſe fluxum gaſtro-meſentericum, jàm ſupra notavimus; » ad quem *proclives* eſſe melancholicos & ſcorbuticos, norunt practici (e).» Quod caeteras attinet excretiones nigras, ſed incruentas, ſatis de his loquuti ſumus in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica, & in tractatu de Febribus lingua vernacula (f).

XVI.

Cùm morbus aliquis incipit, ſi quid excernatur, id tunc naturae ratione & lege non excernitur, ſed ſunt omnia earum, quae praeter naturam ſunt in corpore affectionum, ſymptomata. Quandiu enim à cauſis morbum facientibus gravatur natura, & humorum adeſt cruditas, tunc ut aliquid rectè evacuetur, fieri omninò non poteſt (g).

Excretiones per alvum, attentis colore, ſubſtantia, exeundi modo, & effectibus, jàm ſatis ſupra ex Hippocratis doctrina explicavimus. In praeſenti breviter tironibus monſtrare expedit, quodnam judicium ſit ferendum de ventris evacuationibus, quae incipientibus morbis contingunt, ut diſtinguantur ab illis, quae in criſi adveniunt. Igitur ſimiles evacuationes rectè dicuntur ſymptomaticae, quoniam, ut optimè in hoc textu Galenus monet, non fiunt ex naturae ſanae & ex ſe ipſa operantis lege, ſed vi morborum coactae ad expellenda noxia. Hac ratione in ſe ipſis ſpectatae numquam bonae cenſendae, quia perpetuò morbum ſupponunt graviorem, aut leviorem pro ipſarum conditione. Sed ex accidenti eas proficere in febribus acutis, malignis, petechialibus,

(e) Lieut. *Synop. univerſ. Praxeos medic. lib.* 1. *ſect.* 4. *pag.* 220.

(f) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Progn. ſect.* 2. *text.* 22. *pag.* 111. *& Tract. de Febrib. cap.* 4. *§.* 9. *pag.* 75.

(g) Galen. *Com. in lib.* 4. *Aphor. Hipp. ſent.* 22.

libus, aliiſque hujuſmodi, multarum obſervationum fide cognovimus (h), quapropter eas prudenter tractare convenit: neque umquam cohibendae, niſi ſumma urgente neceſſitate, quin potius tolerandae, etſi probae non ſint, ut majora mala vitentur. Dum acuti morbi incipiunt, natura à cauſa morbum faciente irritatur, humores diſgregantur, & putredo ſenſim ingruit (i). Ergo eam materiem ut inutilem & noxiam natura expellere nititur, quod ſi benè fiat, magnum affert levamentum, cum ea enim pars cauſae morbificae ejicitur; ſi verò ob viarum anguſtiam, viſcerum inflammationem ab ipſa materia acri & putrida effectam, aut naturae languorem non expellatur, magna indè damna, & mortem ſaepè induci, videmus. Idcirco permiſſis hujuſmodi ſymptomaticis excretionibus, id Medico agendum incumbit, ut morbum earum generatorem accurata methodo corrigat & emendet.

XVII.

Uno die fluere alvum, ſaepe pro valetudine eſt: atque etiam pluribus, dum febris abſit, & intra ſeptimum diem id conquieſcat. Purgatur enim corpus, &, quod intus laeſurum erat utiliter effunditur (k).

Pulchra ſententia & ad uſum practicum accommodatiſſima, fluxum enim ventris, qui ſponte naturae excitatur, citò cogere velle, hoſtem intùs coercere eſt. Conſulendi ergo tirones, ut hanc Celſi ſententiam prae oculis habentes alvum fluere ſinant per aliquot dies, & aegrum quiete, abſtinentia potus, laudabili victu, & ſomno diſponant, ut diarrhoea intra debitum tempus ex ſe ipſa coerceatur.

(h) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Prog. text.* 14. *pag.* 98.

(i) *Vide Tract. de Febrib. lingua vernac. cap.* 3. *pag.* 27. *ſeq. & Patholog. noſtr. tract.* 2. *prop.* 11. *num.* 48. *pag.* 490. *& ſeq.*

(k) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 19. *pag.* 229.

CAPUT X.

DE DOLORE COLICO-ILIACO.

APud Hippocratem, & Medicos ipſi coaevos, nuſquam, quod ſciam, doloris colici, ſub eo nomine, mentio fit. Crediderunt hinc aliqui, morbum eſſe novum & veteribus incognitum, idque confirmant auctoritate Plinii ita loquentis: « Id ipſum mirabile, alios (morbos) deſinere in nobis, » alios durare, ſicuti colum. Tiberii Caeſaris prin» cipatu irrepſit id malum, nec quiſquam id prior » Imperatore ipſo ſenſit, magna civitatis ambage, » cùm edicto ejus, excuſantis valetudinem, legeretur nomen incognitum (a). » Sed cordatiores, re maturè inſpecta, colicum dolorem morbum non eſſe novum, ex vero affirmant (b); Hippocratem enim ipſum deſcripſiſſe ſub *ilei* nomine, ejus opera attentè legenti notum fit, iliacum enim malum & colicum pro uno eodemque morbo habuit, & accuratè deſcripſit (c). Romana civitas Veſpaſiani temporibus, quibus vivebat Plinius, in rebus medicis parùm exculta, mirata eſt nomen incognitum, veriſimile enim eſt, cultiſſima Celſi, qui Tiberii temporibus floruit, opera, parùm adhuc apud eas gentes viguiſſe, ſic enim ſcriptor hic, omni laude major, de hac re loquitur: « Intra ipſa verò inteſtina conſiſtunt duo » morbi, quorum unus in tenuiore, alter in plenio» re eſt. Prior acutus eſt: inſequens eſſe longus po» teſt. Diocles Cariſtius tenuioris inteſtini morbum » *chordapſon*, plenioris *ileon* nominavit. A pleriſque » video,

(a) Plin. *Hiſt. Natur. lib.* 26. *cap.* 1.

(b) Vide Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 2. *quaeſt.* 1. *pag.* 437.

(c) Vide Gorraeum, *verb.* κωλικὴ, *pag.* 353.

» video, nunc illum priorem *ileon*, hunc *colicon* no» minari (d). » Si attentè naturam, effectus, phoenomena doloris iliaci, & colici conſiderentur, eundem omninò eſſe morbum, ſola ſymptomatum vehementia diverſum, quivis intelliget. Cùm tamen Galenus hos morbos diſtinxerit, atque ſcholae in ejus fermè verba juraverint, inde factum, ut plerique ſcriptores diviſim de his malis, tamquam diſtinctis, egerint. Nos autem pro tironum uſu accommodatiſſimum duximus, ea mala ſub uno capite comprehendere, ita enim fiet, ut vetuſtiſſimorum Medicinae Principum de his effata comprehendant, & fortè aegritudinis indolem plenius agnoſcant. Eſt igitur dolor colico-iliacus: *affectio inteſtinorum dolens, cum praeternaturali eorum, verſus ſuperiora, motu conjuncta.* In hoc malo dolor modò tenuia, modò craſſa occupat inteſtina: nunc fixus, nunc vagus & inconſtans eſt; quapropter omnia inteſtina pro parte affecta verè habentur. In Phyſiologia monſtravimus, inteſtina motum habere partibus ſolidis humani corporis proprium, quo alimenti portionem recipiant, & foeces ad inferiora pro earum expulſione promoveant (e). In dolore colico-iliaco, inteſtinis praeter naturam affectis, motus invertitur verſus ſuperiora, indeque vomitus hunc morbum fermè perpetuo comitantur cum ſummè difficili inferioris alvi adſtrictione. Dolor colico-iliacus ſymptoma eſt in actione depravata facultatis animalis non principis, nempè ſentientis, & moventis. Morbus horum ſymptomatum generator eſt ſaepè intemperies, raro admodum ſoluta unitas; vidimus enim in Pathologia, dolores ab intemperie potius quam unitatis ſolutione generari (f). Igitur intemperies, quae in qualitatibus manifeſtis

(d) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 13. *pag.* 221.

(e) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract.* 2. *prop.* 13. *nu.* 69. *pag.* 117. *ſeq.*

(f) *Vide Pathol. noſtr. tract.* 3. *prop.* 13. *nu.* 62. *pag.* 524. *ſeq.*

nifeſtis conſiſtit, aliquando ſed rarò morbum hunc creat, calorem enim immodicum, & frigus improvidè ſuſceptum inteſtina labefactare, eaque dolentia reddere, obſervationibus notum eſt. At intemperies, quae in vitiata partium ſubſtantia conſiſtit, potiſſima eſt doloris colici-iliaci generatrix, corrupta enim atque vitiata inteſtinorum compage, certoque & ineffabili modo affecta eorum ſubſtantia, quae calidum humidumque nativum conſtituit, plurima mala, ſed praeſertim dolores maximi, inde naſcuntur. Adde, quod inflammatio ſaepiſſimè hoc malum producit, atque in quovis inflammationis genere partium ſubſtantia & temperies certo modo vitiari ſolet. Praeter differentias generales morborum affectioni colico iliacae communes, diſtinguere in ea expedit, an iliaca magis quàm colica, aut contra potius colica ſit, quàm iliaca. Diſcernitur id ex affectis inteſtinis: nam ſi tenuia magis laborent, affectio in iliacam: ſi craſſa, in colicam magis vergit, quod probè notandum ad accuratam prognoſim, & curationem. Deinde hoc malum acutum eſt aut chronicum; ita tamen ut iliacum in acutum, colicum in chronicum potius vergat: utrumque autem & celere, & longum eſſe poteſt. Epidemicam interdum eſſe hanc affectionem, pluribus exemplis conſtat, ſed praeſertim ex conſtitutione à Paulo AEgineta adducta, quam in priore parte hujus operis tradidimus agentes de paralyſi. Endemium etiam eſſe id malum, ex colica Pictavienſium, ſeu Pictonum, & quam hic Madriti experimur, notum eſt, quamquam ex deſcriptione, quam Citeſius, ocularis teſtis, de colica Pictonum ſaeculo praeterito, reliquit, ſunt qui hoc malum epidemicum in ea regione exiſtimaverint. Utut ſit, plures in eo explicando adlaborarunt, inter quos noſtris temporibus praecipuè adnumerandus Antonius de Haen, qui edita primùm diſſertatione de colica Pictonum, quibuſdam deinde, novis curis,

ris, retractatis, tùm demùm completam hujus morbi notitiam tradit (g). Fatendum nihilominus, auctorem hunc pro more ſuo, in his lucubrationibus, theoreticis & ſiſtematicis ratiociniis nimium delectari. Neoterici Scriptores colicam affectionem dividunt in humoralem, ut ipſi vocant, inflammatoriam, ſpaſmodicam, ſtercoroſam, flatulentam, verminoſam &c. Sed re attentè inſpecta, haec omnia cauſarum & effectuum notiones ſunt, non morbi differentiae: contemnenda tamen omninò non ſunt, quia id commodi afferunt, ut nos commoneant, num vigeat in hoc malo inflammatio, an corruptorum humorum copia, flatus, vermes, ſtercorum proventus &c.

Plethora, obſtructio, & diatheſis, ut omnium morborum ſunt occaſionales cauſae, ita ad affectionem colico-iliacam inducendam interdum quaelibet earum ſeorſim, ſaepè ſimul concurrentes diſponunt. Repletio vaſorum inteſtinalium, meſenterii, hypochondriorum, aliarumque partium ventris, huic morbo anſam praebet in hypochondriacis, hyſtericis, & iis, quibus conſuetae ſanguinis evacuationes per haemorrhoides & uterum ſuppreſſae ſunt. Obſtructio non ea modò quae inteſtinorum cavitates includit, ſed praeſertim quae eorum tunicas replet, hunc acceſſit: quod benè notandum, ut intelligamus, facilius cedere affectionem, quae ab obſtructis cavitatibus, quàm quae ab obſtructis tunicis inteſtina conſtituentibus ortum ducit. Huc pertinet iliaca affectio iis adveniens, quibus inteſtinum cum ſtercore in inguina aut ſcrotum procidit, neque in ventrem repellitur, ſed per vim & anguſtiam retentum phlegmone vexari ſolet. Diatheſis accedens plethorae, aut obſtructioni eas ad hunc morbum prae aliis producendum determinat, quae variis formis hic laedere ſolet.

(g) Haen *Ratio meden. tom. 2. circa finem, & tom. 1. part. 3. cap. 2. pag. 290.*

ſolet. Quibus inteſtina debilia ſunt ab ortu, aut aetatum progreſſu; febribus tertianis maximè autumnalibus laceſſiti: atra bile, hypochondriaca, hyſterica, ſcorbutica affectione vexati: cruditatibus obnoxii, aliiſque hujuſmodi, ob ſpecialem diatheſim huic morbo ſuſcipiendo aptiſſimi ſunt. Sed animadvertere oportet, frequenter plethoram, obſtructionem, & diatheſim conjungi in hoc malo; quod ad curationem aggrediendam neceſſe eſt tirones conſiderent, inde enim fit, ut inflammatio, etſi non unica neque perpetua ſit hujus doloris cauſa, frequenter tamen ipſum producat aut comitetur. Inter efficientes cauſas aër, ejuſque alterationes maximam vim habet ad hunc morbum generandum. Sic aeſtate & autumno hoc malum viget magis quàm hyeme & vere, atque certas annorum conſtitutiones huic affectioni inducendae vires accommodatiſſimas habere, conſpicimus. Diaeta multum etiam confert huic morbo producendo; ſi enim pravi humores ex multis, vitioſis, nec benè coctis alimentis in prima regione cumulentur: ſi potibus ſpirituoſis calidis, exercitationibus violentis corporis aut mentis, immodica venere, aut alio quovis modo corpus nimium incaleſcat, facilè haec affectio excitatur. Animi pathemata vehementiora, ſed praeſertim iram, hoc malum ſaepius accerſiſſe, omnibus notum eſt. Sic videre eſt apud Tulpium, fidiſſimum obſervatorem, foeminam ex vehementi iracundia ileo lethali correptam (h).

Praeviſis his omnibus, in hiſtoria doloris colico-iliaci tradenda, praemonere oportet, primùm phoenomena utrique affectioni communia, deinde quae cuique, prout magis viget, propria ſunt, tum demùm finiendi modum eſſe proponenda. Igitur affectio haec ſicut pueros, ſeniores, & foeminas rarò, ita frequenter juvenes & conſiſtentis aetatis homines adoritur.

(h) Tulp. *Obſerv. Medic. lib. 2. cap. 41. pag. 159.*

ritur. Interdum repentè ingruit, ſaepè praecedunt cruditates, faſtidia, languor, crurum impotentia, oris inſuavitas. Sub initiis, morbo jàm praeſente, dolor acutus modo vehemens, modò remiſſior ventrem occupat, nunc fixus, nunc vagus, ſuperiorem, inferiorem ventris regionem, aut latera invadit. Hinc paſſionem iliacam Barbari *miſerere mei* appellaverunt. Vomitus ſequitur corruptorum humorum, crudi enim, bilioſi, pituitoſi, virides, quandoque etiam nigri per os ejiciuntur cum anxietate, implaciditate, faſtidio. Alvus clauſa eſt, & raró quidquam dejicit, idque incipiente tantùm morbo fit, cùm excrementa, infernam alvum ſub ejus ingreſſu occupantia, expelluntur, poſtea prorſus recluditur. Venter inflatur, tenditur. Pulſus ſubduri, denſi, aliquando inanes, inflati, falſam magnitudinis ſpeciem repraeſentantes. Febris perpetuò adeſt, ita tamen, ut aliquando obſcura, ut plures credant, aegrum non febricitare, aliquando manifeſta, ejus tamen indolis, ut calor in habitu corporis lentus nec nimium acris percipiatur. Creſcente morbo, augentur omnia, ſed accedit multa ſitis, multumque aquae bibendae deſiderium, quod ipſum tamen potationibus non quieſcit: ructus etiam fiunt, & interdum, aeger jamjam eructaturus, protinùs cohibentur. Reſpiratio cum anhelatione: ac ſi quidquam per clyſterem fuerit injectum, aut non admittitur, aut admiſſum retinetur, exitu negato, aut ſi fuerit redditum, erit mixtum viſcidis & ſpumoſis. Itaque ſi tenuia laborent inteſtina, atque adeo dolor in iliacum magis vergat, his omnibus accedit continua vomitio, ut etſi per os aſſumpta ad ſtomachum deſcendant, non multò poſt vomitu rejiciantur, ſubindeque pravi humores & olentes cum alimento corrupto, vomendo, ejiciuntur. Singultus adeſſe ſolet, & aegrotantis corpus ſed praeſertim facies, nigreſcit. Febris acuta fit: caput nutat: vigilia: venter

venter ita tenſus, ut chordae inſtar diſtringi videatur, quod veteribus occaſionem dediſſe fertur, ut malum hoc chordapſon appellarent, Latini volvulum. Morbo jam ad ſummum ſtatum evecto, praeter omnia dicta phoenomena, implaciditas adeſt maxima: per inferna nihil ſolidi, nè quidem flatus ejiciuntur: vomitus immaniſſimi, ut ſtercus ipſum humoribus diſſolutum, foedè tamen olens, per os ejiciatur. Interea pulſus languent: corporis extrema frigent: ſitis intolerabilis: animi abjectio, mentis aberratio: ſingultus frequens: lingua ſicca: nervorum diſtenſio: gelidus ſudor, cordis tremor, ſyncopa, omnia certiſſimae mortis nuntia. Cùm verò dolor in colicum magis vergit craſſa occupans inteſtina, eiſdem ſymptomatibus in mortem ducit, malo ad ſuperiora inteſtina tranſlato, facilè enim in iliacum & acutum convertitur. Ex ſitu doloris, ſymptomatum vehementia & acutie, vomitus frequentia & conditione, febris indole, malum ad craſſa & inferiora inteſtina magis vertere, quivis in obſervando attentus intelliget. Quod ſi in ſalutem aeger tendat, praeterquam quod omnia praedicta remiſſiora ſunt, aegerque ex intervallis quieſcit, ſomnumque conciliat, nec vomitus ita frequentes nec male olentes moleſtant, aliaque ſymptomata ſua vehementia non ita necem minantur, id etiam habet, ut purgante medicamento ore ſumpto alvus dejiciat primùm quidem ſiccum excrementum, aliàs more ovilis ſtercoris in globulos intortum, aliàs inſtar bubuli, leve, flatibus plenum, atque aquae ſupernatans. Reddito autem ſtercore, aut emiſſis flatibus, levatur aeger, quieſcit, placidè reſpirat, omniaque venturae ſalutis indicia apparent. Sed perpetuum non eſt, affectionem hanc in ſalutem aut mortem directè terminare, quoniam in alios morbos ſaepe mutari ſolet. Igitur tranſitum colici doloris in epilepſiam ſaepè lethalem, & in paralyſim,

ex Paulo Ægineta jam vidimus: at in articulorum dolores, & impotentiam, communi obſervatione videmus. Relictis etiam ſuperioribus ſedibus, in ultimam ſuminis partem, inteſtinum rectum, & veſicam urinae delabi, non rarò contingit: atque haemorrhoidum fluxum ſuperveniente interdum ſanari, expertum eſt. Hoc mali genus numquam diſcrimine vacat, fermèque inter acutorum morborum terminos finitur, dum enim chronicum fit, non tàm dolore, quàm moleſtia afficit; quibus enim non penitus eradicatur, haec patiuntur: Gravitas adeſt ſenſuſque moleſtus, dum aeger à cibis abſtinet, ipſis autem aſſumptis inflatur, & difflandi quidem cupiditas eum inceſſit, ſed inferius exitus intercluditur; ructibus tamen facilè tentantur, & aliquando eructandi finem non aſſequuntur: quod ſi qua parte flatus erumpunt, viroſi planè odores ſunt, ſursùm petentes, & acidos ructus, aut aliàs corruptos excitantes. Renes & veſica in partem hujus mali adducuntur, & urina modò cohibetur, modò cum labore inſtar ſtranguriae emittitur. His omnibus facies tumet, color vitiatus, membrorum impotentia, atque temporis progreſſu abſceſſus, & ulcera non mitia, aqua intercutem, & phthiſis ſupervenire ſolent. Neque id omittendum, affectionem colico-iliacam, cum ſemel occupavit, nullo negotio iterum invadere, praeſertim ſi inteſtina debilia, aut labefactata ſint, & errores in diaeta comitantur.

Ad curationem doloris colico-iliaci attentè inſpiciendum genus morbi, an inflammatio, ut saepè fit, an ex humoribus vitioſis obſtructio, aut excrementis retentis, an diatheſis ſpecialis, an omnia ſimul concurrant; varia enim eſſe debet pro harum rerum varietate. In primis ſi inflammatio adeſt, nulla interjecta mora, ſanguis mittendus, primùm ex brachio, deinde ex pede; multum tamen ſanguinis non eſt extrahendum, inteſtina enim, ſicut ventriculus, ex

multa

multa ſanguinis evacuatione labefactantur, neque audiendi illi ſunt, qui, inteſtinis inflammatis, ſanguinem aſſerunt, ut in pleuritide, eſſe educendum. Quod ſi ſimul cruditas adſit, quae ex vomitu facilè cognoſci poteſt, parcè ſanguis extrahendus, ſimulque danda opera, ut crudi humores excernantur. Poſt haec ad diluentium, laxantium, & refrigerantium uſum ſtatim accedendum. Igitur conficiendum eſt juſculum ex pullo gallinaceo, carne vitulina, additis bugloſſo, borragine, intubo, quod quaternis horis eſt propinandum, ita ut alternè intermediis horis detur ciatus aquae puriſſimae frigidae, pauxillo nitri alteratae, idque uſque ad diem quartum efficiendum. Interea clyſteres ex aqua, oleo, & ſaccharo injiciendi, atque pro re nata repetendi. Eodem tempore frictiones & lotiones crurum, itemque cucurbitulae ad femora applicatae magnam ſaepe opem attulerunt. Poſt quartum diem aqua nec tam frequens, nec tam frigida eſt praeſcribenda, ſed ex longioribus intervallis, ita tamen, ut loco nitri ſyrupus violarum, aut capillorum veneris ſubſtituatur. Eo tempore clyſteribus parùm mellis, aut mannae Calabriae addi poteſt. Poſt diem ſeptimum eadem peragenda, ſed loco ſyrupi violarum ſyrupus de mucilaginibus, aut de althaea Fernelii praeſcribendus. Poſt diem nonum, ſi febris remittat, & venter ad tactum laxus neque renitens ſit, purgatio ex rhabarbaro & ſyrupo roſarum ſolutivo lactis ſero dilutis tutò inſtituitur. Ab ipſis morbi initiis confert oleum amygdalarum dulcium recenter extractum, ſeu in juſculo, ſeu aliàs ad arbitrium Medici propinatum. Confert etiam omentum vervecis recens ventri applicatum, itemque veſica bubula lacte calido repleta, eidem appoſita. Si malum hoc ex vitioſorum humorum, aut ſtercorum proventu oriatur, ſecta prius vena cautionibus ſupra poſitis, per unum aut alterum diem idem aquae frigidae uſus convenit, non quidem nitro,

ſed

ſed ſyrupo violarum alteratae, ut mollities & laxitas tum inteſtinis, tum humoribus obſtruentibus inducatur: quo facto, nulla amplius ſpectata mora, purgans medicamentum exhibendum, quod ad nutum Medici confingi debet. Mihi tamen in eo caſu prae caeteris arridet medicamentum, ex mannae Calabriae unciis duabus, ſalis anglici uncia una, aquae malvarum unciis ſex, compoſitum. Quod ſi medicamentum vomitu rejiciatur, iterum eſt repetendum. Caetera ut in inflammatione efficienda. Memini, poſt factas venae ſectiones, & poſt ſufficientem diluentium uſum, in hac mali ſpecie, grana duodecim trochiſcorum alhandal cum unciis duabus olei lini recentiſſimè extracti, mirificam ſtercorum & corruptorum humorum colluviem per inferna eduxiſſe, praeſentaneo aegrotantium adjumento; ſed leviora prius tentanda ſunt. Monitos hic velim tirones, morbi hujus tantam eſſe ferociam, ut quibuſvis adhibitis auxiliis, ipſe tamen tenaciter, quaevis artis opera eludendo, permaneat, fortè quia etſi plethora & obſtructio his medicamentis cedant, durat tamen diatheſis malum fovens, atque fateri oportet, ſpecifica, ut vocant, medicamina diatheſi colico-iliacae tollendae appropriata hactenus deſiderari. Ergo ſi malum diutius premat, neque propoſitae methodo cedat, ad laxantia & anodina recurſus eſt. Balneum, tinctura anticolica ex Palacios, parca tamen doſi exhibita quia opium continet, theriaca, idque genus alia praeſcribenda ſunt moderatiſſimis doſibus, ita tamen ut purgantia, clyſteres, laxantia non omittantur: imò anodinis prius quies, evacuantibus deinde humorum excretio promoveatur. Hinc vides, quae vulgò pro hoc malo adducuntur ſpecifica, ut pulvis hepatis & inteſtinorum lupi: ſanguis anguillae: oſſa meſpilorum: lumbrici terreſtres: jecur caprillum: umbilicus infantis nuper nati: corallum tritum: erinaceus uſtus, aliaque benè multa, ad mulier-

mulierculárum aniles fabulas, & otioſorum hominum figmenta eſſe releganda.

APHORISMI.

I.

Ab ileo vomitus, aut ſingultus, aut convulſio, aut delirium, malum (i).

Cùm Hippocrates ſub ilei nomine, inteſtinorum, tum tenuium, cùm craſſorum, dolorem comprehenderit; neque quibuſvis harum partium doloribus vomitus ſuperveniant, proinde eos adeſſe malum eſſe pronuntiat, quod etſi generaliter certum ſit, de vomitus ſignificatione in doloribus colico-iliacis (etenim ſingultum, convulſionem, delirium iis accedere, periculoſiſſimum eſſe, nemo non intelligit) pauca praelibare juvat. Igitur ſi affectis inteſtinis, humorum vitioſorum colluvies ex nimia ingeſtorum, aut cruditatum antecedentium copia, ventriculum, hypochondria, parteſque vicinas occupet, natura robuſta interdum eos per vomitum ſpe ſalutis evacuat, idque ex conferentia & tolerantia, aliiſque bonis ſignis cognoſcitur. Hac ratione affectiones hyſtericae, hypochondriacae, ſcorbuticae aliquando levantur. Succedit etiam vomitus colicis & ileoſis, cum deficientibus vi morbi inteſtinorum facultatibus attrahente & expellente, alimenta in ventriculo corrumpuntur, atque pravis humoribus mixta vomitu evacuantur, quod ſemper magno aegri diſcrimine fit, nihil enim per inferiora dimitti, atque inteſtina gravi malo affici, ea per os excretio monſtrat. Longè autem pernicioſior eſt vomitus in his malis, cùm ſimul ſingultus, convulſio, aut delirium comitantur, indicium enim eſt, inflammationem inteſtinorum inſtar eryſipelatis ad ſuperiora converti, quod prorſus lethale eſſe, quivis intelligit.

II.

(i) Hippocr. *lib. 7. Aphor. ſent. 10.*

II.

Quibus ex urinae ſtillicidio ileos ſupervenerit, in ſeptem diebus pereunt, niſi, febre ſuperveniente, urina abundè fluxerit (k).

Haec Hippocratis ſententia, etſi veriſſima, graviſſimorum ſcriptorum torſit ingenia. Galenus, poſtquam fatetur ignorare ſe verum aphoriſmi ſenſum, an legitimus is ſit, in dubium vertit (l). Caſalius noſter Aphoriſmum hunc de alio morbo, nempè de iſchuria renali, non de ileo ſuperveniente, intelligendum cenſet (m). Ego autem memini, me bis vidiſſe tranſitum ſtranguriae in dolorem iliacum. Igitur inteſtinorum ſuperiorum dolores vi naturae in recti inteſtini affectiones converti, atque ob vicinitatem affecta veſica, poſt colicos dolores ſtranguriam ſupervenire, communibus obſervationibus paſſim videmus: quas morborum viciſſitudines jàm pridem notavit Aretaeus (n). Qui igitur vetat, quominus malum ex veſica & inteſtino recto ad ſuperiora inteſtina devolvatur? Sanè morborum mutationes, metaſtaſes, tranſlationes, hos alioſque ſimiles eventus quotidie monſtrant. Ergo cùm quis ex urinae ſtillicidio in dolores inteſtinorum colico-iliacos inciderit, videndum, num febris ſuperveniens malum iterum ad urinae vias deducat, ita enim fiet, ut per copioſam urinarum excretionem morbus ſolvatur, ſin minus aeger perpetuis vomitibus ileoſorum more morietur (o).

III.

In ileis nihil deſcendit ad inferiora, & hoc eſt proprium & inſeparabile paſſionis... Si vehementius diſtorquean-

(k) Hippocr. *lib. 6. Aphor. ſent.* 44.

(l) Gal. *Comm. in lib. 6. Aphor. ſent.* 44.

(m) Caſal. *Hiſtor. Natural de Aſturias, tratado de las doctrinas de Hipp. §.7. pag.163. ſeq.*

(n) Aret. *de Cauſ. & ſigdiut. morb. cap.* 8. *pag.* 59.

(o) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Epidem. lib.* 1. *ſect.* 2. *text.* 4. *pag.* 52.

queantur, ſtercus eis aſcendit, atque ſingultiunt: quidam verò deſipiunt & convelluntur, compatiente nervorum principio ſtomachi paſſioni (p).

Nihil frequentius in libris Medicorum alioqui inſignium legitur, quàm in doloribus iliacis vehementioribus ſtercora non modò vomendo per os educi, ſed & clyſteres per alvum injectos vomitu rejici: imo non deſunt qui affirment, ſuppoſitorium alligatum femori, ad ſuperiora raptum, per os exiiſſe. Sed quàm multa in obſervando commiſſa ſint menda, quàm futiliter & vanè multi in mirabilibus enarrandis operam perdant, norunt illi omnes, qui in legendo obſervationum particularium cumulo, quo non obruitur, ſed opprimitur prorſus medica ars, tempus inutiliter tranſigere coacti ſunt (q). Morgagnus, quae de ileoſis proximè propoſuimus, accuratè examinans, in adverſariis anatomicis primùm ea ſi non omninò negat, in dubium ſaltem revocare videtur. Poſtea in eximio opere de cauſis & ſedibus morborum, &c. eandem rem tractans, eruditè quidem, ut ſolet, eam perſequitur, atque exempla expulſionis excrementorum per os novo examine percurrens, nec tamen in negativam ſententiam tam arctè propendens, in id incumbit, ut rationem eorum ex anatome reddat. Sed ab eo labore ſuperſedere potuit bonus ſenex, nihil enim (quod ipſe non diffitetur) tam rectè dici poteſt, quin poſſit probabili conjectura impugnari (r). Ego autem ſic exiſtimo, ſtercora in inteſtinis craſſis (eorum enim hic locus proprius eſt) numquam diutius detineri, niſi quod horum vis in illis immutandis praeter naturam inverſa ſit, aut

(p) Gal. *Comm. in lib.* 7. *Aphor. Hipp. ſent.* 10.

(q) *Vide quae de hac re diximus in Praef. ad Hipp. Progn.* §. 3. *pag.* 54. *ſeq.*

(r) Vide Morgag. *Adverſ. anat.* 3. *animadverſ.* 9. *pag.* 72. *& de ſedib. & cauſ. morb. lib.* 3. *epiſt.* 34. *num.* 28. *ſeq. tom.* 2. *pag.* 52.

aut nimio calore & inflammatione indurata & reſiccata (ſ), quae duae cauſae generales ſunt adſtrictionis alvi. In iis, qui ileo conflictantur, ſtercus antea in inteſtinis praeexiſtens non aſcendit ad os, cùm ipſe viderim, ſub initiis hujus morbi ea ſtercora per infernam alvum aegros excernere, quae ante morbum cumulata erant, quo facto ita clauditur inferior venter, ut progrediente morbo, parùm, aut nihil dejiciatur. Id ipſum ante me vidiſſe Petrum Salium, ex ejus tractatione de ileo ſatis patet (t), imo & ipſe Hippocrates in hiſtoria mulieris volvuloſae inquit: *Seceſſus crudi, tenues, pauci* (u). Ergo per os exit in ileoſis vomitus ſtercori ſimilis ac foedè olens, quod indicat, malum uſque ad ſuperiora inteſtina & ventriculum ita propagatum, ut circa alimenta id efficiant, quod lege naturae craſſorum inteſtinorum proprium & peculiare eſt, foeculentas ſcilicet ciborum partes corrumpere, & certa putredinis ſpecie afficere. Cùm verò id ipſum inteſtina ſuperiora & ventriculus efficere nequeant, quin & ipſa corrupta ſint, putredine conſpurcata, & in gangrenoſam labem converſa, inde fit, ut ileoſi, quibus ſtercoroſa ſubſtantia per os ejicitur, inevitabili gangrena pereant.

IV.

Hypochondriorum, hepatis, cordis (oris ventriculi) *partiumque umbilico circumpoſitarum dolores, excluſo ſanguine, periculo defunguntur; non excluſo, interimunt* (x).

In doloribus partium ventris ſanguis ſponte fluens ſeu per haemorrhoidas, ſeu per anum, utilis eſſe ſolet, eoſque ſolvere, ſi validis viribus, conferentia &

(s) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 3. *prop.* 16. *nu.* 83.

(t) Vide Petr. Sal. *de Affect. part. cap.* 11. *pag.* 255.

(u) Hippocr. *lib.* 3. *Epidem. ſect.* 1. *aegr.* 9.

(x) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 11. *ſent.* 25. *pag.* 168.

& tolerantia comitantibus, excretio fiat, haec enim omnium accommodatiſſima eſt ad hos morbos tollendos. Si verò viribus languidis, aegro extenuato, morboque diutius trahente, ſanguinis excretio per infernam alvum ſuperveniat, inſtantis mortis nuntia eſſe conſuevit (y). Docemur utique, in his malis ad miſſionem ſanguinis, ad applicationem hirudinum, ad cucurbitas admovendas, non eſſe diutius morandum, validis enim viribus morbi vim infringunt.

V.

Quibus continuò in febris vacatione hypochondrii, & cordis, (oris ventriculi) *dolor, crurumque ac partium inferiorum, & unà venter in molem aſſurgit, phlebotomia exolvit, & alvi profluvium. Ibi tum febricitare, calamitoſum, quia diuturnae ſunt febres & validae: quim etiam inde veniunt tuſſes, difficultas ſpirandi, atque ſingultus, quae omnia quando exolvi debent, coxarum praegrandis dolor & crurum, aut puris expectoratio ſupervenit, aut oculis capiuntur* (z).

Pulchra ſententia obſervationes continens circa morbos partium ventris cum dolore conjunctos ſcitu digniſſimas. Qui colicis doloribus per intervalla conflictantur, validis febribus, ſaepe diuturnis, interdum acutis cum ventris inflatione, & inteſtinorum doloribus corripiuntur. Si inflammatio, horum malorum origo, acuta ſit, celeriter aegri morbo defunguntur, quamquam ſaepiſſimè mors ea omnia excipiat: ex vero enim inquit Aretaeus de his loquens: « Colici ſanè volvulo, & ſtropho (id eſt torminibus) » celeriter necantur (a). » At ſi inflammatio lenta fuerit, temporis tractu ea ſymptomata, quae in textu refe-

(y) Vide Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 23.

(z) Hippocr. *in Coac. Durei. lib.* 2. *cap.* 11. *ſent.* 24. *pag.* 167.

(a) Aret. *de Cauſ. & ſig. morb. diut. lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 59.

referuntur, accedere ſolent, ut non ſemel vidimus in iis, qui ex podagra retropulſa ventris dolores ſpatiuntur. Sed maximè notanda horum malorum ſolutio, etenim praegrandis dolor coxarum (hoc eſt, eorum oſſium, ex quibus hypogaſtrii cavitas in infimo ventre conſtituitur) & crurum, damnum ex inteſtinis avertit. Id unum reſtat, ſub hoc caſu in acuta inflammatione phlebotomiam prodeſſe, non purgationem arte factam: utramque utilem eſſe in inflammatione lenta, ita tamen: « Ut ubicumque » purgationis & phlebotomiae neceſſarius incidit uſus, » à phlebotomia auſpicandum: qui contra facit, tam » eſt in vitio, quàm ſi ipſe manus adferret aegroto, » quòd morbum alioqui ſanabilem ex eventu faciat » inſanabilem (b). » Vellem tamen ego, ut tirones imitentur Hippocratem, qui tam religioſus fuit in purgando, ut non, niſi ſumma neceſſitate coactus, catharticum exhibendum putavit, ac ſolo clyſtere contentus medicinam facilè inſtituerit (c).

VI.

Ex hypochondriorum dolore, febres malignae; quod ſi & ſopor acceſſerit, peſtiferum (d).

Hypochondrii nomine Hippocratem hic praecipuas infimi ventris partes intelligere, cenſendum (e), atque de iis inflammatis pronuntiata eſt ſententia, ut ſi diceret, febres acutae ex doloris acerbitate viſcerum hypochondriacorum natae, ſunt terrificae atque malignae.

VII.

Quibus hypochondria dolent ſine inflammatione, his febris ſuperveniens, ſolvit dolorem (f).

K 4 Non

(b) Duret. *Comm. in Coac. Hipp. lib. 2. cap. 11. ſent. 24. pag. 167.*

(c) Vide Duret. *loco citat.*

(d) Hippocr. *in Coac. Duret. lib. 1. ſent. 32. pag. 17.*

(e) Vide Duret. *loco proxim. citato.*

(f) Hippocr. *lib. 6. Aphor. ſent. 40.*

Non utcumque febris hypochondriorum dolores tollit, ſed cum inflammatio nulla ſubeſt, neque febris ab initiis comitatur, ſed poſtea ſupervenit. « Ergo » (inquit Celſus) ſi ſine inflammatione dolor eſt, » nihil imponendum eſt, hunc enim ſtatim ipſa febris ſolvet... Nam & praecordiorum dolores, ſi » ſine inflammatione ſunt, finit, & in jecinoris do» lore ſuccurrit, &c. (g).

VIII.

Cùm inteſtinum in dextra parte dolebat, & articulari morbo correptus eſt, quietior erat: poſtquam autem hic curatus fuit, magis dolebat (h).

Conſenſum partium ventris cum ſumma cute ex Hippocratis mente in Phyſiologia monſtravimus (i); at hic earumdem partium conſenſus cum articulis obſervationibus confirmatur, etenim ſaepè vidimus, ventris dolores colico-iliacos tranſlatione in articulos facta ſolvi, eoſdemque materia in ventrem iterum reduce, de novo excitari. In iis, qui podagra, iſchiade, aliiſque articulorum morbis laborant, id paſſim obſervamus, ex hiſque edocemur, frictiones, extremarum partium lotiones, cucurbitularum applicationem, in doloribus inteſtinorum magni uſus eſſe debere.

IX.

Quae autem ex papaveris ſucco, & alterco, & eo modo frigidis compoſita medicamenta ſunt, ſimul omninò & refrigerant & ſiccant: qua ratione non ſolùm ut ſenſui torporem inducentia ſalutaria ſunt, ſed etiam ut humorum tenuitatem cogentia atque craſſantia, praeterea vehementem calorem refrigerantia. Ubi verò craſſi glutinoſique

(g) Celſ. *de Medic. lib.* 3. *cap.* 10. *pag.* 139. & *lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 70.

(h) Hippocr. *de Humorib. verſ.* 205.

(i) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 2. *prop.* 11. *nu.* 65. *pag.* 102.

ſique humores exuperant, alieniſſima ſunt quae torporem inducunt, cavenduſque magnopere in ejuſmodi affectibus eorum uſus eſt (k).

Agit Galenus in hoc loco de ſedandis doloribus, ſed praeſertim loquitur de his, qui inteſtina occupant, atque talia adducit ad veram praxim documenta, ut hac de re omninò conſulendus ſit. Opiata, ut vocant, medicamenta in hoc malo à quibuſdam ſummis extolluntur laudibus, ad ea tamquam ad ſacram ancoram confugientibus. Contra alii, ea medicamina cane pejus & angue fugienda, exiſtimant. Si inteſtina ex calida & ſicca eorum intemperie, quae ob diuturnitatem *hectica* à quibuſdam appellatur, debilia & dolentia ſunt, opiata nocent, atque falſas inducias dando, aegrum prorſus conficiunt, debilitatur enim his inteſtinorum compages, & malum non avertitur, quin potius exaſperatur. Si adeſt inflammatio, aut copia craſſorum humorum, vel flatuum proventus, noxia ſunt opiata, etenim humores cogendo & includendo, naturam gravant, & debilitant. Adde, hoc mali genus rarò ex humoribus cavitatum, ſaepe ex his, qui inter tunicas inteſtinorum continentur, procedere, quibus opiata medicamenta opem nullam afferre, ſed cogendo, damna inducere, quivis intelliget. Dolent aliquando inteſtina ex ataxia ſpirituum, ſubtili inquinamento affectorum, ut in hyſtericis, iiſque, quibus laxa & debilis eſt inteſtinorum compages. His ergo convenit difflationem promovere, tranſpirationem ſartam tectamque ſervare, tùm demùm laudanum liquidum ſub moderata doſi praeſcribere. Generaliter certum eſt, eos, qui conſtanti animo cruciatus perferre ſtudent neque medicamentis obtundere, citius certiuſque ex morbo evadere.

X.

(k) Galen. *lib.* 12. *Meth. med. cap.* 8.

X.

Novum illud inventum, nempè clyſma è fumo tabaci, quid hic praeſtet, experientiae relinquitur (l).

Laudandus labor eorum, qui indeſinenter nova inquirunt remedia pro morbis magnis debellandis; curandum tamen, ne praeproperè novis fidamus inventis; ſunt enim multa, quae, ut rectè dicebat Verulamius, primò ſpem inſlant, deinde deſtituunt. Apud Heiſterum longè deſcribitur uſus fumi tabaci per clyſterem injecti in ileo curando, tum praeſertim cùm ab hernia incarcerata oritur. Deſcribitur etiam inſtrumentum, quo fumus in inteſtina introducendus, ac multis laudibus & encomiis hoc remedium proponitur (m). Aliud inventum, novam nempè machinam, ante paucos annos fabricatam, ad ileum deſperatum ſanandum, longa oratione communicat Antonius de Haen, atque litteras à Medico Mediolanenſi (in Italia enim haec machina excogitata eſt) ſibi datas proponit, multiſque experimentis in canibus factis, quibuſdam etiam corollariis & problematibus adjectis, exornat. Sed poſt haec omnia: « Jure, inquit, Italos Medicos & Chirurgos laudandos, qui in vivis hominibus, ne una vice nimiùm urgendo obeſſent, lentè adeo, & prudenter progreſſi ſunt. (n). » Hippocrates folle fabrili flatum in ventrem immittebat in hoc malo, ut ventrem & inteſtina diſtenderet, deinde extracto folle clyſterem adhibebat (o). Denique ne quid intentatum relinqueretur, globulos plumbeos, & argentum vivum, hauſtis quandòque libris tribus, in aqua calida propinare non dubitarunt homines alioqui non ineruditi. Sed ut rebus arduis fieri ſolet, alii hoc remedii

(l) Juncker. *Conſpect. Medic. Pract. tab.* 108. §. 7. *pag.* 850.

(m) Heiſter. *Inſtit. Chirurg. part.* 2. *ſect.* 5. *cap.* 161. §. 6. *pag.* 983.

(n) Haen *Ratio med. tom.* 4. *part.* 8. *cap.* 5. *pag.* 192.

(o) Hippocr. *de Morb. lib.* 3. *verſ.* 172.

dii genus tamquam ſuſpectum rejecerunt. Ego autem non video, qui poſſint inteſtina tam diro morbo debilitata immane adeò metallorum pondus ſuſtinere, quin oneri prorſus ſuccumbant. Nec video etiam, qua ratione inflammatis inteſtinis prodeſſe poſſint metalla humanae naturae inſenſiſſima (p). At, inquies, plumbum & mercurius non adeo noxia ſunt, quin imò tamquam optima remedia interdum aſſumuntur. Scio equidem, nihil tam abſurdè fieri poſſe, quod non aliquando apud cordatos homines approbetur. Scio etiam, in Anglia & Scotia noſtris diebus inductum eſſe novum morem apud homines integrè valentes, mercurium vivum ad uncias duas aſſumendi horis matutinis (q). Sed novitatis amor haec, aliaque plura abſurdiſſima in uſum induxit, quae matura inſpectio ſenſim emendavit. Ego, fateor, numquam hoc remedii genus praeſcripſi, ſed propono, ne tirones ignorent quae à gravibus ſcriptoribus traduntur: neque diſplicet Vanſwietenii hac de re judicium, qui ita loquitur: « Negari tamen » non poteſt in morbo hoc adeo periculoſo tentari » poſſe & uſum remedii, licèt ſuſpecti, ſi ſpes ſit, » imminentem mortem ſic evitari poſſe (r). » Quod ad plumbum attinet, notiſſimum eſt, metallum eſſe noſtrae naturae inimiciſſimum, neque id probationibus indiget, cùm apud innumeros fermè noſtrae artis ſcriptores ampliſſimè demonſtratum ſit, imò & inteſtina praeſertim offendere, communi ferè omnium conſenſu innoteſcit. Hinc non ſolùm à foro medico, ſed ab arte coquinaria excludenda eſſe vaſa omnia ex plumbo, & aere confecta, experti omnes rectè conſulunt. Legendus hac de re Vanſwietenius, qui coli-

(p) Vide Sydenham. *Obſerv. Medic. ſect.* 1. *cap.* 4. *pag.* 10.

(q) *Vide Acta & Obſerv. Societ. Edimburg. tom.* 3. *art.* 31. *pag.* 475. *& tom.* 2. *art.* 34. *pag.* 481.

(r) Vanſwiet. *Comm. in Aphor. Boerh.* §. 964. *tom.* 3. *pag.* 180.

colicam Pictonum his de cauſis natam obſervaſſe affirmat (s). Lectu etiam dignae ſunt duae diſſertationes de hoc morbo, ex metallicis vaporibus, plumbeis praeſertim, orto, quae extant apud Diſputationes Pathologicas curis Halleri editas (t), quamquam non injucunda eſt, quae ibidem extat, de venae ſectione in cubito in colica Pictonum, diſputatio à Joanne Aſtruc adlaborata (u). Sed omittere hic nec poſſumus, nec debemus, Valleſium noſtrum de hoc argumento egiſſe, veterum omnium uſque ad ſua tempora teſtimonia collegiſſe, ut probaret, vaſa omnia ex plumbo, aere, ſtanno (ne excepto quidem argento) pro uſu pharmaceutico, & culinario, hominum ſaluti multum officere (x): indeque à prudentiſſimo Principe Hiſpaniarum Rege Philipo II. lege cautum eſt, nè Pharmacopolae, in aquis deſtillandis, vaſis aeneis, etſi ſtanno obductis, ſed vitreis tantùm, uterentur (y). Cùm verò praedicta remedia, non, ſine magna cautione, magna etiam urgente neceſſitate, applicanda ſint, id, benè monente Morgagno, ſub initiis morbi feſtinatè efficiendum, dum valida adhuc ſunt viſcera: eo autem jàm multum progreſſo, inteſtinis fracidis & ad ſphacelum properantibus, ſuſpecta omnino haec auxilia ſunt (z).

XI.

Sed inteſtinis hactenus acutè dolentibus perierat prius omnis doloris ſenſus: nemo enim (ut Senecae verbis id efferam) poteſt valdè dolere, & diu... Sed mali augurii

(s) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. Boerh.* §. 1060. *tom.* 3. *pag.* 357.

(t) Haller *Diſp. Pathol. tom.* 3. *diſſert.* 85. & 86. *pag.* 279. *ſeq.*

(u) Haller *loco citat. diſſert.* 84. *pag.* 261.

(x) Valles. *Tratado de las Aguas deſtilad. &c. pag.* 28. *ſeq.*

(y) *Ley unica, tit.* 17. *lib.* 3. *de la Recopilacion.*

(z) Morgag. *de Sedib. & cauſ. morb. &c. lib.* 3. *epiſt.* 34. *num.* 13. *pag.* 47.

augurii eſt, dolorem hac ratione deliniri, & alvum ex indolentia fieri citam... accenſa quippe inteſtina ut facilè emoriuntur, ſic amittunt victa facillimè ſenſum doloris, & praecipitant aegrum non tàm in ſudorem frigidum, quàm ipſam mortem (a).

Omnis dolor tribus modis ſedatur: ablatione, ſeu correctione cauſae, quae fit victrice natura, aut remediorum ope: ablatione ſenſus, cùm pars emoritur, aut narcoticis obtunditur: mentis defectu, debet enim ea concurrere ad doloris ſenſum (b). Ex his modis prior ſalubris: alter periculoſus aut lethalis: ultimus numquam ſine diſcrimine fit. Ergo ſi colici dolores, & iliaci deficiant, alvus laxetur, & aeger frigidus cum ſudatiuncula appareat, gangrenam ſubeſſe, indicium eſt, atque cita alvus, non ex cauſae morbificae excretione, ſed ex naturae impotentia oritur, quae omnia mors inevitabilis ſequitur. Idem interdum accidere in flatuum expulſione per inferiora in his morbis, dum, victa natura, cum ſignis lethalibus erumpunt, in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica monſtravimus (c).

XII.

Ubi per haec conſequuti ſumus, ut ex inferiore parte ſpiritus tranſmittatur, offerre potui mulſum tepidum non multum (nam ante magna cura vitandum eſt, ne quid bibat) ſi id commodè ceſſit, adjicere ſorbitionem (d).

Spectat Celſus in malo inteſtinorum acuto, ut flatus per inferna ejiciantur, ad potum & ſorbitionem

(a) Tulpius *Obſerv. Medic. lib.* 2. *cap.* 41. *pag.* 158. & 159.

(b) Vide Hippocr. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 6. & *Pathol. noſtr. tract.* 3. *prop.* 13. *nu.* 62. *pag.* 125.

(c) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Prog. ſect.* 2. *text.* 24. *pag.* 119.

(d) Celſ. *de Med. lib.* 4. *cap.* 13. *pag.* 222.

nem exhibendam, optimo ſanè conſilio ab ejus duce Hippocrate deſumpto, qui in morbis acutis diaeta tenui, & in acutiſſimis tenuiſſima utebatur (e). Methodicorum mos fuit, in celeribus affectionibus aegros intra diatriton (ſic tres primos morbi dies appellabant) fame macerare, ut paſſim apud Galenum (f) videre eſt. Si umquam alias à cibo & potu aegros abſtineri oportet, certè in acutis inteſtinorum malis id congruere debet, cùm partes iſtae ex morbo laceſſitae nec alimentum ad ſe trahere, multò minus per corpus digerere poſſunt. Quod ſi ob aegri debilitatem, anni tempus, conſuetudinem, ipſum alimento reficere conveniat, paucum id ſit, & ex longis intervallis, ne inteſtina graventur: « Victum valdè tenuem (inquit Sydenhamius de iliacis » loquens) aegro praeſcribo, ita ut non niſi coch» learia aliquot juſculi, ex pullo gallinaceo parati, » ſorbenda bis vel in die permittam (g). » Fatendum tamen, paulò liberalius potum ex aqua ſimplici & frigida concedi poſſe, etenim morbus poſtulat humectationem cum refrigeratione, & ſi forte: « Qua intemperantia ſubeſt, tutior eſt in potione, » quam in eſca (h).

XIII.

Dolores, qui in ventre fiunt, elevati quidem, leviores: non elevati verò vehementiores (i).

In hujus aphoriſmi commentario ait Galenus, dolores ventris elevatos ab Hippocrate vocari eos, qui continentes abdominis partes occupant, adeo, ut quicumque ſupra peritonaeum fiunt, ſublimes vocentur:

(e) Vide Hippocr. *lib.* 1. *Aphor. ſent.* 7. *& ſeq.*

(f) Vide Galen. *Method. medend. lib.* 8. *cap.* 6. *& lib.* 10. *cap.* 6.

(g) Sydenh. *Obſerv. Medic. ſect.* 1. *cap.* 4. *pag.* 10.

(h) Celſ. *de Medic. lib.* 1. *cap.* 2. *pag.* 23. Vide Hippocr. *lib.* 2. *Aphor. ſent.* 11.

(i) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 7.

centur: qui verò infra, hoc eſt, in ipſis inteſtinis atque ventriculo, non ſublimes, ſeu non elevati dicantur. Qui in praxi ſunt exercitati, non ſemel viderunt, dolores modò leves, modò acerbiſſimos, nunc fixos, nunc vagantes, ventris partes moleſtare, qui longè à colicis & iliacis diſtant, neque horum ſymptomatibus propriis & peculiaribus ſtipantur, ſubinde revertentes, non acuti, ſed in longiſſimum plurium menſium, & aliquando annorum terminum ſeſe extendentes. In his curandis venae ſectiones & purgationes, atque quorumvis remediorum multiplex farrago nihil aliud efficit, quàm morbum exaſperare, & aegrotantem conſumere. Igitur eos tempori, naturae, & aetatum mutationibus committere: balneationibus: diaeta humectante, aliiſque rebus non naturalibus mediocriter ac temperanter uti, maximum remedium eſt. Videre utique convenit Carolum Piſonem, ſcriptorem optimum, qui de ventris doloribus longè & accuratè tractavit, etſi nimio medicamentorum uſu, ſui temporis more, curationem inſtituat (k).

CAPUT XI.

DE JECORIS INFLAMMATIONE.

Veteres Graeci hepaticos vocabant eos, qui hepatis phlegmone afficiebantur, quod vocabulum poſtea ad alios hepatis morbos tranſlatum eſt (a). Galenus hepatis inflammationem hepatitim à Graecis vocari dixit (b), quo nomine apud recentiores communiter indigitatur. Ergo hepatitis ſeu inflammatio hepatis

(k) Carol. Piſ. *de Morb. à proluv. ſeroſ. ſect.* 4. *cap.* 2. *pag.* 267. *ſeq.*

(a) Vide Foes. *Oecon. verb.* Ηπατικοι *pag.* 263.

(b) Galen. *Com.* 3. *in lib.* 1. *Epid. Hipp. text.* 4.

hepatis eſt: *Praeternaturalis jecoris excandeſcentia cum febre acuta, & hujus viſceris tumore.* Adeſt ergo in omni jecoris inflammatione tumor, creſcit enim, dum inflammatur, hujus viſceris moles, ut aliquando phlegmon, quandoque eryſipelas ipſum occupet: unde neceſſe non eſt, ut tumor in magnam ſemper magnitudinem accreſcat, cùm interdum phlogoſis, non multùm aucta hujus partis mole, eam moleſtet. Indè fit, ut excandeſcentia & febris modò graves multumque ſenſibiles ſint, modò obſcuro atque lento igne tantùm patefiant. Haec affectio morbus eſt in intemperie omnis generis, organo vitiato, & aliquando etiam unitate ſoluta, ut inflammationibus commune eſſe ſolet, quemadmodum in Pathologia monſtravimus (c). Inter hujus morbi differentias ea praecipuè adnotanda, quae partem affectam reſpicit, nam etſi hepar in hoc malo perpetuò afficiatur, tamen modo pars gibba diaphragmati vicina, modò pars cava ſtomacho proxima inflammatur. Quae ex magnitudine & parvitate in caeteris morbis deſumitur differentia, hic maximè locum habet, quia interdum inflammatio magna eſt, totumque ventrem elevat, aliquando pars parùm intumeſcit, quae magnitudo quamquam ad ſenſum varia ſit, tamen, quod ad morbi vehementiam attinet, non raró contingit, ut inflammatio ex mole parva graviori periculo conjuncta ſit, quàm magna.

Occaſionales cauſae omnium morborum plethora, obſtructio, diatheſis, ſicut in omnibus inflammationibus, ut pluries dictum eſt & in Pathologia monſtravimus (d), ſic in hepatis inflammatione perpetuò juncta concurrunt, nam vena portarum, & cava, quae hoc viſcus praereptant, facilè plethoram in ipſo

(c) *Vide Patholog. noſtr. tract. 1. prop. 2. nu. 10. & 11. pag. 400.*

(d) *Vide Pathol. noſtr. tract. 2. prop. 8. nu. 36. pag. 463.*

ipſo cumulant. Bilis, quae naturae lege ad hepar ducitur, ut in Phyſiologia vidimus (e), obſtructionem cum calore & aeſtu inducit, praeſertim ſi crudi humores, ut fieri ſolet, in hac parte cumulati conjungantur. Diatheſis, qua humores ipſius partis affectae, atque de novo accedentes ſpeciali modo corrumpuntur & vitiantur, hic preſtò eſt, multa enim excandeſcentia cum pauca difflatione ad id non parùm adjuvat, ac, niſi amplitudo venarum ſuccurreret, hepar corruptioni & ſpeciali inflammationi magis adhuc obnoxium foret. Inter efficientes cauſas aër, ut ad caeterarum partium morbos, ita maximè ad hepar inflammandum vim habet, tum calore & aeſtu, ut fit tempore aeſtatis, quo hujus partis affectiones nimium vigent, tum praecipuè vi occulta ipſum laedendo. Diaeta quantum hepati officiat, dum ex rebus calidis, vigiliis, violentis exercitationibus conficitur, omnes norunt. Animi etiam pathemata, uti alias ventris partes, ita potiſſimùm hepar afficere, nullis probationibus indiget (f).

Hepatis inflammatio morbus frequentiſſimus eſt, contra quam vulgus cogitat Medicorum. Quocumque anni tempore invadit, ſed praeſertim vere & aeſtate. Pueros & foeminas rarò, ſenes aliquando, juvenes & viros frequenter adoritur, maximè cum cibis calidis, potibus ſpirituoſis, nimiis exercitationibus, intempeſtiva venere, aliiſque id genus incommodis, nimiùm excandeſcunt. Sub initiis rigor, poſtea dolor gravis potius quam pungens in hypochondrio dextro, modo fixus & ſtabilis, modò ad ſuperiora uſque ad claviculas & jugulum aſcendens, & interdum, quod magis mireris, per thoracem lateris oppoſiti diffunditur, ut non raró ſub falſa pleuritidis vagae & inconſtantis ſpecie Medicos fefellerit.

(e) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 3. *prop.* 20. *nu.* 91. *pag.* 164.

(f) Vide Vanſwiet. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 916. *pag.* 91.

rit. Tumefactio ventris, praeſertim partis dexterae, comitatur dolorem, ita tamen, ut ea in magnis atque vehementibus tantùm inflammationibus appareat, ſaepe enim latet in occulto ignis, nec tàm magno tumore, quàm magna vi jecur inflammat. Interea febris eſt acuta, ardens cum pulſu parvo, denſo, celeri. Adeſt praeterea ſitis & oris inſuavitas & amaritudo. Orificium ſuperius ventriculi dolet, interdum etiam regio umbilici. AEger anxius eſt, ad vomendum proclivis, ac frequenter vomitu rejicit corruptos humores bile pallida & flava, nec rarò viridi aut nigra permixtos. Urina flaveſcens, aut inſtar flammae cum ardore ejicitur. Lingua cum virore pallida: cutis ſquallida, ſicca: oculorum album flavedine tinctum: alvus, ſi hepar validum ſit, clauſa, ſin minus, lubrica: ſed excrementa nunc flava, mordentia, acria, nunc albeſcentia inſtar pulmenti evacuantur. Creſcente morbo augentur haec omnia, accedit tamen ſingultus, ſanguinis ſtillae ex naribus, icterus, cardialgia, languor. Morbo ad ſummum ſtatum evecto, praeter haec omnia, mentis alienatio, contractio membrorum, ſumma cutis ariditas, linguae ſiccitas & nigredo, urinarum color obſcurè rubeſcens, febris vehemens, acceſſionibus tamen & remiſſionibus conſtans, inaequalitas pulſuum cum duritie, tenſione, frequentia. His omnibus ſaepe accedunt exanthemata, quae tùm indole, cùm figura, pro aegrorum & temporum conſtitutionibus, varia eſſe conſuevere. Hepatis inflammatio terminatur in ſalutem, mortem, aut in alios morbos mutatur. Si igitur, ea in ſummo vigore conſtituta, pulſus in dies languidiores fiant, tuſſis inanis, & reſpiratio difficilis (quae ſymptomata quoſdam ab initiis comitantur) nimium creſcant, ſi frigeant extrema cum viſcerum aeſtu, aut prorſus remittat dolor, permanentibus, imò & auctis propoſitis malis, mors inevitabilis ſequitur. Quod ſi ſub ſtatu

morbi

morbi ſanguis confertim ex naribus fluat, eumque fluxum ſudor comitetur: aut alvus feratur multis, craſſis, bilioſis excrementis: vel urinae copioſè effluant, ſpes eſt, ſalutem adventuram. Mutatur haec inflammatio in abſceſſum, quo pus efformatur, atque in eo caſu eadem ſigna atque ſymptomata apparent, quae in pectoris ſuppurationibus declaravimus. Solet etiam tranſire in ſcirrhum immedicabilem, quod ex ſumma partis affectae duritate cum inflammationis remiſſione cognoſcitur. Degenerat etiam aliquando in tertianas febres, quartanas, aut erraticas, quae unica eſt harum mutationum ſpectabilis, cùm jam praedictae poſt multos labores tum demùm lethales eſſe ſoleant. Jecinoris inflammatio morbus acutus eſt, ac non raró acutiſſimus, atque maxima pernicie perpetuò comitatus, cùm numquam facilis ex eo curatio ſpectanda ſit. Hucuſque deſcripſimus veram hepatis inflammationem, ſed advertere expedit, jecur interdum phlogoſi lenta conſumi, quae incautos facilè decipiat, omnia enim quae aeger tunc patitur, mitiora ſunt, atque excandeſcentia adeo levis parvaque apparet, ut dolor, gravitas, totuſque morbus magna potius reſpiratione, cutis defoedatione, membrorum impotentia deprehendi quàm tactu debeat, ipſumque vitium quandoque acutiſſimum eſt, celeriterque interficit, idque Aretaeus ſub *venae cavae acuto morbo* deſcripſit, noſque alibi adduximus (g), aut multis ſaepe menſibus trahitur, ut iis contingit, quibus impetigines, aliaque exanthematum genera faciem, ſummamque cutim defoedare ſolent.

Ad inflammationem hepatis tollendam prodeſt venae ſectio ex brachio ſemel & iterum celebrata ſub ipſis morbi initiis: neque tamen multum ſanguinis

 extra-

(g) *Vide Illuſtr. noſt. ad Hipp. Progn. ſect. I. text. 27. pag. 66, & text. 29. pag. 69.*

extrahendum, quia haec pars, etſi multum calida ſit, citò frigeſcit & debilitatur. Purgatio, incipiente morbo, minimè inſtituenda; at remiſſa jàm febre & ſymptomatibus, ſi natura integrè rem non conficiat, levi cathartico morbi reliquiae auferendae. Pro morbi decurſu neque multa medicamenta, neque nimia feſtinatione auxilia praeſtanda, multis enim remediis natura opprimitur, atque blandis & ſuavibus adjumentis confortatur. Igitur praeſcripto victu tenui ex juſculo pulli gallinacei cum herbis refrigerantibus, ut de aliis inflammationibus dictum eſt, aqua frigida danda ſub augmento morbi, nitro alterata, ſub ſtatu verò modicum camphorae ante ſingulas potiones tutò propinari poteſt, niſi aegri conditio, & ſpirituum ataxia, ut fieri ſolet, medicamentum id ſuſtinere nequeant. De caetero, parùm olei amygdalarum dulcium in juſculo utile eſſe conſuevit. Decocta item ex medicamentis, quae veteres *hepatica*, quoniam hepati ſuccurrere credebant, recentiores *ſaponacea*, quia mucilagine ſalina gaudent, appellare conſueverunt, locum hic habent, qualia ſunt cichoreum, gramen, intibus, fragaria, agrimonia, & id genus alia: curandum tamen ne nimio infrigidantium uſu pars debilitetur, ad quod vitandum parùm ſantali citrini his medicamentis immiſcere & ſimul coquere, veteribus in uſu fuit. Monitum eſt Galeni, unicam ſalutis ſpem in hoc morbo in naturae robore conſiſtere (h), & quidem rectè, niſi enim natura potiorem curationis partem efficiat, vana ſunt, & non rarò noxia multa Medicorum molimina. Arabes Medici, ut videre eſt apud Rhaſem, frigida medicamenta tùm exterius, tùm interius applicabant (i); at Graeci tutiorem viam ſectantes ab iis abſtinebant, nè partis leſae vim infringerent, ac medicamenta lenien-

(h) Gal. *Meth. med. lib.* 10. *cap.* 5.

(i) Vide Rhaſim *lib.* 9. *ad Almanzorem, cap.* 67. *pag.* 46.

lenientia & robur partis conſervantia adaptabant (k). Igitur exterius oleum cucurbitae chalibeatum, prout deſcribitur in Pharmacopea Matritenſi, incipiente morbo ſufficere poteſt (l); at morbo ad ſtatum accedente, parùm camphorae eidem additum confert.

APHORISMI.

I.

Recto inteſtino inflammato, & utero inflammato, & renibus ſuppuratis urinae ſtillicidium ſupervenit: hepati autem inflammato, ſingultus ſupervenit (m).

Perpetuum non eſt, hepate inflammato adeſſe ſingultum, ſed fermè ita fit, ut ſingultus morbis acutis ſuperveniens hepar, aut partes ipſi vicinas inflammatas demonſtret. Optimè Celſus: « Frequens, inquit, ſingultus & praeter conſuetudinem continuus » jecur inflammatum eſſe ſignificat (n). » Hinc diſcant tirones, dum vident hominem, citra morbum acutum, nimium & praeter conſuetudinem ſingultientem, de affecto hepate ſuſpicandum.

II.

Inflammationes, quae in hoc viſcere citra ipſius imbecillitatem naſcuntur, ſi quidem in gibba parte conſiſtant, praecipuè ſi grandes fuerint, perfacilè vel ſolo tactu dignoſci poſſunt: at ſimarum partium inflammationes per alia potius accidentia, quàm per tactum, inveſtigare oportet (o).

 Dum

(k) Vide Holler *de Morb. intern. lib. 1. cap. 35. pag. 332.* & Duret. *ibidem, pag. 336.*

(l) *Pharm. Matrit. part. 5. cap. 2. pag. 279.*

(m) Hippocr. *lib. 5. Aphor. ſent. 58.*

(n) Celſ. *de Medic. lib. 2. cap. 7. pag. 62.*

(o) Galen. *de Locis affect. lib. 5. cap. 7.*

Dum jecur inflammatur, totum fermè inflammatione excandeſcit, ſed morbi vis interdum in parte gibba potius quàm cava, & contra, inhaereſcit. Diſtinguendum id ex ſymptomatum praedominio, ſi enim dolor ad cartilaginem mucronatam vergat, tuſſicula & ſpirandi difficultas plurimùm vigeant, gibbam partem maximè affici, cenſendum. Quod ſi, his ſymptomatibus remiſſis, moleſtae admodum ſint nauſea, ſitis, vomitus, & dolor ad umbilicum, & verſus inferiora magis, quam ſuperiora converſus, ſimam jecoris partem potiſſimum laeſam eſſe judicandum. Quod advertere expedit, quia malo gibbam partem occupante, per ſanguinis effuſionem, ſudores, urinas magna ex parte ſolvitur: eo autem in concava parte conſiſtente, vomitu & alvi fluxu maximè diſſipatur.

III.

Febres, quas ardentes antiqui vocabant, magna ex parte advenire videmus jecoris aut ventriculi flammeis diſpoſitionibus.... Quemadmodum ubi in univerſo quoque corpore bilioſi humores ad immoderatum fervorem perveniunt: verùm hae, quae aut jecoris aut ventriculi occaſione eveniunt, omnium ſunt vehementiſſimae (p).

Febrium ardentium fomes, etſi in humoribus per totum corpus, bileſcentibus, hoc eſt, in bilem converſis, conſiſtere poſſit, plerumque in viſceribus deliteſcit. Ergo Medicus attentè inquirat quodnam viſcus in iis laboret, ac hepar frequenter affectum inveniet. Nec ardentes modò, ſed & quae autumni tempore, ſub larva continuarum, tertianarum naturam ſervant, ſedem ſuam in hepate potiſſimùm figere, fidis obſervationibus conſtat. « Ubi poſt fervidiſſimas » & ſicciſſimas aeſtates (inquit Vanſwietenius) au» tumnali tempore graſſantur epidemicae febres con» tinuae

(p) Gal. *de Locis affect. lib. 5. cap. 7.*

» tinuae remittentes, tunc obſervationes practicae » docuerunt, hepar frequenter affectum fuiſſe, & » infarctum ſpiſſo ſanguine ad atrabiliarem quaſi te- » nacitatem accedente: tunc in talibus aegris non » apparet quidem ſaturatus ille flavus ictericorum » color, ſed facies ceracea quaſi eſt, & pallido in » dilutiſſimam flavedinem colore morbi hujus ſignum » dat (q). » Obſervatione didici, hujuſmodi febres poſt benè evacuatam bilioſorum humorum copiam & ardorem temperatum, cortice peruviano tutò fugari (r).

IV.

Dextra parte (in hepatitide) *ſub praecordiis vehemens dolor eſt: idemque ad latus dextrum, & ad jugulum, humerumque partis ejuſdem pervenit: nonnumquam manus quoque dextra torpet* (ſ).

In magna & vehementi hepatis inflammatione, quae vehementi dolore, ut inquit Celſus, ſignificatur, manus affecti lateris non modò torpet, ſed interdum cum brachio intumeſcit, quod malum eſſe praeſagium animadverti. Extrema corporis membra veluti viſcerum emunctoria Veteres conſiderarunt, ac in magnis eorum inflammationibus eiſdem veſicantia, cucurbitas, fonticulos, ſynapiſmos, aliaque id genus applicare tentarunt, ut malum ab internis ad exteriora juxta naturae inſtitutum advocarent. « Mirum fortè (inquit Hollerius) quod nos bis aut » ter obſervavimus, dolores ſurae intolerabiles in » febre, qui neque fotu, neque litu, neque cata- » plaſmatis ceſſerunt. Mortuis ergo aegris juſſimus, » crura & ſuras aperiri novacula, inventumque pus » album, pallidum, leve, aequale, ſpatiis inanibus » diffuſum, & majore vena concluſum. Atque ut

 nota-

(q) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. Boerh.* §. 918. *pag.* 96.

(r) Vide Gor. *Medic. Hipp. lib.* 4. *Aphor.* 173. *pag.* 270.

(ſ) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 8. *pag.* 213.

» notaretur locus unde pus ejuſmodi, aperto ven-
» tre, vomicoſum hepar & putre inventum eſt. Ita-
» que veriſimiliter loco ſanguinis pus per majorem
» venam in crura & ſuras, quae admodum venoſae
» ſunt, tranſmiſſum (t) » Vanſwietenius hunc locum exagitans, in cruribus natum pus reſorptum fuiſſe, & ad hepar delatum contra Hollerium cenſet (u). Sed quis non videt, haec dicta eſſe ad ſuſtinendum ſyſtema circulationis ſanguinis? Melius Baglivius, etſi hypotheſis ſectator, qui hanc Hollerii obſervationem, tamquam rebus practicis conformem, ſincerè proponit, ab auctoris mente minimum recedens (x). « Hac ipſa cauſa ego cenſeo (inquit Val-
» leſius) ſectionem venae factam in manu dextra inter
» digitum medium & annularem, aut hunc & mini-
» mum... utilem eſſe in jecoris affectionibus (y). »

V.

Quibus in dextris diſtenſio ſubmollis, phrenitici, niſi ſolvatur deſinente febre (z).

Maximè commendavit Baglivius, ut Medici, aegrorum omnium, praeſertim acutis morbis laborantium, hypochondria tractarent (a). Hoc monitum ex Hippocrate deſumpſit, qui in hypochondriis obſervandis accuratiſſimam poſuit diligentiam, ut conſtat ex prognoſticis. Si ergo Medicus hypochondrium dextrum inveniat diſtentum & dolens cum acuta febre, quod hepatis inflammati indicium eſt, aegrum phreniticum fore jure timeat ob extenſionem mali ad diaphragma, ex

(t) Holler. *Comment.* 2. *in lib.* 3. *Coac. Hipp. text.* 2. *pag.* 348.

(u) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. Boerh.* §. 916. *pag.* 86.

(x) Bagliv. *de Prax. medic. lib.* 2. *cap.* 9. §. 12. *pag.* 135.

(y) Valleſ. *Com. in Hipp. Epid. lib.* 2. *ſect.* 2. *text.* 19. *pag.* 62.

(z) Hippocr. *lib.* 4. *Epid. verſ.* 348. *apud Valles. text.* 107. *pag.* 206.

(a) Bagliv. *de Prax. medic. lib.* 1. *cap.* 9. *de obſerv. hypoc. pag.* 39.

ex cujus inflammatione veram phrenitidem fieri, in priore hujus operis parte monſtravimus. Luculentum hujus rei exemplum praebet Hippocrates in hiſtoria Hermocratis, qui phrenitide ex hepatis inflammatione periit (b). Huic enim, hypochondrii diſtenſio ſubmollis ab initiis accedens, inflammatum hepar ſignificabat. Hac occaſione inquit Valleſius: « Vix umquam occurrit ulla earum febrium, quae » vehementer ardent, ut per quas lingua exuſta eſt, » & quae exeunt de ventre torrefacta, quin aliquod » internorum viſcerum praecipuè patiatur, habeatque » inflammationem, aut eam, quam phlegmonem » Graeci vocant, aut pro hac eryſipelas, aut quam » vocant phlogoſim, hoc eſt, ardorem... Atqui ego » mox ac uſtionem maximam in febricitante intueor, » ſi phlegmonis interna ſigna, quae diligenter re» quiro, non apparent, de aliqua tamen tali affec» tione cogito, & eò curationis rationem dirigo (c). » Solent interdum hypochondria ex flatibus diſtendi, quod ex rugitu ventris, facili remiſſione, febre non acuta, & abſentia ſignorum inflammationis non difficilè cognoſcitur, ut ex Hippocrate deducitur in Prognoſticis, noſque in ejus Illuſtrationibus declaravimus (d). Hinc aptè Martianus Valleſium noſtrum inconſtantiae arguit, quòd hunc locum epidemiorum de diſtentione flatulenta intelligit, immemor eorum, quae de eadem dixerat in hiſtoria Hermocratis, ubi eam optimè ex hepatis inflammatione deducit (e): neque fieri poteſt, ut diſtentionem ſubmollem ſequatur phrenitis, quin ea diſtentio ex inflam-

(b) Hippocr. *lib.* 3. *Epid. ſect.* 1. *aegrot.* 2.

(c) Valleſ. *Com. in lib.* 3. *Epid. Hipp. ſect.* 1. *aegr.* 2. *pag.* 117.

(d) *Vide Illuſtr. ad Hipp. Progn. ſect.* 2. *text.* 25. *pag.* 120.

(e) Martian. *Com. in lib.* 4. *Epidem. Hipp. text.* 348. *pag.* 333. *Vide etiam com. ad lib.* 3. *de morb. text.* 99. *pag.* 189. *ſeq.*

inflammatione phlegmonoſa, ſeu phlogiſtica viſcerum naſcatur.

VI.

Hepatis dolor, ſi quiſpiam alius, vicina corpora ad conſenſum inducit, nam & ad jugulum uſque porrigitur, & ſpirandi difficultatem creberrimè affert, atque interdum tuſſim quoque ac dyſenteriam, neque rarò nothas coſtas infeſtat (f).

Veteres Medici, in obſervandis naturae actionibus accuratiſſimi, monuerunt, inflammationes partium ventris dolores in pectore uſque ad ſuperiores coſtas utriuſque lateris interdum induxiſſe. « Dolor » (inquit Aretaeus de inteſtino colo acutè affecto » loquens) modò ad coſtas uſque ſuperiores aſcen» dit, quando & ſpeciem lateralis morbi prae ſe » fert, ſiquidem & iſti febricitant: modò ſub ſpu» rias coſtas in dextram aut laevam partem deſcen» dit, ſic ut jecur, aut lien dolere videantur (g). ». Vidi ego hyſtericas foeminas, eoſque qui flatibus nimium premuntur ſine febre, de dolore ad coſtas conqueri, huncque hyſtericis medicamentis & flatum diſcutientibus tolli, ut inde intelligamus quanta cura & ſollicitudine procedendum, nec facilè pronuntiandum in exacta morborum inveſtigatione. Jecoris inflammationem cum pleuritide, quam *deſcendentem* vocant, ſaepe confundi, auctor eſt Galenus, qui, ea qua erat perſpicacia, hos morbos diligentiſſimè diſtinguit, etſi enim in utroque doleat latus, & interdum coſtae, tamen in hepatitide dolor gravis eſt & tractorius, ut non modò diaphragma, ſed & ſuperiores partes uſque ad jugulum ad inferiora trahi videantur: neque novum eſt ad jugulum,

(f) Galen. *de Locis affect. lib. 2. cap.* 8.

(g) Aretaeus *de Cauſ. & ſig. morb. acut. lib. 2. cap. 6. pag.* 19.

gulum, è regione oppoſitum, dolorem pervenire (h). Dolor autem pleuriticus acutus & pungens & ſine tractione. Reſpiratio laeſa in hepatitide ob diaphragmatis conſenſum fit, atque adeo neque magna eſt, neque alibi quam in diaphragmatis ſitu reſpirandi moleſtiam aeger percipit, ſecus ac in pleuritide, quae reſpirationem nimiùm offendit, atque ipſe dolor eam impediens monſtrat, reſpirandi impedimentum ex ipſo latere naſci. Praeterea: « Lin» guae & univerſi corporis color alteratur, ubi he» par vitiatum eſt: ſicut rurſus thorace affecto tuſſis » increſcit, atque eo tempore omninò apparent ea, » quae tuſſiendo expuuntur... Verùm nequaquam ſi» milis eſt pulſus in hepatis, & membranae coſtas » ſuccingentis inflammatione: ac ne alvi quidem ſe» dimenta ſimilia ſunt, quamquam non in qualibet » jecinoris inflammatione eadem ſunt (i).» Haec omnia ita accuratè Galenus perſequitur, ut ſi tirones ipſum hac de re conſulant, laboris certè non poenitebit. Ex dictis deducimus, ubicumque in lateribus obſervantur dolores hinc inde vagantes, pleuritidis phoenomena ſecum non omninò deferentes, ut in quibuſdam temporum conſtitutionibus malignis factum vidimus, ſuſpicari oportere de hypochondriis, aut aliis ventris partibus malè affectis, & dolorem ad ſuperiora extendentibus, quibus vel ſanguinis miſſione, vomitione, catharſi, aut blanda tantùm tractatione pro laeſionis varietate occurrendum, nihil enim horum eſſe perpetuum ad curationem, experientia monſtravit (k).

VII.

(h) Vide Aret. *de Cauſ. & ſig. morb. acut. lib.* 2. *cap.* 7. *pag.* 19.

(i) Galen. *de Locis affect. lib.* 2. *cap.* 9.

(k) Vide Bagliv. *Prax. Medic. lib.* 1. *appendic. de Pleurit. pag.* 28.

VII.

Titulo magis quam reali effectu his (hepatitide affectis) *commendantur pleraque ſanguinem coagulatum reſolventia: quae enim efficaciter hoc praeſtare poſſent, partium ſunt tenuiorum & hinc orgaſmum ſanguinis longè praeſentiorem inducunt, quàm partem affectam conſolantur* (l).

Mirum! quantum Arabes primùm, deinde Chimici, poſt recentiſſimi Scriptores, omnes tamen nimiùm hypotheſibus addicti, inania remedia pro gravibus morbis extollunt, iiſdemque vires opinione, non re ipſa inventas, atque conſtantes praedicant. « Abſtinendum verò interius (inquit Hoffmannus de hepatis inflammatione loquens) ab » omnibus opiatis, narcoticis & ſopientibus, necnon » à ſudoriferis calidioribus, quae febrem accendere, » vigilias intendere, & delirium ſuſcitare valent. » Exterius fugiendum regimen nimis calidum. . . » Neque emplaſtra ſaturnina, vel epithemata ex aceto » & lithargirio admovenda, quae nimis refrigerant » & conſtringunt; neque etiam ſpirituoſa applicanda, quae fibras rigidiores efficiunt, ac dolores » intendunt (m). »

(l) Juncker. *Conſpect. Medic. pract. tab.* 66. §. 8. *nu.* 6. *pag.* 546.

(m) Hoffm. *de Feb. ſect.* 2. *cap.* 7. *cautel. & obſerv.* §. 3. *tom.* 2. *pag.* 145.

CAPUT

CAPUT XII.

DE MORBO REGIO.

ICterus Graecis, morbus regius Latinis, morbus arquatus, aurigo (a), eſt: *Praeternaturalis totius corporis, praeſertim ſummae cutis, color flavedine tinctus.* Ergo in ictero color plus minuſve flaveſcens adeſſe debet, placuit enim vetuſtiſſimis Medicis ictericos vocare eos aegros, quibus color, praeter naturam in toto corpore, ſed praeſertim in ſumma cute, flavedine tingitur. Verum equidem eſt, alios etiam colores cum flavitie miſceri, ut nigrum, viridem, chlorum, hoc eſt, ex pallido virentem, plumbeum, &c. ſed ex flavedine hujus morbi praeſentia demonſtratur: quapropter nec icterus niger propriè datur, ſed cùm corpus nigredine tingitur, ad cachexiam id referendum. Icteri ſymptoma eſt in affectu corporis, idque nos longè explicavimus in Pathologia (b), ubi ſtatuimus, morbum hujus ſymptomatis productorem eſſe intemperiem, non eam modò quae in calore, ſed quae in vitiata partium ſubſtantia ſimul conſiſtit. Cùm igitur per temperiei debitae certam corruptionem plus bilis in corpore accreſcit, quàm pro naturae inſtituto, aut hepar officio ſuo bilem trahendi & expellendi non fungitur, neceſſe eſt, ut humor hic nimium redundans totum repleat corpus, ipſumque flavo colore tingat. Pars affecta interdum eſt hepar, aliquando, ſine vitio hepatis, totum corpus; ſed praeſertim ſumma cutis, ventriculus item & inteſtina eſſe conſueverunt, ut citato Pathologiae loco demonſtravimus. Fatendum tamen, mor-

(a) *De horum nomin. orig. & ſignif. vide Gorraeum, verb.* Ἴκτερος, *pag.* 267.

(b) *Vide Pathol. noſtr. tract.* 3. *prop.* 12. *nu.* 53. *pag.* 503.

morbum hunc, etſi integro hepate ſub initiis conſiſtere poſſit, procedente tamen tempore viſcus hoc vitiare propter connexum, quem naturae lege cum bile habet (c). Differentiae ſpeciales hujus morbi (generales enim in Pathologia adductas hic repetere ſupervacuum eſt) ſunt: prima, qua icterus conſideratur criticus aut ſymptomaticus. Hic eſt qui morbo ingraveſcente: ille dum eodem miteſcente, victrice jam natura, prodit. Sicut enim ſub augmento morborum acutorum aliquando icterus, majoris periculi nuntius, ita ſub fine, morbo devicto, cum ſpe ſalutis naſcitur. Ex his quae icterum comitantur, ex tempore & exeundi modo, juxta ea, quae de evacuationibus ſymptomaticis paulò ante diximus, an morbus regius ſymptomaticus ſit vel criticus, quivis facilè judicare poterit. Altera icteri diviſio eſt, quae ex parte affecta & laedendi modo deſumitur. Conſiderare enim pro curatione expedit an icteri origo in hepate, an in reliquo corpore exiſtat. Per ardentes febres, alioſque acutos morbos: ſub epidemicis quibuſdam conſtitutionibus: poſt aliqua aſſumpta venena, ex colicis doloribus pertinaciſſimis, non quidem perpetuò, ſed cùm certa atque ineffabilis concurrit diatheſis, univerſum corpus ictero inficitur, inculpato hepate: at in inflammatione hujus viſceris, obſtructione, & ſcirrho aliquando ſolet ſupervenire aurigo. Igitur ſub caſu priore humor partium corporis nativus non utcumque in bilem, ſed certa diatheſi corruptam, mutatur ex vi febris, veneni, aut aëris, quod potiſſimùm contingit ſubjectis quibus humores ad bileſcendum ſunt proclives; ſed in altero caſu corpus ictero infeſtatur, vel quia infirmum hepar nec trahit bilem, nec ipſam à reliquis partibus tranſmiſſam recipit, vel etſi recipiat, ad folliculum fellis traducere non poteſt ob obſtructas vias, atque

(c) *Vide Phyſiol. noſtr. tract. 3. prop. 20. n. 91. pag. 164. ſeq.*

atque adeo ad corpus refluit. Hic eſt ſimpliciſſimus naturae ordo in bile ſecernenda ex attentis obſervationibus deductus, & praxi omninò conformis, ut clarius ex his, quae in Phyſiologia diximus, concipi poteſt (d). Boerhaavius amore ſyſtematis quo ſtatuitur, nullibi praeterquam in hepate poſſe bilem conſiſtere atque ſecerni, icterum omnem à jecinore derivavit, eumque in hac parte ſequitur Vanſwietenius eidem hypotheſi nimium adhaerens: cùm tamen vitia hepatis bilis ſecretionem impedientia varia eſſe poſſint, varias indè Boerhaavius deduxit icteri formas, quas Vanſwietenius candore ſolito non morbi, ſed cauſarum differentias eſſe credit (e), atque adeo non ab omni hepatis inflammatione neceſſariò icterum deduxit, quemadmodum fecerat Boerhaavius (f).

Inter cauſas occaſionales plethora ad icterum diſponit, hepar nimium replendo, & aptum reddendo phlogoſi & inflammationi. Si ſanguis nimium in corpore redundans, particulis tenuibus & oleo ſimilibus repletus ſit, in bilem facilè converti poteſt, indeque ictero occaſionem dare, ut ex Hippocratis doctrina in Phyſiologia monſtravimus. Multò magis ad icterum inducendum juvat obſtructio, ſeu hepatis, ſeu totius corporis, ſi ex humoribus fiat ad bileſcendum pronis, multuſque calor hominem infeſtet, ita enim fit magnus bilis proventus, qui ob obſtructas vias in corpore detinetur. Neque ignorare oportet, lapillos ſeu calculos in ciſtide fellea inventos pro cauſa occaſionali hujus morbi à magnis viris haberi. Sed omnium maximè ad icterum confert diatheſis, ex plethora enim, & obſtructione poteſt quidem bilis copia

(d) *Vide Phyſiol. noſtr. loco ſup. cit.*

(e) Boerh. *Aphor. de Cognoſc. & curand. morb.* §. 914. *ſeq.* Vanſwiet. *in Comm.* §. 932.

(f) Vanſwiet. *Comm. cit.* §. 918. *pag.* 96.

copia augeri, at niſi accedat certa, ſed ineffabilis diatheſis, non ſatis eſt ad colorem flavedine tinctum in univerſo corpore inducendum. Inter cauſas efficientes aër tùm calore, cùm maximè occulta vi icterum producit, ſunt enim certae temporum conſtitutiones, in quibus morbus regius epidemicè graſſatur, ut praeter alios apud Hippocratem videre licet (g). « Ineunte aeſtate (ex vero inquit Bianchius) praecipuè ſicca & ventoſa cum diuturnis aeſtuationibus, in icterum (varii) delabuntur cum virium proſtratione, languoribus, inappetentia, interdum & vomitu, non raró & diarrhoea bilioſa interpolatè recurrente: nec niſi ad autumnum, refrigerato aëre, ac imbribus emollito, liberantur (h). » Diaetam, quae nimium corpus animumque exagitat, aut quovis modo calefacit, icterum producere, quivis intelligit, ſi vel maximè jungantur cruditates ex acribus & obſtruentibus cibis, ita enim bilis multa generatur, nulloque negotio corrumpitur. Ex animi motibus nimium validis, ira praeſertim & moerore quoſdam ictericos factos eſſe, certis obſervationibus monemur (i).

Etſi icterus quamcumque aetatem & ſexum invadat, juvenes & viros magis quàm pueros, hos etiam facilius quam ſenes adoritur. Cùm primum ſeſe manifeſtat, haec aeger patitur: totius corporis color ſubitò in flavum mutatur, ſed praeſertim oculorum album, frons, tempora ita flavedine tinguntur, ut facies horrenda ſit. AEger interea ſiti vexatur, languet, ad motum impotens redditur, vigilat, cibos averſatur, falſis perturbatur imaginationibus,

(g) Hippocr. *lib.* 1. *Epid. ſect.* 2. *conſt.* 3. *text.* 3. *Vide etiam Tract. noſtr. de Febrib. lingua vernac. cap.* 3. *pag.* 27.

(h) Bianch. *Hiſt. Hep. part.* 3. *de Ictero*, §. 5. *pag.* 318.

(i) Vide Hoffm. *Special. morb. Pathol. pars* 4. *cap.* 12. *tom.* 3. *pag.* 303. & de Sauvag. *Noſol. Method. claſ.* 10. §. 30. *num.* 4. *pag.* 483.

bus, moleſtatur pruritu, venas ſub lingua habet tumidas & flaveſcentes, difficillimè ſudat, triſtitia & moerore conficitur. Urina flava, ut dici ſolet, intenſiſſimè, at ferè ex obſcuritate ad nigredinem vergens, atque linteolum in ipſa immerſum flavo colore tinctum extrahitur. Pulſus inanes: febris interdum nulla, ſed nocturnis horis omnis ictericus calore & inquietudine moleſtatur. Quibuſdam alvus, bilioſa, multa, pulmentaribus mixta: aliis dura, coacta, canum ſtercori ſimilia, albeſcentia, dejicit. Si malum ob viſcera nimium labefactata, ſeu phlegmone, ſcirrho, aut calculis obſtructa altas radices habeat, praedicta omnia mordicus permanent, eoſque poſt anxietates, languores, aliaque hujuſmodi incommoda hydrops ſequitur, qui tum demum inevitabili morte aegros conficit. Interdum colliquatione & contabeſcentia finem vitae claudunt. Quod ſi viſcera ſana, aut levibus malis affecta ſint, neque error in diaeta comitatur, benèque inſtituatur curatio, poſt aliquot labores ſpectata ſalus venire ſolet. Morbus hic longus eſt, numquam facilè ſanandus, quamquam pueri facilius, ſenes non niſi difficillimè ab eo liberentur. Atque advertere convenit, icterum, ſeu ob temporum conſtitutionem, ſeu ob errores in victu, vel ob pravam curationem, hepatis phlegmonem ſaepe lethalem poſt ſe trahere.

Venae ſectio in ictero noxia eſt, malum enim hoc numquam ſine bilioſa cacochymia eſt, atque ex vero monuerunt veteres, bilem impedire ſanguinis miſſionem (k). Quod ſi plenitudo fomitem morbo dederit, abſtinentia, exercitiis, balneationibus minuenda eſt: in his tamen omnibus ita agendum, ut ne quid nimis. Purgatio ſub initiis periculoſa, numquam enim morbus regius ſine magno calore eſt,

(k) Hippocr. *lib. de Hum, verſ.* 198, Gal. *com.* 3. *in lib. Hipp. de Humor. text.* 33.

atque cathartico medicamine viſcera calefacta nimium irritantur. Ergo prius praeparanda eſt materia, viaeque aperiendae, ut tum demùm purgatio utilis eſſe poſſit. Sunt qui amara medicamenta in delitiis habent, ut abſynthium, centaurium, gentianam, aliaque hujuſmodi; verùm: « Haec ipſa (inquit Hof» mannus) plus ſaepe detrimenti, quàm emolumen» ti afferre, multiplici edoctus experientia teſtor (l). » Idem de vino, & ſpirituoſis medicamentis ſentiendum, monet hic auctor (m). Saponem Venetum aqua dilutum, aut decocto quinque radicum aperientium, laudat Vanſwietenius, hoc enim remedium concreta ſolvere, blandè abſtergere, & ad expulſionem diſponere credit (n). Sed hoc remedii genus, etſi in communem fermè uſum redactum ſit, fateor, nondum mihi innotuit, quid magni fecerit, non modò in ictero, ſed aliis etiam morbis, ubi à Medicis frequenter praeſcribitur. Laudat Tozzius aquam ex *albo albi*, compoſitam ex albumine ovi quouſque in ſpumam abierit conquaſſato & cum aqua graminis permixto. « Haec autem (inquit) ma» nè & veſpere jejuno ſtomacho ad uncias quatuor » pluries exhibita, mirum quàm tutò foeliciterque » icterum quemcumque ſanet, etiam ubi caetera » non profecerint, quod ſanè millies expertum (o). » Non ſpernendum utique hoc remedium; ſed an tantas & tam mirabiles vires habeat in ictero, non auſim affirmare. Id certum eſt, hoc malum lenire hepatica medicamenta temperata, diluentibus mixta. Si ex aequis partibus ſuccorum depuratorum cichorii, borraginis, intibi, & beccabungae, ſeu ejus loco

(l) Hoffm. *Spec. Patholog. part.* 4. *cap.* 12. *cautel.* §. 6. *pag.* 306.

(m) Hoffm. *loco citat.* §. 8.

(n) Vanſwiet. *Com. in Aphor. Boerhaav.* §. 950. *pag.* 128. & 137.

(o) Tozzi *Comm. in lib.* 4. *Aphor. Hipp. ſent.* 62. *pag.* 136.

co fumariae, fiat ex arte ſyrupus, magni erit uſus in aurigine tollenda. Praeſcribendus tamen aqua graminis benè dilutus. Decocta item ex radicibus fragariae, cichorii, graminis, additis foliis taraxaci, agrimoniae, pimpinellae, cum floribus ſambuci, violarum, ex arte confecta mirè proſunt. Oleum amygdalarum dulcium in juſculis ad ſaburram primarum viarum ſuaviter deliniendam & evacuandam, multùm confert. His peractis, ſi purgationem inſtituere in animo ſit, ex blandis catharticis, ſed praeſertim rhabarbaro & manna, addito tartaro ſolubili, componenda eſt. Neque omittendum, plurimum ad icterum tollendum conducere quod Celſus conſulit his verbis: « Per omne verò tempus utendum eſt » exercitatione, fricatione, &, ſi hyems eſt, bal- » neo: ſi aeſtas, frigidis natationibus: lecto etiam » & conclavi cultiore, uſu, loco, ludis, laſcivia, » aliis, per quae mens exhilaretur, ob quae regius » morbus dictus videtur (p). » Nec facile eſt morbum invenire, pro quo tollendo tanta excogitata ſint remedia partim empirica, partim ſuperſtitioſa. Illorum plurima videre licet apud Plinium (q). Horum ſpecimen quivis reperiet in nugatore maximo Dolaeo, qui, cùm hujus generis multa proponat, his verbis concludit: « Sequens experimentum ne- » minem facilè fallet: urinam aegroti inde ollae, » quam tegula cooperi, & ad medietatem coque, » & fimo equino abſconde (r). » Vaniſſima quidem ſunt hujuſmodi aſſerta, ſed ideo adduxi, ut tirones intelligant, quàm cauti eſſe debent in adoptandis remediis, & quam futiliter de eorum viribus auctores alioqui famigerati loquantur.

M 2 APHO-

(p) Celſ. *de Med. lib.* 3. *cap.* 24. *pag.* 176.

(q) Plin. *Hiſt. Nat. lib.* 26. *cap.* 12. *pag.* 409. & *lib.* 30. *cap.* 11. *pag.* 536.

(r Dol. *Enciclop. Medic. lib.* 3. *cap.* 8. *pag.* 269.

APHORISMI.

I.

Quibus in febre morbus regius ſupervenit ante ſeptimum diem, malum eſt (niſi confluxus humorum per alvum fiant) (s).

II.

Quibus in febre, ſeptima, aut nona, aut undecima, aut quatuordecima morbus regius ſupervenit, bonum eſt: niſi dextrum hypochondrium durum ſit: alioqui non bonum (t).

III.

In ictericis hepar durum fieri, malum (u).

IV.

In febre bilioſa, ante ſeptimum diem cum rigore morbus regius accedens, ſolvit febrem: verùm ſine rigore, ſi accedat extra temporis occaſiones, pernicioſus eſt (x).

Ex hac doctrina occaſionem arripuit Plinius Hippocratem carpendi, ita enim loquitur: « Morbum » regium in oculis praecipuè mirari eſt, tenuitatem » illam denſitatemque tunicarum felle ſubeunte. Hip» pocrates à ſeptimo die in febre mortiferum ſignum » eſſe docuit: nos ſcimus vixiſſe aliquos etiam ab » hac deſperatione. (y). » De hac ipſa ſententia ita Averroes loquitur: « Et dicit Hippocrates, icteria » veniens ante ſeptimum diem in acutis febribus, » malum eſt. Reprobatum eſt experientia in omni» bus noſtris terris, etſi veniat in quinto die lau» dabile

(s) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 62.

(t) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 64.

(u) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 42.

(x) Hippocr. *de Vict. rat. in acut. ſect.* 4. *verſ.* 279.

(y) Plin. *Hiſtor. Natur. lib.* 26. *cap.* 12. *pag.* 409.

» dabile multum eſt viva ratione, & maximè in tem- » poribus calidis, & corporibus calidis: & haec ſen- » tentia Collegiorum Medicorum omnium Perſarum » & Indiae majoris, &c. (z). » Sed Plinius mortiferum eſſe dicit, quod Hippocrates malum eſſe pronuntiavit, quod non deſperationem ſignificat, ſed periculum. At laudabilem multum eſſe icterum die quinto acutae febris apparentem, ut Averroes ait, minimè cenſemus, tametſi aliqui evaſerint; per multa enim diſcrimina à morbo eſſe liberatos, experti credimus. Videndus utique Valleſius noſter, qui nervosè, ut ſolet, Hippocratis ſententiam ab horum ſcriptorum objectionibus vindicat (a). Ergo harum ſententiarum doctrina practica huc redit: ſi icterus in febribus acutis ante diem ſeptimum appareat, etſi non prorſus mortiferum, periculoſum tamen id eſt; quod ſi rigor icterum praecedat, conſtantibus viribus, minus ſubeſt periculi, idem enim tunc contingit quod in febribus ardentibus, dum rigore ſuperveniente judicantur (b): defunguntur tamen periculo aegrotantes, ubi ictero apparente, etiam ſexto die, magna fit humorum expurgatio per urinam, aut per alvum, aut larga ſanguinis è naribus perfuſione, ita enim multos levatos eſſe in Epidemica conſtitutione narrat Hippocrates (c), noſque in praxi vidimus. Contra Hermocrates, & Apollonius, qui facti ſunt icterici ante ſeptimum diem, nec tamen debitè expurgati, periere (d). Quod ſi icterus poſt diem ſeptimum appareat, bonum eſſe conſuevit,

(z) Averr. *Colliget. lib. 4. cap. 43. pag. 39.*

(a) Valles. *Controv. lib.10. cap. 9. pag. 156. & Com. in lib.1. Epid. Hipp. ſect.3. text.65. pag. 18.*

(b) Vide Hippocr. *lib. 4. Aphor. ſent. 58.*

(c) Vide Hippocr. *lib. 1. Epid. ſtatu 3. text. 3. & Illuſt. noſt. ad hunc loc. pag. 104.*

(d) Hippocr. *lib. 3. Epidem. ſect. 1. aegrot. 2. & ſect. 3. aegrot. 13.*

ſuevit, non tamen *tutus*, ut inquit Celſus, quem ex Galeni doctrina in Illuſtrationibus ad Hippocrates Epidemica emendavimus (e). Quocumque autem tempore icterus manifeſtetur, ſi hepar durum ſit, malus & fermè mortiferus eſſe deprehenditur, haec enim duritas phlegmonem, ſcirrhum, aut tenaciſſimam obſtructionem indicat, quae nec naturae vi, nec ullis artis auxiliis tolli poteſt.

V.

Icterico, laborare, ſudare, panem comedere, bibere non multum, lavari caput multo & calido, aut potius tepido, vinum album, ſomno non multo uti (f).

Curatio, quam hic proponit Hippocrates, minimè convenit ictero febribus acutis ſupervenienti, ſed qui ſublato jam morbo permanet, ut in quibuſdam criſibus fieri ſolet, aut cùm icterus chronicus eſt ſine febre, neque hypochondria dura ſunt, his enim caſibus congruunt ea, quae in textu adducuntur. Icterici languidi & hebetes ſunt, atque ad hydropem proclives, quoniam aqueo & crudo humore ſimul cum bile replentur. Sunt praeterea parùm diſpoſiti ad ſudorem, utpote ſumma cutis bile & craſſo humore obſtruitur. Hinc parùm bibere, ſudare, laborare, non multo ſomno uti, corpus humiditatibus liberat, atque bilem difflari facit, quae omnia ſanè in ictero curando plus valent, quàm magnifica & pompoſa quorumvis Pharmacorum promiſſa. Sed adnotatione dignum eſt, Hippocratem hic, ſicut & alibi, capiti remedia applicare, quoniam ex oculorum colore foedato, cerebrum bile ſuffundi in hoc morbo, rectè conjicimus. « Meritò (inquit Valleſius) capiti adhibetur in hoc malo major cura & » prae-

(e) *Vide loco prox. citat. pag.* 105.

(f) Hippocr. *lib.* 7. *Epid. text.* 67. *Edit. Valles.*

» praeſenti loco, & ſecundo & tertio de morbis, » & ubi icteri tradit curationem, quia color tuni» carum oculi indicat cerebri membranas, quarum » eae ſunt productiones, bile etiam eſſe imbutas.... » Bibere jubet non multum, quia exiguus potus abit » in renes, qui copioſior eſt, regurgitat etiam in » totum habitum (g).

VI.

Icterici multùm foedati pereunt: alba dejectio iis unà ſecedit (h).

Obſervationibus fidis notum eſt, quibuſdam ictericis ita colorem foedari, ut univerſum fermè corpus intenſiſſima flavedine tinctum ſit, indeque non cutis modò, ſed & oſſa ipſa interdum hic morbus flavedine inficit, numquam è ſceletis eluenda (i). At eam mutationem coloris funeſtam eſſe, quivis intelligit, non enim ſunt in natura vires ad intemperiem hujus coloris productricem tollendam. Excrementa alvi non perpetuò alba ſunt in ictero, ſed ubi inteſtina craſſa, quorum proprium eſt excrementa formare & tingere, vi morbi ita afficiuntur, ut eorum vis aut multùm depravata, aut fermè abolita reperiatur, quod malum ſignum eſſe facilè colligitur (k).

VII.

Strenui vinipotae frequenter ventriculi languoribus, aut colicis, aut articularibus affectibus corripiuntur, quos tamen his omnibus non raro ſolutos vidimus per ſubitum ſalutarem icterum. Ira correpti in ſtatum quan-

 doque

(g) Valles. Com. *in lib.* 7. *Epidem. Hipp. text.* 67. *pag.* 416.

(h) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 1. *ſent.* 38. *pag.* 20.

(i) Vide Morgag. de Sedib. *& cauſ. morb. epiſt.* 37. *nu.* 7. *pag.* 74.

(k) *Vide quae de albed. foecum adduxim. in Phyſiolog. tract.* 3. *prop.* 16. *nu.* 83. *pag.* 149. *ſeq. & prior. huj. oper. part. lib.* 1. *cap.* 2. *aphor.* 5. *pag.* 11.

doque valetudinarium decidunt, niſi icterico affectu corripiantur. Hyſtericae interdum paſſiones per icterum ſupervenientem ſolvuntur... Icteri hujuſmodi nullam ex ſeſe curativam praxim depoſtulant (l).

Cum grano ſalis haec omnia ſunt intelligenda. Ira correpti interdum ex ictero à magnis morbis liberantur: non rarò autem ictero ſuperveniente moriuntur, ut obſervationes notatu dignae apud Morgagnum demonſtrant (m). Sed haec ſors ictericorum non ab ira tantùm, ſed à conſtitutionibus temporum, aliiſque hujuſmodi cauſis varia eſſe ſolet, ut conſtanti experientia comprobatum ſit: « Alium icterum valdè eſſe contumacem ac diuturnum, & » difficulter admodum medicamentis expugnari: alium » brevi tempore ceſſare, & remediis facilè cedere (n). » Cùm humor (o) partium nativus ex humido glutinoſo & ſpiritu coaleſcat, fit aliquando, ut in» fecta tantùm parte ſubtili (Gignuntur enim halitus » bile infecti, & corpus, ubi inſederint, colorant » (p) » morbus per difflationem, tranſpirationem, & exhalationem facilè diſſipetur. Quod ſi infectio ipſam partium ſubſtantiam occupet, difficilè admodùm: ſi accedat viſcerum duritas, nullo prorſus modo, tollitur. Jàm verò cum hyſtericae affectiones ſpiritus praecipuè exagitent, nihil mirum in foeminis, ut benè obſervavit Sydenhamius, colica hyſterica affectis, icterus fugax cum dolore repetens, quandoque appareat (q), nullis artis auxiliis indigens, cùm ſponte ſua ſaepe evaneſcat.

VIII.

(l) Bianch. *Hiſt. Hep. part.* 3. *Canon. de Ictero*, §. 5. *pag.* 318.

(m) Morgag. *de Sedib. & cauſ. morb. epiſt.* 37. *nu.* 2. *ſeq. tom.* 2. *pag.* 73.

(n) Hoffm. *Special. Pathol. par.* 4. *cap.* 12. §. 5. *pag.* 302.

(o) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 2. *prop.* 8. & 10.

(p) Aret. *de Cauſ. & ſig. diut. morb. lib.* 1. *cap.* 15. *pag.* 45.

(q) Sydenham. *Obſerv. Medic. ſect.* 4. *cap.* 7. *pag.* 42.

VIII.

Conſtanti experientia comprobatum deprehendimus... alium (icterum) *perpetuò inhaerere, alium tantùm ſtatis reverti periodis, & certas modò horas perdurare* (r).

Comitatur aliquando icterus febres intermittentes, tùm tertianas, cùm maximè quartanas, atque earum paroxyſmos conſtanter ſequitur, & remediis febrem tollentibus curatur. Sine febre etiam icterus periodicus obſervatus eſt, qui ex certa temporum conſtitutione, quemadmodum periodi omnes, oritur (ſ), ut enim alibi ex Hippocrate vidimus, per periodos certas moveri, convenit & omni febri, & omni morbo (t).

IX.

Hydrops iis inſidiatur, quibus gravis aurigo longaque fuit; etenim ſpatio niger quoque lapillus in bilis concreſcit folliculo, quem caſum numquam ferè non hydrops ſequitur (u).

Ab antiquis uſque temporibus adnotatum eſt, calculos in veſica fellis generari, ut innumerae ferè ſint auctorum obſervationes de lapillis in eo folliculo repertis. Magna inde orta eſt diſcordia, affirmantibus aliis eos lapides cauſam eſſe icteri, aliis contra oſtendentibus, ſaepius ſine ictero ullo repertos eſſe, qua de re videndus utique Morgagnus, qui omnes fermè auctores pro utraque parte diſputantes adducit, neque, calculos veſicae fellis, ubi exiſtunt, perpetuò icterum adducere, credit (x). Vanſwietenius etſi concedat poſſe interdum calculos in folliculo hepatis

(r) Hoffm. *Special. Pathol. cap.* 12. *§.* 5. *pag.* 302.

(ſ) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 6. *prop.* 38. *num.* 162. *pag.* 314.

(t) Vide Hippocr. *Epidem. lib.* 1. *ſect.* 3. *text.* 3. *& Illuſtr. noſtr. ad hunc locum, pag.* 151. *ſeq.*

(u) Lommius *Med. Obſerv. lib.* 2. *pag.* 195.

(x) Morgag. *de Sedib. & cauſ. morb. epiſt.* 37. *nu.* 11. *& ſeq. pag.* 75. *ſeq.*

patis ſine ictero reperiri, tamen hunc morbum, praeſertim periodicum, à lapillis veſicae ſelleae procedere ſuſpicabatur (y). Ego autem memini, in Theatro Anatomico Valentino, cùm auditoribus hepatis fabricam demonſtrarem, in folliculo foeminae quae nuſquam icterum paſſa fuerat, inveniſſe lapidem, magnitudine ovum pullaſtrae aequantem, quem diu mecum aſſervavi. Mea ſententia eſt, hos calculos in origine ſymptomata eſſe, &, ut vocant, morbi producta, atque adeo ſine ictero, & ſine alio gravi incommodo poſſe per aliquod tempus geſtari: cùm verò magnitudine aut numero ita increſcunt, ut hepatis functionem erga bilem turbent, rationem morbi habere poſſunt (z), ut non icterum modò, ſed & alios jecinoris affectus, & hydropem accerſere valeant. Impediuntur calculorum generationes tenaci uſu graminis, taraxaci, cichorii, intibi, ut viſum ſit aliquando ex horum vegetabilium uſu, carnibus omninò ſecluſis, icterum ſanari, eoſque calculos minutim conciſos per alvum excerni (a). Sed ſilentio minimè obvolvendum quod de Sauvages proponit his verbis: « In aurigine epidemica, quae » Genuae vigebat in exercitu Hiſpanico, comes Ponticelli Archiater abſumi juſſit totum qui fuit in » urbe ſaponem, ipſum etiam quo facies à barbitonſoribus deſinitur, & ſic ſanata eſt illa epide» mia (b). » Sed vereor, ne nimia exageratione res haec edatur. Ex magna folliculi repletione, cùm ob imbecillitatem bilis excerni non poteſt, quemadmodum in veſica urinaria multùm repleta ſed debili

(y) Vanſwiet. *Comm. in Aphor. Boerhaav.* §. 950. *pag.* 132. *ſeq.*

(z) *Vide Pathol. noſtr. tract.* 1. *prop.* 2. *num.* 8. *pag.* 397. & *tract.* 3. *nu.* 50 *pag.* 495.

(a) Vide Vanſwiet. *loco ſupra citato.*

(b) De Sauvag. *Noſolog. Method. claſ.* 10. §. 30. *pag.* 490.

bili interdum contingit, icterum aliquando oriri; auctor eſt Galenus, atque levi cathartico ſanari (c); quod benè notent tirones, quoniam id quandoque contingere poſſe exiſtimo: cognoſcitur ex urgente in dextro hypochondrio gravitatis cujuſdam ſenſu ſine febre.

CAPUT XIII.

DE MORBIS LIENIS: SIGNANTER DE SCORBUTO.

Lien pluribus morbis affici poteſt, duritie, ſcirrho, magnitudine nimia, aliiſque hujuſmodi. Sed qui ad praxeos communem uſum promptius occurrunt, ſunt inflammatio, & atrae bilis collectio, quae ſcorbutum infert. Etſi prorſus indubium ſit, ſplenem interdum inflammari, rarò tamen id fieri, communi auctorum obſervatione conſtat. Cùm autem inflammatur, quaecumque de jecoris, ventriculi, aliarumque partium inflammationibus diximus, huc transferenda ſunt, niſi quod humor lienis phlogoſi affectus atrae bilis naturam perpetuò participat. Ergo ſi hypochondrii ſiniſtri tumefactio, ac pulſans interius dolor cum aſſidua vehementique febre aliquem prehendat, ex inflammato liene id malum naſci cenſendum. Quod ſi ingens aeſtus atque ſitis accedat, pulſus exigui deficientes, linguaque ſubnigro lentore oneratur cum reſpiratione difficili & imperfecta, qualis eſſe per iram ejulantibus pueris ſolet, certum indè hujus mali indicium deſumitur. Inflammatio lienis, qualem hic deſcribimus, morbus eſt acutus, ſaepèque exitialis. Philiſcus apud Hippocratem ex inflammato liene ſexta die obiit. (a). Si tamen ſub morbi ſtatu haemor-

(c) Galen. *de Locis affect. lib.* 5. *cap.* 7. *circa finem.*

(a) Hippocr. *lib.* 1. *Epid. ſect.* 3. *aegrot.* 1.

haemorrhoides ſanguinem fundant, itemque ſudor univerſi corporis cum conferentia & tolerantia accedat, ſalus ſubindè expectari poteſt. Curatio ſimili modo peragenda ac in hepatis & ventriculi phlegmone, ita tamen, ut lien inflammatus, non aequè ac caeterae partes, nimium refrigerantium ac diluentium uſum ſuſcipiat, etenim ſplen pars eſt multùm ad ſitim conferens, citò tamen repleta, niſi poſt exhibitum potum copioſae urinae fluant. Inflammatione lenta frequentiùs, quàm acuta afficitur lien, raròque fit ut inflammato ventriculo aut jecinore, non etiam lien ejuſdem mali particeps fiat. Sed cùm hujus viſceris phlogoſis ſcorbuti ſaepiſſimè fomes ſit, proinde de hoc affectu ex profeſſo, ut ajunt, tractare intendimus, quae enim de eo dicenda ſunt, ad quoſvis lienis morbos intelligendos & ſanandos conferre poterunt.

Scorbutus, novum nomen ex regionibus ſeptentrionalibus ad oras noſtras tranſlatum, à pluribus creditur eſſe morbus, quem Plinius *ſtomacacem* & *ſcelotyrben* appellat, cùm enim Germanici exercitus trans Rhenum aquam ex dulci fonte bibiſſet, corrupta ſunt militibus ora, quam affectionem illorum temporum Medici *ſtomacacem*, & crura reſoluta, quod mali genus *ſcelotyrben* appellabant (b). An ſcorbutus ſub alio ſaltem nomine veteribus cognitus fuerit, diſputant aliqui, ut apud Sennertum longè id videri poteſt (c). Nos tamen, hac re maturè inſpecta, minimè dubitamus, Hippocratem variis locis hunc morbum deſcripſiſſe, ut infra videbimus, atque icterum nigrum à Paulo Aegineta, & Aretaeo depictum ad ſcorbutum pertinere (d). Imò, &

(b) Plin. *Hiſtor. Natur. lib.* 25. *cap.* 3.

(c) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 2. *cap.* 1. *pag.* 504.

(d) Paul. *lib.* 3. *cap.* 49. Aret. *de Cauſ. & ſig. morb. diutur. lib.* 1. *cap.* 15.

& Arabibus cognitum fuiſſe, veriſimile eſt. Fatemur tamen ingenuè, deſcriptiones hujus mali à veteribus inſtitutas non ita accuratas eſſe ac recentiorum, atque variis nominibus ab Hippocrate appellatum eſſe, fortè quia cum diverſi gradus hujus morbi ſint, & aliquas partes interdum potius quàm alias infeſtet, vel ex diverſa mali vehementia, aut ex partis magis affectae ſymptomatibus nomen deſumpſiſſe judicamus. Ergo ſcorbutus eſt: *atrae bilis, certo & ineffabili modo vitiatae, cacochymia, ex viſcerum, lienis praeſertim, laeſione orta, crurum impotentiam, atque oris ac gingivarum corruptionem inducens.* Ex ipſa definitionis explicatione patebit, ſcorbutum morbi & ſymptomatis eſſe complexum, atque partes affectas quaelibet eſſe poſſe viſcera, etſi affectionis origo & fomes in liene praecipuè reſideat. Igitur in ſcorbuto magnus adeſt humoris melancholici ſeu atrae bilis proventus, qui duplici modo conſiderandus. Primùm: cùm humor partium nativus per uſtionem incaleſcit, certoque ac determinato modo corrumpitur, in indolem melancholicam convertitur, ſub quo caſu morbum intemperiei, non in qualitatibus modo, ſed in vitiata ſubſtantia, conſtituit. Deinde cùm viſcerum intemperiem neceſſariò ſequatur humorum generatio ipſi congruens, facilè patet, ſub intemperie melancholica magnum atrabiliaris humoris proventum cumulari: quae omnia cùm in Inſtitutionibus longè explicata ſint, nihil eſt, quod hic diutius immoremur (e). Jàm verò atra bilis, ſicut & caeteri humores, non uno tantùm modo corrumpitur, nam multis diverſiſque vitiorum formis, pro varia partium eam generantium affectione, inficitur. Hinc in melancholia maniaca, elephantiaſi, cancro, carbunculo, exanthematibus

(e) *Vide Phyſiol. noſtr. tract. 3. prop. 21. & Patholog. tract. 2. prop. 11. num. 48.*

matibus peſtilentialibus, aliiſque id genus morbis ab atra bile naſcentibus, diverſa eſt hujus humoris conditio, diverſa etiam phoenomena in ſingulis producens (f). In ſcorbuto cacochymia viget melancholica ſeu atrabiliaris, tùm morboſa, cùm ſymptomatica; ſed vitiatus humor ſpeciali corruptione & acrimonia inficitur, cujus vi affectionem hanc propria & peculiaria comitantur ſymptomata, in aliis morbis ab atra bile naſcentibus, ſub eodem complexu, non reperienda. Certè ſcorbutus multorum malorum ſyndromen, hoc eſt, collectionem continet, atrae bili dominanti congruentium, ſed peculiare huic morbo eſt, crurum languorem & impotentiam, atque oris, praeſertim gingivarum, corruptionem poſt ſe trahere. Etſi atra bilis ſcorbutica generari poſſit in omnibus viſceribus, ne quidem cerebro & pulmone exceptis, ut in Phyſiologia monſtravimus (g), tamen in hypochondriis, liene praeſertim, magnum ejus eſſe fomitem, practicis obſervationibus edocemur, ibi enim multus calor, humorum copia, cruditates, bilis & pituitae proventus, hujus humoris generationi plurimùm favent. Inter differentias ſcorbuto proprias ea praeſertim notanda, qua in ſalino-ſulphureum, & ſulphureo-ſalinum dividitur. Ita placuit Williſio Chymicorum partes in hac re ſequenti. Sed cùm haec nomina ad arbitrium conficta, non ſimpliciter praeternaturalium humorum vitia explicent (h), proindè commodior eſt ſcorbuti diviſio in pituitoſum, & bilioſum. Vidimus in Phyſiologia, bilem atram ex pituita uſta & certo modo infecta, atque etiam ex bile generari poſſe (i). Ergo pituitoſus ſcorbutus

(f) *Vide Phyſiolog. noſtr. loco proxime citat. & Pathol. tract. 2. prop. 8. nu. 36.*

(g) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 3. prop. 20. & 21.*

(h) *Vide Phyſiolog. noſt. tract. 3. pag. 123.*

(i) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 3. prop. 21.*

butus ille eſt, in quo pituita: bilioſus, in quo bilis dominatur. Videre enim eſt ſcorbuticos aridos, ſqual-lentes, ichoribus ſeu ſeroſis, tenuibus, acribus, humiditatibus afflictos (k), dum alii pituita, humore aqueo crudo, ſero viſcido repleti ſunt, quod maximè ad curationem notare expedit: etſi enim in quovis ſcorbuto calor cum acrimonia praevaleat, multò magis in bilioſo, quam in pituitoſo excedit. Eſt etiam notatu digna ſcorbuti diviſio in epidemicum, endemicum, & ſporadicum. Sunt certae annorum conſtitutiones, in quibus hic morbus facillimè genitus in populum graſſatur, quod ſpeciatim anno 1562. adnotavit Foreſtus, qui de hoc malo multas neque ſpernendas congeſſit obſervationes (l). Endemicum eſſe ſcorbutum & quaſi vernaculum ſeptentrionalibus populis, omnium fermè ſcriptorum conſenſu comprobatur. Sed plures alias regiones hoc malo endemicè infeſtari, fuſè probat Sennertus (m). Sporadicum ipſum eſſe, ex his, quos ſparſim in noſtris regionibus ſcorbuto affectos vidimus, ſatis innoteſcit.

Cauſae occaſionales plethora & obſtructio, quemadmodum aliorum morborum, ita maximè ſcorbuti fomes eſſe conſueverunt, praeſertim ſi ſanguis & crudi humores circa hypochondria, inteſtina, meſenterium colligantur, ibi enim aeſtu & ſcandeſcentia in atram bilem commutari facilè poſſunt. Sed niſi his accedat diatheſis, ſcorbutum integrè inducere nequeunt, neceſſe enim eſt atram bilem certa atque ineffabili corruptionis forma vitiari ad hunc morbum producendum. Si ergo plethorae & obſtructioni haec accedat determinata diatheſis, ſeu à principiis generationis, ſeu contagio, vel aëris vitio, aut alio quovis modo acquiſita, ſcorbutum inde naſci pro-

(k) Vide Sauvag. *claſ.* 10. §. 25. *nu.* 8. *pag.* 448.

(l) Foreſt. *lib.* 20. *obſerv.* 12. *tom.* 1. *pag.* 304.

(m) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 2. *cap.* 1. *pag.* 506.

pronum eſt. Diatheſim iſtam praeter dicta provocare ſolet certum genus febrium, ſeu tertianae ſint, ſeu erraticae, cùm diutiùs moleſtant, aut temporum conſtitutio humida & uliginoſa multùm regnat, vel improvida medicamentorum farrago aegrum alterat. Nec parùm facit hypochondriorum phlogoſis cum lienis debilitate, ſeu nativa & primigenea, ſeu ex colluvie & infarctu vitioſorum humorum contracta, ita enim fit, ut humorum vitioſorum crudorumque colluvies in viſceribus cumuletur, qui partium calore uſti, & lienis damno infecti, in atram bilem determinata diatheſi corruptam degenerent. Adde, lienem ad ſe trahere humiditatem cibi & potus, ut optimè notavit Hippocrates, quae ſi vomitu aut urinarum copia non expurgetur, ipſum implet, & tum demùm atra bile replet (n), atque morbis plurimis, ſcorbuto praeſertim, anſam praebet. Jàm verò aërem potiſſimam eſſe efficientem ſcorbuti cauſam, praeter ea quae in differentiis hujus morbi dicta ſunt, exinde patet, quod morbus hic ſub aëre auſtrino, & pluvioſo coelo augetur, vireſque novas ſuſcipit, quod etiam accidit certis anni temporibus, ac determinatis lunae periodis. Experientia item teſtatur, locis paludoſis, uliginoſis, lacuſtribus, maritimis, ſcorbutum maximè familiarem eſſe, atque à domiciliis humectis, ſubterraneis, frigida & humida murorum, & parietum exhalatione, foveri. Diaeta huic morbo producendo ſingularem vim habet. Severinus Eugalenus, Medicus Doccumanus, qui librum integrum neque ſpernendum de ſcorbuto ſcripſit, rectè monet, victum craſſum diu uſitatum huic malo inducendo maximè conferre (o). Omne carnium genus, omniaque edulia ex animalibus deſumpta, continuò in communem

(n) Hippocr. *de Morb. lib.* 4. *verſ.* 221. *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Prog. ſect.* 2. *text.* 24. *pag.* 127.

(o) Eugal. *de Scorb. pag.* 6. *Edition. Amſtelodam. ann.* 1720.

communem uſum adducta, mirum, quantum ad ſcorbutum generandum faciant. Facit etiam frumentum corruptum tempore pluviae collectum, neque probè aſſervatum, panis etiam bis coctus, ſubmucidus, infumatus, nauticus, ſicut legumina cùm negligentius recondita, atque jam corrupta, multùm eduntur. Aquae corruptae & verminoſae, itemque cereviſia foeculenta, ipſumque vinum ſi non probè in ventriculo coquatur, ſed aceſcat, in primis ubi corrumpi incipit, ſcorbutum accerſunt. Quod ſi his omnibus accedat incandeſcentia ex immodicis exercitationibus, aut potibus ſpirituoſis, nullo negotio hoc malum emergit. Animi pathemata plura, praeſertim diuturnus moeror, ad hunc morbum producendum ita conducunt, ut Eugalenus ex verò affirmet, conſtanter ſe praedicere auſum fuiſſe, eos à ſcorbuto prehendendos, quos cum craſſiore victu diuturnior moeſtitia exercuit (p).

Scorbutus pueris & adoleſcentibus magis quam ſenibus, viris magis quam foeminis, vere & autumno potius quam aliis anni temporibus familiaris eſſe ſolet. Interdum latet in viſceribus, neque ejus effectus exterius apparent, donec, majores vires in dies accipiens, per propria phoenomena ſeſe prodat. Ergo ſi quis, integra valetudine, ſubitò & abſque manifeſtis cauſis laſſitudinem inſolitam, praeſertim poſt ſomnum, cum crurum debilitate & impotentia ſentire incipiat, atque in ore & gingivis dolorem, ardorem, ulcerationis ſenſum, aut levem quamcumque inflammationem percipiat, de latente ſcorbuto ſuſpicandum eſt, quin obſtet mutatio, quae in his malis contingere ſolet, proprium enim eſt affectionis ſcorbuticae, variis periodis ſubjici, & levi quacumque occaſione ſubinde recurrere. Creſcente malo, iis omnibus accedunt vertigines cum metu cadendi,

(p) Eugal. *loco citato.*

& timore mortis : ſitis : ſalivae proventus, indeque natae craſſae, moleſtae, & fermè continuae ſputationes. Interea nec ſomnus nec appetitus prorſus deficiunt, ſed aeger, etſi ad cibos accipiendos benè paratus ſit, parùm nutritur, atque à ſumptis alimentis anxietas, rugitus, arteriarum pulſatus in hypochondrio ſiniſtro ſuperveniunt. Adſunt praeterea calores ſubitò caput invadentes, languor, triſtitia, exercitationis averſatio cum ſenſu gravitatis in toto corpore, & pectoris anguſtia. Gingivae in morbi augmento pruriunt, rubent, ſanguinem ichoroſum nullo negotio fundunt. Urina varia eſt, modò cum virore palleſcens, modò rubra cum craſſo ſedimento matulae parietibus adhaerente. Alvi excrementa, ut plurimum, dura, craſſa, nigricantia, interdum fluida inſtar teneſmi cum labore ejecta : atque notare expedit, in hoc malo plus excrementi ex ventre evacuari quam pro ratione alimenti aſſumpti, fortè quia partes parùm trahunt ad nutritionem, undè facillimè contabeſcunt. Facies ex pallido vireſcens : nonnumquam tamen & per intervalla rubore & calore facilè evaneſcentibus perfunditur. Scorbuto ad ſummum ſtatum jam evecto, non Medicis modò, ſed & lippis & tonſoribus innoteſcit, gingivae enim inflammantur, mirè increſcunt, foetent, livent, foediſſimumque aſpectum repraeſentant. Dolent interea caeterae oris partes, quae craſſa ſaliva & tenaci muco conſpurcantur. Crura omninò impotentia ad motum, ut aeger, ſi leviter moveri aggrediatur, in ſyncopem fermè incidat. Interea maculae ea obſident nigrae, lividae, aut rubentes, quae interdum etiam circa pectus in collo, & facie effloreſcunt, modo evaneſcentes, modò iterum erumpentes. Hunc morbi ſtatum plerumque febres comitantur, quandoque tamen nulla febris eſſe videtur. Cum verò adſunt, non unius ſunt generis, ſed variae, intermittentes, inordinatae, tertianae, quartanae, & non raró erraticae.

Pulſus

Pulſus parvi ſunt, languidi, ſubobſcuri. Corporis contabeſcentia multa & tenax. In ſumma, nihil eſt in aegrotante, quod non atrae bilis praeſentiam ubique demonſtret. Generalia haec ſcorbuti phoenomena alia ſubindè ſequuntur pro aegrorum, temperamentorum, partiumque affectarum varietate diverſa. Quibuſdam dolores vagi, arthriticorum inſtar, hinc inde accedunt. Alios totius ventris dolores, colico-iliacis ſimiles, moleſtant, lumborum item, renum, veſicae dolorificae affectiones plerumque ſuperveniunt. Nervorum mala, convulſiones, tremores, paralyſes, affectiones ſoporoſas ex ſcorbuto naſci, notum eſt, cum morbi vis cerebrum & nervos praecipuè occupaverit. Sed, cordis palpitationem, lypothimiam, difficilem anhelitum, cùm vitalem cavitatem ingruit: ſicut cardialgiam, eructationes moleſtiſſimas, vomitus, dyſenterias, cùm alvum infernam occupat, inducere, in comperto eſt. Uno verbo, nullum fermè eſt mali genus, quod in ſcorbuticis non reperiatur, cùm affectio haec altas egerit radices, totumque corpus ferè infecerit, ut non omninò ſine ratione quibuſdam viſum ſit, ſcorbutum non unum eſſe morbum, ſed plurium morborum complexum. Scorbutus aegritudo longa eſt, ſaepeque commoritur, per plures enim annos eo laborantes trahunt, vitamque ducunt aerumnis & laboribus plenam. Nec deſunt, qui ad longam ſenectam pervenerunt. Malum hoc non eſt prorſus inſanabile, atque ſub initiis, ſi benè tractetur, curationem admittit: facilè tamen, niſi ſumma cura in eo avertendo ſit, reverti ſolet. Scorbutum confirmatum, etſi integram curationem raró admittat, non eſſe perpetuo lethalem, obſervatione didicimus, inducias enim dare ſolet, ſi artis operibus ritè inſtitutis natura juvetur. Sin minus, hydrops, tabes, ſyncops communes ſunt hujus mali prodromi, miſeram aegrorum vitam finientes.

In ſcorbuto curando cautè procedendum circa venae ſectionem, morbi enim omnes, in quibus atra bilis redundat, ſanguinis extractione adeo non juvantur, ut ingraveſcant. Celebrari tamen aliquando poteſt, dum magna anhelitus difficultas, ſconvulſio, aut quodvis aliud grave malum aegrum ita opprimit, ut ſuffocari, aut ſtrangulatione extingui videatur (q). Purgationes vehementes noxiae ſunt, malumque inſigniter augent: quinimo cathartica leviora turbas in ſcorbuticis excitare ſolent moleſtiſſimas, rarò enim hujuſmodi aegrotantes ataxia ſpirituum non laborant, atque producta, ut vocant, morboſa educunt, relicta morbi cauſa, & partibus affectis irritatione commotis. ſCum igitur corpus lubricum reddere expediat, vegetabilibus alimentis blanda humiditate laxantibus, longo tamen uſu, res peragenda. Cichoreum, intibus, lactuca: braſſica item, beta, aſparagi, aliaque id genus: ſicut hepatica, ſplenica, & emollientia medicamenta, ſeu cocta, ſeu cruda, ſcorbuticis pro hac intentione mirè proſunt. Ergo, evacuantibus medicamentis parùm proficientibus, aggredienda hujus morbi curatio per alterantia, & diaetam. Alterantia duplici vi pollere debent, generali adverſus atram bilem, & ſpeciali ac propria, vitium hujus humoris determinatum corrigente. Medicamina omnia diluentia, temperantia, abſorbentia atrae bili alterandae opportuna ſunt. Serum lactis: decocta ex herbis hepaticis, ſplenicis, emollientibus: infuſa ex vegetabilibus obſtructiones tollentibus: juſcula ex eiſdem medicamentis, adjectis reficientibus, parata, ſcorbuticis utilia ſunt. Uno verbo, quaecumque adverſus melancholiam maniacam adduximus, huc commodè transferri poſſunt, ſunt enim melancholia & ſcorbutus congeneres morbi, atque ex uno in alium tranſitus

(q) Vide Vanſwiet. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 1161. *pag.* 627. *& Medic. Uratiſlav. hiſt. morb.* anno 1702. *pag.* 332.

ſitus facillimè fit. Speciali vi adverſus ſcorbutum valent naſturtium aquaticum, beccabunga, cochlearia, raphanus, fumaria, portulaca, aliaque id genus apud omnes auctores paſſim obvia, ex quibus infuſa, ſyrupi, juſcula, pro re nata, formari poſſunt. Naſturtium aquaticum & beccabunga ſimplici infuſione cum ſero lactis, per plures dies matutinis horis aſſumpta, ſcorbuticos plurimùm juvaſſe vidimus. Aquam lactis ſcorbuticam ex Pharmacopoea Batei, itemque ſyrupum ſcelotyrbicum Foreſti bonos quandoque effectus produxiſſe, obſervavimus, cochlearia enim tamquam baſi medicamina haec componuntur, quae adverſus ſcorbutum mirificè pugnat. Sed advertere expedit, calida antiſcorbutica, ut raphanum, cochleariam, eryſimum, chaerefolium, erucam, cautè admodum exhibenda eſſe quibus ſcorbutus ſiccus eſt & urens: imò & quibus humiditates exuperant ita praeſcribi oportet, ut eorum vis cicuretur ſero lactis, aqua pimpinellae, aut portulacae, ſecùs enim nocere ſolent, cùm ita comparati ſint ſcorbutici omnes, ut, levi quavis data occaſione, nimiùm incaleſcant. Experientia compertum eſt, in noſtris regionibus ſuccum expreſſum naſturtii aquatici, aut beccabungae ad unciam unam, plus minuſve, cum lacte aſinino exhibitum per multum tempus, hunc morbum maximè domuiſſe. Itaque conſulendum ſcorbuto affectis, ut vere & autumno hoc medicamentum per menſem aſſumant, & poſtmodum, quod reliquum eſt anni à pharmacia prorſus abſtineant, multis enim medicamentis rem aggredi, pernicioſum eſt. Lac ſeu ſolum, ſeu antiſcorbuticis mixtum ſaepe profuiſſe, novimus, dummodo aeger diſpoſitus ſit ad ipſum rectè ſuſcipiendum, careatque incommodis ab Hippocrate erga lactis uſum adnotatis (r). Alterum ſcorbuticorum remedium, & quidem maximum, eſt

(r) Hippocrat. *lib. 5. Aphor. ſent. 64.*

eſt diaeta. Oportet ergo, ut hoc morbo affecti ab eſu carnium, quantum fieri poſſit, abſtineant, & legumina, olera, uno verbo, vegetabilia pro communi cibo ſuſcipiant, falſum enim eſt, olera & legumina pravos generare ſuccos, ſi benè ad menſae uſum condiantur, atque communi certaque obſervatione innotuit, carnium uſum diu continuatum cum abſtinentia vegetabilium hunc morbum generare & fovere: contra, vegetabilia longo temporis tractu uſitata, hujus mali vim multùm infringere.

APHORISMI.

I.

Quamquam non ſemper à cibis craſſis & melancholicis generetur ſcorbutus, tamen ſi talis victus ratio continuetur diu, taleſque humores diu in corpore haereant: & aer ac aliae cauſae accedant, tandem corruptionem ſcorbuto propriam ſpecificam induunt (s).

Haec obſervatio certa eſt, includit enim omnia, quae ad ſcorbuti generationem requiruntur, victum ſcilicèt craſſum & melancholicum diu continuatum, atram bilem diu in corpore haerentem ſpeciali diatheſi infectam, & aërem, praecipuam hujus mali efficientem cauſam. Novi hominem per aliquot annos carnibus & pane veſcentem, omni olerum, fructuum, & leguminum uſu privatum, qui tum demum in verum incidit ſcorbutum. Sanatus tamen eſt abſtinentia carnium, antiſcorbuticorum per intervalla uſu, & diaeta vegetabili.

II.

Multis locis ſcorbutus ſatis familiaris eſt, qui à mari ſalſo ſatis diſtant: & contra, multis in locis maritimis ſcorbutus planè incognitus eſt (t).

Boer-

(s) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 2. *cap.* 3. *pag.* 513.

(t) Sennert, *loco citato.*

Boerhaavius, communi auctorum ſenſui adhaerens, ſtatuit, ſcorbutum attingere boreales populos, & frigidiori ſub clymate viventes, atque inter eos maximè infeſtare vicinos mari & locis marina aqua ſubmerſis (u). « Quoad primum: Videtur certum eſſe » (inquit Vanſwietenius) quod hoc non adeo fiat » ob acre frigus, ſed potius ob alias rationes .;. etenim ſub zona torrida ſcorbutus ſaepe peſſimo modo infeſtat (x). » Haec vera ſunt, ſed non aequè verum eſt, ſcorbutum maximè infeſtare vicinos mari, quod nobis experientia notum eſt, neque rationes à Vanſwietenio hic adductae quidquam probant cùm non argumentis ſyſtematicis, ſed ſolidis & accuratis obſervationibus res practicae ſtabiliendae ſint.

III.

Homo malum hoc diu circumferre poteſt, etſi nihil tale appareat. Et non raro accidit, ut homo prius hoc morbo è medio tollatur quàm ipſi gingivae exulcerentur, aut maculae in cruribus emergant (y).

Etſi ſcorbutus diu lateat in viſceribus, numquam tamen ſine aliquo damno gingivarum & crurum verus exiſtit. Ergo dum Medicus gingivas parùm vitiatas, & crura non multùm impotentia obſervat, dum interim atrae bilis corruptae collectionem in viſceribus per alia phoenomena agnoſcit, de curando ſcorbuto cogitare debet, nam niſi id fiat, recens malum in inveteratum confirmatur. Poſtquam Vanſwietenius ex vero deſcripſit dentium & gingivarum incommoda in hoc morbo, ita concludit: « Omnia haec ſymptomata ſenſim ſuccedunt in leniori » ſcorbuto, rapidè autem ſi in magnam jam malignitatem degeneraverit morbus (z). »

 IV.

(u) Boerh. *Aphor. de Cognoſc. & cur. morb.* §. 1150.

(x) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. citat, pag.* 594.

(y) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 2. *cap.* 4. *pag.* 514.

(z) Vanſvviet. *Comment. in Aphor. Boerh.* §. 1151. *pag.* 605.

I V.

Qui in parvo, quantum ad ſenſus, morbo ac febre, à qua decumbentes parùm aut nihil pati videntur, ſubitò ac praeter rationem linquunt, aut ad linquendum proni ſunt & proclives, hos ſcelotyrbe laborare, certo tibi perſuadere debes (a).

Eugalenus maxime laudandus, qui plurimas neque ſpernendas de ſcorbuto, parùm adhuc cognito, fecit obſervationes: « Et ſi curationem ſcorbuti eadem ratione adjeciſſet, omnibus, qui de ſcorbuto ſcripſerunt, palmam praeripuiſſet, & de arte medica optimè mereri potuiſſet (b). » Generale non eſt, propenſionem aegrorum in lypothimiam in morbis ad ſenſum levibus ſcorbuti eſſe ſignum, cùm in affectionibus aliàs malignis, & tertianis autumnalibus id contingere poſſit. Ergo tunc tantùm ſcorbutica eſt lypothimia, cùm caetera hujus morbi phoenomena aut praeceſſerunt, aut comitantur. Interim negandum non eſt, ſcorbuticos, ob inſeparabilem ataxiam, animi deliquiis facilè moleſtari.

V.

Scorbutum per contagium propagari: imò & hoc modo contractum majorem ſaevitiam exercere, docet experientia, aſſeruntque auctores exercitatiſſimi, quod tamen nonnulli haud inferioris notae planè negant: tantum difficile eſt verum à falſo extricare (c).

« Nondum certò conſtat (inquit Vanſwietenius) » quod per contagium ex uno homine in alium hic » morbus tranſeat... Fateor, quod nemini ſuadere » vellem, ut eodem uteretur poculo (*adde & lecto* » *& habitaculo*) cum illis quibus putrido tabo gin- » givae diffluunt... Tamen non videtur certo conſ- » tare,

(a) Eugal. *de Scorbuto*, *pag.* 48.

(b) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 2. *cap.* 4. *pag.* 524.

(c) Lieut. *Synop. univer. prax. lib.* 1. *Scorb. pag.* 66.

» tare, quod per contagium propagetur ſcorbutus, uti » de variolis, lue venerea, ſcabie, & ſimilibus mor- » bis fieri novimus... Interim tamen prudentia ju- » bet, ut in ultimo ſtadio ſcorbuti verſantes aegri » cautè tractentur: licet enim contagium non me- » tuendum adeo foret, tamen putridiſſimis exhala- » tionibus nocere poſſent (d).» Sed minimè incongruum erit in memoriam revocare, quae, de corporum ſimul concurrentium attractione mutua, in Phyſiologia tradidimus (e).

VI.

Victus ſit ex vegetabilibus recentibus quibuſcumque: at, ſi poſſibile eſt, ex acetariis refrigerantibus & acidis, ſed copiosè aſſiduò ſumptis (f).

Quaecumque lieni inflammato congruunt, eadem ſcorbuto tollendo proſunt. Etſi lien non unica, praecipua tamen ſedes eſt ſcorbuticae affectionis, quidquid contra clament recentiores, qui ex hypotheſi id negant, quamquam non omninò ſibi conſtat. Lieutaudus, lienem in hoc morbo ſaepiſſimè offendi, ait, idque ex phoenomenis deducere videtur. At non multo poſt, cùm ex cadaverum inſpectione loquitur, lienem ſaepius nihil vitii prae ſe ferre, & omninò inculpatum occurrere, affirmat (g). Conſultius id eſt quod auctor hic in prooemio operis verè laudandi ſic ſcribit: « Silentio tamen minimè praetermittendum, ſingulos morbos vel graviores haud ſem- » per conſpicuam labem viſceribus inferre: cùm » ſaepe ſaepius luſtrata poſt obitum interanea planè » inculpata deprehendantur (h).» Igitur non acetaria modò, refrigerantia ex lactuca, intybo, cucurbita,

(d) Vanſvviet. *Comment. in Aphor. Boerh.* §. 1151. *pag.* 618.

(e) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 6. *prop.* 34. *n.* 145. *pag.* 274.

(f) Sauvag. *Gener. & ſpecies morb. claſ.* 10. §. 25. *pag.* 444.

(g) Lieut. *Synop. univer. prax. lib.* 1. *pag.* 65. & 67.

(h) Lieut. *Prooem. pag.* 8.

bita, portulaca, quibus cum fructu addi poſſunt naſturtium aquaticum, beccabunga, acetoſa, diu uſitata, utilia ſunt, ſed & muria, hoc eſt, aqua, ſale & aceto pro his acetariis praeparandis imbuta, mirè prodeſt. « Multis modis (inquit Celſus) huic rei » cappar aptum eſt. Nam & ipſum cum cibo aſſu» mere, & muriam ejus cum aceto ſorbere, com» modum eſt (i).

VII.

Curatio verſatur circa diluentia & temperantia, ac praeſertim meram aquam affatim hauſtam (k).

Aquam fontanam puriſſimam interdum nive refrigeratam maximum eſſe in hoc morbo praeſidium, expertus novi. De caetero mireris, diluentia & temperantia, acida, refrigerantia: itemque aliquantum acria calefacientia hic juvare. Fortè id contingit, quia non modò bilem atram, ſed ſpecialiter corruptam emendare opus eſt, atque adeo miſcere oportet medicamenta, quae generalibus atrae bilis vitiis, & particulari corruptioni opponantur. Primum faciunt diluentia, acida, temperantia: ſecundum, modicè acria, putredini reſiſtentia. Id non omittendum, fructum ſolani pomiferi, quod aliqui pomum amoris vocant, vulgò *tomate*, mirificam adverſus ſcorbutum vim habere, non ſolùm enim refrigerat, ſed & nimium atrae bilis impetum ſedare, obſervatione compertum.

VIII.

Metallica omnia vitanda, in primis hydrargirum, ferrum, antimonium (l).

« Summam (inquit Lieutaudus) infert perniciem » hydrargirus, praeſertim ſi ptyaliſmum moveat; » hinc

(i) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 9. *pag.* 216.

(k) Lieut. *Synop. univerſ. prax. lib.* 1. *pag.* 68.

(l) Sauvag. *Gener. & ſpec. morb. claſ.* 10. §. 25. *pag.* 446.

» hinc à ſanioribus Medicis abdicatur (m). » Metalla omnia inimica naturae ſunt, quia nec ſuperari, nec ei umquam adaptari poſſunt. Sed inter omnia peſſimum eſſe mercurium, ex ejus diviſibilitate, & mobilitate ſumma deducitur, his enim dotibus perpetuò naturam exagitat, quae ipſum tamquam corpus moleſtum expellere nititur, neque id umquam ſine magnis turbis efficere poteſt. Dolendum itaque eſt, adeo frequentem noſtris temporibus fieri mercurialium medicaminum uſum, ex hypotheſi, non vera obſervatione, gubernatum.

IX.

Hos (ſcorbutus infeſtat) *qui melancholiae, maniae labi hypochondriacae, hyſtericae, morbis lentis obnoxii vivunt, maximèque qui nimio cortice peruviano fuerunt uſi* (n).

Vanſwietenius febres intermittentes autumnales difficiles poſt fervidiſſimas aeſtates ſequutas, cortice peruviano, liberatis à ſaburra viſceribus, optimè curari ait, ſed melancholiam, morbum hypochondriacum, & ſcorbutum naſci poſſe aſſerit, ſi repetatur corticis uſus, dum prima recidivae ſigna apparent. Ego ſanè cùm plurimos viderim, qui improvidè nimio corticis uſu febres fugare intenderint, multa mala, fateor, inde ſequuta, ſcorbutum raro ex eo natum agnovi. Undè ambabus ulnis accipio, quod Vanſwietenius ſic ſtatuit: « Ubi autem pertinacibus » talibus febribus curandis adhibetur cortex peru- » vianus, tunc mutationes humorum & ſolidarum » partium corporis per ipſam febrim pregreſſam fac- » tae, malè adſcribuntur uſui corticis peruviani. (o). »

X.

(m) Lieut. *Synop. univerſ. prax. lib.* 1. *pag.* 68.

(n) Boerh. *Aphor. de Cognoſc. & cur. morb.* §. 1150.

(o) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. citat. Boerh. pag.* 599. Vide Lieut. *Synop. univ. prax. lib.* 1. *pag.* 68.

X.

Hoc vitium quies auget: itaque exercitatione & labore opus eſt, habita tamen ratione, ne febrem iſta, ſi nimium proceſſerint, excitent. Unctiones frictioneſque & ſudores neceſſarii ſunt. Dulcia omnia inimica ſunt... acida autem maximè conveniunt (p).

Loquitur Celſus de liene magno, quem ſcorbuti eſſe fomitem, jàm vidimus, idque ulterius comprobant haec Hippocratis verba: « Quibus lienes magni, iis gingivae vitiantur & os graveolet: quibus » autem lienes magni ſunt neque ſanguinis eruptiones contingunt neque os graveolet, in tibiis ii mala ulcera habent & nigras cicatrices... At, qui » partes eas, quae ſubſunt oculis, vehementer ſublatas habent, magnos habere lienes, comperies » (q).... Quibus ſplen deorſum vergit, pedes & » manus & genua calida ſunt: naſus & aures ſemper frigida (r)... Quibus lien intumeſcit, iiſdem » & corpus contabeſcit (s). » Qui attentè ea, quae ſcorbuticis accedunt, mala inſpiciat, omnia quae hic ab Hippocrate adducuntur, pro aegrorum partiumque affectarum varietate, vera eſſe comperiet. Iis tamen omnibus exercitationes tum corporis, tum mentis, moderatas tamen (t), conferre, itemque frictiones, omninò certum eſt, ſolet enim lien facilè intumeſcere, neque adeò difficilè, ut caeterae partes, labore & exercitatione detumeſcit. « Multos vidi (inquit Vanſwietenius) qui laborioſa vita & frugali tantùm adquiſiverant pecuniae, ut, ingraveſcente aetate, paucis contenti leni in otio vivere » poſ-

(p) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 9. *pag.* 215.

(q) Hippocr. *lib.* 2. *Praedict. text.* 163. 164. & 166.

(r) Hippocr. *lib.* 6. *Epid. ſect.* 2. *text.* 71.

(s) Hippocr. *de Locis in homin. text.* 36.

(t) Vide Hoffm. *Special. morb. Pathol. part.* 5. *cap.* 1. §. 24. *pag.* 373.

» poſſent: his ſemper ſuaſi, ut quotidianis deam-
» bulationibus, agricultura, vel alio quovis modo
» corpus exercerent, quod ſi negligerent, brevi in
» hunc morbum (*ſcorbutum*) incidebant (u). » Vi-
» denda circa lienis intumeſcentiam, & modum, quo per vomitus & urinas detumeſcit, quae adduximus in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica (x).

XI.

Notandum, cautione quadam in exhibendis illis ſcorbuticis medicamentis, quae omnia ferè ſunt calida & acria, opus eſſe (y).

Nihil fermè ſcorbuticos magis vexat quàm importuna medicamentorum farrago. « In pharmacopoliis
» (inquit Vanſwietenius) ſic proſtant ſpiritus, eſſen-
» tiae, elixiria, &c. antapoplectica, antepileptica,
» antifebrilia, antipleuritica, antiſcorbutica, &c. quae
» omnia licèt in quibuſdam caſibus uſum habere poſ-
» ſint, tamen etiam ſaepe inutilia, imò & damnoſa
» ſunt (z). » Aquas minerales pro hoc morbo tollendo nimiùm commendat Hoffmannus (a); ſed auctor hic, aquarum virtutibus extollendis intentus, fortè rei, de qua agebat, ſpecie praeoccupatus id effecit, quod commune eſſe ſolet iis omnibus, qui penſum ſuum prae caeteris extollunt. Idem judicium eſto de Eugaleno, qui omnes ferè morbos ad ſcorbutum reduxit: quod ideo notatum volumus, ut horum aliorumque ſimilium ſcriptorum celebrium doctrina his cautionibus pervolvatur.

(u) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. Boerh.* §. 1150. *pag.* 596.

(x) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Progn. ſect.* 2. *text.* 24. *pag.* 127.

(y) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 2. *cap.* 6. *pag.* 527.

(z) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. Boerh.* §. 1165. *pag.* 635.

(a) Hoffm. *Spec. morb. Patholog. part.* 5. *cap.* 1. §. 7. *pag.* 377. Vide Vanſwiet. *Comm. in Aphor. Boerh.* §. 1164. *pag.* 631.

CAPUT

CAPUT XIV.

DE LUMBRICIS.

OMne animal quantumvis minimum & imperfectum ex ſemine ſibi proprio generari, neque putredinem, aut quidvis aliud poſſe inſecta ex quavis materia producere, niſi ſemen intercedat cuique viventi peculiare, in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica primùm, deinde in Phyſiologia monſtravimus (a), ubi vidimus, etiam innumeras propè fabellas, atque non modò vulgi ſed & Philoſophorum errores maximos, & interdum figmenta, erga hanc rem nimium vigere (b). Circa modum, quo animalia imperfecta, quae *inſecta* vocant, ortum ſuum accipiunt & vitam, magna eſt Auctorum diſſenſio. Sed cùm diſquiſitio haec ad Phyſicam & hiſtoriam naturalem potius, quam medicam artem pertineat, eam conſultò omittimus. Quibus tamen haec placent oblectamenta, obvium eſt, ex veteribus Sennertum, qui ampliſſimè hanc rem diſcuſſit (c), inter recentiores Valliſnerium & Reaumurium conſulere, omnes enim iſti animalium quorumvis generationem non aliter quam ex proprio ſemine fieri poſſe, probant & confirmant. Interea certum eſt, vermiculos procreari in aquis, fructibus, lacte, aliiſque omnibus fermè alimentis, ut difficile ſit aliquod invenire corpus, quod interdum ſuos non alat vermes. Id etiam certum eſt, alios ab

(a) *Vide Illuſtr. ad Hipp. Progn. ſect. 2. text. 18. pag. 101. & Phyſiol. tract. 6. prop. 36.*

(b) Vide Lieut. *Synop. univerſ. prax. inſecta, lib. 1. ſect. 1. pag. 118.*

(c) Sennert. *de Conſenſ. & Diſ. Chymic. cum Galenicis, cap. 12. pag. 229. & hypomnema phyſicum 5. cap. 8. per tot. ſed praecipuè, pag. 172.*

ab aliis differre, atque determinatis tantum locis eorum ſemina foecundari (d). Inter haec homo ipſe vermium patria eſſe ſolet, reperti enim ſunt in variis ejus partibus, atque ita proprios alit, ut non alibi uſpiam niſi in corpore humano ſubſiſtere poſſint. Unde unum animal fomes eſt & fundamentum âlterius (e). Sed inter hominis vermes ii praeſertim infenſi ſunt, & Medicorum attentionem perpetuò meruerunt, qui in alvo & inteſtinis generantur, quos Graeci *elminthas*, Latini *vermes*, *lumbricos* appellarunt. Igitur lumbrici ſunt: *Animalcula in alvo & inteſtinis hominum genita, ibique commorantia, multorum malorum ſegetem ſecum deferentia.* Pertinent ad ſymptomata in retentis toto genere praeter naturam. Hoc ſymptoma ſupponit morbum intemperiei, non in qualitatibus tantum, ſed in vitiata inteſtinorum ſubſtantia, ut haec in putredinem determinatae indolis vergat. Vidimus alibi, non omnem putredinem in humano corpore eſſe noxiam, ſed adeſſe interdum aliquam ipſi infenſiſſimam, diverſam tamen pro varia corruptionis & putreſcendi forma. Neque ſub quavis putredine (haec enim omnium vermium nidus & fomes, non cauſa eſt) naſcuntur lumbrici, ſed cùm ejus generationi ſpeciali modo, lege naturae, corruptio congruit. Sic fit, ut horum animalculorum ſemina ſeu à principiis generationis cum ſemine communicata, ſeu aliundè ſuſcepta, cùm fomitem in inteſtinis ex propria putredine inveniant, facilè naſcantur, & germinando, plurimùm aliquando multiplicentur. Conſtat inde, partem affectam eſſe inteſtina; etſi enim ventriculum nonnumquam parteſque vicinas occupaſſe, viſum ſit, id per conſenſum ſeu communicationem

(d) Vide Sennert. *loco citato.*

(e) Vide Redi *Oſſervat. intorno à gli animali viventi, che ſi trovano negli animali viventi, tom.* I.

cationem factum eſſe, cenſemus. Ex differentiis duae ſunt notabiles, etenim lumbrici ſunt critici, aut ſymptomatici: « Lumbricos rotundos cum alvi ex- » cretione prodire, morbo in judicationem tenden- » te, expedit (f) », criſis namque bonae indicium ſub morbi finem eſſe conſueverunt (g). Cùm verò ſub initiis morborum ejiciuntur lumbrici, ſymptomatici ſunt, multorumque malorum ſegetem ſecum deferunt. Altera differentia, eaque praecipua, ex ipſa lumbricorum forma deſumitur: alii enim ſunt teretes, longi, qui per excellentiam lumbrici appellantur: alii lati, & ob ſimilitudinem cum ſemine cucurbitae à quibuſdam cucurbitini dicuntur: alii denique ſunt parviſſimi, eorum inſtar, qui in caſeo generantur, & aſcarides vocari ſolent. Hi inteſtinum rectum juxta podicem: caeteri alia inteſtina habitare conſueverunt. Lumbricus latus, qui etiam tenia ob amplitudinem & cum faſcia analogiam à quibuſdam indigitatur, ita longus interdum viſus eſt, ut ex quorumdam auctorum praeſcripto ulnas plurimas ſuperaverit. Quidquid tamen ſit, id in canibus aliquando contingere, certi ſtatuimus (h). Nec deſunt qui affirmant, ex pluribus vermibus cucurbitinis inter ſe cohaerentibus latum lumbricum reſultare. Id certum eſt, ubi hic vermis alvum occupat, hoſtem eſſe moleſtiſſimum.

Inter occaſionales cauſas vermium plethoram parum aut nihil conferre, fatemur, nam etſi ſanguinis copia inflammando & calefaciendo inteſtina ad putredinem diſponat, tamen ea eſt hujus ſalutiferi humoris conditio, ut non niſi rariſſimè vermium progeniem in ſinu ſuo contineat. Quod ſi in aliis partibus,

(f) Hippocr. *in Prog. ſect.* 2. *text.* 18.

(g) *Vide Illuſtr. noſtr. ad citat. Hipp. loc. pag.* 101.

(h) Vide Lieut. *Synop. univerſ. prax. de Vermib. lib.* 1. *ſect.* 4. *pag.* 242.

partibus, praeter inteſtina, vermes interdum reperti ſint, non ex ſanguine, ſed ex ipſo partium humore corrupto proceſſiſſe cenſendum. Obſtructio ad lumbricorum generationem plurimum facit, requirunt enim haec animalcula humorum ſtagnantium copiam, quibus naſcantur & creſcant. Hinc familiares ſunt lumbrici iis, qui ob ingluviem, cruditates, putredines, obſtructionibus inteſtina replent. Omnium maximè diatheſis ad lumbricos generandos conducit, ea enim efficit, ut humores obſtruentes certo determinatoque modo inficiantur, & putredinem concipiant vermibus generandis idoneam. Haec diatheſis ſaepe à principiis generationis fundamenta recipit, ac poſtmodum caeteris accedentibus cauſis in actum deducitur. Semen in generatione corruptum, praeternaturaliter affectum, & fortè infectum vermiculis (i) ſentinam in foetu parit, ut, more aliarum affectionum, quae à parentibus in filios tranſeunt, procedente tempore, lumbricorum generationem adjuvet. Haec forte eſt ratio, cur pueri prae caeteris aetatibus hoc malo moleſtentur, ea enim eſt eorum conditio, ut naturae lege morbos à parentibus acceptos & magis explicent, & motibus vitalibus à ſe depellere nitantur. Accedit etiam humoribus verminoſa diatheſis, quoties inteſtinorum humor nativus certo atque determinato modo corrumpitur, ut lumbricorum fomes eſſe poſſit & nutrimentum, praeſertim cùm ſemina animalculorum in eo recipiuntur nec diſſipantur. Hinc fit, ut aliqui lumbricorum proventui obnoxii ſint, ſecùs alii: quod ex varia humoris corrupti diatheſi naſcitur. Ex cauſis efficientibus potiſſima eſt aër, occulta enim vi, ſed mirabili, modo certorum viventium generationem promovet, modò impedit. Nemo eſt vel mediocriter in naturae ope-

(i) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 6. prop. 37. nu. 156. pag. 294.*

ribus verſatus, qui neſciat, certas annorum conſtitutiones certa animalia laedere, & epidemicis morbis conſumere, alias autem eadem animalia intacta relinquere, quod ſimiliter in plantarum, ſeminum, & fructuum proventu contingit, ut veriſſimè dici poſſit, generationis, conſervationis, & ſalubritatis animalium & viventium, maximum opificem eſſe aërem. Diaeta ſuum hic locum habet, cùm ex alimentis crudis, craſſis, in putredinem pronis, facilè in alvo ſtagnantibus conficitur. Adjuvant etiam potuum, praecipuè corruptorum, & vitae, genera, cùm haec humoribus corrumpendis conducunt, neque tamen exercitationibus & laboribus difflantur. Animi pathemata non adhuc mihi obſervatione compertum eſt lumbricorum generationi favere; at naturam agitando, atque variis modis, juxta pathematum indolem, movendo, vermium ſemina in occulto latentia poſſe in actum deducere, nullus dubito.

Malorum lumbricos comitantium hiſtoriam ordinatam texere, perquam difficile eſt, hactenus enim non omninò licuit obſervatoribus phoenomena vermium inteſtinalium certis limitibus & temporibus concludere, unde factum, ut plurima ſymptomata confuſè & ſine ordine proponantur. Ergo quae circa lumbricorum praeſentiam annotanda ſunt, ita ſe habent. A ſexto anno ad pubertatem familiares, ſed nulli aetati parcentes: nihil conſtans inter ipſa quae adducunt mala, ſed erraticis motibus & inconſtantibus omnia fermè ſymptomata ſeſe produnt, ut modò quieſcere, modò nulla interjecta mora inquietos eſſe aegrotantes, videamus. Igitur morſus inteſtinorum, interdum etiam ventriculi, ſub vermium proventu moleſtant: tuſſis arida, ſed certo tuſſiendi ſchemate, non niſi obſervationibus agnoſcendo, diſtincta: inter dormiendum tremor, & ſine ratione excitatio, vociferationes, & ſubitanea in ſomnum

reverſio,

reverſio. Pulſus inordinati : febres etiam ſine ordine, erraticae, cum partium extremarum frigiditate : alvus fluida : dejectiones albicantes, pulmentis ſimiles : abdomen tenſum, nunc elatum, nunc depreſſum : cibi faſtidium, interdum fames inexplebilis, halitus ex ore corrupti, nunc acidam, nunc putridam mephitim olentes : oculi flammei : genarum livor : dentium ſtrepitus & ſtridor in ſomno : vel peculiaris labiorum & faucium motus, deglutitionem in modum lactentium aemulans. Quod ſi his omnibus ipſorum vermium per os, nares, aut podicem excluſio accedat, evidentiſſimum inde ſignum lumbricorum deducitur. Haec fermè à vermibus vix ſeparantur phoenomena, ſed cùm morbus vehementior eſt, alia longè graviora accedunt, ſuffocatio nempè, iliaci dolores, vertigines, motus convulſivi, affectus comatoſi, delirium, aphonia, paralyſis, animi deliquium, quae omnia inevitabilis mors ſuccedit. Sed notare expedit, haec phoenomena turbulentè & ſine ordine ſupervenire, ut modò delirium, modò ſana ratio, aliquando ſtupor, non multò poſt mentis acies aegrum comitentur. Sed haec ſymptomata, etſi probabilem de lumbricis conjecturam praeſtent, non adhuc omninò certam de eorum praeſentia notitiam praebent, ſunt enim ea mala aliis etiam morbis communia, ut affectionibus hyſtericis, febre praeſertim acuta conjunctis, febribus item malignis primarum viarum putredine complicatis, nec raro viſcerum phlogoſes, cùm acutae fiunt, ſimilia ſymptomata creant. Ergo cum Medicus ea videt, ſedulò inſpiciat, num inflammatio ventris partes occupet, aut uteri vitium adſit, vel febris aliqua maligna cum alvi putredine praedicta mala excitet, ineptum enim foret ſub his caſibus de lumbricis judicare. Quod ſi hae aegritudines procul abſint, interea tamen aeger propoſitis ſymptomatibus moleſtetur, de vermibus ſtatim cum ratione ſuſpicionem habebit. Adde, ea

omnia phoenomena, cùm à lumbricis naſcuntur, citò, tumultuariè, nullis ordinatis temporibus ſeſe prodere; quod ſecùs in aliis jàm dictis morbis fieri conſuevit, cùm in iis alia ſit ſymptomatum ſeries & vis in initiis, alia in ſtatu, cunctaque, ſecundum ſua tempora morbo congruentia, concurrant.

Ad lumbricorum curationem fermè nihil aliud practici praeſcribunt, quàm medicamina vermes necantia, eoſque è corpore extrudentia, quae *anthelmintica* vocant. Sed altiores erigere animos expedit, & ad morbum, cujus vi vermes producuntur atque foventur, reſpicere, niſi enim ita fiat etſi praeſentes lumbrici expellantur, facillimus erit aliorum proventus. Igitur medicamenta phlogoſi & putredini reſiſtentia primùm propinanda, quibus ſubinde, quae vermes enecare creduntur, admiſcenda. Venae ſectio raró hic locum habet, mirum enim quantum vires imminuit, quàm parum levat, ut in omnibus morbis nimia putredine conjunctis contingere ſolet. Purgantia, malo incipiente, noxia, irritant enim, commovent, atque adeò morbum non levant, ut augeant. Ergo diluentia, abſorbentia, temperantia, amaricantia, hic locum habent. Decoctum ex hordeo, acetoſa, agrimonia, taraxaco, addito pauxillo centaurii cum nitro, utile eſt. Raſurae cornu cervi, eboris, aqua fontis coctae, addito ſpiritu nitri dulcis ad gratam aciditatem, pro potu ordinario commodè praeſcribuntur. Remedia anthelmintica tot tantaque ab auctoribus traduntur, ut in immenſum creſceret pagina, ſi enumerare vellem. Selectiora cenſentur corallina, ſemen ſantonicum, tanaceti, portulacae, aloe, amygdalae amarae, centaurium minus, abſynthium, rhabarbarum, oleum amygdalarum dulcium, ſaccharum vermifugum ex Pharmacopoea Matritenſi, ſuccus limonum, ſyrupus de abſynthio, de cichorio cum rheo, florum perſicorum, aetiops mineralis, mercurius

curius dulcis, &c. ex quibus decocta, potiones, juſcula, aliaeque medicamentorum formae, pro re nata, effingi poſſunt. Sed notandum, non adhuc ſatis conſtare, medicamentum aliquod vi propria vermes interficere, multumque credulitatis & incertitudinis in auctorum ea de re exagerationibus vigere. Interea id certum eſt, nimium calida non conferre, quin potius nocere, febrem enim, phlogoſim, & putredinem augent. Acida medicamenta potiora ſunt anthelmintica, putredini enim reſiſtunt & temperant. Amara non nimium calida proſunt acidis mixta, non quod vermes amaritiem horreant, id enim anicularum figmentum eſt, ſed quod cruditates corrigunt, febres fugant, parteſque firmant. Clyſteres ex oleo cum decocto herbarum emollientium & amaricantium utiles ſunt. Sed caeteris omnibus, quantumvis ſpecioſis, palmam praeripiunt clyſteres ex kina in pulverem redacta & aqua ſimplici mixta, identidem repetiti, vim enim habent efficacem febres fugandi, dum etiam putredini reſiſtunt & inteſtina roborant. Quinimo kina interius aſſumpta, poſt ſatis elutriatam alvi ſaburram, praeſtantiſſimum eſt remedium.

APHORISMI.

I.

In uſu remediorum cauti ſimus: nam vehementioribus medicamentis ſaepe adeo irritantur, ut convulſiones aut animi deliquia excitent, & ſaepe ad ipſam mortem deducant (k).

« In magnis infantum torminibus (inquiunt Me-
» dici Uratiſlavienſes) cave, diutius amaris his in-
» ſiſtas, nam, exhibitis his, dolores crudeliores ex-
» citantur.

(k) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 5. *pag.* 419.

» citantur. Pulverem corticis peruviani inter eximia » anthelmintica meritò numeramus (l). »

II.

In ſanguineis majori efficacia ſeſe commendant acida, atque inter haec prae primis, tamquam multis ſcopis ſatisfacientem, depraedicamus mixturam ex tinctura violarum & ſpiritu vitrioli, qua cum optimo ſucceſſu uſi ſumus, tum potiſſimum quando ſimul, quod minimè raro fit, haemorrhagia narium nimia vermibus obnoxii infeſtantur (m)

Perpetuum non eſt, narium pruritu vexari eos qui vermibus laborant, ac fortaſſe iis accidit, cùm haemorrhagia narium imminet, cujus prodromus eſſe ſolet. Sed ipſa propenſio ad haemorrhagiam narium in verminoſis affectionibus probat, has, partium alvi calore nimio, & ſanguinis fervore, ſimul labefactari, ut propterea neceſſe ſit medicamina calida, irritantia, commoventia prorſus fugere.

III.

Etſi vivum argentum praecipitato & ſublimato longè tutius ſit, & in caſibus deſperatis contuliſſe atque utile fuiſſe, negandum non ſit: tamen ubi neceſſitas non urget, & aliis mitioribus medicamentis res peragi poteſt, iis utendum, cum aliquam pravam diſpoſitionem corpori facilè imprimere poſſit (n).

Ut veteres Medici internum mercurii uſum reformidarunt, ſic recentiores ipſum frequenter & in omnibus fermè morbis praeſcribunt, innoxium praedicant, & ſummis laudibus extollunt. Ad vermes enecandos maximum eſſe praeſidium uno fermè ore praedicant. Mercurium vivum quidam in aqua concoquunt, eamque pro potu ordinario bibendam praebent.

(l) *Hiſtor. Morb. Uratiſlav. anno* 1699. *pag.* 35.

(m) *Hiſtor. Morb. Uratiſlav. loco citato.*

(n) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 5. *pag.* 420.

bent. Alii, ipſum mercurium crudum ſaccharo intimè mixtum, ſub nomine ſacchari vermifugi ipſis puerulis tutò praeſcribi poſſe, affirmant. Alii denique, praeparata chymica ex mercurio, ut aethiopem mineralem, mercurium dulcem, &c. ſine metu exhibenda eſſe, cenſent. « Sed parum fidendum decocto hydrargirii ex aqua vel quavis ptiſana, quod » infantibus ad vermes enecandos pro potu ordi-« nario praeſcribi ſolet, inquit Lieutaudus (o).» At multò minus fidendum caeteris quibuſcumque medicamentis mercurialibus, cenſemus, etſi enim, caeteris nihil proficientibus, ſub pauca admodum doſi adverſus vermes praeſcribi poſſe, non inficiemur, praeſertim pulverem vermïfugum, tamen, cum fieri poteſt, ab his abſtinendum, nam mercurius omnis infenſiſſimus eſt naturae hoſpes tanto magis timendus quanto acrioribus medicamentis praeparatur. Mercurius ſemel corpori intruſus neceſſariò ejiciendus eſt tamquam res naturae moleſta; cùm tamen ejus expulſio non ſemper tutò fieri poſſit, imò ſine magna turbatione & agitatione numquam fiat, propterea cautè admodum, nec, niſi cùm aliter fieri non poſſit, exhibendus. Sub hoc caſu mixtura mercurii cum debita doſi rhabarbari, ſeu ſyrupi ex eo confecti, tutius aſſumitur.

IV.

Nonnulli demum aquam gelidiſſimam, quae vermibus adverſari dicitur, ſummis laudibus extollunt, nec orte immeritò (p).

Aqua frigida benè ac ſapienter propinata magnorum morborum praeſidium eſt, ſed in vermibus, addito nitro, plurimum confert, non modò ad curationem, ſed etiam ad praecautionem. Nonnulli lac

(o) Lieut. *Synop. univer. prax. lib.* 1. *ſect.* 4. *pag.* 244.

(p) Lieut. *loco citato.*

lac celebrant ducti experientia Franciſci Redi, qui lumbricos variis liquoribus immittens, in lacte citius extinctos animadvertit. Sed ex his, quae extra corpus contingunt, ad ea, quae intra corpus fieri debent, non eſſe argumenta ducenda, quivis vel mediocriter in praxi verſatus intelligit. Ego verò cùm lumbricis affectos viderim alvi fluxu, febribus, ventris inflationibus vexatos, à lactis uſu abhorrui, & ulterioribus obſervationibus rem eſſe confirmandam, cenſeo.

CAPUT XV.

DE CACHEXIA ET HYDROPE.

CAchexia ex vi vocis eſt: *pravus corporis habitus*. Dicitur corporis habitus externa ejus ſuperficies ſenſibus percepta. Cum verò ſenſus in extrema corporis forma percipiant colorem, & molem ſeu volumen, propterea prava ſuperficiei mutatio in mole & colore cachexia eſt. Porrò cùm quivis facilè agnoſcat colorem & volumen habitus ſani, facile eſt depravatam ejus formam in colore & mole ſenſibus percipere. Hinc colores nimium albicantes, rubicundi cum corporis intumeſcentia conjuncti: item color lividus, niger, palleſcens, chlorus, cachexiam monſtrant. Moles etiam corporis nimium aucta, aut imminuta eandem manifeſtat. Sub hac generali cachexiae notione omnes morbi comprehenduntur, qui ſummam corporis cutem & molem quovis modo deturpant. Huc pertinent omnes tabis ſpecies: intumeſcentiae deformes: affectiones cutaneae, ut impetigines, lepra, ſcabies, elephantiaſis: ſcorbutus: icterus, aliaque id genus multa pravum corporis habitum monſtrantia. Sed ne nominum confuſio rerum pariat obſcuritatem, advertere expedit, citatos morbos, etſi

ſub

ſub generali cachexiae nomine comprehendantur, ſeorſim à Medicis conſiderari, & quidem rectè, quia ſinguli ſuos habent caracteres, propria phoenomena, ſpeciales laedendi leges, atque determinatam & diſtinctam poſtulant curationem. Propter has cauſas in praeſenti non agimus de cachexia generali, ſed ſpeciali & propria, quae eſt: *Depravatus corporis habitus ex humore aqueo crudo, in diuturnitatem converſus.* Haec cachexiae ſpecies viam parat ad hydropem, fitque, cùm humor aqueus crudus ſummam occupat cutem, colorem vitiat, & intumeſcentiam affert. Rarò ſolus aqueus humor in hoc morbo adeſt, ſaepe enim melancholici & bilioſi ichores ſimul concurrunt, ſed, ob exuperantiam, aqueis cruditatibus cachexia tribuitur. Ex colorum varietate & intumeſcentiae genere, an bilis, aut melancholicus humor cum aqueo miſceantur, quivis agnoſcet juxta ea, quae de horum humorum generatione & praeſentia in *Inſtitutionibus* attulimus (a). Cachexia perpetuò cum cocochymia conjungitur, fieri enim non poteſt, ut corporis habitus depravatus ſit ſine pravo humorum proventu. Neceſſe tamen non eſt, ut ubi cacochymia eſt, ibi etiam cachexia reperiatur, latius enim patet illius quam hujus vis, etenim nullus eſt morbus, qui cacochymiam tamquam neceſſarium effectum non deferat (b), at cachexia eſt tantùm cacochymia habitus corporis, atque ita ad ſymptomata pertinet primi generis, quae in corporis externi affectu conſiſtunt (c). Modus generationis eò vertitur, ut cachexia modò ex viſcerum labe, modò ex ipſius habitus vitio contrahatur. Attentè ergo Medicus in

(a) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 3. prop. 21. & Pathol. tract. 2. prop. 11. num. 49. pag. 493.*

(b) *Vide Patholog. noſtr. loco citato.*

(c) *Vide Pathol. noſtr. tract. 3. prop. 12.*

in cachexia videat, num cerebrum, pulmones, hypochondria, aut aliae internae partes deformem reddant corporis habitum, an vitium in eo hoſpitetur, haec enim cognitio fundamentum eſt curationis. Quocumque autem modo accedat cachexia, neceſſe eſt, ut corporis ſuperficies aqueis & crudis humoribus repleatur, inde enim deformitas coloris & voluminis oritur. Duo ſunt modi, quibus hujus humoris collectio ſub ſumma cute fit. Interdum ex alimentorum cruditatibus ob viſcerum abdominalium labem, vel ex ſanguine crudo & aquoſo corporis ſuperficies depravatur. Aliquando quamquam ſanguis & alimentum integra ſint, in ipſo habitu corporis corrumpuntur. Haec praeternaturalis humorum alibilium mutatio in ſuperficie fit quandoque, cùm humor nativus, cutem parteſque vicinas conſtituens, aqueus & crudus eſt, ſuamque labem accedenti alimento communicat. Non raro autem ex imbecillitate facultatis nutrientis provenit, cùm ſcilicèt humor partibus adhaerens ad nutritionem, non poteſt integrè commutari in naturam viventem, & ſemicoctus ibi manet. Cachexiam ita generatam optimè monſtravit Galenus (d) & recentiores aliqui *facultatis* defectum ad hunc morbum generandum planè agnoſcunt (e). Ergo cùm cachexia prodrômus ſit hydropis, neque ex ſe ſpecialem poſtulet curationem, quae perpetuò ad morbum habitum corporis inficientem dirigenda eſt, propterea quae hic de hydrope dicenda, pro ulteriori cachexiae cognitione & ſanatione ſufficient.

Hydrops generale nomen eſt quamvis aquae collectionem in corpore ſignificans, ſed nomen partis determinatae additur, cùm hydrops particularis deſignandus. Sic hydrops capitis, pectoris, ſcroti, uteri,

(d) *Vide Phyſiol. noſtr. tract. 6. prop. 35. nu. 149. pag. 283.*

(e) Vide Boerh. *Aphor. de Cognoſc. & cur. morb. §. 1167.*

uteri, &c. aquarum collectionem in his partibus denotant. Celebratiſſima tamen, & à doctoribus ſcholarum communi calculo comprobata eſt ea hydropis denominatio, quae aquae collectionem ſignificat in ventre, & *aſcites*: vel in habitu corporis inter ejus tegumenta & carnoſas partes, & *anaſarca*, ſeu *leucophlegmatia* nominatur. Tertium ab iiſdem additur hydropis genus, & *tympanites* vocatur, qui non ab aqua, nec à ventre, ubi ſubſiſtit, ſed à flatu & ſonitu tympani, quem edit, denominationem accipit: undè apud Medicos ſcriptores tripartitò dividitur hydrops, ſcilicet in aſcitim, tympanitidem, & anaſarcam. Sed, re attentè conſiderata, unica tantùm eſt hydropis ſpecies, nempe aſcitis ab utre denominationem accipiens, in ventre enim aqua velut in utre continetur: tympanitis reipſa aſcitis eſt, cùm aqua multo ſpiritu flatulento turget: anaſarca cachexiae genus eſt ulteriore duratione hydropem aſcitim poſt ſe trahens. Hippocrates ſub hydropis nomine ſemper aſcitim intellexit, quia haec ſola verus hydrops eſt: caeterae aquarum collectiones per ſimilitudinem hydropes vocantur, ut probavimus in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica (f). Propterea nobis hic ſermo erit de aſcite, tamquam vero hydrope, & pro uſu tironum aliqua praelibabimus de anaſarca, quae morbus ſatis frequens eſt: ſed caeteras aquarum collectiones raro accedentes, & chirurgicam manum ſaepe poſtulantes, cum occaſio tulerit apud auctores videre poterunt. Eſt ergo aſcitis: *Aqueae humiditatis, crudae, ichoroſae, ſpiritu flatulento turgentis, in ventre inferiori collectio, tumefactionem in eo inducens.* Non aqua pura hydropicorum ventrem inflat, ſed flatibus & ichoribus, hoc eſt, ſero vitioſo & corrupto, referta: « Quodcumque enim vacuum repletur, ſanum quidem

(f) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Prog. ſect. 2. text. 1. pag. 79.*

» dem ſpiritu, morboſum ichore (g) » quod dogma in Phyſiologia ſatis declaravimus (h). Hydrops morbus partis organicae in magnitudine aucta dici poteſt, ſed quin id obſtet (i), ut triplex ſymptomatum genus ſub ſe includat, etenim adaucta moles affectum corporis vitiatum, ut in cachexia vidimus, probat: ſeri corrupti ſtagnatio ſymptoma in retentis: harum rerum praeternaturalium praeſentia actionem coquendi, expellendi laeſas demonſtrat. Morbus horum ſymptomatum productor eſt intemperies partium ventris calida, & ſpeciali modo vitiata. De parte affecta magna eſt diſcordia non modò inter veteres & recentiores, ſed inter utriuſque ſectae patronos. Galenus hepar praecipuam partem affectam in hydrope cenſet, nam etſi à liene aliiſque partibus fieri poſſe, non neget, tamen ex iis hepar affici neceſſariò debere, credit (k). Mirum! quot ſequaces in ſcholis habuerit, plerique enim in Galeni partes tranſierunt, paucis exceptis, qui hepar interdum primariò, interdum ſecundariò, aliquando nullo modo laeſum in hydrope agnoſcunt (l). Recentiores fermè omnes vaſa lymphatica pro parte primò affecta habent, cùm nimiùm diſtenta aut rupta lympham fundunt, quae cavitatem replendo, inſignem ventris molem efficit. Non deſunt tamen qui horum vaſorum ruptionem negant, ſed eam acriter Vanſwietenius propugnat (m). In hac re nihil magis mirandum, quàm virorum, alioqui celebrium, ex praeconceptis

(g) Hippocr. *lib. de Arte, verſ.* 164.

(h) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 2. *prop.* 11. *num.* 65. *pag.* 100. *& tract.* 3. *prop.* 19. *num.* 88. *& tract.* 3. *prop.* 22. *num.* 103. *pag.* 199.

(i) *Vide Pathol. noſtr. tract.* 1. *prop.* 2. *num.* 8. *pag.* 397.

(k) Vide Gal. *de Loc. affect. lib.* 5. *cap.* 7.

(l) Vide Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 6. *ſect.* 2. *cap.* 3. *quaeſt.* 1. *pag.* 560.

(m) Vanſvviet. *Comment. in Aphor. Boerh.* §. 1228. *nu.* 2. *pag.* 188.

conceptis opinionibus hallucinationes, cùm vaſa lymphatica, eorum diſtributio, caetera, quae de illis à Neotericis traduntur, incerta ſint, atque rem obſcuram, at certam, auctores iſti per aliam obſcuriorem, & fortè non exiſtentem monſtrare contendant (n). Nobis pars proximè affecta eſt alvus, omneſque ejus particulae: nec diffitemur, ab aliis poſſe malum communicari. An aqua in hydropicis haereat & ſtagnet in ipſa interiori abdominis cavitate: an in peritonaei duplicatura: an potius inter muſculos & tunicas, dubitant aliqui. Sed placet Vanſwietenii ſententia, qui, triplici modo aquam in regione abdominis colligi poſſe, affirmat: « Vel enim » in cavo abdominis liberè fluctuat, & viſcera abdo» minis undique alluit: vel in cavis membranis dila» tatis haeret, vel denique extra abdominis cavita» tem colligitur, & tunc intra duplicaturam perito» naei haerere dicitur... Neque videtur adeo magni » momenti futurum ad morbi curationem, ſive aqua » haereat in duplicatura peritonaei, ſive inter peri» tonaeum & membranam tendinoſam. Proderit ſem» per noviſſe, an aqua haereat in abdominis cavo, » an extra illud (o).» In ſignis tradendis loci, ubi aqua hydropicorum in aſcite colligitur, inſudant nimium Neoterici, atque quod unus ratum habet, alter incertum judicat (p). « Unde patet nihil te» merè hic concludendum eſſe, & famam Medici » ſaepe in hac diagnoſi periclitari, niſi ad omnia, » quae toto morbi tempore contigerunt, attentiſſimus » fuerit (q).» Memini, me aperuiſſe coram diſcipulis ventrem foeminae ex immaniſſima aſcite mortuae.

(n) *Vide Phyſiolog. noſtr. tract. 2. prop. 6. pag. 73.*

(o) Vanſvviet. *Comment. in Aphor. Boerh. §. 1226. pag. 160. & 161.*

(p) Vide Vanſvviet. *loco cit. pag. 164. & ſeq.* & Lieut. *Synop. univerſ. prax. lib. 1. ſect. 4. pag. 274.*

(q) Vanſvviet. *loco citat. pag. 166.*

tuae. Prodierunt pluſquam centum aquae librae, non in cavo abdominis, ſed in ejus partibus continentibus contentae, ut meritò Latini ſcriptores hunc morbum *aquamintercutem* appellaverint. Inteſtina, jecur, lien, caeteraque viſcera abdominalia integra omninò erant, quare hepar non perpetuò in hoc malo affici pro certo habemus. In examinandis viis, per quas aqueus humor in abdomen tendit, ut ibi ſtagnet, inſudarunt veteres & recentiores (r). Sed improbum inutilemque eum eſſe laborem, ex eo patet, quod res haec prorſus ſit imperſcrutabilis, & ad curationem hujus morbi nihil referat.

Plethora, cùm ex ſuppreſſis haemorrhoidibus, menſtruis, aut aliis quibuſvis ſanguinis excretionibus oritur, hydropem facillimè accerſit; quod non aequè efficit cùm ex alimentorum copia, otio, in ſanis hominibus colligitur. Obſtructio potiſſima eſt hydropum cauſa occaſionalis, ſi enim quavis de cauſa urinae viae obſtruantur, venter ſupprimatur, & exhalatio vaporum per cutem impediatur, diſpoſitio paratiſſima eſt ad hunc morbum ſuſcipiendum, multò facilius ſi accedat diatheſis, quae uti aliis malis, ita huic producendo neceſſaria eſt. Inter efficientes cauſas aër primum ſibi vindicat locum, nam praeter epidemicas conſtitutiones hydropem facilè inducentes (s), cùm nimia humiditate ſubitò replet corpora, praeſertim poſt magnos ſqualores, hunc morbum in corporibus diſpoſitis ſaepe accerſit, quod benè notandum, parum enim hodierni ſcriptores de hac cauſa omnium potentiſſima curant, in mechaniſmo, ut ajunt, inquirendo vanè occupati. Altera cauſa efficiens hydropis, & quidem ſatis valida, eſt diaeta. Nimius aquae potus: vini, cereviſiae, potuum ſpirituo-

(r) Vide Sennert. *Pract. lib. 3. part. 6. ſect. 2. cap. 3. quaeſt. 3. pag. 563.*

(s) Hippocr. *lib.* 1. *Epidem. ſect.* 2. *text.* 15.

rituoſorum ingurgitatio : ſubita , vel diutius repetita ciborum frigidorum humidorumque copia , accedente praeſertim otio , & cruditatibus , hydropica mala poſt ſe trahunt. Nec omnino alienum eſt , animi pathemata tùm commovendo , cùm maximè ſpiritus diſſipando , aqueae humiditatis fomitem quandoque promovere. Cùm verò praeſentibus cauſis occaſionalibus & efficientibus hydrops accedit , haec omnia concurrunt. Primùm : viae à natura deſtinatae pro aqueae humiditatis excretione occluduntur , indeque ſeroſus humor intus remanet , atque ita fit , ut ante aſcitis acceſſum urina minuatur , & ſudores & tranſpiratio. Secundò : halitus aqueus vaporoſus , quo perpetuò madent viſcera abdominis (t) , condenſatur , dum tunicae & membranae viſcera cooperientes denſiores redduntur , quod in omnibus aegris hoc morbo affectis obſervari facilè poteſt , etenim membranoſum genus in ipſis ſiccum , durum , denſumque redditur. Tertiò : humor nativus partium abdominis , certa & ineffabili diatheſi , humoris aquei generationi & condenſationi conducit , ſicut enim in partibus corporis ob ſpecialem diatheſim varii generantur humores praeternaturales , ut alius eryſipelati , herpeti , impetigini : alius arthritico , podagrico , ſyphilitico : alius cancroſo , ſtrumoſo , ſcorbutico , atrabiliari humori , & ſic deinceps , vel invitus ſit paratus , eodem modo aquei humoris proventui abdominalia viſcera interdum favere , indeque hydropem ſaepe naſci , ex practicis obſervationibus edocemur. Haec ideo breviter attingere voluimus , quoniam in curatione magni hujus mali omnia perpendenda ſunt , ut ritè peragatur.

Hydrops interdum morbos acutos ſequitur , ut viſcerum abdominalium inflammationes , febres ardentes , citòque aegros in ſummam perniciem ducit ; at

(t) Vide Vanſvviet. *Comm. in Aphor. Boerh.* §. 1228. *pag.* 189. *& phyſiol. noſtr. tract.* 2. *prop.* 11. *nu.* 65. *pag.* 100.

at ut plurimum morbus longus eſt, ſenſimque accreſcere ſolet, ac nonnumquam ex ſe incipit, ſaepe obſtructiones inveteratas, aut ſcirrhos partium ventris, vel, quod frequentiſſimum eſt, cachexiam, leucophlegmatiam ſectatur. Congruens ergo eſt hanc prius deſcribere, ut tranſitus in hydropem, quantum fieri poſſit, impediatur. Igitur leucophlegmatia pueris frequentior quam adultioribus eſt, fereque eos adoritur, qui crebrò ſanguinem vomitu, vel alvo reddunt. Hoc mali genus diuturnas febres, vitioſum ventriculi habitum, nimium compreſſos nimiumve fluentes, tum menſes, tùm haemorrhoides, aut longam reſpirationis difficultatem, & immodicas vigilias excipere conſuevit. Praeſente jam anaſarca, corpus molli tumore grandeſcit, maximèque tibiae ac pedes, cùm alias, tum potiſſimùm veſpere, & poſt exercitationem, aut cùm diu declives hae partes fuerunt. Is tumor, ſi premitur, foſſulam relinquit, impreſſi digiti veſtigium. Femore item, & ſcroto intumeſcunt, ita tamen, ut tumor, qui veſpere ingens in pedibus erat, manè omnem penè molem depoſuerit. Color cutis cum pallore ſubalbidus, aliquando etiam chlorus, vel plumbeus. Æger tardus eſt & piger ad motum. Spiritus difficilè trahitur, maximèque poſt cibum. Febris inordinata continenter afficit, nocturnis horis ingraveſcens. Pulſus undoſus eſt, creber, & inaequalis. Interdum alvus dejicit cruda, bilioſis mixta. Urinae variae: modò tenues, aquoſae, albeſcentes: modò craſſae, difficulter prodeuntes. Hoc malum, niſi ſub hoc ſtatu curationem accipiat, certò tranſit in aſcitem. Dum haec praeſens eſt, venter totumque abdomen cum quodam gravitatis ſenſu intumeſcit, inferioreſque corporis partes, à ventre ad pedes uſque, tumorem concipiunt. Nec rarum eſt, humorem aqueum ſub hoc ſtatu ſcrotum, & pectoris etiam partes occupare, & fluctuationis quemdam ſonum in ventre, dum aeger revolvitur, efficere.

Ad

Ad haec ſpirandi adeſt difficultas, cibi faſtidium, ſitis moleſtiſſima, &, ſi morbus urget, tuſſis etiam ſicca ſupervenit. Interea totum corpus contabeſcit ex nutritionis defectu. Febricula, corrupta intus aqua, naſcitur. Urina perpauca mejitur, eaque craſſa & rubicunda eſt. Pulſus parvus, durus, tenſus. Quod ſi flatus magna copia cum aqua miſceantur, ut aſcites cum tympanitide mixta ſit, venter inſtar tympani tenſus eſt, rugitus & murmuris perceptio potius, quam fluctuationis, adeſt. Comitatur magnum eructandi deſiderium, ructuque editio levari aeger aliquantulum videtur, verùm decipit ea ſaepe res, malum enim tenax & celeri diſcrimine plenum. Etſi pedes non uſque adeo, ut in caeteris hydropis generibus, tumeant, corpus tamen citius vehementiuſque contabeſcit. Pulſus longior, celerior, & durior cum tenſione obſervatur. Hydrops omnis morbus periculoſiſſimus eſt, multiſque aerumnis & laboribus patientes tum demum conficit. Salus tantum ſpectanda, cùm nullo antecedente morbo coepit, & viſcera firma neque corrupta ſunt: ſi reſpiratio illaeſa ſit, nullaque tuſſis, ſitis, aut linguae ariditas, praecipuè à ſomno, quo tempore incidere illa maximè ſolent, aegrum moleſtet. Ad haec dum nullum cibi faſtidium, neque epulis aſſumptis moleſtia eſt: dum venter interim mollis eſt, vel ſenſim extenuatur, aut excrementum fundit molle ac figuratum: cum denique homo doloris, caloris, & laſſitudinis expers morbum facilè ſuſtinet. Qui omnia haec habet, tutò laborat: at qui magnam partem harum rerum conſequitur, etſi in diſcrimine ſit, non prorſus de ſalute deſperare debet. Contra, ſummum periculum lethalemque exitum promittit hic morbus, cùm hypochondria ſcirrhis, obſtructionibus inveteratis, aut longa phlogoſi conſumpta ſequitur: itemque ſi poſt morbos acutos incoeperit, ſic enim numquam, aut vix umquam ſaneſcit. Diſcrimen autem augetur, quoties alvus ſan-

guinem dyſenterico modo, aut alium humorem ſine levamine fundit. Praeterea, epilepſiam ſupervenire: malè olere corpus, ſpiritum, ſputum, aut ſudorem: urinam paucam, turbatam, & crebrò emitti: ſublatum aut imminutum morbum ſaepius & brevibus intervallis revertere, neque idoneis remediis remittere, periculoſiſſimum eſt. Ad extrema ventum eſſe ſignificatur, ubi ſub virium debilitate profluit alvus, ſimulque ſpirandi difficultas augetur: ubi ulcera os, gingivas, tibias occupant: ubi veluti concretus ſanguis ex alvo dejicitur: ubi denique urina diverſis matulae regionibus diverſos colores exhibet, ſic ut infernè rubra ſit, ſupernè livida, aut contra.

In omni hydrope curando duae ſe ſe offerunt intentiones. Primùm, ejicienda eſt è corpore humiditas aquae ipſum opprimens. Deinde, roboranda eſt natura, ne ulteriorem aquae productionem foveat, niſi enim id fiat, aqua quidem educetur, ſed citò alia de novo, vi morbi genita, ſuperveniet. Iſtae indicationes eodem tempore peragendae, ut, cum morbi producta ejiciuntur, eorum nova generatio impediatur. Fatendum tamen, aquarum è corpore eductionem non adeo difficilem eſſe, ſed earum productionem novam impedire, hoc opus, hic labor eſt. Quod primam indicationem attinet, diverſo quidem modo procedendum in diverſis aquae collectionibus. In leucophlegmatia: « Si aeger difficulter ſpi» raverit, & tempus vernum fuerit, & ſimul aetas » viguerit, & virium robur adſit, de brachio ſangui» nem detrahere oportet: deinde panes calidos ex » vino nigro & oleo tinctos edat; & quam mini» mum bibens quamplurimum laboret (u) » Ubi hydrops ex ſuppreſſa aliqua ſanguinis excretione ortum duxerit, ſub initiis tolerat venae ſectionem parca

(u) Hippocr. *de Vict. ration. in acut. ſect. 4. text. 62. ex Marinel.*

parca manu celebratam, qui enim audaciores in aperienda vena fuere, falſis induciis deluſi ſunt, malum enim dein exaſperatur contumaciorque evadit. Neque omittendum, proprium huic morbo eſſe: « Ut eadem die aegrotans quandoque melius habeat, » quandoque pejus (x). » Praeter haec, aqua hydropicorum educitur per alvum, vomitum, urinas, ſudores. Hinc adducunt Medici ad ſolvendam alvul purgantia valentiora, ut jalappam, gummi guttae, braſſicam marinam ſeu ſoldanelam, ſcammonium, ſuccum expreſſum iridis noſtratis, eſulam, gratiolam, elaterium ſeu ſuccum cucumeris aſinini. Chymici conſulunt ſquamam aeris, antimonii, & mercurii praeparata, arcanum corallinum, aliaque id genus multa, hydropicorum aquam potentiſſimè educentia. His, aliiſque quamplurimis referti ſunt practicorum libri, & hodiernae Pharmacopoeae uſque adeo turgent, ut circulatoriam potius artem, quam medicam, redolere videantur. Sunt igitur ex propoſitis medicamentis quamplura prorſus ablegandа, dum enim aquas educunt, naturam irritant, & laceſcendo debilitant, uſque adeo, ut novam aquarum generationem, indeque morbi augmentum certè promoveant. Ergo praeparata chymica ex mercurio, & antimonio: ex vegetabilibus ſoldanela, gummi guttae, elaterium, gratiola, eſula, caetera ſimiles virtutes habentia, omninò fugienda, ſubeſt enim in omni hydrope urens quidam calor viſcera depaſcens, qui his medicamentis, mirum! quantum exacerbatur. Igitur ſcammonium, jalappa, ſuccus iridis, rhabarbarum, & ſimilia, benè ac ſapienter adminiſtrata, hydropicorum aquas educent, quod non ſubitò, ſed paulatim faciendum, experientia monſtravit. Eductio aquarum per ſudores quibuſdam tentata eſt: parum tamen auxilii aegris attuliſſe vidimus, quin

(x) Hippocr. *lib.* 2. *de Morb.* *text.* 62.

quin potius calefactio his medicamentis inducta eos exaſperavit. Sed decoctum ex ligno ſaſſafras, & radice chinae pro potu (ſi quidem potus hydropicis aliquando conveniat) non ſudationibus, ſed exſiccatione prodeſſe novimus. Per urinas commodiſſimè, ſi fieri poſſit, purganda eſt hydropicorum humiditas, omnium enim viarum haec ſecuriſſima eſt. Fugienda tamen diuretica fortiora, nimis enim agitando & calefaciendo nocent. Igitur radices quinque aperientes: millepedes praeparati: lixivium ex cineribus geniſtae, ſtipitum fabarum: aliaque hujuſmodi, pro re nata, in uſum adduci poſſunt. Pro generali axiomate tenendum, medicamenta hydropicis, in forma liquida, ut ajunt, non eſſe praeſcribenda, aqua enim corpus replent; ſed, in pillularum, ſyrupi, electuarii, aut aliam formam ſiccam, reducenda. Sunt qui cantharides in caſu deſperato exhibent. « Nec reformidandus (inquit Lieutaudus) ſub caſu urgentiori pulvis ipſarummet cantharidum à grani quarta parte ad granum unum, vel alterum, quo ſi nihil obſtet, copioſa urina projicitur: conſtat enim plures ab orco revocaſſe hoc remedium à circumforaneo quodam venditatum: ideò neminem eſſe reor, qui imminente interitu, omnibuſque fruſtra tentatis, illud experiri recuſet (y). » Hoc remedii genus Hippocrates in hydrope praeſcripſit, eumque graviſſimi auctores poſtmodum ſequuti (z). Sed, maxima hic cautela opus eſſe, non dubitamus, quippe, urinae vias inflammando, irritat, ut potius urinas retinere quàm movere viderimus. Quod ſi, ex tantorum auctorum fide, in aliquo caſu cantharides propinandas tirones cenſeant, modum eas praeparandi, & cautelas ex noſtra materia medica deducere

(y) Lieut. *Synop. univerſ. prax. lib.* 1. *ſect.* 1. *pag.* 97.

(z) Vide Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 6. *ſect.* 2. *cap.* 3. *pag.* 558.

cere poſſunt. Id non omittendum, prius eſſe alvum purgandam, quam urinas movendas. De vomitoriis idem dicendum, quod de purgantibus, cùm enim hydrops incipit, nec viſcera corrupta, aut ſcirrho obſeſſa, tutò praeſcribi poſſunt, &, pro re nata, repeti in illis, qui faciles ſunt ad vomendum. Ipecacuana, tartarus emeticus, aqua benedicta Rulandi, pro eo uſu ſufficere poſſunt. Pro intentione roborandi conferunt amara, ut abſynthium, centaurium, gentiana, &c.: carminantia ſeu flatus diſcutientia, ut aniſi & foeniculi ſemina, flores chamaemeli, zedoaria, & aromatica omnia: martialia. Haec aliaque benè multa, in libris paſſim proſtantia, ſeu ſimplicia, ſeu aliis mixta, in formam ſyrupi, electuarii, pulveris, redacta, praeſcribi ſolent. Sed hydropicorum calor internus haec & ſimilia medicamenta fermè non tolerat: cumque flatuum proventus non niſi nimio calore fiat (a), contra quam communis ſcholarum opinio fert, propterea, à nimio horum medicamentorum uſu abſtinendum, cenſemus. Dolentes fateri cogimur, hactenus non dari medicamentum vi propria hydropi oppoſitum, nec flatibus adverſum, quae enim à celebrioribus practicis traduntur, generalia ſunt, neque diatheſim ſpecialem in iis affectionibus obviam, vi directa corrigunt, indeque fit, ut haec mala hucuſque ab arte quantumvis perita vinci non potuerint. Habent hic tirones, quae à Medicis pro curando hydrope traduntur, ac liberè, quae pluſquam triginta annorum uſu obſervavi, in medium adduxi. Id certus affirmo, curationem quamcumque per remedia quantumvis celebrata, in hydrope inveterato ex ſcirrho, aut obſtructionibus partium ventris, multum infirmis

(a) *Vide Patholog. noſtr. tract. 3. prop. 15. nu. 68. pag. 543. & Illuſtr. in Hipp. Prognoſt. ſect. 2. text. 24.*

mis viſceribus, mortem accelerare. Contra viſum eſt, hydropicos bono regimine tractatos ſine medicamentis, per menſes & annos, praeter omnium ſpem, vitam protraxiſſe. Nihil ergo his aegrotis magis confert, quam bona diaeta. Debent ergo moderata & boni ſucci alimenta ſumere, exſiccantia, benè nutrientia, & humiditates diſſipantia: atque quivis labor erit inutilis, niſi detur integra abſtinentia ab omni potu, haec enim ſola plures hydropicos liberavit, omniaque praeſcripta medicamina longè antecellit. Quàm difficile ſit, ſitientes nimium aegros ab omni potu abſtinere, quivis agnoſcit, indeque etiam deducitur, quàm arduum opus ſit, hydropem tollere, cùm, unicum fermè praeſidium, fieri vix poteſt, ut in uſum ducatur. « Non ignobilis Medicus Chryſippi diſcipulus (inquit Celſus) » apud Antigonum Regem, amicum quemdam ejus » notae intemperantiae, mediocriter eo morbo implicitum, negavit poſſe ſanari. Cumque alter Medicus Epirotes Philippus ſe ſanaturum polliceretur, reſpondit, illum ad morbum aegri reſpicere: » ſe ad animum. Neque eum res fefellit: ille enim » cum ſumma diligentia non Medici tantummodò » ſed etiam Regis cuſtodiretur, tamen malagmata » ſua devorando, bibendoque ſuam urinam, in exitium ſeſe praecipitavit (b). » Pro coronide admonere reſtat, ab antiquiſſimis uſque temporibus uſitatam eſſe, ad aſcitim tollendam, abdominis apertionem (Paracenteſim Graeci vocant) infra umbilicum, ut aquae ibi contentae educantur. Inter Graecos exagitatum eſt, num paracenteſis aliquando exercenda, an prorſus ablegpanda? Ex utraque enim parte adfuere patroni, eorumque rationes & argumenta, lectu quidem digna, Caelius Aurelianus, qui eam

(b) *Celſ. de Medic. lib. 3. cap. 21. pag. 161.*

eam defendit, longè proponit (c). Modum abdomen aperiendi deſcripſere veteres quamplures, & Neoterici novis inventis illuſtrarunt. Sufficiet hac de re tironibus, Heiſteri chirurgiam, & Vanſwietenii commentaria percurrere, nihil enim de paracenteſi intactum relinquunt. Cùm tamen innumeris obſervationibus conſtiterit, eductis aquis per chirurgicam operationem, aegros quoſdam ſubitò obiiſſe, alios novam aquarum collectionem expertos, ac, ſi non omnes, per paucos tamen eſſe, qui ea peracta, & ſaepius ex neceſſitate repetita, tum demùm non perierint: hinc cautiones & monita à practicis ſtatuta ſunt, ut iis obſervatis, paracenteſis, ſi aegrum parùm aut nihil juvaret, ſaltim non laederet. « Ac ne » illud quidem (inquit Celſus paracenteſim appro» bans) in controverſiam venit, quin non omnes in » hoc morbo ſic curari poſſint; ſed juvenes robuſti, » qui vel ex toto carent febre, vel certè ſatis libe» rales intermiſſiones habent. Nam quorum ſtoma» chus (idem intellige de caeteris viſceribus) cor» ruptus eſt, quive ex atra bile huc deciderunt, » quique malum corporis habitum habent, idonei » huic curationi non ſunt (d). »

APHORISMI.

I.

Qui lienoſi à dyſenteria corripiuntur, his, longa ſuperveniente dyſenteria, hydrops ſupervenit, aut inteſtinorum laevitas, & pereunt (e).

 II.

(c) Cael. Aurel. *Morb. chr. lib.* 3. *cap.* 8. *pag.* 478.

(d) Celſ. *de Med. lib.* 3. *cap.* 21. *pag.* 166.

(e) Hippoc. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 43.

II.

Ex ſanguinis eruptionibus aqua intercutem corripiuntur (f).

III.

Haemorrhoidas curanti diuturnas niſi una ſervata fuerit, periculum eſt, ne hydrops ſuperveniat, aut tabes (g).

In quavis ſanguinis excretione, ſi nimium ipſe fluat, hydrops ſupervenire ſolet. Sed multò certius hic morbus accedit, cùm ſubitò fluens ſanguis medicamentis ſupprimitur. Docemur itaque, magna praecautione procedendum in ſanguinis fluore tractando, atque opera praecipuè danda eſt, ut reficientibus & roborantibus auxiliis natura conſervetur, uſque quo ex ſe ipſa ſanguinis fluxum contineat.

IV.

Leucophlegmatiæ hydrops ſupervenit (h).

Leucophlegmatia correpti interdum intra morborum acutorum terminos ſalvi fiunt, aut intereunt. Sed cum diutius trahunt, aut ſuffocantur, aut in immedicabilem aſcitem tranſeunt. Curandum ergo, ut aegri parùm bibant, & ea aſſumant medicamenta, quae habitum corporis exſiccare, & ventrem roborare citra caliditatem valeant. Quae hepatica dicuntur & lieni opportuna, hic locum habent. Syrupum ſub eo caſu conficere ſoleo ex ſuccis fumariae, borraginis, beccabungae, qui ex pauca aqua dilutus, addito pauxillo tartari vitriolati, opem aliquando praeſtat.

V.

(f) Hippocr. *lib.* 6. *Epid. ſect.* 4. *verſ.* 29.

(g) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 12.

(h) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 74.

V.

Aqua intercutem, quae ex acutis morbis oritur, mala. Nam neque febre libera, vehementeſque dolores excitat, & lethalis eſt (i).

Hanc ſententiam explicavimus in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica. Nihil hic ulterius adducimus, ne crambem recoquere videamur.

VI.

Quibus tormina, & circa umbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neque purgante neque aliter ſolvitur, in hydropem ſiccum firmatur (k).

Ex colicis iliacis doloribus, dum etiam ad lumbos extenduntur, neque tamen, cum diu durant, debita curatione ſolvuntur, timor eſt, ne hydrops ſiccus superveniat. Idem intellige de cardialgia, & aliis ventris doloribus iis caracteribus comitatis, hydrops enim eorum terminus eſſe ſolet. Qui differat hydrops ſiccus ab altero, ex Hippocratis mente in Illuſtrationibus ad ejus Prognoſtica explicavimus (l). Balnea, ſemicupia, oleoſa, emollientia hoc malum avertere poſſunt. Decoctum radicum altheae in hoc caſu utile eſſe conſuevit.

VII.

Ab hydrope detento ſi aqua ſecundum venas in alvum fluxerit, ſolutio fit (m).

VIII.

Si à leucophlegmatia detento vehemens diarrhoea ſuperveniat, morbum ſolvit (n).

IX.

(i) Hippocr. *lib. Prog. ſect. 2. text. 1. Vide Illuſtr. noſtr. ad hunc loc.*

(k) Hippocr. *lib. 4. Aphor. ſent. 11.*

(l) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Prog. ſect. 2. text. 1. pag. 80.*

(m) Hippocr. *lib. 6. Aphor. ſent. 14.*

(n) Hippocr. *lib. 7. Aphor. ſent. 29.*

IX.

Aqua intercutem initio aquoſum alvi profluvium abſque cruditate exortum morbum ſolvit (o).

Harum ſententiarum primam de leucophlegmatia intelligendam eſſe, cenſent nonnulli: ſed etiam in aſcite veram eſſe, rectè monet Tozzius, ea ſemper lege, ut incipiente morbo id fiat, ſecus autem mortem accelerare ſolet. Diſputant curioſi, quibus viis humorum fluxus fieri poſſit ex corporis habitu in ventrem in leucophlegmatia: aut ex partibus abdominis continentibus, ubi haeret aqua (in hac enim aſcitis ſpecie vera eſſe poteſt ſententia) in inteſtina, ut inde extra corpus fluat? Nos eas planè neſcire fatemur, ſcit autem natura ipſa: « Quae ſagax & » perita ſcit mille ſibi parare vias per quas ſe ipſam » exoneret (p). »

X.

Quibus hepar aqua repletum ad omentum eruperit, his venter aqua impletur, & moriuntur (q).

Haec ſententia ex libro de internis affectionibus deducta videtur, ibi enim hydrops ita genitus longius explanatur (r). Solet interdum hepar poſt acutos morbos, praeſertim febres ardentes, phlogoſi lenta & ſiccitate vexari. Corrupto ejus humore nativo, trahit ob calorem ad ſe humiditates, & ob corruptionem acres reddit. Inde fit, ut aqua putri repletus ſenſim intumeſcat, quam ſi per omentum in ventrem emittat, hydrops lethalis ſequitur. Cognoſcitur hoc hepatis malum ex dolore, aut moleſtia durabili circa hypochondrium dextrum, quod durum etiam eſt, ac intumeſcit, dum ſuperiores partes verſus claviculas attenuantur. Sub hoc caſu, antequam hydrops acce-

(o) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 2.

(p) Tozzi *Comm. in lib.* 7. *Aphor. Hipp. ſent.* 55. *pag.* 235.

(q) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 55.

(r) Hippocr. *de Intern. affect. text.* 26. *Marinel.*

accedat, confert lac aſininum, ſin minus, ejus ſerum herbis temperantibus, hepaticis, aperientibus alteratum. Prodeſt etiam à vino abſtinere, aut illud ſummè dilutum bibere, interimque laudabilem diaetam ex alimentis boni ſucci praeſcribere cum abſtinentia potus, non quidem omnimoda, ſed ita ut multò minus ſolito bibat. At quibus viis aqueae humiditates ex repleto jecore in omentum ducantur, inquirunt qui res imperſcrutabiles, etſi ad praxim parùm conducentes, intelligere gloriantur. Num per foramen, quod propè jecur in omento detexit Winslovius, recipiuntur aquae? (s). In medio relinquimus.

X I.

Hydropicis ulcera in corpore orta non facilè ſanantur (t).

Veriſſima ſententia, qua docemur, non facilè cauteria, veſicantia, aliaſque exulcerationis formas in hydropicis eſſe excitandas: « Communis enim omnium eſt humoris nimia abundantia, ob quam ne » ulcera quidem in his aegris facilè ſaneſcunt (u). » Perperam ea propter agunt (inquit Tozzius) qui » ſibi tibias cauteriis inuri permittunt ſperantes exinde, » omnem ſeroſae ſuperfluitatis malitiam iri evacua» tum; nam praeterquamquod nihil peccantis humoris » ſed ſolius particularis laticis, aut alibilis ſucci por» tio inde deduci ſolet, etiam imminenti vitae pe» riculo ſe ſubjiciunt à gangrena mox ſucceſſura, ut » in pleriſque obſervatur. Qui verò referuntur hy» dropici ab erumpentibus ſpontè veſiculis, atque ex » affluente ab illi ſero aliquantulum levati, adhuc » etiam poſtea periere, ſuperſtite nimirùm ſemper » cauſa hydropiſim faciente (x).

XII.

(s) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 2. *prop.* 6. *nu.* 36. *pag.* 59.

(t) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 8.

(u) Celſ. *de Medic. lib.* 3. *cap.* 21. *pag.* 161.

(x) Tozzi *Com. in lib.* 6. *Aphor. Hipp. ſent.* 8. *pag.* 130.

XII.

Si cauſa hydropis aſcitis eſt recens, extrinſecùs citò applicata: ſi vires integrae, corpus juvenile: ſi viſcera benè conſtituta, neque alio morbo perdita: ſi aqua nondum putrida neque diu in loco ſtagnaverit: ſtatim inſtituenda paracenteſis (y).

Veriſſimum quidem dogma, omniumque Medicorum mentibus altè infigendum: his enim omnibus benè penſitatis tutò paracenteſis inſtitui poteſt, atque ita diſcent Medici hodiernae chirurgiae manus fugere, in operationibus ut ajunt, efficiendis fortè audaciores. Vanswietenius paracenteſi nimium favens non omninò videtur in Magiſtri partes tranſire, dum ſic loquitur: « Si omnia adſint quae hic enumerantur, omne proculdubio abeſt diſcrimen; ſed rarò » contingit, ut hydrops naſcatur in corpore juvenili » robuſto, abſque ulla viſcerum labe, abſque morbo » praegreſſo: imò vix umquam, niſi à cauſa externa » ſubitò applicata morbus ortum duxerit. Adeoque » rara foret occaſio, in qua paracenteſi locus daretur (z). » Fatetur nihilominus celebris iſte ſcriptor, poſt eductas aquas ex paracenteſi recidivas fieri, quod omnium fermè practicorum conſenſu confirmatur.

XIII.

Qui ſuppurati, aut hydropici uruntur, aut ſecantur, hi purè, aut aqua acervatim effluente omninò moriuntur (a).

Accurata in obſervando diligentia didicerunt Veteres medicinae Inſtitutores, hydropicorum aquam aperto abdomine non una vice eſſe extrahendam, ita enim facilè aegri ex ſyncope moriuntur. Paracente-

(y) Boerh. *Aphor. de Cognoſc. & cur. morb.* §. 1239.

(z) Vanſwiet. *Comm. in Aphor. citat. Boerh. pag.* 233.

(a) Hippocr. *lib.* 6. *Aphor. ſent.* 27.

centeſim ipſam, natura duce, medicinae eſſe coaevam, ex hiſtoria artis noſcimus, atque non una vice extrahendas aquas, nec in pueris, ſenibus, nimium debilitatis eam eſſe peragendam, veterum fermè omnium conſenſu confirmatur. Paracenteſis deſcriptionem proponit Hippocrates, Caelius Aurelianus, & ex Arabibus Albucaſis ita accuratè: « Ut » quo vel tutius vel commodius praeſtetur, nihil ferè » recentiores adjecerint (b). » Noſtris temporibus unica vice ſine metu ullo ſyncopis aquas hydropicorum educunt quamplures (c), atque in eorum partes tranſit Vanſwietenius, aquis enim extractis, cingulo, aut faſcia abdomen comprimunt, quo facto multa aegrorum taedia vitantur (d). Haec praxis, fateor, Londini, Pariſiis, Vindobonae in Noſocomiis maximè viget, neque eam omninò improbandam cenſemus, utpotè à viris graviſſimis approbatam. Sed tutiorem in Medicina viam eſſe ſequendam, alibi monſtravimus: nec ſatis certi ſumus, an recentiorum obſervationes veterum placitis in hac re praeferendae ſint. Ergo, donec per ulterius repetita experimenta conſtet, nullo diſcrimine aquas hydropicorum ſimul & ſemel tutò educi poſſe, veterum veſtigia tironibus premenda cenſemus. Id mireris, quòd cùm aquas una vice tutò extrahi aſſerant homines iſti, nihilominus, qui fiat, ut aegri moriantur ex ſubita aquarum eductione? non ſeriò tantùm, ſed longè diſputant. Et, Deus bone! quot quantaque raciocinia ſyſtematica pro ea re explicanda adducunt (e), cum neque inter ſe conveniant, ſed alter alterum planè rejiciat. Nos profectò, his omnibus relictis, cùm videamus plurimùm atque repente evacuare, aut alio quo-

(b) Freind. *Hiſt. Medic. in Albuc. pag.* 265.

(c) Vide Freind *loco citat.*

(d) Vanſwiet. *Comment. in Aphor. Boerh.* §. 1240.

(e) Vide Freind *Hiſt. Medic. in Albuc. pag.* 266. *ſeq.* & Vanſwiet. *Comm. in Aphor. Boerh.* §. 1240. *pag.* 239.

quovis modo corpus movere, eſſe naturae inimicum, ac, deficiente rerum coalitu, compagem corporis diſſolvi, indeque ſyncopem ſupervenire (f), ex eductis una vice hydropicorum aquis mortem ſubitam interdum ſequutam eſſe, his de cauſis cenſemus.

XIV.

Anaſarca venae ſectionem interdum requirit... hydropem igitur anaſarca & vena ſecta, interdum & purgatione curare oportet... Sic vacuatio tentanda eſt, & adeo ſenſim ut natura quae à copia gravatur, reſpiret... Quare magnam & accuratam obſervationem habere convenit, atque ita ſanguinem hydropicis juvandi gratia detrahere audendum: etenim intempeſtiva ſanguinis miſſio in aliis quoque periculum inducit, in hydropico autem interdum etiam mortem (g).

» Vidimus (inquit de Sauvages loquens de aſcite) » hydropem curatum viginti venae ſectionibus, qui » ab exhibitis hydragogis & diureticis cujuſvis generis » magis ac magis intumuerat (h), » Trallianus in aſcite venae ſectionem dehortatur: in anaſarca commendat ſub cautionibus in aphoriſmo propoſitis, quibus addit aetatem vigentem, & tempus non admodum frigidum. Hinc nullo modo aeſtimandam, quin potius nullius pretii habendam cenſeo obſervationem de Sauvages: temerarium enim eſt viginti venae ſectionibus hydropem aſcitim curare velle. Cautè ergo tirones, quae in auctoribus hujuſmodi legunt, excerpant, cùm plura nimis confidenter pronuntiata, aliaque nimium feſtinanter ſcripta, facilè in errorem inducere poſſint.

XV.

(f) *Vide Pathol. noſtr. tract. 3. prop. 14. num 65. pag. 536. & Phyſiol. tract. 2. prop. 12. num. 66. pag. 110.*

(g) Tral. *lib. 9. cap. 2. pag. 416.*

(h) De Sauvag. *Noſolog. Method. claſ. 10. §. 12. nu. 13. pag. 340.*

X V.

Haud ſecùs hallucinari conſueverunt in ea quoque aquae intercutem ſpecie, quae ad acutos morbos ſequitur: quippe ab iis jecur calida & ſaepenumero ſicca quoque intemperie tam graviter afficitur, ut cibum in ſanguinem tranſmutare nequeat. (i).

Cùm hypochondria, non hepar modò, ſed & lien, imò & reliqua viſcera abdominalia, acuta, aut etiam diuturna phlogoſi tentantur, ſi ad multam debilitatem devenerint, alimento rarefacto, & in aqueam humiditatem converſo, hydropem facilè accerſunt. Sub eo caſu calida medicamenta, diuretica, carminantia, aperientia prorſus fugienda, eorumque loco modicè refrigerantia reſtaurantibus mixta opem ferunt. Heredia noſter ſatis aptè monſtravit, qua ratione contingat hydrops ex jecore calido, neque ſpernendam curationem hujus mali propoſuit (k). Hoc mali genus aſcitem multo flatu turgentem, ſeu, ut vocant, tympanitidem prae caeteris aliis inducit, quae numquam calidis medicamentis tractari permittit. « Nonnulli (inquit Lieutaudus) nivem vel » glaciem contuſam imo ventri imponunt; ſed cum » hocce topico cautè mercari expedit: quod tamen » haud infelici ſucceſſu, me detrectante, ſuaſit cir» cumforaneus quidam (l). » Memini, me hydropicum ventris tumorem, in ſcorbuticis nullo negotio accedentem, diluentibus, modicè laxantibus, temperatis aperientibus, juſculis etiam ex antiſcorbuticis vegetabilibus paratis, ſanatum vidiſſe, aſcitis enim ſcorbuticorum, minùs quàm caeterae, periculoſa eſt. Secus autem accidiſſe vidi in aſcite ex repetitis phlebotomiis, haemorrhoidibus immodicis, aut ex profuſis

(i) Galen. *de Locis affect. lib. 6. cap.* 1.

(k) Hered. *de Morb. acut. ſect. 7. diſp. unic. cap.* 4. *pag.* 168. *ſeq.*

(l) Lieut. *Synop. univerſ. prax. ſect.* 4. *pag.* 240.

fuſis quibuſvis haemorrhagiis orta, ſub quo caſu, etſi calida non juvent, frigida tamen medicamina certò nocent. « In hoc autem caſu (inquit de Sauvages) aliquoties expertus ſum, Tralliani ſuaſu, lacteam diaetam eſſe praeſtantiſſimum auxilium, quo » non ſolùm aegri vires reparantur, haemorrhagiae » praevertuntur, verùm etiam aſcites radicitùs ſanatur (m). Vellem utique, ut ſcriptor hic indicaret, ubinam Trallianus lacteam diaetam pro aſcite conſulat; nam etſi, Graecus iſte in hydrope cum febre refrigerantia praeſcribat nullam de lacte mentionem feciſſe video, cùm remedium hoc febricitantibus, & longo ſanguinis fluxu vexatis ex Hippocratis praeſcripto noxium eſſe ſoleat (n). Non ergo facilè tirones hujus, aliorumque hujuſmodi ſcriptorum dictatis ſeſe abduci patiantur.

CAPUT XVI.

DE MORBIS RENUM, ET VESICAE.

UT renes & veſica in officio conveniunt, ſic eiſdem fermè morbis conflictantur. Inflammatio, dolor, calculus, mictio cruenta, urinae profluvium, ejuſdemque retentio, ſtranguria, dyſuria, morboſae affectiones ſunt renibus & veſicae communes, ut in iis omnibus utraque pars laeſa ſit, ita tamen, ut modò malum à renibus in veſicam, modò ex hac ad renes communicetur, quod tirones ex paſſionis ſitu, actionibus laeſis, & phoenomenis comitantibus haud difficulter cognoſcent. Inter recenſita mala inflammatio morbus eſt in temperie, organo, & non rarò etiam unitate

(m) De Sauvag. *Noſolog. Method. claſ.* 10. §. 12. *nu.* 7. *pag.* 335.

(n) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 64.

unitate vitiatis conſiſtens, ut de aliis inflammationibus ſaepè diximus. Caetera inflammationis ſunt ſymptomata, pars ad actiones laeſas, pars ad excrementorum vitia reducenda. Ergo ipſe rerum ordo poſtulat, ut prius renum & veſicae inflammationem, deinde ſymptomata ab ea manantia conſideremus. Etſi nephritis generali notione quamvis renum affectionem apud veteres Graecos ſignificet (a), hodierno tamen uſu eorum inflammationem calore & dolore conjunctam ſignificat. Veſicae inflammationi nullum, quod ſciam, inditum eſt peculiare nomen. Non omnis harum partium inflammatio acuta eſt, neque phlegmonoſa, hoc eſt, tumore praeternaturali conſtituta, nam ſaepè merè phlogiſtica, hoc eſt, lenta phlogoſi diu moleſtat, quod benè notandum ad curationem.

Occaſionales cauſae omnium inflammationum maximum hic locum habent. Plethora ex ſuppreſſis haemorrhoidibus, aut quibuſvis aliis ſanguinis excretionibus, vel diverſis modis nata, ſi in renibus ſedem figit, eos inflammat. Obſtructio perpetuò adeſt in hoc morbo, nam ſeu ſanguis, ſeu lotium eas partes obſtruant, calefieri ac inflammatione tentari, neceſſe eſt. Omnium maximè diatheſis huic malo producendo conducit, certo enim modo corrupta atque vitiata renum & veſicae temperie, certum etiam atque determinatum inflammationis genus ſuccedit. At cùm ex varia diatheſi diverſi laeſionum modi contingant, ut in Pathologia monſtravimus, indè fit, ut quamquam renum & veſicae inflammatio morbus ſit praedictorum malorum generator, non omnia aequè ſymptomata ex ea oriantur. Sic quoſdam ex inflammatis his partibus mictio cruenta, alios calculi, aliquos etiam urinae retentio, & ſic de reliquis,

(a) Vide Foeſium, *verb.* Νεφρῖτις, *pag.* 433. & Gorr. *gol. verb. pag.* 426.

liquis, moleſtare ſolent. Specialis ad haec ſymptomata producenda diatheſis interdum ex principiis generationis, non raró ex alimentorum, potuum, & veneris uſu, ſaepe autem ex interna humorum vitiatorum corruptela ortum habet. Qui atra bile in viſceribus abdominalibus vexantur, ad renum & veſicae inflammationes paratiſſimi ſunt, ſicut etiam illi, qui hypochondria nimis calida habent, cruditates generant, & ſpinalis medullae fluxiones, acres quidem & dolentes, patiuntur. Dum ergo quis mictione cruenta, calculis, iſchuria, ſtranguria, doloribus, urinae profluvio affligitur, inflammationem renum, aut veſicae ſubeſſe, tenendum, atque ante omnia inſpicere oportet, an in renibus aut in veſica primaria, & praecipua mali labes ſedem habeat: deinde omni opera inveſtigandum, quaenam diatheſis ſpecies plethoram & obſtructionem renum comitetur, niſi enim haec ſeduló perpendantur, difficile admodum erit primario morbo, memoratorum ſymptomatum radici, occurrere. Aër valida & efficiens cauſa eſt harum affectionum, alterationes enim, quas patitur ſub diverſis anni temporibus & annorum conſtitutionibus, renum, & veſicae malis inducendis plurimùm conferunt, ut apud epidemicarum conſtitutionum obſervatores abundè conſtat (b). Diaetam his morbis favere tam certum eſt, ut vel medicinam non profitentibus palam fiat. Aquas calculis, aliiſque renum & veſicae morbis generandis aptas monſtravit Hippocrates (c). Alimenta etiam pro varietate ſuccorum & indole haec mala producere, omninò compertum eſt: quae enim craſſos, calidos, viſcidos, acres humores ad renes & veſicam confluere faciunt, eaſdem partes inflammando, uren-

(b) Vide Ballon. *Epid. lib.* 2. *pag.* 161. *& Medic. Uratiſl. anno* 1699. *pag.* 117.

(c) Hippocr. *de Aëre, aq. & locis, com.* 3. *text.* 36. *pag.* 279. *ex edit. Septal. an.* 1645.

urendo, replendo, & irritando vehementer diſtemperant. Statarias artes mala renum & veſicae inferre, auctor eſt Ramazzinus; ſed ob eam cauſam ſervos in aulis Principum, praeſertim ubi nulla ſunt ſedilia, renum morbis vexari, ut idem auctor aſſerit, in medio relinquimus (d). At animi pathemata, ut caeteros quoſcumque morbos, ſic renum & veſicae vitia ſaepe producere, cuivis vel in praxi mediocriter exercitato notiſſimum eſt.

Cùm inflammatio non plethora ſolùm & obſtructione, ſed varia etiam, at determinata diatheſi, conjuncta, praedictorum malorum renes & veſicam occupantium mater ſit, neque talis inflammatio ſemper, quin potius rarò acuta ſit, operae pretium eſt, harum partium inflammationis lentae phoenomena percurrere, ut praecautioni & curationi ſit locus, atque ita vitetur morbi acuties; ita enim id mali genus comparatum eſt, ut lenta phlogoſis acuta fiat ſumma aegrotantis pernicie. Igitur renum calor immodicus, atque phlogiſtica eorum diſpoſitio eos maxime vexare ſolet, qui litteris & otio incumbunt: baccho etiam & veneri deditos: melancholicos & arthriticos, haemorrhoidum paſſionibus afflictos; hypochondriorum aliarumque partium ventris inflammatione prehenſos: & quibus atra bilis inteſtina, meſenterium, uterum vicinaſque partes occupat: eos denique qui haereditaria diſpoſitione labem mali à parentibus ſuſcepere. Utique non omittendum, non renes modò, veſicam, caeteraſque partes urinae excretioni ſervientes, hoc inflammationis genere laborare, ſed etiam muſculos, praeſertim quem Graeci *pſoas* vocant, ductis in conſortium nervis, unde fit, ut interdum malum renibus incipiens in alias diffundatur partes, & contra. Utut ſit, duo phoenomena renum inflammationem perpetuò comitantur. Pri-

(d) Ramazz. *de Morb. artific. cap. 29. pag. 81.*

Primum, dolor gravis, aut ſaltem ſenſus moleſtiae ad lumbos parteſque vicinas. Alterum, laeſa naturae functio in urina expellenda quae ſi conjungantur, certiſſimum dant inflammatorum renum indicium. Quod ſi dolor graviſque moleſtia, laeſioque in ejicienda urina, circa pectinem in infima ventris regione diu haereant, malum inde veſicam occupare cognoſcimus. Sed dolor hic dum renes occupat, ad ſupernas partes aliquando aſcendens, infernas coſtas in thorace moleſtat, ut falſam pleuritidis ſpeciem mentiatur. Neque continuò affligit, ſed per intervalla: atque ſternutamentis & tuſſi intenditur. Nec rarum eſt ad femora extendi, eademque demùm veluti ſtupore prehendi. Febris univerſi corporis non ſemper adeſt; at pars affecta calet & incenditur, ut febre ſaltem partis laborare dicas. Accedunt nauſea, ſtomachi anxietas, cibi faſtidium, crebra bilis vomitio. Saepiſſimè extremae partes, maximèque pedes refrigeſcunt. Quae omnia interdum mitia, ut aegrum lecto non perpetuò affigant, quandoque increſcunt maximèque moleſtant. Dum malum iſtud nimium augetur ut curſu temporis, niſi curetur, fieri ſolet, mictus cruentus, calculi, urinae difficultates, omniaque circa lotium expellendum incommoda accedunt, alia tamen aliis, pro cauſarum occaſionalium & efficientium, naturae & temperamenti diverſitate. Sed ſi febris ſuperveniat acuta, dolor nimium vigeat, anxietas, urinae ardor, & difficilis, aut omninò impeditus, exitus, inflammationem acutam & celerem inde ſignificari palam eſt. Harum partium inflammatio, quaecumque demum illa fuerit, periculoſa: ſi enim acuta ſit, urinae ſuppreſſione, aut virium extinctione paucis diebus enecat. Quod ſi lenta fuerit, etſi imminens non ſit diſcrimen, tamen longo poſt tempore urinae mala inſanabilia poſt ſe trahit. Jàm verò cùm calculus, mictio cruenta, urinae profluvium, aut ſuppreſſio, itemque ſtranguria, quamquam

quam ſymptomata praegreſſae inflammationis ſint, ita aliquando increſcant, ut morbi rationem habeant, & Medici conſiderationem ad ſe alliciant, non incongruum arbitror, phoenomena eorum praeſentiam demonſtrantia ſeorſim tradere. Igitur cùm calculus renibus ſubeſt, praeter jam dicta inflammationis ſigna, doloremque acerbiſſimum inſtar infixi aculei ad lumbos, urina antecedit tenuis, limpida, diluta, quam mox excipit craſſa, ſabulis ſeu arenulis multis repleta, qua praeſente ſub his notis de calculo ſuſpicandum eſt: nec enim facilè datur ſignum hujus mali prorſus demonſtrativum, niſi cum lapilli ipſi cum lotio expelluntur. Idem judicium eſto de veſicae lapide, niſi enim grandior fuerit, ſignis omninò certis ſeſe non monſtrat. Conjecturam tamen de ejus praeſentia faciunt teneſmus in ſingulos mingendi conatus: ponderis ſenſus in perineo: crebra genitalium titillatio vel pruritus, ad quem compeſcendum manum, geſtu ſanè indecoro, ſaepius admovere cogitur uterque ſexus, quod praeſertim adnotatur in infantibus, qui penem ſaepiſſimè contrectant & diſtrahunt, ut urinae exitui faveant, vel dolores leniant. Interea proſiliens urina ſaepius ſiſtitur, vel per vices alternatimque inter tormina mingitur. Quod ſi ſub his ſignis veſicae calculus digito in anum immiſſo exploretur, vel cathetere in veſicam adacto attingatur, certius inde judicium deducitur. Neque inficiandum, haec opera chirurgica interdum fefelliſſe; atque adeo etſi ad cognoſcendum hunc morbum multum conferant, nec prorſus iis eſſe fidendum, cenſemus. Ad mictum cruentum dignoſcendum nullo alio opus eſt auxilio quam urinae inſpectione, ipſa enim ſanguinea eſt. Id unicè notandum, diverſa eſſe ſanguinem mingere, & urinam ejicere ſanguineam. Dum ſanguis mingitur, ſi urina aliquo tempore ſervetur, ſanguinem in fundo vaſis deponit; dum verò ſanguineum liquidum mingitur,

etſi urina per longum tempus adſervetur, nihil ad fundum projicit, quinimo totus urinae liquor ſanguineus permanet. Nimius urinae fluxus duobus modis fit. Primum cùm urina multa copia effunditur, actio tamen mejendi ad nutum dirigitur. Alter modus eſt, cùm urina clanculum & abſque voluntatis imperio nimium fluit. Illud mali genus *diabetes*: hoc *urinae incontinentia* appellatur. Ergo in diabete potio, non multo poſt quam ſumpta eſt, nihil ferè demutata immodicè ſub aquae ſpecie cruda mejitur. Ingens ſitis continuò afficit, quae potatione ſedari nulla poteſt, atque quod bibitur, ſaepe majore copia mejendo redditur, quàm qua ſumptum fuit. Interea totum corpus eo modo conſumitur ac veluti mejendo diſſolvitur: febris lenta emergit: ſaliva ſpumoſa excernitur: alvus pigrior evadit: viſcera aeſtuant: lumbi dolent: vires proſternuntur: ac niſi recens curetur, vitam marcore conſumit. At incontinentia urinae, pueris & ſenibus magis quàm caeteris aetatibus familiaris, nec febre nec dolore ſtipata, moleſtum & turpe malum eſt, etenim volentes nolentes urinam fermè continuò effundunt, & ſtragulas noctu dieque permingunt. Supereſt, ut frequentiſſimas affectiones dyſuriam, ſtranguriam, & iſchuriam explicemus. *Dyſuria* generale nomen eſt quamvis urinae difficultatem ſignificans. Cum verò ex inflammatione, indeque natis calculo, grumo ſanguinis, veſicae imbecillitate, aliiſque id genus malis, liberam urinae expulſionem impedientibus, difficultas in excernendo lotio ſequi ſoleat, dyſuriae nomine, quaecumque illa fuerit, ſeu dolor adſit ſeu deficiat, ex veterum Graecorum mente ſignificatur. *Stranguria* eſt mictio guttatim procedens. Dum enim ſeu calore & acrimonia ipſius urinae, ſeu viarum impedimento urina guttatim fluit, nec niſi cum dolore & moleſtia ſenſim ejicitur, ſtranguriae nomine id malum indigitatur. Nihil praeterea neceſſe eſt, ut quivis in obſervando attentus dy-

ſuriam

ſuriam & ſtranguriam cognoſcat. At *iſchuria*, quae urinae ſuppreſſionem apud poſteriores Graecos ſignificat, ulteriorem poſtulat explicationem. Igitur urina frequenter ob veſicae vitium ſupprimitur, ut malum id magis ad veſicam pertineat: interdum tamen conſentiunt etiam renes, ut malum ab ipſis incipiens veſicae communicetur. Difficile autem eſt, integram urinae ſuppreſſionem ex ſolis renibus, veſica illaeſa, fieri poſſe, alibi enim monſtravimus, urinam non totam per renes, ſed partim ex ventriculo & inteſtinis in veſicam cumulari: unde etſi renes in officio omninò ferientur, ſi tamen veſica integra ſit, aliquid urinae in ea colligetur. Utcumque tamen ſuppreſſio fiat, modò repente omninò ſiſtitur, modo non ex toto fit, ſed ſtillatim quidem mejunt, multumque fundere cupiunt, atque ita per gradus ad integram veniunt ſuppreſſionem. Sed urinae interclusio, quovis modo facta, omnia ſaeva & acerba reddit, etenim febrem accendit, & inquietudinem, dolorem gravem ſecundum lumbos, aut circa pectinem cum partium diſtentione inducit. Cum lotium ob moram acre mordaxque eſt, frigent aegri, tremunt, convelluntur, diſtenduntur praecordia, & replentur. Pulſus ſub initiis tardi ſunt, ſegnes: ſed dum malum increſcit, parvi fiunt, celeres, inordinati. Somni tenues, moleſti, non continui, quin potius à ſomno, perinde ac ſi quis pupugerit, proſiliunt, poſtea in ſoporem tamquam laſſitudine oppreſſi delabuntur. His laboribus delirium leve accedit, ut nugari potius, quàm verè delirare videantur. Quod ſi mejendi aviditas inſtet, multiſque doloribus & diſtentionibus modicum quiddam ſtillatim ejiciunt, tunc primùm cruciatibus parùm levantur, poſtmodum in eadem relabuntur. Interea facies livet: abdomen intumeſcit: veſica, ſi malum in ea ſit, turget atque dolet, multumque urinae, intromiſſo ferro, prorumpit. Contra, cùm malum in renibus prae-

 cipuè

cipuè haeret, veſica parùm dolet, vel tumet, paucum etiam urget mictionis deſiderium. Morbo ad ſtatum evecto, luteus ſudor: pituitae vomitus, interdum etiam bilis: totum corpus friget: ſingultus: pulſus parvi, inordinati: facies ex livido rubeſcens: ſitis: animi inconſtantia: mentis vacillatio: nervorum diſtenſio: mors. Plura, quae de his affectionibus dicenda reſtant, ut ordine dirigantur, ad aphoriſmos relegamus.

In curandis morbis renum & veſicae duo potiſſimùm prae oculis habenda. Primum eſt, inflammationem eſſe ſedandam. Deinde praefatis ſymptomatibus eſſe occurrendum, ſolent enim ea interdum ita increſcere, ut fermè omnem curationis vim ad ſe trahant. Ergo communia inflammationis remedia hic adhibenda, atque adeo venae ſectionem inſtituere oportet, non quidem ut multus ſanguis extrahatur, id enim horum malorum conditio non tolerat, ſed ut pars laborans temperetur, onere levetur, & lubrica fiat. Purgatio ſub initiis minimè inſtituenda; at ejus loco clyſteres emollientes & laxantes ſubſtituendi. Decoctum oſſium capitis vervecis, additis floribus malvarum, violarum, ſambuci, pro clyſterum uſu congruens eſt. Enema ex quatuor oleis Fulleri, incipiente morbo, non congruit, eo tamen ſeneſcente, utile eſſe conſuevit. Igitur ad ſubducendam alvum pro uſu eſſe poteſt oleum ſeminis lini, aut amygdalarum dulcium recentiſſimè extractum, & larga ſatis doſi praeſcriptum, non enim inflammat, ut quidam ex ſyſtemate, non obſervatione, affirmant, ſed lubricando, leniendo, laxando, vias mirificè aperit, naturamque ad blandam rerum nocentium expulſionem incitat. Diluentia & refrigerantia multum hic locum habent, ut aqua ſimplex ſpiritu nitri ad gratam aciditatem alterata. Prodeſt etiam ſerum lactis pauxillo nitri medicatum. Sed curandum, ne nimia quantitate haec omnia ingerantur,

quip-

quippe, occluſis urinae viis, facilè ſtagnant, & gravia mala inducunt. Si renum & veſicae inflammatio lenta ſit, praeter jam dicta medicamenta, hirudines ano applicatae juvant: nec ſpernenda eſt cucurbita lumbis adhibita, & fiſſuris impactis ſanguinem fundens. Juvant etiam in hoc caſu balneationes, uſuſque olerum infrigidantium & emollientium. Lactuca, intubus, aſparagi, gramen, aliaque id genus, praecipuus eſſe debet cibus eorum, qui his malis tentantur, alimenta enim ex carnibus, aromatis, & cupediis parata, ea exaſperant. Exterius renum regioni ad lumbos applicari poteſt cum fructu aqua tepida, aceto permixta, pannis lineis, aut ſpongia recepta. At hoc ipſum medicamentum cùm veſicae applicandum eſt, aliquo roborante, ut oleo chamaemeli, lumbricorum, rutae, permiſcendum, quia veſica nervoſa eſt, & nimium frigidis laeditur. Emplaſtra, cataplaſmata, aliaque hujuſmodi medicamina his partibus applicari ſolent, neque prorſus damnandus eorum uſus, at, pondere gravando parùm utilia eſſe, deprehendimus. Quod ſi aliquando neceſſitas iis uti cogat, ex emollientibus, ut malva, althaea, addita farina hordeacea, tutò componi poſſunt. Eadem curandi methodus adhibenda eſt in doloribus harum partium, eo tantùm diſcrimine, ut ſi dolor nimium vigeat vireſque nimium diſſipet, medicamenta ex opio, atque, ut inter ea tutiſſimum, laudanum liquidum Sydenhamii praeſcribi poſſunt, ea tamen lege, ut id remedii genus cautè admodum moderatiſſima doſi, nec niſi in caſu urgentiae, propinandum. Potio ex confectione hyacintorum, demptis aromatis, oculis cancrorum, ſyrupo de duabus radicibus, laudano liquido, & aqua graminis ſub moderatis doſibus grata eſt, dolores lenit, & naturam recreat. Monuit Hippocrates, in dolore renum poſt venae ſectionem in poplite inſtitutam, & purgationem, vias urinatorias eſſe mundandas

dandas (e). Medicamenta urinas moventia (diuretica vocant) ad eum finem ferè omnes praeſcribunt. Sed in morbis renum & veſicae, ſi ea medicamina ſub initiis adhibeantur, noxia ſunt: quocumque autem tempore ſi calida ſint, acria, & vehementia, tam longè abeſt, ut urinas moveant, ut eas potius intercipiant, aucta enim partium inflammatione, malum etiam augent.

Sanguinis fluxus per urinas non uno modo ſuccurrendus, varia enim eſſe debent Medici conamina pro circumſtantiarum varietate. Solet interdum ſanguis per renes & veſicam expurgari certis determinatiſque periodis cum levamine naturae, idque fit ſine febre, ſine moleſtia, & abſque virium jactura, ut Hippocrates monuit, noſque ex ejus mente in medicina veteri & nova monſtravimus. Nihil igitur tunc eſt agendum, ſed quiete tum corporis, cùm animi, optima diaeta, opus naturae relinquere expedit; qui enim ſanguinem ita fluentem coercere tentarunt, aegros in graviſſima pericula deduxerunt, ſanguinem enim ſuppreſſum ſequitur arthritis, vertigines, aliaque capitis mala, vel quod frequentius eſt, cachexia & hydrops. Fluit aliquando ſanguis ex dictis partibus ob earum debilitatem, retinendi vi fermè amiſſa, ſub quo caſu ſanguis ſeroſus apparet, ut non tam ſanguinem, quàm urinam ſanguineam aegrotantes mingere videantur. Sub hoc caſu fugienda omninò adſtringentia, vias enim coarctando, malum ſupprimunt, ſed non tollunt, ac majori vi poſtea revertitur. Reſtaurantia juſcula ex viperis, additis temperantibus, ut fragaria, pimpinella, & vulnerariis levibus, ut haedera terreſtri, agrimonia, maximè conferunt. Aqua, cui immixtus ſit liquor ex nitro & marte ſeu tinctura elaſtica Pharmacopoeae

Ma-

(e) Hippocr. *lib. 6. Epid. ſect. 1. text. 5.*

Matritenſis, pro potu ordinario omnem hic adim-
plet paginam. Exercitatio corporis modica, purga-
tiones lenes ex rhabarbaro, amara vegetabilia citra
caliditatem operantia, ut cichoreum, taraxacum, ad-
dito pauxillo centaureae ſub forma decocti, in hoc
malo proſunt. Quod ſi ſanguis fluat ex ulcere renum
aut veſicae, minimè adſtringentibus ſupprimendus,
ſed ulcerum curatio inſtituenda, ut ſanguis fluere
deſinat. In univerſum adnotare expedit, ſanguinis
fluxui per urinas obnoxios eſſe veneri & vino de-
ditos, itemque eos, quibus laxa eſt lumborum par-
tiumque vicinarum conſtitutio cum nimia calidita-
te, quod monitum eſſe volumus, ut cautè trac-
tentur hujuſmodi aegri, nec curationem ullam ſpec-
tent, niſi ab iis rebus nocentibus prorſus abſti-
neant.

Cùm calculus renes aut veſicam occupat, unica
ſeſe offert intentio, ſcilicèt ipſum extra corpus eji-
ciendi. Cùm verò lapis excerni nequeat, niſi viae
ſatis pateant, & naturae robur validum ſit ad ex-
pellendum, proinde duo agenda, ſcilicèt vias la-
xando dilatare, atque naturam ad hoſtem abjicien-
dum movere. Viarum dilatatio fit per emollientia,
laxantia, aperientia tum exterius tum interius applica-
ta. Valent ergo olea, balnea, diluentia, laxantia,
quae pro inflammatione harum partium attulimus.
Sed hoc genere medicamentorum non nimium in-
ſiſtendum, multa enim laxatio, ſicut partes molles
fluxileſque reddit, ſic earum robur diſſolvit. Id-
circo cum medicamentis emollientibus roborantia ali-
qua parùm calida, ut flores chamaemeli, betonicam,
apium, aliaque id genus, immiſcere licet. Interim
clyſteres ad laxandas vias, naturamque movendam
ex uſu ſunt, ſicut oleum amygdalarum dulcium in
juſculo identidem repetitum. Sunt qui credant, cer-
tum eſſe medicamentorum genus, quod vi ſpeciali
calculos atterat, & in partes dividit, eaque praeſ-
cribunt,

cribunt, ut in fragmenta partiti faciliùs excludantur. Inter ea medicamina numerantur ſanguis hirci, lapis judaicus, cicadae ſiccae ſine pennis ac pedibus contuſae, paſſerculus troglodytes conditus ac praeparatus, oſſa meſpilorum, aliaquè benè multa paſſim in libris obvia. Sed fides ſit penes auctores, dum nos, de viribus harum rerum ad calculos infringendos dubii, ulterioribus obſervationibus confirmari deſideramus. Maximum ergo calculoſis remedium eſt à lapidum generatione praeſervatio, quae fit abſtinentia à multis & craſſis cibis: uſu frequenti olerum: aqua frigida pro virium robore plus minuſve ſuſcepta: integra vini privatione: exercitationibus mentis & corporis ad mediocritatem redactis: veneris, omniumque potuum ſpirituoſorum calefacientium, agitantium abſtinentia: levium purgationum ad aequinoctia uſu: balneationibus calidis, aut frigidis aeſtatis tempore pro aetatis, & naturae varietate: lactis aſinini poſt purgationes uſu. Quae omnia, ſi ritè rectèque obſerventur, remedium erunt ad calculorum praeſervationem, eorumque impediendam generationem praeſentiſſimum. Pro coronide advertendum reſtat, calculos in veſica ita interdum increſcere, & ad tantam magnitudinem pervenire, ut non niſi manuum operatione à Chirurgis extrahi poſſint. Haec operatio, quae graecè à quibuſdam *lithotomia*, ab aliis *ciſthotomia* appellatur, in uſum adducta eſt ab antiquiſſimis medicinae temporibus. Hippocrates jurejurando Medicos obſtringit, ne umquam eam exerceant, quod non de Medicis tantùm, ſed & de Chirurgis intelligendum, cùm ejus temporibus medicina minimè à chirurgia ſejuncta adhuc eſſet. At poſterioribus temporibus multùm exculta eſt lithotomia, ut videre eſt apud Celſum inter Latinos, & Albucaſim inter Arabes. Sub initiis ſaeculi decimi ſexti horum lithotomiam, quae ſimplici modo peragebatur, relinquentes Chirurgi Itali, aliam magis

gis compoſitam, ſed eorum judicio commodiorem, invenerunt, eamque extollit & longè deſcribit Chirurgus Hiſpanus Franciſcus Diaz, qui eo tempore florebat, in eximio opere *de morbis renum & veſicae*, lingua vernacula conſcripto (f). Harum operationum prior *apparatus minor*, poſterior *apparatus major* dicta eſt. Aliae deinceps operandi rationes inventae ſunt, *alta* ſcilicet, cùm veſica circa pectinem ex inferiore parte abdominis ſcinditur: & operatio *fratris Jacobi*, quae ſub finem praeteriti ſaeculi invalere coepit. Omnes, quotquot hactenus inventi ſunt veſicae aperiendae modi, hiſtoricè & chirurgicè ab Heiſtero proponuntur, quem tironibus legendum commendamus (g). Utcumque tamen haec operatio perficiatur, periculoſiſſima eſt, ut prudentes Chirurgi fatentur, quidquid aliqui nebulones in contrarium afferant. « Quantumvis graviter (in» quit citatus Heiſterus) in excolendis perficiendiſ» que calculum ſecandi artificiis, ut ex dictis pa» tet, celebres & Medici & Chirurgi deſudarunt, » ipſum tamen opus ſatis periculoſum atque anceps » adhuc eſt, ut nulla omninò lithotomiae methodus » exiſtat, quae tutò ſemper adhiberi queat, & quae, » non cum gravibus ſaepe, praeſertim certis in ca» ſibus, conjuncta ſit incommodis atque pericu» lis (h). » Adde, eos qui calculo laborant, ſemel educto uno, alterum generare, atque eiſdem uſu venit quod hydropicis, quibus per paracenteſim ſupeeducta aqua, alia de novo procreatur (i). Supereſt, ut de celebrioribus medicamentis hoc noſtro tempore uſitatis aliqua dicamus *Uva urſi*, planta noſtris

(f) Franciſc. Diaz *Trat. de las Enferm. de riñon. y veg. &c. lib. 2. cap. 8. pag.* 136.

(g) Heiſter. *Inſt. Chirurg. part. 2. ſect. 5. cap.* 140. *pag.* 802. *ſeq.*

(h) Heiſt. *loc. cit. cap.* 143. *§.* 40. *pag.* 896.

(i) Vide de Sauvag. *Gener. & ſpec. morb. claſ.* 9. *§.* 27. *nu.* 13. *pag.* 200.

noſtris regionibus familiaris, magnis extollitur laudibus ab Antonio de Haen, qui multis obſervationibus probare contendit, uſu hujus plantae calculoſorum ſymptomata miteſcere: « Ut cum praeſente calculo ſint adeo ſani, & in functionibus » ſuis praeſertim ouropojetica adeo valentes, quam » ſi prorſum liberi à calculo eſſent (k). » Hujus auctoris veſtigia premens Botanicus noſter, revera inſignis, Joſephus Quèr diſſertationem lingua vernacula edidit de Uva urſi, quam in morbis renum & veſicae, praeſertim calculoſis, mirè commendat. Fateor, non ſatis mihi comperta eſt hujus plantae vis in dictis morbis tollendis, atque tirones moneo, ut ulterioribus obſervationibus de hac re certiores fiant. Interim placet judicium Lieutaudi ita loquentis: « Uvam urſi ſummis laudibus extollit Cl. » de Haen, qui inter artis proceres haud infimum » locum ſibi vindicat; ſed num induciae, quibus in» ter hujuſce remedii uſum fruuntur aegri, haud » potius paregoricis & injecto in veſicam oleo lini » referri queant? » Solertioribus examinandum relinquimus (l). Neque diſſimulandum arbitror, ab hujus plantae uſu, ut ait de Sauvages, veſicae mucum abradi, & dyſuriam interdum recrudeſcere (m). Aliud remedii genus, noſtris temporibus, celebratiſſimum ad calculos infringendos publici juris fecit in Anglia inſignis foemina Joanna de Stephens, cui illius Regni Senatus pecuniae ſummam ſatis notabilem pro ſui remedii publicatione dono dedit, poſtquam viginti cenſorum judicium, quibus examen curationum demandatum eſt, notum habuit. Cum ex

(k) Haen *Ratio meden. part.* 6. *cap.* 5. §. 1. *pag.* 124. *Vide etiam part.* 3. *cap.* 4. *pag.* 340. *ſeq.*

(l) Lieut. *Synop. univerſ. prax. ſect.* 4. *Lithiaſis, pag.* 259.

(m) Sauvag. *Gener. & ſpec. morb. claſ.* 9. §. 27. *num.* 13. *pag.* 200.

ex Anglia per totam fermè Europam medicamenti Stephenſiani fama percrebuit, extemplo commotis animis, ut fieri ſolet, in varias Profeſſores abiere ſententias. In Gallia ipſum approbarunt Geofrojus primùm, deinde Morandus, quorum ille in medicina & re pharmaceutica: hic in operibus chirurgicis (n) exercitatiſſimus. At in Germania non placuit hoc remedium Antonio de Haen, qui, ipſum ad lapides potius efformandos quàm tollendos diſponere, multis probare contendit. (o) Neque in Anglia Meadio placuiſſe videtur (p). Noviſſimè Lieutaudus, id remedium, etſi ad ſaxeos lapides ſolvendos non prodeſſe, ad molles & gipſeos praeſtantiſſimum eſſe, accuratioribus experimentis confirmari, aſſerit: qua diſtinctione neglecta, perperam de hac re diſſentire vel graviſſimos Medicos, cenſet (q). Jàm verò remedium Stephenſianum tria includit, nempè pillulas, pulverem, decoctum. Pillulis ſapo ad uncias quatuor, & ſufficiens mellis quantitas baſim praebent. His poſtea miſcentur in mortario marmoreo ſub aequali doſi cochleae calcinatae, ſemina dauci ſilveſtris, bardanae, fraxini, & oxyacantae ad nigredinem uſta & calcinata. « Summè » depraedicantur (inquit Lieutaudus) nec immeritò » ad infarctum renum: dantur ſaeviente paroxyſmo » nephritico ad ſemidragmam ſingulis, vel alternis » horis. Praeſcribuntur ad dragmam unam vel al» teram ſingulis diebus ad novam praecavendam in» vaſionem, quod rarò fallit (r). » Pulvis conficitur ex putaminibus ovorum, & cochleis, ſeorſim calci-

(n) *Mémoires de l'Académie Royale des Sciences, anno* 1739. *pag.* 275. *&* *anno* 1740. *pag.* 177.

(o) Haen *Ratio med. part.* 5. *cap.* 5. *§.* 6. *pag.* 332.

(p) Mead. *Monit. & praecepta Medic. cap.* 10. *pag.* 95.

(q) Lieut. *Synop. univerſ. prax. ſect.* 4. *Lithiaſis, pag.* 259.

(r) Lieut. *Synop. univerſ. prax. part.* 2. *lib.* 1. *ſect.* 2. *pag.* 702.

calcinatis. Pro decocto paratur prius maſſa ex ſapone ad uncias quatuor & dimidiam, cui additur mel, & naſturtium uſtum & ad nigredinem calcinatum: quo facto haec maſſa in aqua ad libras quinque coquitur cum foliis bardanae, petroſelini, foeniculi, & floribus chamaemeli. Tandem mel colaturae additur (s). Ter per diem exhibetur pulvis ad ſcrupulos duos ex vino ſuperbibendo praedicti decocti cyathum. « Hoc eſt praeclarum lithon» tripticum (inquit Lieutaudus) quo, me teſte, » plures, doloribus atrociſſimis confecti, & ad ſin» teritum ruentes, incolumes evaſerunt; ſed haud » reticendum, impar fuiſſe illud remedium ſolven» dis calculis ſiliceis, alias rarioribus (t). » Utut ſit, cavendum ſemper à calidis medicamentis, quae inflammationem augent, & lapides indurant. » Quare » (rectè inquit Lacuna noſter) ab iis medicis non » minus cavendum eſt, quàm à morbo ipſo, qui » infeſtanti calculo renum calidiſſima propinant me» dicamenta, quibus praeterquam quod nihil prae» ſidii afferunt, calculi occaſionem adaugent, in» flammant viſcera, ac renes denique & veſicam » exulcerant (u). »

In diabete tollendo ea conferunt, quae in inflammatione renum & veſicae tradidimus. His addi poſſunt medicamina in hepatis inflammatione adducta, nam hypochondria, hepar praeſertim malè affectum, morbum hunc augere, celebrium auctorum obſervatione conſtat (x). Scire autem expedit, diabetem cum aeſtu viſcerum perpetuò conjungi, non utcumque,

(s) *Mémoires de l'Académ. Royale des Sciences*, *ann.* 1739. *pag.* 276.

(t) Lieutaud. *loco proxim. citato*, *pag.* 702.

(u) Lacuna *Method. cognoſc. extirpandiq. veſi. carunc. pag.* 12.

(x) Mead. *Monit. & praecep. med. cap.* 9. *ſect.* 2. *pag.* 90. Lieut. *Synop. univerſ. prax. ſect.* 4. *pag.* 270.

que, ſed humorum alibilium colliquatione comitato. Hinc duo ſequuntur phoenomena. Primum: totum corpus avidè expetere humiditatem potus. Alterum: eam humiditatem cum liquata partium ſubſtantia per renes & veſicam expelli. Hinc marcor, febris lenta, tabes, hujus morbi conſectaria eſſe ſolent. Hinc mirum non eſt, multo plus aqueae humiditatis excernere per urinas diabete affectos, quàm ea quae per cibum & potum aſſumitur: pars enim ex humore corporis liquato, pars ex aëris ambientis humore à corpore attracto procedit, ut alibi monſtravimus (y). Omni ergo cura incumbendum, ut acrimonia & calor viſcerum temperetur, ita tamen, ut natura ex diſſipatione languens roboretur. Id fiet, praeter jàm dicta, uſu continuo lactis aſinini per menſes integros abſque alio alimento, ſi fieri poſſit; ſin minus vitellis ovorum recentium, aut pauculo panis aeger reficiendus. Prodeſt, ubi aegrotantis vires & conſtitutio lac perferre non poteſt, ſerum ſaccharo aluminis Balimelli ad dragmam unam alteratum. Vulneraria, detergentia, roborantia, hic locum habent. Aqua hordei ſaccharo roſato mixta, bis aut ter in die repetita, utilis eſt. Rhaſes Arabs, ad hunc morbum, in potu ſumendos adducit trochiſcos, optimi quidem uſus, ſed qui apud rerum novarum amatores perperam eviluerunt (z). *Urinae incontinentia* in pueris nullo medico auxilio indiget, ſola enim naturae vi, per aetates accreſcente, tollitur, ut imprudentes admodum ſint mulierculae, quae, puerulos, noctu inter dormiendum ſtragulas mingentes, minis & verberibus conficiunt. Id ipſum malum in ſenibus immedicabile eſt, mollities enim & laxitas nervorum in iis ex vitae imminutione pendet. Nihilominus ani-

(y) *Vide Phyſiol. noſtr. experim. tract. 4. prop. 77. n. 294. pag. 292.*

(z) Rhaſ. *lib. 9. ad Almanz. cap. 78. pag. 48.*

madvertendum, noxia eſſe in hoc malo quae refrigerant non modò interius, ſed exterius. Sic piſcator, Galeno referente, qui, ut piſces caperet, ſuper lapidem diu ſedit, adeo circa ſedem & veſicam fuit infrigidatus, ut ipſi invito & excrementa & urina effluerent (a). Idem accidiſſe debilibus, qui in frigida lavarunt, experimentis notum eſt (b). Adſtringentia medicamina, tum interna, tum externa, quae à multis hic laudantur, commendare, non audeo, quia dum urina vi cohibetur, corpus inflat, & poſtea majori copia erumpit. Prodeſſe dicuntur virtute ſpecifica pulmo haedi, leporis cerebellum, erici caro, cerebrum aquilae, lingua anſeris, veſica porcina, ſingula quidem uſta & in potu exhibita. Sed fides ſit penes auctores. « Inter anilia medicamina » (inquit Lieutaudus) referri debet pulvis muris, » aliaque conſimilia ab inſulſa plebe decantata, quae » tamen nihil vetat experiri, ſi ab aegris obnixè ef» flagitentur: nemo enim neſcit, quid valeat erga » omnia remedia aegrotantium fides (c). »

Dum iſchuria ſeu urinae ſuppreſſio praeſens eſt, ſedulò inquirendum, an ob viarum occluſionem, vel ob renum & veſicae imbecillitatem advenerit. Si calculus, arenulae, ſanguinis grumus, inflammatio, urinam cohibeant occludendo vias, curatio, ſuperiùs pro his malis poſita, inſtituenda eſt. Quod ſi ex partium imbecillitate, qua vis attrahendi & expellendi in iis deficit, urinae retentio procedat, videre expedit, num oppreſſio, diſſipatio, aut corruptio ſubſtantiae ipſarum partium intercedat, ad has enim affectiones generales omnis imbecillitas reduci poteſt, ut agentes de ſpiritibus in Phyſiologia vidimus. De oppreſ-

(a) Galen. *de Locis affect. lib.* 1. *cap.* 6. *circa finem.*

(b) Vide Nicol. Pis. *de Cogn. & cur. morb. lib.* 3. *cap.* 41. *pag.* 271.

(c) Lieut. *Synop. univerſ. prax. ſect.* 4. *pag.* 272.

oppreſſione ſatis jam dictum in inflammatione, calculo, aliiſque id genus incommodis, quae vires renum & veſicae opprimunt. Sed cùm ab his urina ſupprimitur, fermè repentè id contingit. Secùs accidit in diſſipatione, ut ſenibus familiare eſt, tunc enim ſenſim minuitur urina ob partium impotentiam, donec, penitus deficiente virtute, omnino ſupprimatur. Ex corruptione cohibetur urina, quoties diatheſis aliqua renes & veſicam vitiat, aut ex ulceribus harum partium, ſuppurationibus, aliiſque hujusmodi incommodis, partium ſubſtantia corrumpitur, uſque adeo ut ſua officia peragere nequeant. Hujus ſuppreſſionis curatio ex correctione eorum, quae partes corrumpunt, deducenda eſt. Supereſt igitur, ut de iſchuriae ex imbecillitate ortae curatione loquamur. Ergo interius vires partium urinam excernentium augendae per medicamenta roborantia & diuretica. Potio ex ſucco limonum, nitro, ſyrupo de quinque radicibus, aqua raphani, aut aſparagi, ex uſu eſſe conſuevit. Spiritus nitri dulcis paucis guttulis olei terebinthinae ex aqua parietariae utilis eſſe poteſt. Confert etiam expreſſio aſellorum ſeu millepedum aqua graminis mixta. Nec incongruum eſt balſamum copaivae, ſuccinum, aut ejus ſal. Sed prae caeteris celebratur herba braſilienſis *pareira brava*, ſeu *butua* quae in ſubſtantia datur ex vino albo à granis quindecim ad ſemidragmam: ad duplum verò in infuſo aquoſo vel vinoſo. Cavenda ſunt diluentia, & aquae humiditate corpus replentia. Sunt qui venae ſectionem, & emeticum laudent in hoc caſu, ſed viribus infirmis haec aut prorſus omittenda, aut cautè adminiſtranda. Inter externa laudantur oleum lumbricorum, chamaemeli, lauri, rutaceum. Laudatur etiam cataplaſma è coepis coctis, & parietaria, aliaque hujuſmodi paſſim apud Auctores obvia. Nec deſunt, qui ſinapiſmos tum pectini, tum lumbis apponendos, cenſent. Sed huic urinae retentioni

nihil aequè prodeſt, ac catheterem immittere, qui forte unicum in ſenibus praeſidium eſt. Nec deſunt qui ſub hoc caſu, jam fermè deſperato, apertionem veſicae commendant. Sed id remedii genus, ex ſe periculoſiſſimum & crudele, partem debilem citius emori, facit.

In ſtranguria ſeu urinae ſtillicidio ea agenda, quae pro renum & veſicae inflammatione praeſcripſimus, poſtulat enim haec affectio venae ſectionem: poſtmodum diluentia, demulcentia, temperantia. Hinc juſcula pulli herbis refrigerantibus alterata: lac, ejuſque ſerum: infuſa, aut decocta ex floribus malvae, radicibus altheae, nimpheae, fragariae: emulſiones ex ſeminibus frigidis: oleum amygdalarum dulcium: nitrum pauxillo camphorae mixtum, aliaque id genus multa, huic affectioni ſuccurrunt. Enemata laxantia, refrigerantia, & roborantia, maximi ſunt uſus. Lac ipſum vitellis ovorum mixtum: decoctum capitis & inteſtinorum vervecis, additis floribus violarum, ſambuci, papaveris, optima ſunt. Sed incaſſum fient omnia, ſi aeger in hoc malo ab eſu carnium magna ex parte non abſtineat, ſeſeque dietae refrigeranti & humectanti ex herbis, oleribus, & fructibus deſumptae non committat.

APHORISMI.

I.

Si quis ſanguinem aut pus mingat, renum aut veſicae exulcerationem ſignificat (d).

II.

Quibus in urina craſſa exiſtente carunculae parvae, aut veluti pili unà exeunt, his de renibus excernuntur (e).

III.

(d) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 75.

(e) Hippocr. *ibidem, ſent.* 76.

III.

Si quis ſanguinem mingat & grumos, & urinae ſtillicidium habeat, & dolor incidat ad imum ventrem & perinaeum, partes circa veſicam laborant (f).

Cùm pus, ſanguis, carunculae, aut, pilorum inſtar, filamenta per urinam excernuntur, renes & veſicam aut ulcere, aut alio malo affectos eſſe, neceſſe eſt. Sed quando aegritudo veſicam, aut renes magis occupet, ut eò curatio dirigatur, optimè explicat Celſus his verbis: « At ſi ſanguis, aut pus in urina » eſt, vel veſica, vel renes exulcerati ſunt. Si haec » craſſa carunculas quaſdam exiguas, aut quaſi ca» pillos habet, aut ſi bullat, aut malè olet, aut inter» dum quaſi arenam, interdum quaſi ſanguinem tra» hit, dolent autem coxae, quaeque inter has ſu» perque pubem ſunt, & accedunt frequentes ruc» tus, interdum vomitus bilioſus, extremaeque par» tes frigeſcunt, urinae crebra cupiditas ſed magna » difficultas eſt, & quod inde excretum eſt aquae » ſimile, vel rufum, vel pallidum eſt, paulum ta» men in eo levamenti eſt, alvus verò cum multo » ſpiritu (flatu) redditur, utique in renibus vitium » eſt. At ſi paulatim deſtillat, vel ſanguis per hanc » editur, & in eo quaedam cruenta concreta ſunt, » idque ipſum cum difficultate redditur, & circa pu» bem interiores partes dolent, in eadem veſica vi» tium eſt (g).

IV.

Quibus in urina arenoſa ſubſident, illis veſica calculo laborat (h).

Veſica interdum ex ſe ipſa calculum generat, ut fit in pueris, qui raró, aut fermè umquam calculos ex

(f) Hippocr. *loc. citat. ſent.* 80. *& lib. 7. Aphor. ſent.* 39.

(g) Celſ. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 7. *pag.* 60.

(h) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 79.

ex renibus habent: interdum ex renibus eos accipit, ibique foventur & creſcunt. Sed cum in utroque caſu ſabula ſeu arenulae in urina ſubſidant, accuratè debet Medicus affectas partes ex ſymptomatibus dignoſcere. Videndus utique Celſus, qui de his rebus pro more ſuo praeclarè diſſerit (i).

V.

Quibus in urina craſſa exiſtente ſurfuracea ſimul minguntur, iis veſica ſcabie laborat (k).

VI.

Si quis ſanguinem & pus mingat & ſquamas, & odor gravis ſit, veſicae exulcerationem ſignificat (l).

Urinae ſic vitiatae non modò renibus & veſica affectis, ſed ex aliarum partium vitio interdum proveniunt, quod benè notent tirones, ne in praedictione & curatione fallantur. Igitur quid tales urinae ſignificent in aliis morbis, longè proponit Hippocrates in Prognoſticis, noſque in ejus Illuſtrationibus declaravimus (m). Cum verò & pus, & ſanguis, & craſſa materia ex renibus aequè ac veſica fluere poſſint, intento animo debet Medicus ex ſymptomatibus, ſed praeſertim ex laeſis actionibus, ubinam malum ſedem ſuam maximè fixerit, inquirere. Scabies veſicae fit, cùm humor ejus nativus ſalſus, acris, & pruriginoſus redditur, raròque ſine ſtranguria id fit. Sub eo caſu refrigerantia & diluentia utilia ſunt, ſed perpetuò conſiderandum, veſicam, utpotè nervoſam, nimiùm frigidis laedi. Decoctum viperarum, cornu cervi, raſurae eboris, taraxaci, fumariae, addi-

(i) Celſ. *de Med. lib.* 2. *cap.* 7. *pag.* 61. & *lib.* 7. *cap.* 26. *nu.* 3. *pag.* 480.

(k) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 77.

(l) Hippocrat. *loc. citat. ſent.* 81.

(m) *Vide Illuſtr. noſt. ad Hipp. Progn. ſect.* 2. *text.* 28. & *ſeq.* & *text.* 37. *pag.* 156.

additis aequis partibus nitri & florum ſulphuris, longo
uſu ſumptum proficuum eſſe, credimus. Malus uti-
que odor, non ſolùm veſica ſed renibus etiam exul-
ceratis, praeſtò fit. Ergo cùm urina craſſa alba foetet,
lactique non admodum diſſimilis pro ſedimento ha-
beat craſſamentum viſcidum & cohaerens, narium
muco, aut ovi candido perſimile, atque ita pon-
deroſum, ut non niſi difficilè, cum agitatum fuerit,
aſcendat, ulcus ſubeſſe, certò indicat; quod ex do-
lore, & reliquis ſymptomatibus, num renes, aut
veſicam occupet, deducendum.

VII.

*Quibus rectè valentibus hieme frigus eſt circa lumbos
atque gravitas levi de cauſa, tum alvus ſubſiſtit infera,
& ſupera in officio eſt convenienter: iis vel iſchias,
vel renum dolor, vel ſtranguria fortè contingit* (n).

Lumborum nomine hic ſignificantur partes, quae
in ea regione continent, quae continentur, quae ad-
jacent foris & intus, tum ea, quae à lumborum
nervis ortum habent. Hinc vertebrae, medulla ſpina-
lis, renes, muſculi lumborum foris & intus, vena
& arteria lumbares, atque etiam emulgentes, me-
ſenterium, &c. ſub eo nomine complectuntur. Ha-
rum partium dolores lumbos afficiunt, indeque fit,
ut lumborum dolor vel peritiſſimos ſaepe fallat in
affecta parte deſignanda (o). Ex mutua harum par-
tium communicatione ob vicinitatem obſervamus,
unius morbum in aliam transferri, ut colicos dolores
in nephriticos, hos in lumbares & iſchiadicos facilè
mutari, videamus. Propter dicta, in his malis agnoſ-
cendis maximè adlaborandum, magnorum enim mor-
borum

(n) Hippocr. *in Coac. Duret. lib. 2. cap. 25. ſent. 1. pag.* 365.

(o) Vide Gorter *Medic. Hipp. lib. 7. aphor. 36. pag.* 475.

borum initia, tum acuta, tum chronica ex affectis lumbis incipere conſueverunt. Igitur in univerſum tria ſunt lumborum dolentium principia. Dolent interdum ob ſanguinis copiam, ut verè dixerit Hippocrates, *dolorifica lumborum mala eſſe ſanguiflua* (p). Ita afficiuntur melancholici, qui ſanguinem per haemorrhoidas non fundunt: mulieres, quibus menſtrua non ea copia, quae par eſt, procedunt: & quicumque multum ſanguinem in venis alvi colligunt. Horum omnium dolores venae ſectio, & diaeta tenuis ac refrigerans ſolvunt. Deinde dolent lumbi ob affectum meſenterium & inteſtina, quandoque etiam ex utero. Denique ex renibus, & muſculis, & affectione ſpinalis medullae lumbi dolere ſolent. Ergo ſi in ſanis lumbi frigent hieme ob fluxionem humoris ex capite per ſpinalem medullam, quae in ea regione ſubſiſtat, ita tamen ut nec diarrhoea, aut vomitus accedant, iis iſchias, ſi deſtillatio ad coxam deſcendat: vel renum dolor, ſi in renibus, aut muſculis vicinis ſubſiſtat: aut ſtranguria, ſi fortè veſicam occupet, ſupervenire ſolent. Si Medici in praxi accuratè obſervent quae circa aegros contingunt, haec omnia vera eſſe comperient.

VIII.

Quibus in urinis bullae ſuperſtant, renum affectiones ſignificant, & longam fore invaletudinem (q).

IX.

Quibus autem pingue eſt & confertum quod ſupernatat, his affectiones nephriticas & acutas ſignificat (r).

X.

(p) Hippocr. *in Coac. Duret. lib. 2. cap. 12. ſent. 2. pag.* 176.

(q) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 34.

(r) Hippocrat. *loc. citat. ſent.* 35.

X.

Quibus verò nephriticis exiſtentibus praedicta ſigna accidunt, & dolores circa muſculos ſpinales fiunt, abſceſſum expecta futurum extrorſum. Si verò dolores fiunt magis ad interna loca, abſceſſum magis introrſum fore expecta (s).

Bullae in urina fiunt ex humore craſſo, ſpiritu flatulento igneo repleto, atque adeo ſi, excluſa urina, diu permanent (is enim eſt ſententiae ſenſus) longum morbum renum ex inflammatione lenta ortum ſignificant; non perpetuò quidem, etenim ex aliis partibus malè affectis urinam ſpumoſam fieri poſſe, Hippocrates in Prognoſticis monſtravit. Ergo renum affectorum ſignificatio in hoc aphoriſmo, ſicut etiam in ſequenti, eadem lege intelligenda, qua ſuperiùs de urina furfuracea & ſquamoſa loquuti ſumus. Si ergo non bullae, ſed pingue quid & confertum in urina ſupernatat, renes acuta inflammatione laborare, cenſendum, quod tum maximè ſignificatur, cùm collectio pinguedinis in urina neque guttatim, neque inſtar telae aranearum, ut ex morbis aliarum partium fieri ſolet, ſed confertim & ſatis densè efformatur (t). Jam verò ſi pinguedo in urina ſubſidat ex renibus malè affectis, ſimulque dolores circa muſculos lumbares in dorſo fiant, abſceſſus timendus exterior, ſi externae partes: interior, ſi partes internae doleant. Ut id tirones agnoſcant, tactu explorent partes circa lumbos, & aegrum movere faciant, ſic enim externas, aut internas partes dolere intelligent. Gorterus cùm ſimilem caſum in praxi obſervaverit, poſtquam Hippocratem tamquam divino ingenio praeditum laudat, ait: « De veritate hujus » obſervationis minimè dubitandum, ſed potius mi-» ran-

(s) Hippocrat. *loco citat. ſent.* 36.

(t) Vide Galen. *comm.* 7. *in Aphor. Hipp. ſent.* 35.

» randum, noſtrum ſenem in rimandis phenomenis, » ut ex iis formaret praeſagium, neminem habuiſſe » parem (u). » Cùm Hippocrates in hac ſententia tamquam baſim praeſagii de futuro abſceſſu *praedicta ſigna* ponat, quae ad anteriora referuntur, num de ſola pinguedine, an etiam de bullis in urina apparentibus vera ſit in praxi doctrina, dubius haereo, atque, ulterioribus obſervationibus id confirmari, deſidero.

XI.

Sanguinis mictus, rarus quidem & ſine febre ac dolore, nihil mali indicat, verùm laſſitudinum ſenſus ſolvitur. Quod ſi ſaepius mictus reddatur, aut horum aliquid acceſſerit, periculum minatur. At praedicendum eſt, ſive cum dolore, ſive cum febre mictus reddatur, pus inſuper per urinam effluxurum, atque eo pacto dolores tolli (x).

Haec ſententia, quae in praxi vera eſt, nulla indiget explicatione, dummodò puris nomine non verum pus ex phlegmone natum, ſed materiam puri ſimilem, ut Hippocrati in more erat, intelligamus. Videre non pigeat quae alibi de hac Hippocratis doctrina diximus (y). Occaſione mictus ſanguinis monendum duxi, nihil magis in praxi familiare eſſe Medicis, nihilque pernicioſius, quàm ſtatim ad adſtringentia medicamenta confugere. Sanguinis fluxus, quicumque demùm is fuerit, ſi aegrum ex nimia copia exhauriat, metumque ſyncopis inducat, adſtringentibus cohibendus; ſed raró admodum id evenire, experientia edoctus affirmo, ſaepiſſimè enim natura per ſanguinis excretiones copioſas magnos morbos tollere conſuevit. Gorterus, de vomitu cruento adſtrin-

(u) Gorter *Medic. Hipp. lib. 7. aphor. 36. pag. 476.*

(x) Hippocr. *lib. 2. Praedict. text. 34.*

(y) *Vide Medic. veter. & nov. tract. 1. pag. 21. edit. Matrit. anno 1758.*

adſtringentibus tractato loquens, optimè monet, eam methodum non benè procedere, ſed alia via curationem eſſe inſtituendam, ita ut ab omni adſtringente & coagulante cavendum ſit, quae ſanguinem in grumos convertunt difficilè ſuperandos. Monet interim, vinum rhenanum, dilutum ſucco citri, & laudano liquido parva quantitate, vomendi conatus compeſcere (z). Quod monitum ad ſanguinis micctum tranſlatum aegris commodum eſſe poteſt: ſi enim ſanguinem mingentibus ſpiritus nitri dulcis, cum pulvere cancrorum, ſyrupo de althaea Fernelii, & aqua graminis, ſub forma potionis praeſcribatur, auxilium inde ſequendum veriſimile eſt.

XII.

Recto inteſtino inflammato, & utero inflammato, & renibus ſuppuratis urinae ſtillicidium ſupervenit. Hepati autem inflammato ſingultus ſupervenit (a).

Ipſa partium vicinitas facit, ut affectis utero, & inteſtino recto, afficiatur etiam veſica. Ex doloribus colicis diuturnioribus tranſlata materia in rectum inteſtinum: ex haemorrhoidum tumore & dolore, ſanguine hoc inteſtinum replente & calefaciente: ex pituita per ſpinalem medullam à cerebro in podicem fluente (b), inteſtinum rectum ſaepè inflammatur. Huic malo dum accedit ſtranguria, nulla curatio pro hac eſt inſtituenda, ſed inteſtinum rectum corrigendum, quo facto curabitur ſtranguria.

XIII.

Dyſuriam ſeu urinae difficultatem venae ſectio ſolvit: ſecandae verò internae (c).

XIV.

(z) Gorter *Medic. Hipp. lib. 7. aphor. 37. pag.* 477.

(a) Hippocr. *lib. 5. Aphor. ſent.* 58.

(b) Vide Hippocr. *de Fiſtulis, ſect. 3. text. 1. & ſect. 4. text. 1.*

(c) Hippocr. *lib. 6. Aphor. ſent.* 36.

XIV.

Stranguriam & dyſuriam vini potus, & venae ſectio ſolvit: ſecandae verò internae (venae) (d).

Non indiſcriminatim, velim, tirones monitum in hac ſententia contentum accipiant. Venae ſectio in ſtranguria, ex interno poplite inſtituta, optimum auxilium eſſe ſolet, non quidem perpetuò, ſed cùm urinae ſtillicidium cum inflammatione veſicae, inteſtini recti, partiumque vicinarum conjungitur. In pueris, ſenibus, cachecticis, multiſque cruditatibus obnoxiis, etſi ſtranguriosi fiant, cautè admodum in vena ſecanda procedendum. Idem dictum eſto de dyſuria. Cùm verò affectiones iſtae ex imbecillitate proveniunt, ſeu cum ipſa conjunctae ſunt, ut venae ſectio noxia, ita vinum aqua dilutum utile eſſe poteſt, quod certè in ſupradictarum partium inflammatione perniciosum foret. Uno verbo, ubi in his malis convenit venae ſectio, vinum noxium eſt, & contra.

XV.

Haud ſilentio praetermittendum, aliam nuperrimè inventam fuiſſe iſchuriae cauſam haud infrequentem, nempe protuberantem carunculam in cervice veſicae ſitam, quae ultra modum ſaepius tumens non ſolùm urinae fluxum ſiſtit, ſed etiam praepedit quominus fiſtula argentea in veſicam adigatur: qui obex ubi innotuit, facilè ſolerti manu ſuperatur (e).

Lieutaudus, hujus ſententiae auctor, Academiae Regiae Scientiarum Pariſienſi obtulit curioſam diſſertationem de ſtructura veſicae, ibique inter alia, quae ſibi viſus eſt de novo comperiiſſe, carunculam circa

(d) Hippocr. *lib.* 7. *Aphor. ſent.* 48.

(e) Lieut. *Synop. univerſ. prax. ſect.* 4. *pag.* 268.

circa collum veſicae invenit, quae ultra modum excreſcens iſchuriam inducere ſolet; eamque tam crudelis morbi cauſam tamquam hactenus ignoratam hiſtoriographus Academiae proponit (f). Laudamus quidem ſapientium hominum labores eximios; ſed haud reticendum, ſupra laudatum Diaz, Doctorem Medicum Complutenſem, & Philippi II. Hiſpaniarum Regis Chirurgum, integrum edidiſſe librum de caruncülis in uretra naſcentibus, & urinae ſuppreſſionum cauſis. Ante aliquot annos de eodem argumento tractaverat noſter Lacuna (g), vir ad naturalem ſcientiam excolendam natus. Id diſcriminis inter novum, ut dicitur inventum, & noſtrorum antiquam doctrinam intercedit, quod Lieutaudus naturaliter eam carunculam circa veſicae collum reperiri ait: Diaz autem praeter naturam generari, ex ulceribus praeſertim antecedentibus ſtatuit. De caetero, tam accuratè Hiſpanus noſter iſchuriam ab his carunculis natam perſequitur, ut nihil amplius deſideres. Itaque cùm ex gonorrhoea virulenta, ulceroſa caro ſupercreſcens in canale pudendi, & interdum circa veſicae collum generari ſoleat, unde urinae ſuppreſſio oritur, propterea curationem inſtituit Diaz per virgulas cereas cauſtico obductas, quibus in pudendum immiſſis, excreſcens caro conſumitur, quo facto, ulceris conſolidationem omni ope molitur, niſi enim id fiat, malum inde reverſurum certò promittit. Sed paucis abhinc annis, curis Halleri, de novo prodiit Hieronymi Lapi diſſertatio de curatione ſtranguriae, qua praedictam methodum rejiciens tamquam faſtidii plenam & ad penitus ſanandum omninò invalidam, aliam inſtituit, quae eò dirigitur, ut per medicamenta emollientia tum

(f) *Hiſtoire de l'Académie Royale des Sciences, anno* 1753. *pag.* 105.

(g) Lacun. *Meth. cogn. extirp. excreſ. in veſ. collo carunc. Romae ann.* 1551. *in* 8.

tum callus, tum ulcus ſubigantur. Prius igitur praeſcribit injectiones per ſyringam ex decocto malvae, violae, parietariae, altheae, mercurialis, &c. Deinde eodem modo olea leniſſimo calore fluentia, ut amygdalarum dulcium, lini, olivarum, immittit. Quod ſi febris ex horrore ſuperveniat cum capitis dolore, aliiſque hujuſmodi ſymptomatibus, nihil inde mali ominari ait, quin potius, ut conamina ſalubria naturae, ea omnia reſpicit (h). Utra tamen methodus praeferenda ſit, in medio relinquimus. Id tantùm cenſemus, in leviori malo, Lapii curationem: in graviori, noſtri Diaz conſilia ſolerti manu tractata, in uſum adduci poſſe. Ex dictis corriges errorem de Sauvages, qui, non dudum, ait, candellulas cereas in locum plumbearum ſuffectas eſſe à Daràn, Goulart, André, &c, ſaeculo autem elapſo à Hieronymo Lapi Italo primùm uſurpatas (i); cùm omninò certum ſit, ſub initium ſaeculi decimiſexti uſurpari coepiſſe, atque à noſtro Diaz fermè per ſaeculum integrum, ante Gallos citatos, in uſum adductas.

XVI.

Sed omnium (remediorum) *inſtar erunt aquae acidae ſi haberi poſſint, & nihil earum uſum vetat: quarum eximia vis in abluendis detergendiſque renibus, & ſimul deturbandis calculis omnis generis, experimentis quotidianis confirmatur* (k).

Aquam inſigniter calculoſis proficere, & vino, cereviſiae, ac quibuſcumque aliis potuum generibus praeſtantiorem eſſe in morbis renum & veſicae, omninò certum eſt. Laudant aliqui aquam calidam ad prae-

(h) *Vide Diſpat. Pathol. ab Hallero edit. tom. 4. diſp. 117. pag. 127. ſeq.*

(i) De Sauvag. *Gener. & ſpec. morb. claſ. 9. §. 27. n. 12. pag. 198.*

(k) Carol. Piſ. *de Morb. à colluv. ſer. ſec. 4. cap. 2. obſerv. 102. pag. 318.*

praecavendam calculi generationem, ut Trallianus, Baglivius, Hoffmannus (l), eamque ſingulis diebus manè, aut proximè ante cibum ſumendam cenſent. Contra, alii aquae calidae uſum diu continuatum corpus calefacere, laxare, vireſque effoetas reddere, humores inflammare, vitiaque ſtomachi producere credunt (m). At aphoriſmus hic adductus loquitur de aquis mineralibus acidis, quales ſunt in noſtra Hiſpania in loco, vulgò *Fuertollano*, quas in praedictis morbis maximo auxilio eſſe, multis probat Limonius noſter in numquam ſatis laudato opere de fontibus medicatis Hiſpaniae (n). Id non praetermittendum, Doctorem Julianum Gutierrez de Toleto, medicum ſummorum Principum Ferdinandi & Eliſabethae, ſub finem ſaeculi decimiquinti, librum ſcripſiſſe de calculo renum lingua vernacula, in quo, praeter inſignia monita practica, & eruditionem minimè ſpernendam, aſſerit, duos eſſe fontes in Baetica ſibi notos, quorum aquae à calculi generatione mirificè praeſervant. Eorum fontium alter eſt in Singilia (Antequera), alter in Julia Myrtili (Vaena) (o). Sed circa haec omnia monendi ſunt tirones, ut continuo obſervationum uſu, quae reipſa proſint aut noceant, attentè conſiderent.

XVII.

(l) Alex. Trall. *lib.* 9. *cap.* 4. *pag.* 431. Bagliv. *Prax. Medic. lib.* 1. *cap.* 9. §. *ult. pag.* 71. Hoffm. *Medic. ration. ſyſtem. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 6. *pag.* 112.

(m) Cornel. Slingerland *Diſſert. de Noxis & abuſu cibi & pot. frigidi*, §. 39. *pag.* 40. Vide Avicen. *lib.* 1. *fen.* 2. *doctr.* 2. *cap.* 16. *pag.* 38.

(n) Limon. *Eſpejo cryſtalino de las aguas*, *lib.* 1. *tract.* 3. *cap.* 2. *pag.* 171. & *cap.* 7. *pag.* 214.

(o) Julian Gutierrez de Toledo *de la Cura de la piedra, y dolor de hijada, part.* 3. *cap.* 6. *pag.* 30. *Vide de fonte Singiliae laud.* Limon. *lib.* 1. *trat.* 2. *cap.* 4. *pag.* 104.

XVII.

Qui ſaepe vomunt, & alvum lubricam habent, difficilius calculo corripiuntur (p).

Etſi Baglivius plura adducat non modò de calculo, ſed de aliis etiam morbis, quae nimis praecipitanter dicta ſunt, nec ſufficienti obſervationum numero comprobata, tamen quod de vomitu ad calculi praeſervationem tradit, aphoriſmi loco tenendum eſt: qui enim per intervalla debitis legibus vomunt, etſi alias proclives ſint, renum & veſicae morbis liberantur: quod argumentum praeter celebriores Arabes longè diſcutit laudatus Julianus Gutierrez, qui, regulas ad ſalubriter vomendum in hoc caſu, doctè & utiliter proponit (q).

CAPUT XVII.

DE MORBIS UTERI.

MUlierum morbi plures ſunt, & cognitu & curatu difficiles, frequentiores tamen, & tironibus ſcitu neceſſarii ſunt menſtrua vitiata, uteri inflammatio, & affectio hyſterica. Menſtrua purgatio eſt: *Sanguinis ex utero ſingulis menſibus fluxus, ad ſpeciei humanae conſervationem media generatione inſtitutus.* In Phyſiologia ſatis, ejus originem, periodos, fines, mutationeſque, impraegnationis & partus tempore, adduximus (a). Solent menſtrua circa decimumquartum annum frequenter incipere, & ad quadrageſimum plus minuſve extendi; ita tamen, ut

(p) Bagliv. *prax. Med. lib.* 1. *cap.* 9. *§. ult. pag.* 72.

(q) Julian Gutierrez de Toledo *de la Cura de la piedra, y dolor de hijada, part.* 3. *cap.* 7. *pag.* 31.

(a) *Vide Phyſiol. noſtr. tract.* 6. *prop.* 38. *nu.* 162. *pag.* 310. *& prop.* 39. *pag.* 315.

ut quemadmodum naturae lege, ad decimumquartum annum indeque uſque ad quadrageſimum, ſanguinem ex utero ſingulis menſibus fundere foemina debet, ita, eo tranſacto termino ſupprimi ex naturae inſtituto conveniat. Mutationes ſubinde graves ſub his temporibus mulieres experiuntur, ut pluribus morbis ſint obnoxiae, quibus non facilè liberantur, niſi mutationi neceſſariò contingenti ſeſe accommodent. Quemadmodum puellae, dum menſtrua incipiunt non ſtatim ſed lentè per menſes, imò & annos ad evacuationem completè perveniunt, ſic cum per aetatem ea ſupprimitur, non ſubitò ſed plurium menſium, interdum etiam aliquot annorum ſpatio deficit, ut videre liceat, quibuſdam menſibus fluere ſanguinem, aliis intercipi, uſquequo menſtrua proluvies prorſus extinguatur. Sunt foeminae, quibus, menſtruis jam deficientibus, eorum loco purgatio humorum ex utero ſuccedat. Caveant Medici ne medicamentorum, adſtringentium praecipuè, farragine foeminas obruant, nihil enim aliud efficient, quàm eas, ſenſim laedendo, conficere. Satius ergo eſt, ut naturae legibus ſeſe adſtringant, & incommoda, ſi qua inde levia inſurgant, prudenter tolerent, atque naturae negotium committant: quod ſi gravia mala inde eveniant, venae ſectionibus identidem repetitis, paucisque medicamentis temperantibus & utero proſpicientibus, rem abſolvant. Caeteras mulierum aegritudines, praeter menſium incommoda, inflammationem, & affectionem hyſtericam, videant tirones in duobus Hippocratis libris *de morbis mulierum.* Nec pigeat noſtrum adire Mercatum, & Herediam, qui mulierum morbos aptiſſimè, & prout practico uſui convenit, perſequuti ſunt. Qui legere poterit Mauricii Cordaei, Medici Pariſienſis, commentarios in primum Hippocratis librum *de morbis mulierum*, laboris non poenitebit. Nec omittendum, ſub uno volumine, & uno *Gynaeciorum* titulo, edi-

ta eſſe omnium fermè Graecorum, Arabum, Latinorum, quotquot de mulierum morbis uſque ad finem ſaeculi decimiſexti ſcripſerunt, opuſcula, ubi, ut multa ſunt vana & incongrua, ſic plurima reperiuntur notatu digniſſima & utilia, quae alibi fruſtra quaeras. Vitiantur menſtrua quantitate, cùm ſcilicèt minimum aut parcè fluunt: qualitate, cùm ob acrimoniam, tenuitatem, ſpiſſitudinem, aliaſque id genus praeternaturales affectiones, fœminas variis ſymptomatibus moleſtant. Huc pertinet menſtrui repetitio bis aut ter intra menſem, numquam enim hoc fit in benè valentibus, ſed in his, quibus ſanguis tenuis & ſeroſus, conſtitutioque corporis laxa eſt, aut cum multus calor & acrimonia ſanguinis, & uteri, naturam ante debitum tempus ad fluxum irritant. Affectio hyſterica, ut communi Medicorum ſenſu accipitur, eſt: *Multorum, diverſorumque in univerſo corpore malorum congeries, ſaepe ſtrangulatu conjuncta, ex ſpeciali determinato uteri vitio procedens.* Sydenhamius auctor eſt, hanc affectionem in foeminis eam ipſam eſſe, quam *affectionem hypochondriacam* in viris appellamus (b). Contra, Hoffmannus hos morbos, ut omninò diſtinctos, deſcribit (c); ac licèt multam in ſymptomatum congerie ſimilitudinem habere videantur, omnibus tamen accurate, attentèque obſervatis, extra omne dubium eſt, affectiones eſſe diverſas. Utut ſit, certum omninò eſt, hyſtericum malum, vitiataque menſtrua ad ſymptomatum claſſem eſſe referenda, ita tamen, ut menſtrua ſymptomata ſint in excretis aut retentis, prout vitium in ſecretione vel ſuppreſſione eorum conſiſtit; at affectio hyſterica omnia ſymptomatum genera ſub ſe comprehendit. Cùm verò pars affecta ſit uterus, & morbus horum malorum generator ſit uteri inflam-

(b) Sydenh. *Diſſert. Epiſt. ad Guill. Cole, de Affect. hiſt. pag.* 140.

(c) Hoffm. *Medic. ration. ſyſtem. de morb. ſpaſm. par.* 3. *ſect.* 1. *cap.* 5. §. 5. *pag.* 51.

inflammatio, non quaevis, ſed determinatae variaeque naturae, propterea operae pretium duximus, uteri inflammationem prius, deinde, quae ad menſtrua vitiata, & affectiones hyſtericas ſpectant, explicare.

Uteri inflammatio interdum phlegmonoſa eſt, ſaepe merè phlogiſtica, hoc eſt, calore partiſque corruptione ſpeciali, ſine tumore ullo, comitata. Uti phlegmonoſa inflammatio perpetuò eſt morbus acutus, ſic phlogiſtica variare ſolet, ut modò acuta, modò chronica & longa eſſe ſoleat. Quocumque autem modo inflammetur uterus, determinata & ſpeciali inficitur corruptione, quae per phoenomena morbum comitantia deprehendi debet. Quemadmodum acuta uteri inflammatio praegnantes & enixas, ſic lenta virgines maturaſque mulieres frequentius adoritur. Neque nuptis omninò parcit, etſi hoc mali genere, non ita ut caeterae, moleſtentur.

Cauſae occaſionales plethora, obſtructio, & diatheſis nullibi clariùs elucent, quàm in uteri inflammatione. Sanguis tum copia tum quantitate uterum replens huic morbo anſam dare ſolet. Repletur autem ſanguine, quoties diaeta lautior, exercitii defectus, aut menſtruorum ſuppreſſio ipſum in ea parte nimium colligunt. Atque notare expedit, menſtrua ſuppreſſa interdum cauſam, ſaepe effectum inflammationis eſſe. Si ergo mulier firma & valens, ſub ipſo menſtruorum tempore, in aquam frigidam repentè immergatur, aut animi pathemate vehementiori agitetur, illicò ceſſant menſes, quorum ſuppreſſionem uteri inflammatio ſequi conſuevit. Quod ſi, ex aliis cauſis inflammetur uterus ſine ulla menſium culpa, etſi non perpetuò, tamen ſaepiſſimè menſtrua ſupprimuntur. Adde, uterum multo ſanguine perfundi, tum quod vaſa ſanguinea ampla & ſatis magna habet, cum maximè, quia ex naturae inſtituto ad eum fertur ſanguis magis, quam alias partes, pro uſu generationis. Obſtructio hanc par-

tem prae caeteris occupare ſolet, eſt enim uterus receptaculum multarum impuritatum corporis, ibi enim undique confluunt humores, paratas namque habet vias natura ad expulſionem. Jam verò ſi humorum craſſities, lentor, multitudo: aut ſtructurae uteri vitium ex irritatione, convulſione, compreſſione, ſeu alio quovis modo factum, dictos humores detineat, ut veluti incarcerati ſubſiſtant, neceſſe eſt calefieri, corrumpi, inflammari, atque adeò verae inflammationi fomitem praeſtare. Inter ea verò, quae obſtructionem in utero pernicioſam creant, adnumerandum eſt ſemen muliebre, quod, ſeu copia, ſeu acrimonia vitiatum, eam partem obſtruit, & ad aegrotandum diſponit. Idem dicendum de genitura viri in utero detenta, ibique putrefacta. Diatheſis omne vitium utero ita comitari ſolet, ut nullum ferè ſit hujus partis malum, quod ſpeciali diatheſi non ſignificetur. Ab hac certè procedunt tam rara & ſtupenda phoenomena, quae in foeminis utero laborantibus frequenter viſuntur. Hinc fit, ut variis diverſiſque modis mulieres ob eam partem affectam torqueantur. Semen retentum & uterum obſtruens dum à calore corrumpitur, mira adeò diatheſi alteratur, ut ſtupendos in foeminis effectus producat, quos maximè, ob copiam & corruptionem geniturae, in coelibem vitam agentibus, & viduis facilè obſervare, licet. Inter cauſas efficientes, aër mirè uterum commovet. Paſſim videas ex temporum mutationibus, & vario aëris, coelique ſtatu, foeminas ex uteri morbis vexari, ut benè & accuratè obſervanti frequenter obviae ſint de hyſtericis affectionibus, & menſtruorum mutationibus ſeſe conquerentes abſque ulla cauſa manifeſta, cùm aër, earum alterationum auctor, non ita ut res caeterae, in conſpectum veniat. Diaeta ad uterum laedendum maximè confert. Cibi crudi, aut multi, nimia abſtinentia, exercitatio immodica tum mentis tum corporis,

ris, labor, vigiliae, potus nimium frigidus, aut calidus, cibi denique naturam gravare apti, aliaque id genus multa, ut lacticinia, cupediae, &c. uterum multis modis offendunt. Sed nullo in caſu in conſpectum magis venit vis pathematum animi ad morbos inducendos, quàm in uteri affectionibus, nam mulieres aliàs valentes & firmas, ex ira, timore, triſtitia, ſpe, tremore ſubito, videas citiſſimè maximis malis ex utero conflictari. Cauſae iſtae efficientes aptae nataeque ſunt ad varios diſtinctosſque uteri morbos producendos, ſed, his praeſentibus, illud emergit malum, quod plethorae, obſtructioni, diatheſi magis accommodatum eſt, ut ex cauſarum occaſionalium praedominio efficientes cauſae hunc laedendi modum, potius quam alium, inducant. Ergo cum omnis inflammatio intemperies ſit calida, plethora, obſtructione, & certa diatheſi conjuncta, ut vidimus in Pathologia, conſequens eſt, efficientes cauſas ſuperius memoratas hunc morbum inducere debere in mulieribus, ubi tres iſtae morborum occaſiones cum calore & ardore in utero ſimul conjunguntur.

Uteri inflammatio, ſeu phlegmonoſa, ſeu merè phlogiſtica cùm acuta eſt, praeter dolorem in infima ventris parte, & ad lumbos, calorem, aeſtum, tenſionem, aliaque omnis inflammationis conſectaria, totam alvum tenſam tumidamque reddere ſolet. Mulier, ſeu praegnans, ſeu enixa (utraſque enim indiſcriminatim hoc mali genus adoritur) languet, impatiens eſt, ſibi mori videtur, febre vehementiſſima moleſtatur, neque ſedere, neque ſurgere ſine difficultate poteſt. Caput dolet, in anteriore potiſſimùm parte uſque ad radices oculorum: crura gravia ſunt. Pulſus durus eſt, parvus, depreſſus. Anxietas urget: interdum dolor latera occupat, & ad claviculas extenditur, ut falſam pleuritidem mentiatur. Facies quibuſdam rubet, aliis deco-

decolor & triſtis. Sitis pauca: lingua leviter flaveſcens. Creſcente morbo, his accedit nauſea & vomendi deſiderium, interdum ſingultus. Quibuſdam alvus ſtricta cum aliqua in excernendo lotio impotentia: aliis fluida, varia, copioſa, foetens, ſummum virium languorem poſt ſe trahens. Jam verò ſi ad mala acceſſus fiat, his ita conſtitutis magna accedit implaciditas, ſpirandi difficultas, mentis alienatio, convulſiones, animi deliquia, extremorum frigiditas, pulſus parviſſimi, ſubita mors. Quod ſi morbo in ſtatu conſtituto, uteri purgatio accedat cum conferentia & tolerantia aegrotantis, atque interea remittit febris, accedit alacritas, eaque omnia ſudor calidus per univerſum corpus, aut crurum inflatio dolorifica conſequitur, ſalus expectari poteſt. Id non omittendum, praegnantes hoc morbo correptas ſaepe abortum pati, indeque in ſummum vitae diſcrimen incidere. Morbus hic acutiſſimus eſt, rarò quatuordecimum diem ſuperans, plurimaſque foeminas in flore aetatis conſtitutas letho committens. Hujus ſaeviſſimi mali exempla tradit Hippocrates in uxore Philini, Epicratis, Dromeadi (d), aliaque benè multa in hiſtoriis epidemicis, noſque in ejus Illuſtrationibus, quae ad inflammatorios uteri morbos, ad uſum practicum, congruunt, pro virili monſtravimus.

Inflammatio lenta, cum uterum occupat, mulieres non perpetuò lecto adſtringit, ſed interdum ad conſueta munia peragenda exurgunt, quas tamen languor, aliaque incommoda moleſtant. Foeminas cujuſvis conditionis, ſtatus, & aetatis adoritur, neque iiſdem ſemper indiciis manifeſtatur. Modò dolent circa pectinem, & lumbos, modò ſine dolore tranſigunt. At omnibus menſes turbantur,

(d) Hippocr. *lib.* 1. *Epid. ſect.* 3. *aegr.* 4. 5. & 11. *Vide Illuſt. noſt. pag.* 188. *ſeq.*

tur, ſeu nimium, ſeu parcè fluentes. Caput interdum dolore, non raró fluxionibus moleſtiſſimis, tentatur. Quibuſdam ſpirandi difficultas, aliis convulſiones advenire ſolent. In univerſum, omnes quotquot hoc malo tentantur, ataxia ſpirituum laborant, indeque leviſſimis de cauſis agitantur, & in motus irregulares adiguntur. Solent praeterea contriſtari, inappetentia affici, rubore faciei identidem ſuffundi, vertigine, oriſque ventriculi moleſtia laborare. Deinde ad obeunda negotia pigrior foemina redditur, exolvitur, infirmatur, genua labant. Febris non adeſt perpetuò, ſed per longa menſium, aut annorum intervalla febribus moleſtantur erraticis, ſaepe ad intermittentium naturam accedentibus. Id mali genus, quod modò deſcribimus, per excellentiam à Medicis affectio *hyſterica* appellari ſolet, quamquam vi vocis omnes uteri morbi hyſterici poſſint nominari, *hyſtera* enim à Graecis dicitur, quod à Latinis *uterus*, *vulva* vocatur. Cùm verò affectio haec incrementa ſuſcipit, praeter jam dicta, plura alia ſymptomata creat, varia quidem pro idioſyncraſiae & temperamentorum muliebrium varietate: nullaque fermè eſt corporis pars, quae hujus mali ſaevitia immunis ſervetur: non quod uterus huc illucque errabundè per corpus vagetur, ut crediderunt ex veteribus quidam Philoſophi & Medici, quorum errorem anatomicum aptè refutat Galenus (e), ſed ob ſummum uteri cum omnibus viſceribus conſenſum. Hinc ex affectione hyſterica videas, caro, convulſionibus, epilepſia, paſſim affligi. Patiuntur etiam ſpirandi difficultates, dorſi & coſtarum dolores acerbiſſimos, lypothimiam, interdum etiam ſyncopam. Nec rarum eſt, nauſea, eructationibus, ſuſpiriis, alvi tumefactionibus, moleſtari. Sunt quaedam mulieres in cachinnos, aliae in fletus

(e) Galen. *de Locis affect. lib. 6. cap. 5.*

ſeſe convertentes, omnes tamen vitam ducunt triſtem, nec firmam nec valentem, ut quavis externa injuria facilè laedantur. At quibus menſtrua, utero inflammato, nimium fluunt, languidae ſunt, inertes, excarnes, decolores, cibos faſtidientes, in iram pronae, debiles. Contra, cùm ſupprimuntur, ſi malum vergat in viſcera, ventris, aliarumque partium doloribus conflictantur: partium internarum inflammationibus fiunt obnoxiae: quandoque per os, nares, aut haemorrhoidas ſanguinem fundunt. Solet interdum hoc mali genus in habitum corporis tendere, quo vitio fiunt chloroſis, hoc eſt, pravus ex albo & viridi color, & leucophlegmatia, indeque facilis via ad hydropem paratur. Uteri inflammatio longa familiaris eſt virginibus, & foeminis aetate florentibus, eo praeſertim tempore, quo menſtrua aut fluere, aut intercipi debent. Vetulas id malum raró affligit; quod ſi in juventa moleſtet, conſeneſcente jàm foemina, eam deſerere ſolet. Nec periculo prorſus vacat, cùm vehemens fuerit, & principes corporis partes occupat, viſum enim eſt aliquando, ex ſyncope, aut apoplexia ſubito periiſſe, ita tamen, ut aliquae prius ut mortuae jaceant, nec ſemper moriantur: aliquae, amiſſis omninò viribus, vivido faciei colore perfuſae pereant. Cùm malum ad ſuperiora converſum foeminas ſenſu motuque privat, dum ad ſe redeunt, ſuſpiriis, fletibus, lacrymis, paroxyſmo liberantur. Neque ignorare oportet, hunc morbum certis periodis & temporum intervallis denuò recrudeſcere, atque à repetito ſaepius abortu, crudo partu, longa viduitate, & continentia, ob diatheſim inde in utero naſcentem, ſaepe procreari.

Uteri inflammatio acuta eodem modo tractanda, ac caeterae partium internarum inflammationes. Venae ſectio identidem repetita praecipuum eſt hujus mali auxilium, ſed in praegnantibus, non ita copioſè

ſan-

ſanguis extrahendus, ac in puerperis, foetus enim inde facilè labefactatur. Sicut in utero gerentibus cavendum à medicamentis uterum commoventibus, ſanguinemque excitantibus, ne ſequatur abortus, contra, in enixis omni opera incumbendum, ut lochia (ita graeco vocabulo appellantur & ſanguis & quaevis alia uteri purgamenta poſt partum) fluant, appetit enim natura ea evacuatione purgari. Ergo aqua ex nitro, & ſyrupo capillorum veneris, borraginis, additis ſuccino albo, & matre perlarum praeparatis, ex uſu eſſe poſſunt. Purgatio prorſus fugienda, multoque magis emeticum, eaque ſolùm agenda quae temperando, diluendo, vulvamque roborando, naturam ad morbum vincendum adjuvant. Cucurbitulae ad femora, frictiones ad crura, magni uſus eſſe conſuevere. Hyſterica medicamenta, quorum magna eſt ſeges in hodiernis pharmacopoeis, cautè admodum ſunt praeſcribenda, magna enim ex parte inflammant, uruntque: atque in hoc malo memoria tenendum, calida medicamina perpetuò noxia, frigida non niſi cum grano ſalis prodeſſe, priora enim inflammationem augent, poſteriora uterum, indeque totum corpus, debilitant. Exterius linimenta ex oleo amygdalarum dulcium, lini, additis oleis chamaemeli & lauri ſub pauca doſi, ad infimum ventrem juxta pubem applicata, inflammationem temperant, uterumque roborant. At ſi dolor urget & ardor, emplaſtrum ex lacte, mica panis, & croco, quod nunc anodinum audit, eodem loco applicatum, utile eſſe poteſt. Quaecumque medicamenta ex myrrha, caſtoreo, aſa foetida, galbano: aut ex ſpiritu cervi ſuccinati, ſalis ammoniaci: vel aqua meliſſae camphorata, aliaque id genus, in aliis uteri morbis fortè proficua, hic omninò fugienda. Id non omittendum, aquam frigidam, etiam nive refrigeratam ſub tempeſtate calida, in uteri inflammatione rectè praeſcriptam, maximum eſſe praeſidium. Juſculum

pro

pro tenui victu, ut in aliarum partium inflammationibus, eſt componendum, eique, ſi alvus nimium non fluat, tutò oleum amygdalarum dulcium ſub modica quantitate immiſcetur. Sunt qui hirudines ſinui pudoris (uteri vaginam vocant) applicant. In graviſſimo malo non omnino rejicimus, ſed, quantum fieri poteſt, vitandum remedium, taedii plenum & indecorum.

In inflammatione uteri lenta locum habet venae ſectio, quoties ſuppreſſa menſtrua aut malum generant, aut factum augent. De caetero huic evacuationi non nimis inſiſtendum. Aequè in inflammatione uteri acuta, ac lenta ſaphenam tundere expedit: nihil tamen obſtat, quominus interdum magna utilitate vena brachii aperiatur, ſi enim hepar, pulmo, aliaque viſcera in conſenſum adducta ſunt, ex ſupernis partibus extractio ſanguinis mirè levat. Purgatio nullum hic locum habet: at clyſteres inteſtina laxantes, & uterum roborantes ex uſu eſſe ſolent. Ergo decoctum capitis & inteſtinorum vervecis, additis floribus ſambuci, chamaemeli, & oleo amygdalarum dulcium, pro clyſteribus optimum eſt. Suadendae ſunt foeminae, ut hujus mali curationem non ſuſcipiant, neque anxiè expoſtulent, ſi enim uſpiam alias, maximè hic medicina eſt, medicina non uti. Laudant plurimi caſtoreum, myrrham, ex iiſque efformatas tincturas, itemque aſam foetidam, ſpiritum cornu cervi ſuccinatum, aliaque in noſtra materia medica ſigillatim propoſita. Nec timent bezoardicum joviale, infidum & valens medicamentum, praeſcribere. Aliqui aquam meliſſae camphoratam multis laudibus extollunt, nihilque frequentius videas in libris & pharmacopoeis recentiorum, quam aquas, tincturas, balſama, aliaque id genus ſpecioſa medicamina ad hyſtericas affectiones. Ego haec omnia omninò damnare non auſim, etenim ſub aliquo caſu prudenter adhibita prodeſſe poſſe, non infi-

inficior; ſed parùm aegras hoc morbo affectas juvare, aut ſolatia tantùm fugacia praebere, experientia edoctus affirmo. Accurata diaetae obſervatio, animi tranquillitas, exercitatio modica, plus valent, quam omnes officinarum apparatus. Id non omittendum, hyſtericas foeminas ex odoratis rebus moleſtari, ex malè olentibus naribus applicatis benè ſe habere. Emplaſtrum ex galbano, aut oleo Mariae, ad formam & magnitudinem volae manus, umbilico appoſitum, aliquando prodeſſe vidimus. Quod ſi ſtrangulatus, ſyncopa, apoplexia, carus, aut alia mala periculoſa adveniant, per remedia iis affectionibus antea praeſcripta ſuccurrendum. Menſium ſuppreſſio, inflammato utero accedens, probè agnoſcenda, antequam remedia praeſcribantur, ſolent enim putidae meretriculae praegnantes ſub larva ſuppreſſorum menſium Medicos fallere, ut venae ſectionibus foetus flagitioſiſſimè perdant. Adlaborandum ergo, ut impraegnatio à ſimplici menſium ſuppreſſione diſtinguatur. Cùm menſtrua ex uteri morbo non fluunt attentè conſiderandum, an plethora vigeat, an obſtructio, & quaenam diatheſis ſpecies uterum occupet. Vigente plethora audacter ſanguis mittendus, quod parcè admodum eſt agendum in praedominio obſtructionis. Quod ſi menſes deficiant ob ſanguinis defectum, ut accidit in mulieribus inedia ſeſe macerantibus, aut quavis de cauſa contabeſcentibus, inutile fuerit, imò & noxium ſanguinem minuere. Obſtructio uteri tolerat venae ſectionem, etſi eam moderatè exercendam ſuadeo. Si verò uteri vitium ex obſtructione reliquum corpus in conſenſum trahat, ipſumque chloroſi, aut leucophlegmatia afficiat, abſtinendum à venae ſectione, niſi ſpirandi difficultas aegram oppreſſerit. Cùm diatheſis uteri ea fuerit, quae aegrotantes in ſyncopem, & virium languorem adducat, cautè admodum, etiam ſuppreſſis menſtruis, procedendum in venae ſectione, ipſeque auctor fuerim, ut hoc

hoc remedii genus, non niſi ut extremum, ſub tali caſu tentetur, ſi vires hoc modo fieri permittant; ſecùs verò prorſus vitandum. Purgatio in menſtruis ſuppreſſis raró admodum utilis eſſe conſuevit. Quod ſi vitioſorum humorum corruptela alvus infeſtetur, clyſteribus, & oleo amygdalarum dulcium identidem repetito, ſubducenda. Reliquum operis in curatione collimare debet in id, ut bona diaeta humectante aegra ſeſe reficiat, eaque medicamina aſſumat (ſi fortè Medicus conſultum ducit id malum medicamentis tractare) quae vias laxare, & aperire, uterum temperare, & pravam diatheſim corrigere, apta ſint. Cichoreum, taraxacum, naſturtium aquaticum, fumaria, beccabunga, agrimonia: flores ſambuci, papaveris rubri, violarum, bugloſſae: radices graminis, altheae, apii, rubiae tinctorum, aſparagorum turiones, uno verbo, aperientia temperata, optima ſunt pro menſtruis movendis auxilia, ſeu in decocto, infuſo, aut ſyrupi forma, vel in juſculis, pro re nata, per plurimum tempus utantur. Chalibs, ſeu, ut plures volunt, ferrum ipſum multis laudibus ab omnibus ferè extollitur; ſed cùm ex ſe adſtringendi vi potius, quam aperiendi polleat, his cautelis praeſcribendum. Primùm, corpore repleto ſanguine, aut obſtructione, ferrum noxium eſt. Secundò, ſi uterus nimium ferveat, aut reliqua viſcera caleant, ab hoc medicamento fugiendum. Deinde, non eſt imperandum iis, quae exerceri non poſſunt, omnia enim metalla naturae ſunt inimica, eamque ſtimulis exagitant, quae, ſi vincere non poſſit, fermè ſuccumbit. Mirandum ſanè, naturam, dum metallica corpora tamquam ſibi minimè congruentia, quaeque umquam ſuae conſtitutioni adaptare poſſit, expellere nititur, diverſis viis id agere, ſeu vi propria, ſeu viribus ſpecificis cujuſque metalli eam diverſimodè afficientibus. Sic mercurius per os cum ſaliva, ferrum vomitu aut ſeceſſu, antimonium (quod ſemi-

ſemimetallum eſt) ſudore ejicitur. Plumbum, aurum, argentum, aes, adeò immutari inepta ſunt, ut in corpore magno naturae detrimento diu reſtitent. Chymici, ut haec obſtacula tollerent, varias cum his corporibus inſtituere mixturas omnibus notiſſimas, ſed his nihil aliud effecerunt, quam metalla incruſtare & ſpecioſis formis induere, vires tamen ea corpora his laboribus non immutant, quinimo non raró damnoſiora humano corpori ſunt reddita. Ergo in foemina mediocris habitus, plethora obſtructione & diatheſi correctis, crocus martis, aut ferrum ipſum ſubtiliſſimè tritum, ſub parva doſi, matutinis horis, exercitio corporis modico praeſcripto, menſes excitare interdum viſus eſt. In virginibus chloroſi infectis ſal ſeu vitriolum martis in aqua communi coctum, prout in noſtra materia medica deſcribitur, & per aliquot dies propinatum, vomitum materiae chlorae, hoc eſt, ex viridi palleſcentis, excitaſſe cum levamine, vidi. Aliud medicamentorum genus in uſu eſt ad menſes movendos, quod, ob vim fundendi ſanguinem ex utero, emmenagogum vocant. Talia ſunt ariſtolochia, arteniſia, uterque dictamus, ſed praeſertim creticus, matricaria, brionia, angelica, bardana, imperatoria, ſabina, anguillae hepar, caſtoreum, borax, myrrha, ſuccinum, aſelli, gummi ammoniacum, aliaque benè multa, apud ſcriptores medicos paſſim obvia, ex quibus infinitae propemodum reſultant in pharmacopoeis ad movendos menſes pillularum, electuariorum, ſyruporum, trochiſcorum, áquarum, tincturarum, ſpirituum, confectionum formulae. Sed Deus bone! quam multa hic vana & noxia latent. Nullum hactenus inventum eſt remedium vi directa menſes movens ſanguinemque fundens. Ergo cùm praedicta medicamina non modò ſanguinem, ſed ſecundinas, foetum mortuum, aliquando expellere viſa ſunt, id orgaſmum, turbaſque excitando,

tando, caleſaciendo, & irritando effecere, natura enim nimis commota eum effectum interdum produxit. Sed propter hunc effectum nimis violentum citata medicamenta ad provocandos menſes minimè propinanda, niſi quis velit ignem foco addere, inflammationem augere, & graviſſima mala producere, atque, quod caput eſt, menſtrua rarò, & quidem fortuitò, his excitabit. Ergo in caſu extremo pro foetu mortuo & ſecundinis expellendis ea remedia tantùm utenda cenſerem. Si menſes nimium fluant, & tamen mulier ad conſueta munera prorſus inepta non ſit, ſolis analepticis, incraſſantibus, leviter roborantibus, res eſt agenda. Juſcula cancrorum, ranarum, carnis vitulinae, additis ebore & cornu cervi, & foliis vincaepervincae, ſaniculae, aliiſque herbis vulnerariis, utilia ſunt. Decoctum album Sydenhamii diu continuatum, lac caprinum, pulvere matris perlarum, cornu cervi, aut coralli immixto, ſi caetera conſentiant, proficuum eſſe conſuevit. Sub eo caſu pro utero roborando prodeſt emplaſtrum confortativum Vigonis, & pro matrice, lumbis appoſitum. Prodeſt etiam emplaſtrum ex ſiliquis arboris ceratoniae, vulgò *algarrobo*. Sed haec non niſi in caſu urgentiae permittenda. Quod ſi ſanguinis fluxus metum ſyncopis aut hydropis inducat, cortex peruvianus praeſcribendus. Sub eo caſu electuarium peruvianum adſtringens Fulleri optimum eſt. Trochiſci de Karabe, ſpiritus vitrioli cum ſyrupo de roſis ſiccis, ſub parva doſi, fluentem nimis ſanguinem coercet. Adjuvat etiam, ſeu per ſe, ſeu praedictis medicamentis mixtum, electuarium diaſcordii Fracaſtorii, opio enim medicamentis adſtringentibus & roborantibus juncto coaleſcit, qua ratione in his morbis caeteris narcoticis, quae non niſi nimium urgente malo exhibenda, praeſtantius eſſe, cenſeo. Sed notare expedit, ſanguinis fluxus rarò admodum adſtringentibus eſſe tractandos, neque haec medica-

mina,

mina, niſi in caſu magnae urgentiae, locum habent, poſt eorum enim uſum incluſo ſanguine in viſceribus phlegmones uteri, ſcirrhi, ulcera, dolores, aliaque lethalia mala ſuperveniſſe, ſcimus.

APHORISMI.

I.

Si mulieri praegnanti eryſipelas in utero fiat, lethale (f).

II.

Mulierem in utero gerentem acuto aliquo morbo corripi, lethale (g).

Utero gerentes, dum quovis acuto morbo tentantur, in diſcrimine verſantur morbo reſpondenti, ac periculum eſt abortus, quo fit, ut plerumque id malum lethale eſſe ſoleat. Nec intelligenda tantùm eſt ſententia de morbis acutis cum febre conjunctis, ſed de quibuſvis aliis, ut apoplexia, epilepſia, &c. omnes enim in praegnantibus periculoſiſſimi ſunt. Vidi aliquoties foeminas inſtante jam partu, epilepticis motibus concuti, quae, foetu, ſecundinis, & purgamentis excluſis, ad ſe redeuntes, tum demum valetudinem recuperarunt, fortè quia nimia naturae conamina in motus convulſivos tranſiere; at ſi, his omnibus excluſis, febris acuta perſeveret, aut de novo incipiat, raró admodum, nec niſi poſt magnos multoſque labores, evadere aegra poteſt. Videndum etiam, an morbus acutus in praegnante ex uteri inflammatione, aut eryſipelate, vel aliorum viſcerum vitio ortum habeat, nam multò majus impendet periculum in primo, quam in ſecundo caſu. Jam

(f) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 43.

(g) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 30.

Jàm verò cùm inflammatio, aut eryſipelas uterum occupans, aequè in praegnantibus ac enixis, nec rarò etiam in aliis mulieribus, reperiri ſoleat, ex Gorteri obſervatione haec mala ita diſtinguenda: « Si foemina in infimo ventre ſentiat dolorem ve- » hementem, calorem aeſtuantem, quae ſympto- » mata magis ſimul urgent vaginam & pudenda, » quàm inteſtinum rectum & veſicam, quamvis ſem- » per hae quoque partes conſentiant, conſtabit ex » his vel eryſipelas, vel inflammationem tentare ute- » rum. Sed ſi tunc ſimul per reliquum corpus ha- » beatur febris remittens magis, quam continua, » cum calore mordaci, magis quam urente: ſi urina » evacuata ſit flammea, acris, pellucida, ad flave- » dinem vergens, ut plurimùm ſine ſedimento & » ſine ſignis coctionis: pulſus celer magis, quàm » durus: ſanguis emiſſus ſi fluidus ferè maneat & » rubellus nullam cuticulam formans, judicabimus, » uterum eryſipelate tentari. Sed ſi febris continua » ardens, urina rubra ſaepe cum incipientibus ſignis » coctionis, pulſus durus & frequens ſimul adſit, » judicandum eſt, uterum inflammatione affectum » eſſe (h). »

III.

Recto inteſtino, aut utero inflammationem patiente urinae ſtillicidium ſupervenit: & renibus purulentis urinae advenit ſtillicidium: hepati autem inflammationem patienti ſingultus advenit (i).

Inteſtinum rectum, uterus, & veſica partes vicinae ſunt, ut unius malum alteri neceſſariò communicetur. Inteſtinum rectum inflammatum ſtranguriam inducere, jam antea vidimus (k): at uterum inflammatione aut eryſipelate affectum urinae ſtillicidium

(h) Gorter. *Medic. Hipp. lib.* 5. *aphor.* 43. *pag.* 348.

(i) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 58.

(k) *Vide ſupra, cap.* 19. *aphor.* 12.

cidium producere, obſervatione notum eſt. Videre eſt foeminas ſtranguarioſas ex inflammato utero, & etiam vagina, inflammatione lenta ex gonorrhoea gallica orta, quod nobis monſtrat, remedia ad uteri malum tollendum eſſe dirigenda.

IV.

Hyſtericae (uterinae) *duritates in alvo admodum dolorificae, crudeliter atque citò pernicioſae* (l).

Si mala in aphoriſmo propoſita febre acuta conjungantur, magnam uteri inflammationem, aut eryſipelas ſignificant, ex qua celeriter moriuntur. Sed videre eſt interdum foeminas, ob uterum pravè affectum, tota alvo intumeſcere & dolere ſine febre acuta, quod inflammationis lentae in utero ſignum eſſe ſolet. Semicupia, balneationes, fomenta ex anodinis medicamentis, proficua eſſe ſolent. De caetero, hujuſmodi duritates cum dolore, convulſiones, hydropem, aut acutas, lethaleſque inflammationes poſt ſe trahere conſuevere. Id mali genus eo tempore potiſſimùm foeminas affligit, quo menſtrua naturae lege, aut vi morbi detinentur.

V.

Quibuſcumque mulieribus, oborta febre, dolor mammarum incidit: inde nata ſputi cruenti, non foeculenti, expurgatio moleſtiam omnem exolvit (m).

Haec ſententia veriſſima eſt in foeminis, quarum menſtrua ſuppreſſa ſunt, potiſſimum ad quadrageſimum annum, circa id tempus, quo, inſtituto naturae deficere ſolent, tunc enim recurſus ſanguinis fit ad thoracem ob conſenſum hujus partis cum utero, ibique conſiſtens dolores cum febricula produ-

(l) Hippoc. *in Coac. Duret. lib.* 3. *tract.* 3. *ſent.* 18. *pag.* 445.

(m) Hippoc. *in Coac. Duret. lib.* 3. *tract.* 3. *ſent.* 44.

cere ſolet. Si ſanguis ex ore per ſputum, non foeculentus, hoc eſt, nec pure nec pravis humoribus mixtus, ſufficienti copia excernatur, morbus ſolvitur, quod, non ſemel in praxi me vidiſſe, memini. Medici ſub eo caſu ab adſtringentibus abſtineant, nec ſanguinis ſputationibus terreantur; alias enim ſanguis internè detentus, ibique corruptus, aut empiema, aut phthiſim generabit.

VI.

Menſibus copioſioribus prodeuntibus, morbi contingunt: non prodeuntibus, ab utero fiunt morbi (n).

Mulieres, etſi menſtrua benè procedant, iiſdem morbis conflictantur, ac viri, quorum fomes in viſceribus, aut aliis partibus delitеſcit; at menſtruis deficientibus morbi ſuccedunt, quorum fomes in utero eſt. Sed notare oportet, menſtruorum ſuppreſſionem modò cauſam, modò effectum ſeu ſymptoma morborum eſſe. Febres acutae ſolent menſes ſupprimere, atque interdum ſuppreſſio menſium acutas febres inducere ſolet. Videndae utique hiſtoriae epidemicae Hippocratis antea memoratae, ubi puerperae, lochiis ritè procedentibus, in acutiſſimos morbos inciderunt. Docemur hinc, magna cura procedendum in curatione morborum ex menſium ſuppreſſione.

VII.

Salutare eſt muliebria (menſtrua) *non cohiberi, nam inde veniunt epilepſiae: quibuſdam autem profluvia longa ventris, ut arbitror: nonnullis etiam haemorrhoides* (o).

Sicut foeminas ſtatis temporibus, juxta naturae inſtitutum, ſanguinem fundere, ſalutare eſt, ita menſ-

(n) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 57.

(o) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 3. *tract.* 3. *ſent.* 10. *pag.* 437.

menſtrua non procedere, plurima mala, mortemque ipſam accerſere ſolet, nam praeter ea quae in aphoriſmo traduntur, alia ſaepe multa eaque graviſſima patiuntur mulieres ex menſium ſuppreſſione. « Quibus foeminis (inquit Celſus) menſtrua non proveniunt, neceſſe eſt capitis acerbiſſimi dolores ſint; » vel quaelibet alia pars morbo infeſtetur (p). » Si menſtrua cohibeantur ad quadrageſimum annum ex naturae inſtituto, turpe eſt ea velle provocare ad arcenda mala, quae inde veniunt, renuente enim natura irrita fiunt omnia: praeſtat ſub eo caſu, ſi morbi acuti non fuerint, ſeſe tempori committere, & paucis medicamentis occurrentibus malis obviam ire. Virgines paulatim incipiunt ſanguinem fundere, &, inſtar fructuum arborum, in dies matureſcendo, magis purgantur, quod notare volui, ne Medici puellas, dum menſtrua incipiunt, medicamentis torqueant, ut multum ſanguinis evacuent. Si verò in his, poſtquam apparuerunt, de novo ſupprimantur, in chloroſim alioſque morbos facilè incidunt. Placet hic ex Hippocrate, ſpeciminis loco, adducere malorum ſegetem inde provenientium. « Virgines, qui» bus nubendi tempus adeſt, ni virum experiantur, » affectui iſti (nempè epilepſiae, terroribus, viſio» nibus, triſtitiae) magis fiunt obnoxiae, unà cum » menſium reverſione, antea non valdè hinc afflictae. » Poſtea enim ſanguis in utero confluit velut effluxu» rus: cum igitur oſculum exitus minimè fuerit aper» tum, copioſior autem ſanguis cùm ob cibos, tum ob » corporis incrementum affluat, tunc ſanguis efflu» vium non habens, prae copia ad cor & ſeptum » tranſverſum reſilit. Cum igitur haec repleta fuerint, » cor obſtupeſcit, deinde ex ſtupore torpor, & ex tor» pore dementia invadit... Cum autem hae partes » repletae fuerint & horror cum febre irruit, febres » erra-

(p) Celſ. *de Medic. lib. 2. cap. 7. pag. 59.*

» errabundas appellant. His autem ita ſe habentibus » ob acutam quidem inflammationem inſanit: ob putredinem verò clamat: ob caliginem terretur & » timet: ob oppreſſionem verò circa cor ſtrangulationem parat: ob ſanguinis autem vitium animus » moerens & anxius malum contrahit... Redeunte » autem ad mentem homine, mulieres cùm multa » alia, tum verò etiam pretioſiſſimas veſtes muliebres Dianae conſecrant, à Vatibus id jubentibus, » deceptae (q). » Jam verò quovis modo menſes retineantur, haemorrhagia, varices, haemorrhoides, defectum ſupplere poſſunt, quamvis ea perfugia, cum naturaliter inſtituta non ſint, nec conſueta, ſuſpecta eſſe ſoleant (r). Omitto alias vias, quibus natura ſuppreſſum ſanguinem in foeminis ejicere ſolet, ut interdum per oculos, umbilicum, gingivas, inguina, vomitum, tuſſim, aliaſque partes, menſtrua fluxiſſe dicantur, de qua re plures extant apud Auctores Medicos hiſtoriae, quas ſuo more in unum collegit Sennertus (s).

VIII.

Suffitus aromatum muliebria ducit. Saepius autem etiam ad alia utilis eſſet, niſi capitis gravitates induceret (t).

Notum eſt, hyſtericas foeminas ataxia ſpirituum laborantes, odoratis ad nares applicatis offendi, graveolentibus verò levari. Sed utraque caput gravant, vaporoſa enim ſubſtantia, quae ex illis exhalat, caput offendit, &, ſpiritus nimium agitando, turbat, quod non modò in mulieribus, ſed in viris quibuſdam

(q) Hippocr. *lib. de Morb. virgin. text.* 4. *ſeq.*

(r) *Mulieri, menſtruis deficientibus, è naribus ſanguinem fluere, bonum.* Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 33.

(s) Sennert. *Pract. lib.* 4. *part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 11. *pag.* 676.

(t) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 28.

dam contigiſſe vidi. Interius tamen aſſumpta aromatica, ut moſchum, hyſtericas levaſſe vidi. Si pillulas Solenandri apud Fullerum, ex pharmacopoea extemporanea, in mulieribus languidis, affectione hyſterica afflictis, utiles eſſe novi, etſi moſcho componantur.

IX.

Quae cadunt in hyſtericas ſine febre convulſiones, faciles (u).

Agentes de convulſione vidimus, familiare id malum eſſe hyſtericis foeminis, quae, ſi abſque febre ſint, non multùm periculi portendunt, cum uteri inflammatio ſub eo caſu acuta non ſit, nec diatheſis putrida nimiùm vigeat. In his convulſionibus oportet vias uteri laxare, praeſcripto oleo amygdalarum dulcium: praeſtat etiam frictiones crurum inſtituere, & uterum nimis commotum paucis guttulis laudani Sydenhamii, adjecto pulvere ſuccini, mitigare, quae omnia eò tendunt, ut per infernas partes humoris corrupti vis exhauriatur.

X.

Mulieri ab uterina paſſione vexatae, aut difficulter parienti, ſternutatio ſuperveniens bonum (x).

XI.

Ut ſecundae excidant, ſternutatorio indito, nares & os apprehendere oportet (y).

Singultui ſternutamentum prodeſſe jàm vidimus: ipſa etiam ratione hyſtericis foeminis utile eſſe, ex duplici capite deducitur: primùm, quia hyſterica affectio, aut convulſiva eſt, aut convulſionem inducere apta. Deinde, quia ſternutationibus vaporoſa ſubſtan-

(u) Hippocr. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 14. *ſent.* 3. *pag.* 208.

(x) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 35.

(y) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 49.

ſubſtantia mirè excernitur. Alibi nos docuimus, quibus in morbis ſternutatio utilis, aut noxia ſit (z). Quod ad difficilem partum, & ſecundinas retentas, adde & foetum mortuum, attinet, non ubique ſternutamentum prodeſt, imò &, in pluribus caſibus medicamenta pro ſternutamento excitando applicare, noxium eſt, praeſertim ſi partus difficultas ex vitio organico uteri, aut pravo foetus poſitu contingat. Ergo cùm mater prae infirmitate parere non poteſt, foetuſque iners ſit, excitata ſternutatio partum optimè promovet. Quibus medicamentis id efficiendum ſit, ex materia medica innoteſcit.

XII.

Mulieri menſes decolores, neque ſecundum eadem (tempus & modum) *ſemper prodeuntes, purgatione opus eſſe, ſignificant* (a).

Menſium ſanguis, ſi mulier valeat, eſt velut à victima; ſi verò flaveſcens, pallidus, nimio ſero dilutus & decolor ſit, pravus eſt. Itaque aliquod acrimoniae genus ſanguinem occupat quod ipſum vitiat, atque Medicus ſolerti cura indagare debet, an acrimonia gallica, ſcorbutica, melancholica, arthritica, herpetica, &c. vigeat, eique per accommodata remedia occurrendum. Idem judicium eſto, dum menſes aut tempus antevertunt, aut nimium poſtponuntur, vel erratico modo procedunt. Sed qua purgatione hic opus eſt? Interdum, ſed raro, ea quae fit per alvum, dum ſcilicèt ſigna ſunt corruptionis humorum in prima regione: ſaepe autem id purgationis genus inſtituendum, quod acrimonia ſubſiſtens expoſtulat, ut urinas movere blandis diureticis, exercitatione ſudorem leviter provocare, aliquando pro

(z) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Prognoſt. ſect. 2. text. 49. pag. 176. & ſeq.*

(a) Hippocr. *lib. 5. Aphor. ſent. 36.*

pro purgatione ſufficiat. « Non tamen praeciperem » aliquoties ducere alvum (inquit Gorterus), majo- » rem enim induceret debilitatem, ſed poſtquam » corpus à cacochymia eſt liberatum, ſatius erit, cor- » poris vires firmare roborantibus (adde & medi- » camentis acrimoniam ſpecialem corrigentibus) ne » nova generetur cacochymia, quae menſium or- » dinem turbat, & pallidiorem producit ſangui- » nem (b). »

XIII.

Si fluxui muliebri convulſio, & animi deliquium ſuperveniat, malum (c).

Duobus modis veritas hujus ſententiae palam fit. Sunt foeminae, quae, quoties inſtat menſium fluxus, aut ipſo jam incipiente, convulſionibus, & animi deliquio tentantur, quod indicat, debilem & morboſum eſſe uterum, ſpirituum ataxia laborare, & occultam aliquam acrimoniam & diatheſim ſubeſſe. Sagax Medicus haec omnia inquirat, ut medelam accommodatam apponat. Alter modus eſt, cùm ob nimiam ſanguinis evacuationem convulſio, aut animi deliquium ſequuntur, quod fit in menſtruis, partu, & abortu. Sub eo caſu curandum maximè, ne adſtringentia adhibeantur, praeſertim validiora, nam etſi ſanguinem nimis fluentem cohibeant, ſaepe poſt ſe trahunt damna immedicabilia. Satius ergo erit foeminam alimento ſuſtinere, uterum ſuccino & caſtoreo roborare, & confectione Gentilis, aut hyacinthorum, addito diaſcordio Fracaſtorii, impetum fluentis ſanguinis refroenare. Neque omittendum, rarò immodicum fluxum ex utero ſine ejus inflammatione & debilitate fieri. Atque hinc, ex nimio concubitu ſanguinem ex utero multum fluere, paſſim vide-

(b) Gorter. *Medic. Hipp. lib.* 5. *ſent.* 36. *pag.* 340.

(c) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 56.

videmus, ſeu ob nimium calorem, ſeu ob ſeminis in utero putreſcentis acrimoniam: quod mali genus, in conjugatis familiare, abſtinentia & roboratione facilè ſolvitur.

XIV.

Mulieri menſtrua ſi velis cohibere, cucurbitam quammaximam ad mammas appone (d).

Non ſolùm ad mammas, ſed in parte thoracis poſteriore juxta ſcapulas, cucurbitae admotae ſanguinem ex utero fluentem retrahunt, quod remedii genus, à veteribus eximiè commendatum (e), in deſuetudinem abiiſſe, immeritò quidem, cenſeo. Ligaturae & frictiones, non quidem partium inferiorum (f), ſed brachiorum, in avertendo ſanguine ex utero, congruae ſunt.

XV.

Si verò frequentius occurrendo effecta fuerit valetudo chronica, interpolatione praedictis utimur auxiliis & competentibus exercitiis & varia geſtatione... Deinde peregrinari terra marique eas jubemus, uti etiam aquis calidis, &c. (g).

Inter remedia hyſtericis praeſtantiſſima tamquam impenſè ſanguinem ſpirituſque firmantia ponit Sydenhamius *equo vehi* (h). Ego autem obſervatione didici, nihil aequè hyſtericis, ſcorbuticis, atra bile afflictis, conferre, quam modicam exercitationem ſub aëre ruſticano. Quod aquas minerales attinet, non

(d) Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 50.

(e) Vide Celſ. *de Medic. lib.* 3. *cap.* 11. *pag.* 83. *& lib.* 4. *cap.* 20. *pag.* 234.

(f) Vide Sennert. *Pract. lib.* 4. *part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 6. *quaeſt. unic. pag.* 673.

(g) Moſchion *de Affect. mulier. cap.* 129. *Ginaetiorum, pag.* 14. *&* 25.

(h) Sydenh. *Epiſt. de Affect. hyſt. pag.* 147.

non ita certum ſunt praeſidium, agitant enim multumque commovent, atque adeo debilibus, ataxia ſpirituum laborantibus, parum firmis, raró prodeſſe vidimus. « Hoc autem (inquit Sydenhamius) prae » caeteris inter bibendum obſervandum : ſi aegritu- » do quaevis ad ſymptomata affectionis hyſtericae » referenda accidat, hoc in caſu per diem unum al- » terumve aeger aquis abſiſtat, donec ſymptoma il- » lud, tranſitum aquarum aliàs impediturum, pe- » nitus abeat... Quod ſi ipſae aquae, humores ac » ſpiritus exagitando turbandoque, aditum ſibimetip- » ſis praecludant quominus facilè tranſeant, videant » illi quam importunè agunt, qui medicamenta pur- » gativa per harum uſum imperant ſemel aut bis » in ſeptimana ſumenda : vel, quod adhuc ineptius, » ipſis aquis immiſcenda praecipiant (i). »

XVI.

Mulier, quae ſana erat & craſſa, à catapocio concipiendi gratia accepto dolorem habebat ventris & tormen in inteſtino, & intumuit, ſpiritus autem ſiſtebatur... & exanimata eſt quinquies, ut mortua eſſe videretur. Superfuſae autem illi ſuper corpus ſunt aquae frigidae amphorae circiter triginta, & ſanè videbatur hoc ſolum prodeſſe (k).

Plura hic ex Hippocrate monemur. Foeminis non concipientibus neque generantibus Medici non facilè praeſcribant medicamina, eas enim ſaepe perdent, atque optatum effectum vix umquam conſequentur. Sed fortia & valentiora medicamenta praeſcribere, temerarium eſt, omnis enim curatio ſi non juvet, ſaltim non noceat. Adde, ſterilitatem aeque in viris ac in foeminis ſubſiſtere, ut Hippocrates monuit

(i) Sydenh. *loco citato*, *pag.* 146.

(k) Hippoc. *lib.* 5. *Epid. text.* 40.

monuit in aphoriſmis (l), atque adeò cautiſſimè in eo negotio procedendum. Aquae frigidae perfuſio aeſtatis tempore in foemina robuſta affectiones hyſtericas mirè corrigit; cautè tamen hoc remedio in debilibus, morboque confectis utendum. Sed id audacter tenendum, calida medicamenta in uteri affectionibus raro prodeſſe, ſaepe nocere. Cùm Galenus paſſionem hyſtericam inter frigidos morbos adnumeraverit, inde factum ſuſpicor, ut medicorum libri calidiſſimis medicamentis referti ſint ad eam ſanandam. Contra Valleſius: « Conſtat, inquit, non » unicam eſſe rationem ſuccurrendi hyſtericis, neque » indiſtinctè calorificis eſſe ſuccurrendum eis, ut vul- » garis praxis fert (m). » Sydenhamius hac de re ita loquitur: « Seriò interim animadvertendum eſt, » nonnullas foeminas idioſyncraſia quadam ab hyſte- » ricis illis medicamentis (quae pleriſque hujus morbi » ſymptomatibus levamen afferunt & ſolatium) ita pe- » nitus abhorrere, ut non ſolùm non juventur, ſed » etiam inſigniter ab eorum uſu laedantur... Quae » quidem idioſyncraſia adeo inſignis & frequens eſt, » quod, reſpectu ad eam non habito, aegrae in diſ- » crimen vitae conjici poſſint (n). » Solemne eſt quibuſdam foeminis, ob nimium uteri partiumque vicinarum ardorem, forte ex atra bile naſcentem, pulſationes ſat ſenſibiles & moleſtas arteriarum ſentire circa umbilicum, & in dorſo, quod mali genus eas moeſtas reddit, taedii plenas, & ſine cauſa manifeſta tabeſcentes, ut alibi notavimus (o). De hoc malo, ſicut & de reliquis mulierum affectionibus ita accuratè tractavit Mercatus noſter, ut diurna noctur-

(l) Vide Hippocr. *lib.* 5. *Aphor. ſent.* 63.

(m) Valleſ. *Comm. in lib.* 5. *Epidem. Hipp. text.* 40. *pag.* 248.

(n) Sydenham. *Epiſt. de Affect. hyſt. pag.* 146.

(o) *Vide Illuſt. noſt. ad Hipp. Prog. ſect.* 1. *text.* 27. *pag.* 67. & *ſect.* 2. *text.* 75. *pag.* 213.

nocturnaque ſit manu verſandus. Poſtquam rebus frigidis tales foeminas tractandas ſapienter conſulit, ita demùm concludit: « Unum tamen in hac curatione praecavere oportet, ne vel nimiis exercitiis » corpus plurimùm incaleſcat, vel in furorem foemina agatur, aut cruditatibus ſcatens in hypochondriacam melancholiam perquamfacilè degeneret: » tandem utilius ſemper eſſe duxi, paucis, & probo » vitae inſtituto foeminam moderari, quàm grandi » medicamentorum turba exhibita non ſolùm non » prodeſſe, verùm in graviores & in immedicabiles » affectus corpus deferre (p).

CAPUT XVIII.

DE AFFECTIONIBUS ARTHRITICO-RHEUMATICIS.

ARthritis generale nomen eſt, quamvis articulorum affectionem morboſam ſignificans. Rheuma quemcumque humoris fluxum ex una parte in aliam. Rheumatiſmus vocabulum novum eſt à recentioribus inventum ad ſignificandum morbum, de quo apud vetuſtiſſimos Graecos altum eſt ſilentium, ipſi enim dolorem, quem nunc *rheumaticum* vocant, ad arthritidem referebant, & quidem meritò, nam articuli praeter oſſium conjunctionem, ex nervis, tendinibus, membranis, muſculis compaginantur, indeque fit, ut dolor eas partes occupans ad arthriticam affectionem, ubi praecipuus morbi fomes continetur, optimè reducatur. Vana ergo eſt, & ad libitum excogitata diſtinctio arthritidis à rheumatiſmo, in eo conſiſtens, quod hic muſculos, illa articulos occupat. Inter poſteriores Graecos invaluit uſus,

(p) Mercat. de Uter. morb. lib. 2. cap. 7. pag. 577.

uſus, ſub arthritidis nomine comprehendere affectiones doloroſas articulorum. Eſt ergo arthritis: *Dolorifica articulorum, partiumque proximè adjacentium, affectio, ex ſpeciali inflammatione nata.* Symptoma & morbus in hac diffinitione comprehenduntur, etenim dolor ſymptoma eſt in actione depravata facultatis animalis non principis. Inflammatio, ut ſaepe dictum, eſt morbus intemperiei & organi. Pars affecta ſunt articuli, non modò prout oſſium conjunctionem, ſed etiam nervos, membranas, tendines, muſculos continent. Ut in qualibet inflammatione ſpeciale vitium & corruptionis forma eſt, ita maximè arthritica à caeteris mirabili modo diſtinguitur, cùm ad ſuppurationem ex ſe numquam tendat; at fortè ſi aliarum rerum interventum interdum, etſi rariſſimè, phlegmon articulorum ſuppuret, in graviſſimo vitae diſcrimine aegros eſſe cenſendum. Arthritis, praeter communes aliorum morborum differentias, proprias ſuſcipit, alia enim eſt ſtabilis: alia rheumatica. Stabilem voco (quoniam proprio nomine caret) eam arthritidem, quae fit ex inflammatione & corruptione humoris nativi articulorum. Madent perpetuò articuli humore proprio & peculiari ad pituitae naturam accedente, & non minus, ac humor iſte, certo modo inflammatur, atque corrumpitur, ut modò phlegmonem, modò phlogiſticum ardorem concipiat. Rheumatica arthritis ea eſt, quae fit ex fluxione humorum ad articulos, quod ſatis frequenter in praxi fieri, videmus. Inſuper alia arthritis eſt univerſalis: alia particularis. Prima eſt, quae univerſos fermè corporis articulos occupat, ſeu quod morbus ab initio eos ſimul apprehendat, ſeu quod curſu morbi affectio ex uno articulo in alium migret, duobus enim his modis interdum id fieri, uſus docet. Particularis arthritis eſt, quae membrum aliquod determinatum occupat, variaque nomina inde ſortitur. Ita podagra eſt arthritis pedum: iſchias coxae:

chi-

chiragra, & gonagra manuum, & genuum dolores arthriticos monſtrant. Dividitur etiam arthritis in acutam & chronicam. Acuta univerſalis, chronica particularis plerumque eſſe conſuevit. Cedmata, de quibus mentionem facit Hippocrates, ſunt diuturni articulorum dolores, uti Martianus, qui in hac re, ſicut in pluribus aliis, Hippocratis mentem aſſequutus eſt, clarè demonſtrat. Denique arthritis eſt primigenea, ea ſcilicèt qua articuli primò afficiuntur: ſymptomatica, cum aliis morbis ſupervenit: anomala, dum ex articulis in viſcera transfertur, quae etſi propriè tunc arthritis non ſit, hic tamen eam adducimus, quoniam mala ex ea tranſlatione evenientia in viſceribus, intento animo ad humorem arthriticum ſunt reducenda. Hanc diviſionem non ſpernendam tradit Muſgravius, qui arthritidis ſymptomaticae, & anomalae phoenomena doctè, & ex naturae inſtituto perſequutus eſt.

Plethora communis cauſa occaſionalis eſt arthriticae affectionis, tum maximè cum ſuppreſſis ſanguinis evacuationibus viſcera & partes replentur: ea enim eſt viſcerum cum articulis communio, ut morbi facilè inter ſe communicentur. Qui haemorrhagiam narium conſuetam habent in pueritia, dein, ſi ſanguis fluere deſit, in varias incidere moleſtias, ſed praeſertim in articulis, ex vero notavit Celſus (a). Idem intellige de haemorrhoidibus, & menſibus ſuppreſſis. Obſtructio, non ea modò quae in articulis, ſed quae in viſceribus fit, occaſio eſt arthritici morbi. Diatheſis omnium maximè occaſionem praebet arthritidi, etſi enim plethora & obſtructio concurrant, niſi diatheſis accedat, non fiunt arthriticae affectiones, neceſſe enim eſt, ut articulorum partiumque adjacentium humor, ſeu ſubſiſtens, ſeu fluens, certo ac determinato modo corrumpatur, ut arthritis inde eve-

(a) Celſ. *de Medic. lib. 2. cap. 7. pag. 59.*

eveniat. Debilitas articulorum, certaque labes à principiis generationis ſuſcepta, ſeu aetatum curſu, variis vitae modis, morborum laboribus, atque certis temporum conſtitutionibus acquiſita, diatheſim huic morbo concipiendo facilè promovent. Inter cauſas efficientes aër maximè conducit ad hunc morbum producendum, ver enim, & autumnus arthritica mala aut gignit, aut exagitat (b). Mentio fit apud Athenaeum morbi arthritici populariter vagantis, qui ſpeciali aëris vitio tribuendus videtur (c). Per ſiccitates etiam arthritides fieri, Hippocrates monuit (d). Diaetam ad morbos arthriticos producendos maximè conferre, nemo eſt qui neſciat. Abuſus vini, veneris: nimia ciborum copia & ingurgitatio indeque naſcentes cruditates: exercitia immodica: frigus improvidè ſub aeſtuante corpore ſuſceptum: ſomnus loco humido uliginoſo, aliaque id genus multa, arthriticas affectiones nullo negotio procreant. Animi pathemata, iram praeſertim & terrorem ſubitum, arthritica mala excitare & fovere, communi uſu intelligimus.

Arthritis acuta & univerſalis his ſeſe prodit phoenomenis. Rigor hominem prehendit, deinde febris ſatis vehemens, ſequitur alicujus vel plurium articulorum dolor. Si unus tantum articulus doleat, ſimul intumeſcit & inflammatur, poſt alius ſubinde articulus idem patitur, ut ſucceſſivè creſcendo, omnes fermè corporis articulationes eo modo laedantur, ita tamen, ut ſi morbus ex pedibus incipiat, ad claviculas terminetur, & contra. Neque omittendum, dum arthritis haec per omnes fermè articulos ſucceſſivè decurrit, priorem relinquere, aliumque ſibi

(b) Hippocr. *lib. 3. Aphor. ſent. 20. & lib. 6. ſent. 55.*

(c) Vide Sennert. *tract. de Arthrit. cap. 2. pag. 943. & quaeſt. 5. pag. 959.*

(d) Hippocr. *lib. 3. Aphor. ſent. 16.*

ſibi ſuccedentem invadere, donec omnes fermè pervadat articulos. Somnus interea non omninò deficit: quamquam febris ſit acuta, ſitis tamen pauca, aut nulla. Æger ad motum prorſus impotens, & ad ea, quae offeruntur, non malè ſe habet. Quatuordecim diebus hic morbus abſolvitur, neque multum alit diſcriminis, ſi rectè tractetur. Sudor ab initiis plerumque accedens aegritudinem hanc prorſus tollit.

Coxa Latinis, Graecis *iſchias*, ea oſſa comprehendit, quae abdominis pelvim componunt, qua inteſtinum rectum & veſica continentur. Cum hic oſſa ilei, pectinis, iſchii, & ſacrum mutuis nexibus cohaereant, facilè arthriticis doloribus afficiuntur, pars praeſertim poſtica, quae fluxiones ex ſpinali medulla facilè recipit. Ergo in hoc morbo dolor altius ad ſummum natem, interdum in magno ejus articulo defigitur, inde in femur, ſuram, & extremum pedem ſeſe extendit; ipſum verò crus modò calidum, modò frigidum eſt, atque interdum eas partes tumor cum calore & rubore prehendit. Non raròcirca inguina dolor increſcit, & urinae difficultatem laceſſita veſica parit. Morbus hic modò ex ſe incipit: ſaepè poſt longum morbum, inclinata in coxam materia, gignitur. Vere atque aeſtate parùm: hieme & autumno multùm moleſtus. Sanè in hoc morbo dolores intolerabiles ſunt, & ante quadrageſimum diem raròſolvuntur. Dum verò dolor lumbos coxamque deſerens ad inferiores vertitur partes, ſperare benè licet: ſin contra ad ſuperiora perveniat, rem difficilem eſſe teſtatur. Id mali genus ſcorbuticos, hypochondriorum morbis affectos, cachecticos, conſtitutionibus pluvioſis invadere ſolet, bonis aegri rebus, ſi perita manu tractetur. Contra ſi res imperitè agatur, hydrops, claudicatio, atque in longiſſimum tempus morbi protractio ſupervenire ſolent.

Podagra autem pedes infeſtat, ingeritque tormentum

tum vel maleolis, vel plantae, praecipuèque policis articulo. Igitur in his partibus tumor, rubor, calor, pulſanſque dolor eſt, ad ſuppurationem minimè vergens. At pedes debiliores fiunt, & emacreſcunt. Podagrici dolores, ſicut iſchias, reverti facilè conſueverunt, atque vere & autumno potiſſimùm agitantur. Si error non committitur, intra quadraginta dies paroxyſmus ſolvitur, qui dum proximè accedit, per aliquot dies hominem fatigat malum anxietate, inappetentia, febricula, aliiſque id genus incommodis, quae prodromi ſunt venturae podagrae, ipſa autem jam praeſente facilè evaneſcunt. Podagra homines infeſtat laxa corporis conſtitutione & habitu praeditos, ſed ſimul ignea quadam vi pollentes, tùm maximè cùm crapulae, otio, veneri nimiùm indulgent, atque à parentibus labem contraxerint. Diuturnus eſt hic morbus & fermè inſanabilis, utpote omnia remedia hactenus inventa reſpuit. Cumque divites & potentes homines plerumque invadat, inde omnium irriſor Lucianus occaſionem arripuit, dialogum de hoc malo conſtruendi, quem inſcribit *tragopodagram*, ubi vis & poteſtas hujus aegritudinis adeò extollitur, ut Principes & Reges ei ſubjici teneantur. Lectu digna eſt tragopodagra Luciani tum ob alia, cum maximè, ut pateat, ab ejus temporibus uſque ad noſtra ſaecula id malum ſub eiſdem phoenomenis procedere, & omni remediorum generi reſiſtere. Arthritica affectio, praeter jam citatos, alios etiam articulos, imò & ferè omnes occupare poteſt. Sunt qui varia nomina pro variis articulis hoc morbo prehenſis noviſſimè invenerunt (e), ſed tamquam non neceſſaria omittimus, cùm curationis modus idem ſit in omnibus. Id notare expedit, in pectore juxta coſtarum articulationes etiam arthritidem fieri,

(e) Vide Sennert. *Tract. de Arthrit. cap.* 1. *tom.* 4. *pag.* 940.

fieri, & quidem frequenter ſeu poſt alios morbos, ſeu ſub aquilonia aëris conſtitutione, quod ſeriò advertendum, quia id parùm conſiderare Medicos video, dum dolores fictis morbis & cauſis tribuere ſolent.

Arthritidis acutae curatio, ut caeterarum inflammationum, ſimplex omninò eſſe debet. Venae ſectio ſub initiis inſtituenda, quae identidem repeti poteſt pro morbi vehementia, nec tamen multùm ſanguinis ſingulis vicibus extrahendum. Interea aqua ſimplex, cui nitrum purum immixtum ſit, pro potu ſumenda, atque oleum amygdalarum dulcium in juſculis propinandum. Exterius conferunt lintea aqua malvarum, ſempervivi majoris, florum ſambuci intincta. Poſſunt etiam potiones fieri ex abſorbentibus & temperantibus, ut in aliis inflammationibus diximus. Fugienda omninò purgantia, & calida quaevis medicamenta. Sudor diaphoreticis non eſt ſollicitandus, nam praeterquam quod hoc medicamentorum genus ſanguinem exagitat, neque aliter quam calefaciendo & irritando naturam ad violentos ſudores provocat, id etiam incommodi habent, ut humores ad affectas partes nimio impetu ducant. Sudor ergo hic congruit, qui vi naturae, victo jam morbo, ſuſcitatur. Syrupus vulgò *antirheumaticus* ex ligno ſancto, ſaſſafras, radice chinae, ſmilacis aſperae compoſitus, ſummè noxius eſt, humores enim inflammat & adurit, atque arthriticum morbum in ardentem febrem facilè mutat.

Iſchiadicus dolor, utpote longus, alio modo tractandus. Ante omnia medicamentorum farrago fugienda, etſi aegri vehementia doloris afflicti ea poſtulent, ſatius enim eſt conſolationibus animum revocare, quàm fictis medicaminum viribus homines imponere, aut praepoſtera remediorum applicatione malum ex ſe benignum, in malignum & fortè immedicabile convertere. Igitur ſi dolor nimium urget,

aeger in ſemicupio collocandus, aut vena ſecta morbus leniendus. Confert etiam, urgente malo, emulſio ex amygdalis cum ſemine papaveris albi ad drachmam unam, aut ejus ſyrupo ad ſemiunciam. Ad narcotica medicamenta ex opio parata, non niſi in ſummo dolore, deveniendum, atque ſub eo caſu parva doſi praeſcribenda. Ergo cum dolor non nimis urget, praeſcribendum ſub initiis eſt oleum lini recentiſſimè extractum ad uncias duas, & identidem repetendum, donec alvus liberè fluat, aut ſaltim mollis reddatur. Poſt haec lac aſininum matutinis horis ſumendum per plures dies, aut ejus loco ſyrupus de mucilaginibus, vel de althaea Fernelii. His, aut ſimilibus medicamentis adjuvandus eſt aeger, ut quadrageſimum diem pertranſeat, qui enim citius quàm morbi indoles expoſcit ex continua medicamentorum applicatione ſanari voluerunt, in deteriorem ſtatum ſunt converſi. Exterius multa pro hoc malo laudantur, ut longum nimis foret ea enumerare, ſed magnam partem infida eſſe, obſervatione cognovimus. Emplaſtrum iſchiadicum adducit Fullerus, quod magnis laudibus quidam extollunt, ſed penes eos ſit fides. Igitur quies, diaeta, malorum tolerantia, & temporis curſus, praecipua ſunt hujus aegritudinis remedia. Haec ipſa, quae modò diximus de dolore iſchiadico, de podagra intelligenda ſunt, quam nemo mortalium hactenus ſanavit, pluresque fuerunt ex malo alioquin tuto ob improvidam curationem letho commiſſi. Omnis ergo utriuſque doloris curatio in praeſervatione conſiſtit, quam moderatiſſima diaeta, abſtinentia vini & veneris, lactis aſinini uſu ſingulis annis ad aequinoctia, eſu carnium quàm minimo, unicè conſequi poſſe, & prudentum, & medicorum conſiliis abundè conſtat.

APHORISMI.

I.

Senibus arthritides fiunt, &c. (f).

Arthritidis nomine, ut jam vidimus, intellexit Hippocrates dolores artuum, qui fiunt in nervis, tendinibus, & membranis propè articulos ſubjacentibus, ut ejus ſententiae de arthritide ad Neotericorum rheumatiſmum transferri debeant, noſque, ejus, omniumque veterum medicinae principum mentem ſequentes, ſub arthritidis nomine etiam vulgò nominatum rheumatiſmum intelligimus. Vidimus quidem atque accurata diligentia examinavimus quod Ballonius, Riverius, aliique Medici Galli primùm, deinde Hoffmannus & Sydenhamius de rheumatiſmo ſcripſere, nihilque effatu dignum proponunt, quo affectio haec à veterum arthritide diſtinguatur. Optandum enim eſſet, ut ex citatis auctoribus aliqui paulò attentius Hippocratis opera inveſtigaſſent, ut inde intelligerent, hodiernum rheumatiſmum à veteri arthritide non magis quam ovum ab ovo diſtare. Quod dicitur, rheumatiſmum muſculoſas inter articulos occupare partes, ſatis non eſt ad eas affectiones diſtinguendas, cùm dolor non muſculoſam carnem, ſed muſculorum tendines, nervos, membranaſque adjacentes occupare ſoleat, atque ſi res ſeriò examinetur, in femore (idem intellige de cruribus, brachiis, caeteriſque artubus) circa ejus medium, ubi carnoſa ſubſtantia viſitur, ſub ea proculdubio latent muſculorum tendines inſervientium motui oſſis femoris, aut tibiae, in quibus reſidet dolor, qui affectio eſt partium nervoſarum. Non igitur in iis diutius immoramur, quippe muſculorum fabricam & connexum ritè callentibus notiſſima

(f) Hippocr. *lib.* 3. *Aphor. ſent.* 31.

ma ſunt. Quod ad Hippocratis textum attinet, non ſenes modò, ſed & juvenes arthritidi proclives ſunt, quoties articuli vehementius agitati calefiunt, aut ob ſuppreſſam aliquam evacuationem inflammantur. Hinc ſenes ob articulorum debilitatem arthritidi rheumaticae, hoc eſt, ex humorum fluxu naſcenti, juvenes arthritidi primariae proniores ſunt.

II.

In ſiccitatibus arthritides fiunt, &c. (g).

Raró fieri arthritides à frigiditate, communi obſervatione notum eſt, etſi enim à frigore improvidè ſuſcepto (quod decepiſſe Galenum opinor morbum hunc inter frigidos numerantem) interdum naſcatur, inflammationem inde ſequi, ut in aliis morbis contingit, ob conſtipationem impeditamque tranſpirationem, planum eſt. Hinc Petrus Salius iſchiadem à bile fieri verè monſtravit (h). At ſiccitate etiam fieri, hoc eſt, à conſumptione glutinoſae humiditatis qua madefiunt articuli, tendines, & nervoſae partes, idem auctor perſpicuè patefacit (i). Sed in conſtitutionibus temporum ſiccis, arefactis partibus nervoſis articulorum: in convaleſcentibus à morbis longis, conſumpto nativo partium humido: in multùm vehementerque exercitatis, diſſipato partium nervoſarum glutine arthritides fieri, quotidie videmus. Diſcimus hinc, id arthritidis genus non evacuationibus, ut vulgò fit, ſed analepticis juſculis, humectantibus, balneationibus, aquae frigidae copioſa exhibitione, recta tamen methodo praeſcriptae, eſſe debellandum. « Ego (inquit Salius) ejus ſum ſententiae, ut in tanta articulorum » exſiccatione omne evacuationis genus noxium ac » ſuſ-

(g) Hippocr. *lib. 3. Aphor. ſent. 16.*

(h) Petr. Sal. *de affect. particul. cap. 16. pag. 287. ſeq.*

(i) *Idem loco citat. cap. 17. pag. 296.*

» ſuſpectum ſit, dictante hoc ratione, videlicèt eva» cuationes omnes, & praecipuè validas non tantùm » pravas & non naturales, ſed etiam naturales hu» miditates diſperdere (k). »

III.

Quibus febres longae, his tubercula ad articulos, aut dolores fiunt (l).

IV.

Quibus tubercula ad articulos, aut dolores ex febribus longis fiunt, hi pluribus utuntur cibis (m).

Duo maximè notanda hic afferuntur. Primum, poſt longas febres dolores fieri & tumores in articulis. Alterum, id frequenter contingere iis, qui plurimo utuntur cibo. Non modò poſt longas, ſed ex acutis etiam febribus per modum criſis apparent dolores in artubus, qui ſaepe ſalutares, interdum noxii eſſe conſuevere. Igitur Medicus, dum ex acutis febribus videt dolere femora, crura, brachia, aliaſque partes corporis extremas, accuratè conſideret, num tota morbi materia ad artus ejecta ſit; ſi enim prorſus expulſa fuerit, etſi ipſi multùm doleant, ſalus ſpectanda; ſin minus, contra. « Plerumque fit (ex » vero inquit Alpinus) ut hi, qui doloribus (cru» rum, pedum, genuum, coxendicum, &c.) judi» cantur, in recidivam recidant, quod neutiquam » materia illa ad crura, vel ad aliam quampiam igno» bilem protruſa totam cauſam morbificam adimat; » ſi verò illis copioſae copulentur vacuationes, judi» cium totum perficietur: oportet verò partes illas, » ſi debeant ad febrem juvare, vehementer atque

 » diu

(k) Salius *loco citat. pag.* 299.

(l) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 44.

(m) Hippocr. *lib.* 4. *Aphor. ſent.* 45. *Vide etiam lib.* 7. *Aphor. ſent.* 63. *&* 64.

» diu dolere (n). » Diſcant hinc Medici, non ſtatim ad eos dolores tollendos accedere, importuna enim medicamentorum farragine humorem noxium ex artubus ad interiora revocant ſummo aegrotantium diſcrimine. Si febres nimium longae fuerint, vireſque validae, abſceſſus fiunt ad articulos criſeos modo, dum continuae ſint & conſtantes, aut erraticae; at ſi fuerint intermittentes, non tam abſceſſus quàm dolores circa articulos naſcuntur. Vidi non ſemel, poſt tertianas, & quartanas, crurum, & brachiorum dolores fermè intolerabiles, quibus deficientibus febres iterum ingraveſcebant. Oportet ergo in iis caſibus partes dolentes decocto emolliente fovere, & aegrum, ad ſuſtinendum malum per aliquod tempus, inducere, ſic enim fiet, ut febres hujuſmodi penitus eradicentur. Videnda quae attulimus hac de re in Illuſtrationibus ad Hippocratis Prognoſtica (o). Sed praetereundum hic minimè cenſemus, quaſdam eſſe aegritudines longas, in quibus occulta febris nec pulſu cognita materiam morboſam ad articulos pellit, & artuum dolores creat. Viros hypochondriacos, ſcorbuticos, foeminas hyſtericas, virgines pallentes, homines ſtudiis & lucubrationibus nimium deditos agnovi, qui reipſa febricitantes, explorato pulſu febre carere videbantur, ſed, poſt vitam valetudinariam moleſtiis & aerumnis plenam, in articulares morbos, febre demùm conſpicua erumpente, incidiſſe vidi. Optimè Ballonius inquit: « Alterum genus corporum ab iſta af» fectione corripi ſolitorum eſt eorum, qui jàm reap» ſe aegrotant, maximè verò morbo longo, ſed » qui jam eſt deſiturus, aut falſa & praecipite criſi » videtur ſolvi, cùm tamen ſuperſit nec extingua» tur...

(n) Alpin. *de Praeſag. vit. & mort. aegrot. lib. 2. cap. 19. pag.* 140.

(o) *Vide Illuſtr. noſtr. ad Hipp. Progn. ſect. 3. ſent. 23. pag. 254. ſeq.*

» tur... Potiſſimùm verò huic objecta ſunt morbo » corpora illa, quae febribus ſynochis putribus cor- » ripi ſolent... Nec enim manifeſta febris eſt, ſed » concluſa quodammodo... Neſcio autem quomodo » à febre immunes videantur, nec enim febrire vi- » dentur, ſaltem febre quae ſub ſenſum cadat... » Quod autem iſta corpora bilioſa & melancholica » febricitent ſuo modo ſuaque febre, id declarat quod » perpetuò ferè doleant, & levi de cauſa... Et » etiam dum valent, pulſus celeriores & frequen- » tiores habent... Ut intelligamus, quoſdam febre » prehendi manifeſta & cognitu facili, alios occulta » qui febrire non videntur, quod non tam pulſu ſe » prodant, quàm acrimonia caloris in totum corpus » fuſi, & tale genus hominum facilè in tabificas » affectiones cadit (p). » Quod ad plurimos cibos attinet, ut in textu Hippocratis dicitur, nihil eſt quod hic immoremur, cùm ſatis notum ſit, ingluviem, crapulam, venerem, uti plurium morborum, ita arthriticarum affectionum & fortè inſanabilium eſſe fomitem. Videndus utique Seneca, qui hanc hominum intemperantiam acutè & verè pluribus locis carpit.

V.

Ubi ſentire coeperunt, ſanguis mittendus eſt. Id enim inter initia ſtatim factum, ſaepe annuam, nonnumquam perpetuam valetudinem bonam praeſtat (q).

Qui rheumatiſmum ab arthritide diſtinguunt hac lege tenentur, ut in arthritide parcè, in rheumatiſmo copioſè ſanguis ſit extrahendus, ea enim eſt, ut ipſi ajunt, hujus morbi conditio, ut ex multis venae ſectionibus non modò aegri non laedantur, ſed neque vires, ut in aliis affectionibus, imbecillae fiant

(p) Ballon. *de Rheum. to.* 4. *pag.* 277. *&* 278.

(q) Celſ. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 24. *pag.* 237.

fiant (r). Sed falli hos homines, ex ficta diſtinctione arthritidis & rheumatiſmi, patet; ac licèt ſanguinis miſſionem in arthritide, ut plurimum, prodeſſe fateamur, tamen nimiam evacuationem contra naturae inſtitutum eſſe, vireſque ubivis labefactare, fidis obſervationibus edocemur. Melius Carolus Piſo, qui optima de arthritide praecepta tradit, venae ſectionem, affirmat, ad praecavenda haec mala, ſi non prorſus tollenda, multùm prodeſſe (s). Qui ergo arthriticis doloribus corripi ſolent, ſi, uti modica venae ſectione levantur, id remedii genus nimium exercent, in membrorum impotentiam, hydropem, aut tabem deveniſſe, animadvertimus.

VI.

Ego certè perſuaſiſſimus ſum, à jugi & ſaepe iterata experientia edoctus, catharſim omnem, tam per lenientia, quàm per fortiora medicamenta, qualia pro more articulis expurgandis deſtinantur, plurimùm nocere ſive in paroxyſmo ad minuendam materiam peccantem, ſive in fine ad diſſipandas morbi reliquias, ſive in perfecta intermiſſione & recta valetudine ut venturo paroxyſmo occurratur, purgatio in uſum revocetur (t).

Purgationem malam eſſe in rheumatiſmo, jam pridem monuit Ballonius (u), atque in arthriticis affectionibus purgationes laedere tum agitando, tum calefaciendo, tum denique irritando, experientia compertum eſt, ut mireris, Riverium, qui ex hepate calido rheumaticum morbum deducit, purgationem inſtituere, ad eum curandum, ex granis viginti mercurii ſexies ſublimati cum granis decem ſcammonii, vel

(r) Vide Ballon. *de Rheum. pag.* 275. *in Praefat.* Riverium *Prax. Medic. lib. 6. cap. 3. pag.* 420.

(s) Carol. Piſ. *de Morb. à colluv. ſeroſ. ſect. 5. cap. 1. pag.* 406.

(t) Sydenh. *Tract. de Podag. pag.* 161.

(u) Ballon. *de Rheum. pag.* 278.

vel reſinae jalappae (x). Fuit hic homo in ſanguine mittendo, & purgando audaciſſimus, nulluſque fermè morbus eſt, in quo utrumque remedium non praeſcribat, quod Hippocratis & celebriorum Medicorum doctrinae adverſari, imò & ipſi naturae, à catharticis ſaepiſſimè abhorrenti, quivis intelligit. Caveant ergo tirones, ne hujuſmodi medicamentum à Riverio praeſcriptum recipiant, quin potius Sydenhamii, veri naturae ſcrutatoris, veſtigia premant. Idem quod de purgantibus inquit Sydenhamius, extendit ad ſudores, quos in hoc malo medicamentis excitare velle, certò officere cernitur: unde aureum ſtatuit monitum, Hippocratis verba: *Cocta non cruda ſunt medicanda* (y), aequè in ſudoribus provocandis, ac in alvo ſubducenda locum habere (z). Videant hinc, quàm longè à vero abſint, qui in his doloribus ſyrupum, quem vocant antirheumaticum ex ligno guajaco, aliiſque hujuſmodi, audacter praeſcribunt, cùm nihil aliud efficiant, quam corpus calefacere, viſcera inflammare, & aegros ad acutos morbos diſponere: quod me nonnumquam vidiſſe memini.

VII.

Eſt & aliud ſymptoma non perinde crebrum, quod tamen aliquoties ipſe vidi, metaſtaſis ſcilicèt materiae peccantis in pulmonum lobos, &c. (a).

Arthritici morbi, cujuſcumque demum conditionis illi fuerint, in alios morbos facillimè mutantur, quas mutationes fermè omnes perſequutus eſt Muſgravius in laudato opere de arthritide anomala. Ac licèt cerebri, infimi ventris, omniumque viſcerum aegri-

(x) River. *Prax. Medic. lib.* 16. *cap.* 3. *pag.* 420.

(y) Hippocr. *lib.* 1. *Aphor. ſent.* 22.

(z) Sydenham. *Tract. de Podagr. pag.* 161. Vide etiam Carol. Piſ. *de Morb. à colluv. ſer. ſect.* 5. *cap.* 1. *pag.* 408.

(a) Sydenham. *de Podag. pag.* 168.

aegritudines ex materiae arthriticae decubitu in eas partes ſaepe eveniant, tamen familiariſſimum eſt, pulmones, inteſtina, & urinae vias occupare. Dum hanc mutationem Medici agnoſcent (agnoſcent autem facilè ex praegreſſis doloribus articulorum & artuum) lentè admodum procedant in exhibendis medicamentis, atque id intendant, ut natura humorem arthriticum ad proprium locum, articulos nempè, emittat, aut temporis curſu ipſum conſumat; vel aliqua utili evacuatione è corpore ejiciat. Ergo imperata quiete, tranſpiratione ſervata, alimento parco & temperante res tempori & naturae committenda. Solet interdum arthriticus humor occupare pulmones, aliaque viſcera, non metaſtaſi & decubitu, ſed quia, ob virium languorem, malum ex interioribus ad exteriora pelli non poteſt, atque ita podagricos mori vidimus, non quòd podagra aſcenderet (ſic vulgus loquitur) ſed quod ad pedes humor ob naturae imbecillitatem non flueret, quod in ſenibus, & morbo jàm diu laceſſitis contingere ſolet. Nec rarum eſt, ob humoris arthritici decubitum in interiora corporis fieri febres continuas, periodicas, erraticas, &c. quod probè in earum curatione notandum. Febres etiam tertianae in quibuſdam temporum conſtitutionibus fiunt, quae non ab arthritide proveniunt, ſed ipſae dolores arthriticos tamquam ſymptoma ſecum advehunt, atque cortice peruviano ritè praeſcripto citò fugantur (b). Quod enim Sydenhamius ait, corticem peruvianum diu uſitatum rheumatiſmum inducere, ulteriori obſervatione indiget (c); cùm enim febres intermittentes, in quibus cortex ſumitur, ex ſe ipſis dolores articulorum & artuum poſt ſe trahant, ut jàm vidimus, vereor, ne vir

(b) Vide Sauvag. *Gener. & ſpec. morb. claſ.* 7. §. 3. *n.* 9. *pag.* 29. *&* *claſ.* 7. §. 31. *pag.* 211.

(c) Sydenham. *Obſerv. Medic. ſect.* 6. *cap.* 5. *pag.* 57.

vir magnus cortici tribuat, quod morbo ipſi fortè eſt tribuendum.

VIII.

Therapeia radicalis & uſquequaque perfecta, qua quis etiam à diatheſi ad hunc morbum foret liberatus, adhuc in Democriti puteo latet atque in naturae ſinu reconditur (d).

Jàm pridem Lucianus in acuto & ſaepius laudando libello *tragopodagra* ſub perſona podagrae nullum eſſe ad eam vincendam remedium, confidenter pronuntiavit, quod nunc non Sydenhamii modò, ſed & omnium qui verè ſapiunt teſtimonio confirmatur: qui enim curationem podagrae promittunt, nebulones & circumforanei eſſe ſolent. Ergo podagrici & arthriticis morbis ſubjecti, praeſertim chronicis, in id animum intendere debent, ut veris & autumni repetitiones, his affectionibus familiares, caveant, quod vita temperata & ſobria potius quàm remediis fiet; etſi enim diaetam lacteam quidam pro remedio podagrae attulerint, tamen ipſam malum ſupprimere, naturam debilitando, potius quàm extinguere, cum Sydenhamio credimus (e).

Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum.
Epiſtola Catholica Beati Jacobi Apoſtoli, cap. 1. verſ. 17.

(d) Sydenham. *Tract. de Podag. pag.* 169.

(e) Sydenham. *Tract. de Podag. pag.* 164.

FINIS.

4/1002